8805

త్వరలో వచ్చుచున్నది

ఈ కథ 1547 వ సంవత్సరంలో ఇంగ్లండులో జరిగినట్టు వ్రాయబడింది. ఆ రోజుల్లో ఇంగ్లండు దేశంలో ప్రజలు ఎలా జీవించేవారో, వారి ఆచారవ్యవహారాలు, కష్టసుఖాలు ఎలాంటివో ఈ నవలద్వారా బాగా తెలుస్తాయి.

వెల రెండు రూపాయలు

అనువాదం: నండూరి రామమోహనరావు

ఆంధ్రగ్రంథమాల

మద్రాసు 1.

భారతి

[సచిత్ర మాసపత్రిక]

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము
మదరాసు.

సంపుటము 29 మే, 1952 సంచిక 5

విడిప్రతి వెల ఒకరూపాయి.

ప్రసిద్ధ ఫ్రెంచి నవలాకారుడు

అలెగ్జాండర్ డ్యూమా రచించిన

కౌంట్ ఆఫ్ మాంట్ క్రిస్టో

(రెండు భాగములు)

అనువాదం

సూరంపూడి సీతారామ్

ఆంధ్రపత్రిక సచిత్ర వారపత్రికనుండి పునర్ముద్రితము

సంపుటము ఒకటికి మూడున్నర రూపాయిలు
అమ్మకమునకు సిద్ధముగానున్నవి.

సిద్ధముగా వున్నవి! త్వరపడుడు!!

టామ్‌సాయర్

(పిల్లలనవల)

రచన

మార్క్ ట్వేన్

అనువాదం

నండూరి రామమోహనరావు

వెల రెండురూపాయిలు

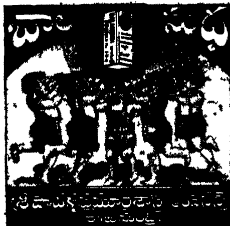
కాపీలకు:

ఆంధ్రగ్రంధమాల మద్రాసు—1.

విషయానుక్రమణిక

మే. 1952

భారత రిపబ్లిక్ ఉపాధ్యక్షులు
ఏకగ్రీవముగ అన్ని పక్షముల వారిచే ఎన్నుకోబడిన
శ్రీ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణయ్యగారు

"ఆ లో చ న"　　　　శ్రీ. ఎ. పి. రాజు

నందన

వైశాఖము

భారతి

సంపుటము 29

సంచిక 5

అవతరణము

[మహాబలిపుర శిలాశిల్పము]

శ్రీ అప్పలవీర వెంకటజోగయ్యశాస్త్రి

రాలకుఁ బ్రాణమూది, యవిరామముగాఁ దమ శిల్పసృష్టిచే
వేల శతాబ్దు లిట్లు పృథివిన్నవగీర్ణ కలాప పల్లవ
శ్రీలఁ జెలంగఁ జేసిన ప్రసిద్ధ లనల్పకళా రసైక జీ
వాలకు వాసమై భరత వర్షము వెల్గిన దాదినుండియున్

ఏకశిలారథాలఁ బుర మేగనుతోలు పురాణ భూభుజా
నీకము-లేకయున్న ధర నేస్థలిరథ్యల వీటవారి వెన్
వాకకు జోకమై యొదిగి వచ్చిన దేల? - హయాఘమిదా కృతా
నేకపయూధమే మఱి? - శయ నించిన దల్లదె యశ్మరూపమై

తగ దేవాసుర సంగరాంతరసము ద్ధామ క్రియాకేళి మున్
రగడల్ చేరి యలంకరించినది యీ స్వర్గమున్, గానిచోఁ
దెగ నేలా పృథులాంగముల్ దునియమై దేహంబులల్లో యొరుం
గగ నేలా శిలలట్లు లుర్విపయిన్నీ కాలింగ సందోహముల్.

గ్రావము రంగరించి కరుగం గరువందునఁ జోత పోయుటన్
గావలెఁ గాక నీకకట కారుఁ డొకేశిల డొల్చి, చిత్రకా
భావ మకుంఠిత ప్రతిభ వర్తిలఁ జేయుట లన్న మర్త్య పుం
భావ విపర్యయంబు, యను మానవమే దణుమాత్ర మేనియున్.

ఇంతకు నీవిధాన గ్రహి యించిరొ వీరలు చిన్ని కొండలం
తంత మహోపలాల? శ్రమ యంచుఁ దలంపక వీనినెల్ల ది
గ్దంతుల కీడువచ్చు బల దర్పితు లెందరు మోసినారొ? - దు
ర్దాంత తృషోపలబ్ధులకు లబ్ధము కానివటంచు నున్న వే?

వారిచిత్రాలు నరసకావ్యాలు గాగ
పండె భావాలఁ బ్రకృతిలావణ్యరాశి
శాణ, తాడను, తూలికా సముదయంబు
వారి రసస్పృష్టికిని దివ్య పరికరాలు.

* * *

తూలికతోడ విశ్వమును దూచి రచించినయట్టి మూఁగ శి
ల్పాలని కన్నులుండి కనువారలకున్ వెలలేని దివ్య కా
వ్యాలయి, గిజ్జలన్ రసన దర్ణవ భూరితరంగ మాలికా
జాలములన్ దిగంత పరి సర్పితులన్ బొనరించు లీలగా

* * *

ఆ కనుపించు చున్నదొక యద్భుత శిల్పకళావిలాన పుం
జోకడలోని నిగ్గు, తని వోయి భగీరథ హూతహూచ భూ
లోక విహారసక్తి నవ లోదమొనర్చు పవిత్రమూర్తి మిన్
వాక; యదే ప్రవించి దిగి వచ్చిన దృశ్యమొయుంగఁ జేసెడిన్.

కపిల సంయమి రూక్ష వీక్షణ మహార్చి
నుండి నుసియైన తన పితామహుల యాత్మ
శాంతికై దెచ్చుచున్నాఁడు జాహ్నవి నిటు
ఘోరతపమాచరించి భగీరథుండు.

కుస్తరించిన కావ్య కావవీడి రేగిపైఁ బడు కేశరాజికై వలను గాగ,
పుచ్ఛడీకరనావ హోదమొడి యవకుధారికలు బుద్బుదపుమాలికలు గాఁగ,
అరజంబుల కాల యుంబైన పోక్కలి గంభీర కలహోండకంబు గాగ,
మించు దీపాలకాంతి నొంగించు తనమేని చాతిమం వెల్లనిర్ఘరము గాఁగ,

కటక నూపుర ఝళఝళో త్కటనినాద
భాగధేయాను కర్షిత బహుకృపీట
జీవతతియాచు నిర్జన సీమనుండి
యవతరించెను జహ్నుక న్యాలలామ!

ఆ కను చూపులన్ దొరలి యాడు దయారస నగ్నమూర్తితోఁ
గేకినలాడు నట్టి కిలికించిత గాంగ దరస్మిత ప్రభల్
తాకినవా నిదాఘ పరితప్త చరాచర జీవమానవా
నీక హృదంతరాళముల నిస్తుల మేఘసుమప్రవృష్టులై.

జలదేవాంగన లందు నందు నిరుపా ర్శ్వాలన్ దివ్యప్రోద్యతాం
జలి విన్యస్త లతాంత గుచ్ఛ వినరాసారంబుఁ గల్పించి, మో
ములు మందస్మిత దివ్య దీధితుల సం పూర్తిన్ ప్రవర్తిల్ల, ని
ర్మల భాగీరథి నాభిదఘ్న సలిలా ల న్నిల్తు రున్మేషలై

ఇరు కెలంకుల మిన్నేటి, దరుల నిల్చి
జీవనాభావ హేతువి శీర్ణయగుచు
వాడి వత్తైన యావన ప్రకృతి కాంత
లీలకేల్మోద్బు పేదబా లిక విధాన!

అనితరబో వినిష్ఠ హృద యమ్మున నెమ్మలు బైలువడ్డ, త
త్తనువున దివ్యతేజ ముది తంబయి దిక్చ్చయాలఁ బ్రాక, కన్
గొనల నుదంతికాభ యవ కుంఠితమై రహి జాలువార, త్యా
గనిధి భగీరథుండు కర కంజములన్ ముకుళించు నల్లదే!

ఒక్కచోఁ గన్నులరమోడ్చి ముక్కుమూసి
కుటిల తాపసవృత్తి నై కొంచు దవుల
కడుపు కక్కుర్తి నల మూపి కాలకొంకు
దారిఁ గాచిన దొక్క "రుద్రాక్షపిల్లి."

పీడిత జాతికై పరితపించి, సుఖాలఁ ద్యజించి, శోణితం
బోడుచు త్యాగశీలుర న ముద్యతి యొక్కెడ నిల్గ, వారి క్రీ
నీడల దారి కాచి, యవినీతి నమూయిక కోటి ప్రాణముల్
దోడడి స్వార్థజీవు లొక తోడఁ జెలంగుట సాజమే కదా!

* * *

ప్రకృతి గర్భిత జీవన తత్త్వంబుఁ దరచి,
నిఖిల హృద్గత భావముల్ నెమరు వేసి,
స్వానుభవమెల్ల శిల్పి తా సంగ్రహించి,
రచన సాగించె నీశిలా గ్రంథమునకు.

మైనపు ముద్దకంటె సుకుమారముగా మన శిల్పి చేతులన్
బూనిన రాలు మెత్తబడి పోయి తమం తన లొంగి వచ్చె, సుం
తేనియు కర్కశత్వము వహింపక రూపము చెందుదాక, తా
దేని రవంత గంటు పడ దే యులి మోపున నెచ్చుకొనియున్ ?

* * *

అతని హృదయాన జీర్ణమై, వట్టి ప్రకృతి
ప్రతిఫలించిన దల కారు రాలమీఁద,
అమృతమయమైన యతని హస్తముల తొలిచి,
శిల్పవల్లరి కిసలయించినది దిశల!

* * *

రేడియో నాటికలు

'అమరేంద్ర'

నాటకం అనే పదికి తెరలూ, వేషాలూ, రంగులూ వెలుగుజిలుగులూ, రంగస్థలమూ తప్పనిసరిగా గుర్తుకి వస్తాయి. కాని ఈ హంగులేవీ లేకుండా వినే వాళ్ళ మనస్సులనే తమ విశాల రంగస్థలాలుగా చేసుకుని రస తరంగాలలో హృదయాలని ఊయలలూప గల శక్తి శ్రవ్యనాటకాల కున్నది. నటీనటులు వేషాలు వేసుకోకుండా రంగులు పూసుకోకుండా ధరించే పాత్రల వ్యక్తిత్వాన్ని కంఠస్వరంలో పలికిస్తూ శ్రోతలని రంజింపజేస్తారు. రంగుల తెరల మూలంగానూ, కళ్ళను జిగేలు మనిపించే అలంకారాలవల్లనూ ఎటువంటి సహకారమూ అపేక్షించకుండా శ్రవ్యనాటకరచయిత కేవలం తను వాడే శబ్దాలవల్లనే కావలసిన వాతావరణాన్నీ, పాత్రలనీ సృష్టించి శ్రోతల మనోవీధిలో నాటకాన్ని నడిపిస్తాడు. తెరలు వాల నవసరంలేదు దీపాలు ఆరనక్కర్లేదు క్షణకాలంలో ఒక దేశంనుంచి ఇంకో దేశానికి, ఒక శతాబ్దంలోంచి ఇంకో శతాబ్దానికీ దూకుతూ శ్రవ్యనాటకం దశకాలాల సంకెళ్ళని విదిలించుకుంటూ అద్భుతమైన రసప్రపంచంలోకి జిలుగురెక్కలమీద వినేవాళ్ళని తేల్చుకుపోతుంది రంగస్థలపు హంగామా లేకపోయినా సమర్థుడైన రచయిత చేతులో శ్రవ్యరూపకం నాటకానికి దీటుగా రాణించే అవకాశం వుంది

ఇటువంటి శ్రవ్య నాటకాల ఆధునిక రూపమే రేడియోనాటిక. ఊరూరా రేడియోలు వెలిసి వేలమంది శ్రోతలని ఆకర్షించటం, విజయవాడ, మద్రాసు, హైదరాబాదు కేంద్రాలు విరివిగా రేడియో రూపకాలని వినిపించటం జరుగుతున్న ఈ కాలంలో రేడియో రూపకానికి విస్తారమైన ప్రచారమూ, విశిష్టమైన స్థానమూ లభిస్తున్నది. ఈ రూపకాలు ఎందరు శ్రోతలనో రంజింపజేసి మన్ననలు పొందుతున్నాయి.

ఆధునిక సాహిత్య ప్రక్రియలలో రేడియో రూపకం అతి కొత్తది నప్పటికీ ప్రతిభావంతులైన కవులనీ, పండితులనీ, రచయితలనీ ఎంతో బలంగా ఆకర్షిస్తున్నది. విశ్వనాథ, దేవులపల్లి, పిలకా గణపతి శాస్త్రి, కాటూరి, శ్రీ శ్రీ ఆరుద్రలవంటి ప్రఖ్యాత కవులు తమ విశిష్ట శక్తులని వెల్లడించే రూపకాలెన్నో రచించారు. బుచ్చిబాబు, కొడవటిగంటి, గోరా శాస్త్రి, గోపీచంద్, పద్మరాజులవంటి ప్రముఖ రచయితలూ, మల్లంపల్లి, శివశంకర శాస్త్రిలవంటి పండితులూ చక్కని రేడియో రూపకాలని శ్రోతలకి అందించారు. వింజమూరి శివరామరావుగారు కవుల జీవిత ఘట్టాలనీ, ఇతిహాసాలలోని రసవంతమైన సన్నివేశాలనీ ఆధారం చేసుకుని రచించిన రూపకాలని విజయవాడనుంచి విరివిగా వినిపిస్తున్నారు సుమధురమైన సంగీతరూపకాలని రజనీకాంతరావుగారు మద్రాసునించి వినిపిస్తున్నారు

రేడియో రూపకాలలో రచననిబట్టీ వస్తువుని బట్టీ చూస్తే కొన్ని తరగతులు కనిపిస్తాయి. పౌరాణిక గాధలని ఆధారం చేసుకుని రాసిన రూపకాలు అసంఖ్యాకులైన శ్రోతలని అలరించగలవు. పాండవోద్యోగ విజయాలు, చిత్రనళీయం, గయోపాఖ్యానం మాదిరి పేరు పొందిన నాటకాలు రేడియో రూపకాలుగా ప్రసారమైనప్పుడు శ్రోతలెంతో ఆనందించారు. మల్లంపల్లి, వింజమూరి రచించిన చరిత్రాత్మక రూపకాలుకూడా చాలామంది శ్రోతలని ఆకర్షించినవి. సాంఘిక ఇతివృత్తంతో రాసిన కొడవటిగంటి, గోపీచంద్, పద్మరాజుల రూపకాలు కొంచెం చదువుకున్న శ్రోతలనిబాగా, కదిలించినవి. బుచ్చిబాబుగారి "రాజమార్గం" కౌండిన్యగారి "నీడలేని మనిషి" శ్రీ శ్రీ గారి "అనంతరయాత్ర" ఆరుద్రగారి "అడిగింది ఒకతల్లి" వంటి ఊహా చిత్రాలు అద్భుతమైన భావనాశక్తినీ, అభిరుచివున్న శ్రోతలకి విపులవిందు చేసినవి. అన్ని రేడియో రూపకాలూ అందరికీ నచ్చకపోయినా, అన్ని రకాల శ్రోతల అభిరుచులకి అనుగుణమైన వైవిధ్యం రేడియోరూపకాలలో కనిపిస్తున్నది రమణీయమైన కావ్యాలలాగా తీర్చి దిద్దిన రూపకాలని కృష్ణశాస్త్రి, గణపతిశాస్త్రి, శివశంకర శాస్త్రి ప్రభృతులు శ్రోతలకి అందించారు. మని

మాణిక్యంగారు హాస్య రూపకాలతో గిలిగింతలు పెట్టారు

కాని కొత్తగా కలం పట్టుకుని రేడియో నాటిక రాయాలని పూనుకునే రచయితకు దారీ తెన్నూ దొరకదు. అన్ని సాహిత్య రూపకాలకు వున్నట్టే రేడియో రూపకానికూడా కొన్ని నియమాలూ, కొన్ని నిబంధనలూ కనిపిస్తయ్ వాటిని స్పష్టంగా గ్రహిస్తే కాని మంచి రూపకాన్ని రచించటం సాధ్యం కాదు రేడియో నాటకలక్షణాలని స్పష్టంగా నిర్దేశించే సాహిత్యం ఎక్కువ కనిపించదు

ఆంగ్లసాహిత్యంలో రేడియో నాటక రచయితగా విశిష్టమైన స్థానాన్ని సంపాదించుకున్న ఆధునిక కవి లూయీ మెక్నీస్ ఆయన ప్రసారం చేసిన రసవంతమైన రూపకాలని "క్రిస్టఫర్ కొలంబస్" "ది డార్క్ టవర్" అనే సంపుటాలలో ప్రచురించాడు ఆ గ్రంథాలకు పీఠికల రూపంలో మెక్నీస్ రేడియో రూపకాల స్వరూప స్వభావాలని గురించీ, వాటి నిర్వహణలోని సాధక బాధకాలని గురించీ కొన్ని అమూల్యమైన అభిప్రాయాలు వెల్లడించాడు. కొత్త రచయితలకు దారి చూపగల సూచనలెన్నో ఈ పీఠికల్లో కనిపిస్తయ్ రేడియో నాటకరచయితలందరూ పరిశీలించి, గుర్తించి, అనుసరించదగిన అంశాలు మెక్నీస్ పీఠికలో ఎన్నో వున్నయ్

రేడియో నాటక రచయిత ముందుగా గుర్తించవలసిన విషయం—శబ్దమే రూపకానికి ప్రాణం కొందరు కొన్ని మాటలు పలకటం వాటిని మరికొందరు వినటం అనే విషయాల మీదనే రేడియో రూపకం ఆధారపడుతుంది శబ్దమే రచయిత చేతులో వున్న ముఖ్య పరికరం ఈ విషయాన్ని వివరిస్తూ మెక్నీస్ రేడియో రచయితల అనాదికవుల మనస్తత్వానికి దగ్గరగా వెళ్లాలంటాడు రాసేపరికరాలూ, అచ్చుయంత్రాలూ అమలులోకి రాకపూర్వం సాహిత్యమంతా చెవిమీదనే ఆధారపడేది వినటం ద్వారా సాహిత్యం హృదయాన్ని తాకేది. హోమరు కావ్యాలు పదాలుగా కొందరు పాడటం, అవి మరికొందరు విని నేర్చుకోవటం వాళ్లదగ్గరవినిచి ఇంకొందరు నేర్చుకోవటం—ఈవిధంగా సాహిత్యం భద్రంగా జీవించటం జరిగింది ఒక దశలో కవిత్వం సాహిత్యం అన్నీ చెవిని ఆక్రమించి వినికిడి మీదనే ఆధారపడి వుంటవి. ప్రతి శబ్దానికి అది తానే అర్థాన్ని బట్టి ఒక విలువ వుంటుంది. అది చేసేధ్వనికి మరొక విలువ వుంటుంది. అనాది కవులు శబ్దానికున్న ఈ రెండు విలువలను పూర్తిగా గుర్తించేవారు. వాళ్ల మాదిరిగానే రేడియో రూపక రచయిత శబ్దానికున్న రెండు విలువలనీ గుర్తించాలి శబ్దాలని ఎన్నుకోటంలో శ్రద్ధా, నేర్పూ కనబరచాలి రేడియో నాటక రచయిత శబ్దానికున్న ధ్వని విలువని విస్మరించ కూడదంటాడు మెక్నీస్ రచయిత జయాపజయాలకు అతను ఎన్నుకునే శబ్దాలే కారణాలని మెక్నీస్ అభిప్రాయం.

కనక రేడియోరూపకంలో వాడే మాటలు వినగానే మనస్సులో నాటేవిగా వుండాలి వింటుంటే వాటి అర్థం సులువుగా వినేవాళ్లకి అందాలి. జటిలమైన పదగుంఫనలకీ, క్లిష్టమైన సమాసాలకీ, కష్టమైన ప్రయోగాలకీ రేడియోరూపకాలలో తావులేదు మాటలు తేటగా, తీయగా, హాయిగా వుండాలని శైలి సులువుగా అందరికీ అందుబాటులోవుండాలని మెక్నీస్ సూచన

సులువుగా వుండాలి కాని శైలి చౌకబా వుండకూడదంటాడు మెక్నీస్ రేడియో నాటికలో పాత్రలు చౌకగా మాట్లాడకూడదు రూపకంలో పాత్రలు నిత్య జీవితంలో అని మాట్లాడలేని విధంగా ఒక్కొక్కప్పుడు మాట్లాడవలసి వస్తుంది నిత్యజీవితంలో వినిపించని గాంభీర్యం పాత్రలమాటల్లో కనబడాలి సంభాషణలు సహజంగా, సరళంగా, ఉదాత్తంగా వుండాలి రూపకం ప్రసారానికి దొరికే సమయం చాలా తక్కువ కనక చెప్పిందే చెప్పటం, పడికట్టురాళ్లు దొర్లించటం, ఓటిమాటలు విసరటం రచయితలు పూర్తిగా మానివేసి ప్రతిక్షణమూ అమూల్యమనే సంగతి గుర్తించాలి. వాడే ప్రతి శబ్దమూ వాతావరణానికీ, పాత్రచిత్రణానికీ, కథపరుగుకీ సాయపడాలి విషయాన్ని సూటిగా, క్లుప్తంగా, సులువుగా వివరించగలశక్తి ప్రతి రేడియో నాటక రచయితకీ ఎంతో అవసరం వినేవాళ్లకి కొరుకుడు పడక తికమకలు పెట్టే విషయాలని రూపకంలో జొరబడనివ్వద్దని మెక్నీస్ సలహా. రూపకం శ్రోతకు క్షణంసేపు చికాకు కలిగిం

చికా లాభంలేదు చదువరికుంటే ఓపిక శ్రోతకి వుండదు మరుక్షణంలో స్విచ్ నొక్కుటమో, శ్రోత ఇంకో కేంద్రానికి పరిగెత్తటమో జరుగుతుంది. కనక రేడియో రచయిత తను కొన్ని అవధుల మధ్య కట్టుబడి వున్నానని తెలుసుకుని జాగ్రత్తగా మెలగాలి తన కావ్యంలో స్వేచ్ఛగా ఎగిరే కవిలాగా రేడియో రూపకకర్త విశృంఖలుడిపోరాదని మెక్నీస్ హెచ్చరించాడు

రేడియో రూపకరచయిత తన పరికరాలు చాలా కొద్దివన్న సంగతి మరిచిపోరాదు. ప్రసారం చేసే స్టూడియోని ఎప్పుడూ మనస్సులో వుంచుకోవాలి కొన్ని గ్రామఫోనురికార్డులూ, కొన్ని వాద్యాలూ స్టూడియోలో వుంటయ్ పరిమితమైన పరికరాల సాయంతో తన శబ్దజాలంమీదనే ఎక్కువగా ఆధారపడి రచయిత రూపకాన్ని సృష్టించాలి. అసాధారణమైన విషయాలని రూపకంలో ప్రవేశ పెడితే వాటిని స్టూడియోలో సృష్టించి వినిపించటం అసాధ్యమౌతుంది కనక స్టూడియో సాధక బాధకాలని గుర్తెరిగి రచన సాగించటం చాలా ముఖ్యమని మెక్నీస్ ఉద్దేశం నిర్వహణ బాగుండకపోయినా మంచి రచన శ్రోతలకి ఆనందదాయకంగా వుండగలదంటాడు మెక్నీస్ కాని మంచిరూపకం రాయటానికి స్టూడియోని గుర్తులో వుంచుకోటం చాలా ముఖ్యం అంటాడు

రచన బాగుంటే దానికి నిర్వహణలో శబ్దసహకారంవల్లా, సంగీత సహకారంవల్లా మెరుగులు దిద్దవచ్చును కాని ఈ *Sound-Effects* మీద రచయిత పూర్తిగా ఆధారపడి వాటివల్లనే రక్తి కట్టించగలనని ఆశ పడకూడదని మెక్నీస్ అభిప్రాయం అనివార్యమైనప్పుడే *Effects* మీద రచయిత ఆధారపడాలి అప్పుడైనా ఆ *Effects* వల్ల తన రచనకి బలం చేకూరుతుందనుకుంటేనే వాటిని కోరాలి. అదీ కాక తను కోరే శబ్ద సహకారం స్టూడియోలో లభిస్తుందని తెలిస్తేనే కోరాలి. అంతేకాని అనవసరమైన శబ్దాల గడబిడ రూపకానికి హాని కలిగిస్తుంది. ఈ *Effects* రెండు రకాలు ! స్టూడియోలో అప్పటికప్పుడు వినిపించేవి. చిత్రవళీయం నాటకంలో నలుడు అడవిలో నిద్రపోతున్న దమయంతి చీర చింపుకుని కట్టుకొనేటప్పుడు చీరెని చింపే చప్పుడు అప్పటి కప్పుడు వినిపించవచ్చు ఉద్యానవనంలో పక్షుల పాటలు, రైలుమోతా మొదలైనవి రికార్డుచేసి అవసరమైన సందర్భాల్లో ఆ రికార్డు వినిపించటం రెండోపద్ధతి. ఈ రెండురకాల *Effects* నీ ఎంత తక్కువగా, ఎంత నేర్పుగా వాడుకుంటే రచన అంత రాణిస్తుందంటాడు మెక్నీస్

రేడియోరూపకానికి సంగీతసహకారం చాలా శోభనిస్తుంది. మనోహరమైన దృశ్యాలు లేని వెలితిని మధురమైన సంగీతం కొంతవరకూ తీరుస్తుంది. పద్మరాజుగారి "అత్మహననం" అనే రూపకంలో ఊర్వశి అవతరించే ఘట్టంలో వినిపించిన లలితమైన సంగీతం ఒక అద్భుత దృశ్యాన్ని శ్రోతల మనస్సుల మీద రమణీయంగా చిత్రించింది ఇళ్లు తగలబడి పోవటం మొదలైన భయానకదృశ్యాలని సంగీతం ద్వారా స్ఫురింపచేయవచ్చు. అంతేకామండా మాటలు చెయ్యలేనంత త్వరగా సంగీతం దేశకాలాల మార్పుని సూచించగలదు క్షణంలో భీషణ యుద్ధరంగాన్ని, మరుక్షణంలో ప్రశాంతమైన ఉద్యానవనాన్ని సంగీతంతో చిత్రించవచ్చును ఒక భావంలో ఉచ్ఛస్థాయికి సంగీతం ఇట్టే తీసుకుపోతుంది కాని సంగీతం మోతాదు మించకూడదని మెక్నీస్ సిద్ధాంతం కొందరు సంభాషణల వెనకాల రూపకమంతటా సంగీతం వినిపిస్తూవుండాలంటారు ఇల్లా చేస్తే శ్రోతల మనస్సు సంభాషణల మీద నిలవలేక తికమక పడుతుందంటాడు మెక్నీస్ కనక సంభాషణల మధ్య విరామంలోనూ, ప్రత్యేక వాతావరణాన్ని చిత్రించవలసినప్పుడూ తప్ప ఇతరసమయాల్లో సంగీతం అతిగావాడి శ్రోతమనస్సుని చెదరగొట్టకూడదని మెక్నీస్ వాదం రూపకంలో సంగీతం ఒక ఉపాంగంగా వుండాలి కాని ప్రముఖస్థానాన్ని ఆక్రమించ కూడదంటాడు. ఈ నియమం సంగీత రూపకాలకి వర్తించదు.

రేడియోరూపకశిల్పాన్ని గురించి ప్రస్తావిస్తూ లూయీ మెక్నీస్ మంచి రూపకానికి రెండు ముఖ్యలక్షణాలుండాలన్నాడు. నిర్దుష్టమైన నిర్మాణం వస్తువులో ఐక్యత. రూపకంలోని సన్నివేశాలన్నిటినీ ఏకం చేసే సూత్రం వుండాలి. ఒక కేంద్రాన్ని ఏర్పరుచుకుని దానిచుట్టూ సంఘటనలు నిర్మించాలి.

రూపకాని కొక స్పష్టమైన లక్ష్యముండాలి అందులో ప్రతి అంశమూ ఈ లక్ష్యం సాధించ టంలో కలిసి తోడ్పడాలి. దృశ్య నాటక రచయిత కంటె ఎక్కువ శ్రద్ధతో, పొదుపరితనంతో అప్ర స్తుతమైన అంశాలని విడిచేసి ముఖ్యమైన విషయాలనే ఏరుకోవాలి శ్రోతని చికాకు పరిచే క్లిష్టమైనఅంశం ఒక్కటికూడా వుండకూడదు పాత్రలనీ, సన్ని వేశాలనీ స్పష్టంగా చిత్రించాలి ఒడుదుడుకు లేకుండా సాఫీగా కథ నడవాలి రూపకానికి స్థూల మైన సుందర స్వరూపం ఏర్పరచటానికి రచయితకి ప్రతిభ కావాలి సున్నితమైన, సూక్ష్మమైన, ఒదు గులూ, మెరుగులూ దిద్దటానికి నేర్పు కావాలి· రూపకం ఒక అందమైన భవనం ప్రతిశబ్దమూ, ప్రతి సన్నివేశమూ ఆ భవనపు అంగాన్ని నిర్మించే ఇటు కల మాదిరివి ఈ శిల్పసౌష్ఠవం రూపకానికి ఎంతో అవసరం

ప్రతి రూపకానికీ ఒక ముఖ్యమైన అంశం కేంద్రంగా వుండాలి మిగతావన్నీ దాన్ని పోషిస్తూ సాయపడాలి అన్ని అంశాలనీ రూపకంలో ఏకీ భవించాలి అతుకులు కనిపించకూడదు వినేవారికి లేశంకూడా విసుగు కలిగించకుండా రచయిత జాగ్రత్త పడాలి మొదటినించీ చివరిక్షణం దాకా తరగని కుతూహలంతో శ్రోతని వినేట్లు చెయ్యాలి ఇదే రచయిత ముఖ్యంగా సాధించవలసిన విషయం అంటాడు మెక్నీస్

రూపకం ఆరంభించటంలోనే శ్రోతని ఆకట్టి వెయ్యాలి ఆరంభించటంలో అద్భుతమైన నేర్పు మెక్నీస్ రూపకాల్లో కనిపిస్తుంది ప్రకటన చేసే *announcer* ని కూడా రూపకంలో పాత్రగా ప్రయోగించి ఆరంభంలోనూ, అంతంలోనూ చక్కటి చమత్కారాలు శిల్పవిన్యాసాలూ మెక్నీస్ ప్రదర్శించాడు కొన్ని రూపకాల్లో

ఇక వస్తువు విషయంలో ఏదైనా తీసుకుని రూపకం రాయవచ్చు పౌరాణికం, చారిత్రికం, సాంఘికం, కల్పితం — ఏదైనా తగిన శిల్పం వుంటే మంచి రూపకానికి వస్తువే అవుతుంది తనని గురించిన వస్తువుకంటె ఇతరులని నిర్లిప్తంగా (*objective there*) చిత్రించే పరాశ్రయమైన ఇతివృత్తాలు రూపకానికి ఎక్కువ అనుకూలంగా, రసవంతంగా వుంటయ్యని మెక్నీస్ అభిప్రాయం

రేడియో రూపకరచయిత వాస్తవాన్ని వర్ణించే విలేఖరికంటె ఆదర్శంతో వాస్తవాన్ని సేకరించే కవికే దగ్గరివాడని మెక్నీస్ ఉద్దేశం జీవితాన్ని ఉన్నదున్నట్లుగా కాక, వాస్తవ విష యాలని విశాలంగానూ, సరళంగానూ చిత్రించి నప్పుడే రేడియో రూపకం ఉత్కృష్టతని అందు కుంటుందంటాడు. కవిత రూపకంలో జీవితచిత్రణం ఉదాత్తంగా వుండాలి

మంచి నవలలూ, గొప్ప నాటకాలూ రేడియో రూపకాలుగా రాణించకపోవచ్చును షేక్స్పి యర్ మహాకవి నాటకాలని ఆధారంగా చేసుకుని రాసిన రూపకాలు బి బి సి కేంద్రం ప్రసారం చేసి నప్పుడు అంతగా రక్తికట్టలేదు శరత్ చంద్ర ఛటర్జీ రాసిన అద్భుతమైన నవలలు రేడియో రూపకాలుగా మలుపబడినప్పుడు చదివినంత రసవంతంగా వింటుంటే కనిపించలేదు ఒక రూపాన్ని ఇంకో రూపంలోకి దించటానికి ప్రయత్నించటం రెంటికీ అపాయకర మనీ, రేడియో రూపకానికి కొన్ని ప్రత్యేక లక్షణా లున్నవనీ మెక్నీస్ అంటాడు.

కనక రేడియోరూపకానికున్న విశిష్టతనీ, స్వరూప స్వభావాలనీ, గుర్తించి మన రచయితలు శ్రవ్యనాటికలు నిర్మిస్తే ముందుముందు ఇంకా రస భరితమైన రూపకాలని శ్రోతలకి అందించ గలుగు తారు. నవ్యాంధ్ర సాహిత్యశాఖల్లో రేడియో రూప కానికి ఉజ్జ్వలమైన భవిష్యత్తు వుండితీరుతుంది

యజ్ఞఫలము - భాసుని ప్రతిభా విశేషములు

శ్రీ బులుసు వెంకటేశ్వరులు

భాసమహాకవి ఇరువది మూడు నాటకములకు దక్కువ కాకుండ వ్రాసియుండవలయు ననియు, 'కిరణావళి' 'ముకుటతాడితకము' 'ఉదాత్త రాఘవము' మున్నగు నామములు గల భాసనాటకము లింకను మనకు లభింపవలసియున్న వనియు శ్రీ ఆర్ వి కృష్ణమాచారి గారు తమ ప్రియదర్శికా భూమికలో వ్రాసియున్నారు.* ఇట్లే భాసుడు ముప్పది నాటకములవఱకు వ్రాసియుండవలయు నని మఱి యిద్దఱు విమర్శకులు పేర్కొనియుండిరి ఏది యెట్లున్నను, అలంకార గ్రంథములలో నుదాహృతములైన శ్లోకములు కొన్ని ప్రస్తుతము మనము భాస నాటకములుగా బరిగణించు పదుమూడు నాటకములలోను గానరాకపోవుటవలన భాసు డింకను గొన్ని నాటకములు వ్రాసియుండవలయు ననియు గాలగర్భమున నవి లీనమై యుండు ననియు ననుకొనుటకు వీలు చిక్కుచున్నది ఈ యవకాశమును బురస్కరించుకొని యిటీవల వెలువడిన 'యజ్ఞఫల' మను సంస్కృత నాటకము భాస మహాకవి రచించియుండిన నాటకములలో నొకటి యని తెలియుచున్నది

యజ్ఞఫలము గ్రంథస్వరూపము

ఈ నడుమనే కథియావాడు రాష్ట్రమునకు జెందిన గోండలు నగరమునుండి రాజవైద్య జీవ రామ కాళిదాసశాస్త్రి గారు 'యజ్ఞఫల' మను నాటకమునకు సుమారు మూడు వందల సంవత్సరములకు వెనుకటిదైన రెండు ప్రాచీనపు వ్రాతప్రతులను సంపాదించిరి వాని ననుసరించి "యజ్ఞఫలము"ను బ్రకటించి తమ యుపోద్ఘాతములో "అతి ప్రాచీన సంస్కృతభాష ననుసరించియు, వస్తుకల్పనమునగల శ్రేష్ఠతను బట్టియు, రసభావాలంకార నాట్యాంగ మనోహరత్వమును బురస్కరించుకొనియు, భాస నాటక సామాన్యలక్షణము లని బాణాదులు పేర్కొన్న యనేక విషయముల కీ నాటకము నిధానమగుట బట్టియు, విది తప్పక భాసనాటకములలో నొకటి యని నా దృఢవిశ్వాసము" అని వారు పేర్కొని యున్నారు. ఆ పిమ్మట, వెనుకటి పదుమూడు నాటకములు భాసునివి 'కా' వని కొందఱు 'ఔ' నని కొందఱు వాదించుచు వచ్చుచున్నట్లే 'యజ్ఞఫలము' కూడ భాసునిదే యని కొందఱు కాదని కొందఱు పత్రికలలో తర్జనభర్జనలు కావించియున్నారు †

ఈ పరిస్థితిలో బొంబాయి భారతీయ విద్యాభవన స్తంభములలో నొక రనదగిన డాక్టరు ఏ డి పుసల్కరు ఎం ఏ, పి హెచ్ డి, బెంగుళూరు సంస్కృత సారస్వతసమితికి ప్రాణమనదగిన శ్రీ ప్రొఫెసరు యస్ యన్. సింహా ఎం ఏ, మున్నగు వారు సునిశితవిమర్శన మొనరించి [illegible]యుక్తియుక్తముగా 'యజ్ఞఫలము' భాసకృతమే యనుటకు సంశయింప బనిలేదని తమ గ్రంథములలో దెలిపియున్నారు ‡ వారు చూపిన హేతువాదమును బరిశీలించుటకు బూర్వము స్థాలీపులాకన్యాయమున యజ్ఞఫల నామౌచిత్యము, నాటకకథా విధానము దెలిసికొనుట యత్యావశ్యకము దీనివలననే కొంతకు గొంతయైనను ఈ నాటకము భాసమహాకవి కృతమే యని తెలియక మానదు

నామౌచిత్యము

ఈ నాటకమున 'యజ్ఞఫల' మను మాట ఐదాఱు పర్యాయములు వచ్చుటయే కాక దశరథుని యజ్ఞ ఫలముగా శ్రీ రామావతారము విశ్వామిత్రుని యజ్ఞ ఫలముగా శ్రీ రామాస్త్రపరిగ్రహణము జనకుని యజ్ఞ ఫలముగా శ్రీ సీతారామకల్యాణము ఈ నాటకమున

---

* ప్రియదర్శికా భూమిక పుట XXXIII వి వి ప్రెస్సు శ్రీరంగము 1909 సంవత్సరమున ముద్రితమైన ప్రతి

† శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్యవిద్యాసంస్థ పత్రిక సంపుటము 11 సంచిక 2 జూలై డిసెంబరు 1941 పుట 478 *Quarterly Journal of the Mythic Society.* సం XXXII సంచిక 4 పుట 441 *Hindu Literary Supplement* 15-2-1942

‡ 1 *Bhasa by Dr A. D Pusalker* పుట *135 - 142*

2. Pancharatna. Edited and published by S. N. Simha. M. A. Bagnalore.

వస్తువులగుట ఈ నాటకమునకీ నామము చాల ఉచితముగా నున్నది సుగ్రీవ విభీషణ రామపట్టాభిషేకములు కథావస్తువులుగా గల నాటకమునకు 'అభిషేక నాటక'మని పేరిడిన భాసుడీ 'యజ్ఞఫలము' అను నామమీ నాటకమున కిడియుండుట చాల సమంజసమని తోపకమానదు.

కథావస్తువు

(ప్రథమాంకము)

ఇందు దశరథుని యజ్ఞఫలముగా రాముడు లవతరించుటయు, వారిబాల్యము కడచుచుండుటయు, వారి జన్మదినోత్సవమ దశరథమహారాజు జరపుచుండుటయు, దశరథుని హృదయమెఱిగి సుమంత్రుడు రాజ్యమున గల సర్వప్రజలను వాంఛితార్థములచే సంతోష పెట్టుటయు, అటుపిమ్మట కారాగృహబద్ధుల నెల్లరవిడిచి పుచ్చుమనియు సర్వజనులను సర్వదాన సత్కారములచే సంతోష పెట్టుమనియు రాజాజ్ఞయగుట కంచుకి తెలుప సుమంత్రు డప్పటి కప్పుడే యాపని యొనరించియుంటినని తెలుపుట, రాజు తనపై ఇష్ట సుగాతర భాగ్యతలకు, పుత్త్రిలనెల్లు శస్త్రాస్త్ర సర్వవిద్యాపారంగతుల గావింప గలుగుదునో యని బెంగపెట్టుకొనుట, వసిష్ఠ మహర్షికి విద్యార్థులనుగా వారి నొప్పగించుట, రాజు సుమంత్రునితో దన సుకుతర భాగ్యతలను గూర్చియు రామపట్టాభిషేక ప్రతిబంధకమగు కైక వరమును గూర్చియు ముచ్చటించుట, ఇంతలో రాణులు ముగ్గురు నెవరికివారే ముందు తమకుదర్శనమిప్పింపుమని రాజునకు విన్నపము లంపుకొనుట, రాజు ముగ్గురను సమముగా గౌరవింతునని ప్రతివచనమిచ్చి గ్రీష్మోద్యానమునకు రమ్మని వార్తలంపుట, ఇంతలో సూర్యాస్తమయమగుట రాజు విదూషకునితో వెడలుటయు జరుగును. ఈ అంకము మొదటనే విదూషక కాంచుకీయ సంభాషణము భాసుని హాస్యరస చమత్కృతులకు నిదర్శనముగా వెలయుచున్నది

ద్వితీయాంకము

ఇందు రాజు పరివారముతో గ్రీష్మోద్యానమున ప్రవేశించుట, సుమంత్రుని పిలిచి రాముని యౌవరాజ్యాభిషేకమున కనుకూలముగా సర్వజనులను రామ మానసులనుగను భరతుని రామభక్తునిగను జేయుచుండుమనుట, ఇంతలో రాణులు రాగా సుమంత్రుడు వెడలిపోవుట, రాజు రాణులతోడి సంభాషణమున అభిషేకప్రశంస తెచ్చుట, దాయభాగవిచారము, సుమిత్ర రామభక్తి, కైకేయి సౌశీల్యముతో రామునికే రాజ్యమీ దగుననుట, కౌసల్య రామానురక్తి, సుమిత్రా కైకేయీ సౌశీల్యప్రదర్శనమ దశరథు డమితానందముందుట, రాణుల నిష్క్రమణము, దశరథుడు సుమంత్రుని పిలిచి వసిష్ఠాదేశప్రకారము తనపుత్రులను రాజనీతి శాసనవిధాతలజేసి యనుగ్రహింపుడని విన్నవమంపుట, ఇంతలో రామకీర్తి విని రావణు డయోధ్యానగరమున అనిష్టమాచరింప దిరోహితుడై తిరుగుచుండె నన్నవార్త విని రాజు ప్రతీకారదక్షుల గైకొన జేయుట జరుగును

తృతీయాంకము

ఈ యంకమున విష్కంభములో నింద్రుడిరువురు గంధర్వులను రావణునివలన రామున కే యపాయము కలుగకుండునట్లు చూచుటకు బంపుట తెలియనగును తరువాత రావణ విశ్వామిత్రులు మాయారూపులై తిరోహితులుగ వచ్చుట, వారొకరికొకరు కనుగొన గలిగియు నితరుల కగపడకుండుటయు, రావణుడు రాము నెత్తుకొని పోవుటకు, విశ్వామిత్రు డాతని నిశ్శిష్యునిగా గైకొని దివ్యాస్త్రముల నుపదేశింప గైకొనిపోవుటకు, వచ్చినట్లు తెలియును ఇంతలో రాజకుమారులతో వసిష్ఠు డరుదెంచి నా డనాధ్యాయమగుట రాజకుమారులను వారి వారి ధనుర్విద్యాకౌశలము బరీక్షించుకొన ననుమతించి వెడలిపోవుట, కొంత దవ్వేగి రాజకుమారులలో భరత లక్ష్మణశత్రుఘ్నులు తమ తమ ధనుర్విద్యానిపుణత జూపుట, వారు రాముని విద్యానిపుణత జూప బలవంత పెట్టుట, రాముడు రెండుసారులు బాణములు విడుచుట వానిని దారిలో మాయాశరీరులైయున్న రావణ విశ్వామిత్రులు త్రుంచివేయుట, రాముడు కోపించి యాగ్నేయాస్త్రము ననుసంధించుట, రావణు డది చూచి భీతుడై పాఱిపోవుట, ఆత డే యకర్మము జేయకుండునట్లు చూచుటకు విశ్వామిత్రు డాతని ననుసరించి పోవుట, ఇంతలో రాణుల చెలికత్తెలు దూరమున గనబడ వారికి దగులునను భీతిచే రాముడు బాణము విడువకుండుట, రావణుని రథపు గుర్రలు గాంచి చెలికత్తెలు భీతవహలై పాఱిపోవుట, రాముడు బాణము విడువజాలకుండ వసిష్ఠ మహర్షియే తెంచి వారికి రావణ విశ్వామిత్రుల యాగమన విశేషములం జెప్పి ముఱునాడు విశ్వామిత్రు డరుదెంచునవాడనియు వచ్చినపుడు నమస్కారపురస్సరముగా గౌరవింపుడనియు జెప్పి వెడలుట, రాజకుమారు లింటికేగుట, మంథర దుర్మంత్రణము, సుమంత్రుడు వచ్చి రావణ విశ్వామిత్రాగమనవార్త విని కావలివారలను హెచ్చరింప జేయుట జరుగును.

చతుర్థాంకము

ఈ యంకమునకు దొలుత నలుగురు కావలివారి హాస్యసంభాషణము, విదూషకుని రాకతో

నది యధికమగుట, విశ్వామిత్రునిగురించి వారు విశేషముగా చెప్పుకొనుట జరుగును. పిదప విశ్వామిత్రుడు దశరథుని కొలువుకూటమున కేతెంచి గౌరవింపబడి రాజకుమారులను వసిష్ఠ సమ్మతి బరీక్షించుట, పరీక్షానంతరమున రాజకుమారులకు జృంభకాస్త్రప్రయోగ స్త్రములు తెలియవని తెలిసికొని రాక్షసవధనిమిత్తము రాముని దనతో బంపుమని దశరథు నడుగుట, దశరథుని సంకోచము, వసిష్ఠునమ్మతిని దశరథుడు తన పుత్రులు త్వరలో దివ్యాస్త్రాన్వితులై తిరిగి తన కడకు వచ్చెదరని విశ్వామిత్రుడు మాట నొసగ వానితో దన పుత్రులను బంప నిచ్చగించుట, విశ్వామిత్రుడు రామలక్ష్మణులను మఱునాడుదయము తన యాశ్రమమునకు దీసికొనిపో నిర్ణయించుకొని విశ్రమించుట జరుగును

పంచమాంకము

ఇందలి విష్కంభము వలన రామలక్ష్మణ సాహాయ్యమున విశ్వామిత్రుని యజ్ఞముపూర్తియగుట, మారీచసుబాహుల పతనమువలన ఆరణ్యజనులు సుఖించుటయు దెలియును అంత రామలక్ష్మణులతో విశ్వామిత్రు డరుదెంచి రాముని గొనియాడుట, రామలక్ష్మణుల వినయప్రదర్శనము, రామ రావణభవిష్యద్యుద్ధమున రామ విజయము విశ్వామిత్రుడు సూచించుట, రామలక్ష్మణు లారణ్యప్రకృతి రామణీయకమునకు సమ్మోహితులగుట, విశ్వామిత్రుడు వారికి గ్రామజీవన సౌభాగ్యము జూపుట, రామలక్ష్మణులు వృద్ధగోపాల స్త్రీతో భాషించి గ్రామజీవనప్రకృతి మతి, గ్రామజనపవిత్రత దెలిసికొనుట, విశ్వామిత్రాదేశమున జనకుని యజ్ఞమునకు విశ్వామిత్రునితో రామలక్ష్మణు లేగుట కంగీకరించుట యుందుగలవు

షష్ఠాంకము

విష్కంభమున విశ్వామిత్ర పరిచర్యకు నియుక్తులైన ముగ్గురుభటులు తమ సంభాషణలో రామలక్ష్మణుల సౌందర్యవర్ణనము, రాము నుద్యానమున నొంటరిగా జూచిన సీత యాతని బ్రేమించుటయు, రాముడు సీతపై మక్కువగొనుటయు మనకు దెలుపుదురు పిదప, ప్రేమావేశచిత్తుడగు రాముడు ప్రవేశించి సీతాసక్తమగు మనస్సును నిగ్రహించుకొన యత్నించుట, ఇంతలో సీత చెలికత్తెలతో మరల గానవగుట, సీత చెలికత్తెల సంభాషణమున సీత రామపరవశయై యున్నదని రాముడు గ్రహించి సంతసించుట, సీత మూర్ఛ నొందగా రాముడు సమీపించుట, చెలికత్తె లానందించి సీతను దేర్చుట, సీతను పెండ్లాడగోరువాడు శివధనుర్భంగము గావింపవలెనన్న జనకుని శపథము వినుటయు, రాము డందులకు సమర్థుడే యని చెలికత్తె తలంచుట, ఇంతలో జనక మహారాజేతెంచుట జూచి రాముడు నిష్క్రమించుట, నిర్లిప్తుడగు జనకమహర్షి సీతతో మాటాడుట, ఆమెకు జరుగబోవు వివాహము సంగతి జెప్పి విశ్వామిత్రుని గౌరవింప జేయుట యుందుగలవు

నిర్వహణాంకము

నిర్వహణాంకమను పేరుగల ఏడవ యంకమున జనక చక్రవర్తి సత్రాంత మగుటయు, జనకుడిదివరకే దశరథాదుల భార్యాసహితుల రప్పించుట, కర్మధర్మములను గుర్తించిన జనకుని మనోహర సంభాషణము, శివధనుర్భంగము గావించిన రామునికి సీత నిచ్చెద ననియు దాని శీఘ్రముగా నంద యంగీకరించినది లేనిది తెల్పు డనుటయు, సర్వప్రజలు శీఘ్రగీవామోదమును దెలుపుటయు, వసిష్ఠ విశ్వామిత్ర శతానంద మహర్షులు సీతారామకల్యాణమునకు దమ యానందమును వెల్లడించుటయు, ఇంతలో గ్రుద్ధు డగు పరశురాము డేతెంచుట, రామాదులు దశరథ జనకాదులు వానికి నమస్కరింప వాడు శాంతించి శిష్టరక్షణార్థము, దుష్టశిక్షణార్థము తన ధను వానికిచ్చి యాశీర్వదించి తాను దపోవనమున బ్రహ్మధ్యానపరు డగుట కేగుట, దేవతలు పుష్పవృష్టితో వధూవరులగు సీతారాములను, ఊర్మిళా లక్ష్మణులను, మాండవీ భరతులను, శ్రుతకీర్తి శత్రుఘ్నులను ఆశీర్వదించుట, రాజసింహుడగు రాజు పాలింప వర్ణాశ్రమ ధర్మరక్షణము సర్వశుభములు కలుగుగాక యను భరతవాక్యము గలవు

యజ్ఞఫలము భాసనాటకమే

ఈ నాటకము భాసునిదే యనుటకు శ్రీ పుసల్కరు మున్నగువారు తెలిపిన హేతువాద మిట చెప్పకొందును ఈ కథావస్తువు భాసుని యితర నాటకములతోడి సాజాత్యము నందియున్నది. ఇందలి నాందీశ్లోకము

*శ్లో॥ రామః కృపాయా భరతో మునుజః
పాయా త్స్వచాప స్సుభలక్ష్మణశ్చ
శత్రుఘ్న వీరో మునిముఖ్య రక్షీ
సహా రఘోత్పాదనవః ప్రసన్న॥"*

*"శ్రీరాముండు కృపాళుతా భరత
సుశ్రీమంజు లాకారుడున్
చాపశ్రీ శుభ లక్ష్మణ ప్రథితుడున్
శత్రుఘ్న వీరుండు ని
స్తారి ప్రాభవ మౌనిచంద్ర కృత
యజ్ఞత్రాత కోదండ హ
స్తాయాతుండు ప్రసన్నమూర్తి
నిరతోత్సాహాండు మిమ్మేలుతన్."

ఇది ఇతర భాసనాటకములందలి నాందీ శ్లోకముల వలెనే ముద్రాలంకార సంయుతము. ఇందు ముఖ్య నాటక పాత్రములు చక్కగా సూచింపబడుటే కాక రామ భరత లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులు ప్రసన్నులై మిమ్ము రక్షింతురు గాక యనియు కృపాభరతుడు, శుభ లక్ష్మణుడు, శత్రుఘ్నహితుడు నగు రాముడు మిమ్ము రక్షించుగాక యనియు జక్కని శ్లేషార్థము లిందు పొందుపఱుపబడినవి. ఇట్టే పాత్రల నన్నిటిని సూచించు పంచరాత్ర నాందిలో నిది సామ్యము నందియున్నది.

"శ్లో॥ ద్రోణః పృథివ్యర్జున భీమదూతో
యః కర్ణధారః శకునీశ్వరస్య
దుర్యోధనో భీష్మ యుధిష్ఠిరస్స
పాయా ద్విరా డుత్తరగోభిమన్యుః"

యజ్ఞఫలమునందలి స్థాపన భాసుని యితర నాటకము లందలి స్థాపనలవలెనే సంక్షేపముగా నున్నది. అంతేకాక భాసునికి ప్రియతమ మగు ప్రయోగాతిశయపద్ధతియే యీ ప్రస్తావనమున గానఁబడుచున్నది.

ఇంతేకాక, 'నిష్క్రమ్య ప్రవిశ్య' మున్నగు శీఘ్రనిష్క్రమణ శీఘ్రప్రవేశములను సూచించు పదములు భాసనాటకము లన్నిట గలయట్లే యిందును గలవు. '(కర్ణే) ఏవమివ' మున్నగుమాటలు స్వప్నవాసవదత్తమునను యజ్ఞఫలముననుగలవు. ప్రతిజ్ఞాయౌగంధరాయణ చారుదత్తములలో ఈరీతి ప్రయోగము లధికముగా గలవు. 'ఏవ మవిజ్ఞాతాని దైవతాన్యభిభూయంతే' అని యజ్ఞఫలమున గలదు. స్వప్నవాసవదత్తమునను నిట్లే కలదు. రాజ్యము భారమనుని అవిమారకమునను రాజా 'సత్కృతిభార వాహీ' అని ప్రతిమానాటకమునను గలదు. ఈభావమే యజ్ఞఫలమునను గలదు. ఇది కాక ద్విపకేసరులతోడి యుపమానములు, వైదికధర్మగౌరవము, వయోశౌర్యములకు సంబంధము లేదన్నభావము, భాసుని యితర నాటకములలో నున్నట్లే యజ్ఞఫలమునను గలవు.

యజ్ఞఫలమునఁ జేర్పఁబడిన ఆశ్రమ వర్ణనము, సాయంకాల వర్ణనము, గ్రామజీవన వర్ణనము మున్నగునవి భాసుని స్వప్నవాసవదత్తమునను పంచరాత్రమునను అవిమారక బాలచరితముల లోను ఆయాయా వర్ణనములతోడి మిక్కిలి సాదృశ్యము గలిగి యున్నవి. యజ్ఞఫలమున గల రాముని మదనావస్థ సరిగా నట్టే అవిమారకమున ద్వితీయాంకము నందు గానఁబడుచున్నది.

మఱియు, భాసుడు తనదు శ్లోకము రెండు పాదము లొకరిచేతను మిగిలిన రెండు పాదము లింకొకరిచేతను జెప్పించును. ఈ విషయమునకు యజ్ఞఫలమున జెక్కు లుదాహరణములు కలవు. (II శ్లో॥ III 21, 23, 24, IV 29) ప్రతీహారిపేరు విజయ యనియే భాసనాటకము లన్నిట గలదు. ఇట్లే యజ్ఞఫలమునను గలదు. సాధారణముగా భాసుడు విష్కంభమున ఇరువురు, ముగ్గురు లేక నలుగురు వ్యక్తులతో నడపును. ఇట్లే యజ్ఞఫలమున ఇరువురు గంధర్వులు, ముగ్గురు భటులు, నలుగురు కాపలివారు. అయా విష్కంభములలో చాల్గొందురు. నాటకమును భాసుని గురించి చెప్పిన

"సూత్రధార కృతారంభైః
నాటకై ర్బహు భూమికైః
సపతాకై ర్యశో లేభే
భాసో దేవకులైరివ"

అను భావమునకు దగినట్లు యజ్ఞఫలమున కొన్నియో నిదర్శనములు గలవు. యజ్ఞఫలము సూత్రధారకృతారంభము కలదే. ఇందు బహు పాత్రములే కలవు. ఆ పాత్రములు వేఱు వేఱు జీవిత ద్భూకృథములకే చెందినవి. ఇందు బహు పతాకాస్థానములు నున్నవి. దశరథ మహారాజు రాణులతో జరపిన సమావేశము, రావణునకు రామాస్త్రములను దిరోహితుడై నడుమనే ఖండించుట, విశ్వామిత్రుని యజ్ఞము మున్నగునవి వింగుల నుదాహరణములు.

ఇది కాక, "భాసోహాసః" అన్న జయదేవ మహాకవి వాక్యము యజ్ఞఫలమున విదూషకముఖమునను కావలి వారల సంభాషణ మూలమునను సత్యమని గ్రహింపఁ జున్నది. 'యజ్ఞఫల' మతిపురాతన నాటకమని యందు దాహరింపబడిన ప్రాచీన శాస్త్ర గ్రంథములను బట్టియు ఇందు నాగముల కుపవర్ణనలను నాము నుంచియుంచుట బట్టియు మనకు దేటతెల్లమగుచున్నది.

మఱియు 'యజ్ఞఫల' మున గల సలలితమైన భాషయు, స్వచ్ఛములైన యుపమానములును, సరళమైన పదములును నిది భాసకృతమే యనుటకు సాక్ష్యములు. భాసుడన్న బరమ గౌరవము గల కాళిదాసు భాసుని భావముల కొన్నిటిని గైకొన్నటులు దృష్టాంతము లున్నవి. అట్లే యజ్ఞఫలము నుండియు జెక్కులు చూపవచ్చును. వీనిని ద్రిప్పి కొందఱు విమర్శకులు కాళిదాసు ననుసరించిన యొకకవి రచనగా యీ నాటకము వ్రాసియుండవచ్చు ననుచున్నారు. వైతండికుడు హేతువాదమున కొప్పుకొనడని యజ్ఞఫలమున భాసుడు చెప్పినమాట అసత్యము కాదు కదా!

భాసనాటకములనుబట్టి భాసుని ప్రధాన గుణము లని యేవి నిర్ణయింపబడినవో అవి యజ్ఞఫలమున గలవని పై విమర్శకు లిట్లు గ్రహపడిరి. అందుచే యజ్ఞఫలమునకు గోత్రప్రాతఃప్రకృతికే సైన లభించి

యందు నాటకకర్త నామాదికము స్పష్టముగా గోచరించి యీ యజ్ఞఫల మన్యకర్తృక మని నిరూపించుటకు విది భాసకృతముగనే యెన్నదగును

యజ్ఞఫలము : భాసుని ప్రతిభాదికము

భాసుని యితరనాటకములందువలెనే యజ్ఞఫలమునను అతని ప్రతిభావిశేషములు లెక్కకు మిక్కిలిగా గానవచ్చుచున్నవి ఇందు ముఖ్యముగా భాసుని పాత్రపోషణవైశిష్ట్యము నిరుపమానమైనది అతని పద్యప్రియత్వమునకీ నాటకమును నిదర్శనమే యగును అలంకార సంపద, సుభాషితావళి, ఆయా పాత్రల సంభాషణాచాతుర్యము, హాస్యరస పోషణము, శృంగారరస విశిష్ట పరిపోషణము, కరుణరస పోషణ, శాంతరసపుష్టి, వీరభయానక బీభత్సరసముల కొసగిన స్థానము, అద్భుతరస నిర్వహణము—ముఖ్యముల కీ పట్టులలో భాసుని నిరుపమ ప్రతిభావిశేషములు చక్కగా బొడకట్టుచున్నవి

పాత్రపోషణ వైశిష్ట్యము

దశరథ శ్రీరామ పరశురామ వసిష్ఠ విశ్వామిత్రాది ప్రధాన పాత్రల పోషణము నెంత యద్భుతముగా భాసు డిందు జూపినాడో అంత యద్భుతముగానే సామాన్యపాత్రలగు సుమంత్రుడు మంథర మున్నగు పాత్రముల విషయమునను గడుంగడు జాగరూకత జూపినాడు సుమంత్రుడు మహారాజా హృదయము నెఱింగి యాత శ్లాఘించుటకు బూర్వమే సర్వజనములను స్వసత్కార పరంపరలచే సంతోషపెట్టిన సన్మంత్రి సత్తముడు ఈతడు

"జనపతి యాంతరహృదయం
బు నెఱింగి యమాత్యపుంగవుండు శుభంబుల్
పొనరింత ధర్మసంగతి
గను నపవర్గంబు పరమకల్యాణంబున్"

అన్న ప్రశంసకు పాత్రుడైనవాడు ఈతడు వ్యవహార ప్రసంగములలో గాని అతిప్రసంగమున గాని పాల్గొనకొల్లని యథోచిత కార్యప్రవర్తకుడు "వైతండికుడు హేతువాదమున కొప్పుకొనడు ఈతనితో మనకు పని యేమి" యని యొక్క మాటలో విదూషకుని వదలించుకొనిపోయి నిజకార్య తత్పరుడయిన యాదర్శ మంత్రిసత్తము డితడు.

ఇట్టి యోగ్యుడగు మంత్రిశేఖరునితోనే దశరథ మహారాజు చక్కగా రాజ్యపాలనము చేయుటయు నా రాజ్యమున

"దొంగలు లేరు రాజ్యమున
దుష్టులు లేరము అమ్మకాల
వ్యంగన గోరువారు మను
వాసెను వారును దుర్వ్యాకారు లె
వ్వం గనరారు మందునకు ."

ఇంతే కాదు, దశరథుని పాత్రపోషణ మెంత శ్లాఘాపాత్రముగా భాసు డిందు నిర్వహించినాడో చూడుడు దశరథుడు

"సవనశతంబు లొక్కరుని సల్పుట,
జూచుకొనక్ స్వకార్యముల్
విడిచియు లొక్కకంక, సరి పీరుల
నుక్కడగించు నొక్కటన్,
విపులగ దన్ను నొక్కడల మిత్రుల,
నొక్కట వేటకేగు వి
ట్లవిరళ కార్యభారమున నందను
దుఃఖ మెఱింతయేనియున్
"తరుణవయస్కునట్లు సరతంబు
నొనర్చును వీర్యధర్మముల్ ,
పరిణతి నందినన్ వయసు పాయదు
తేజము రాజచంద్రునిన్,
నరవరచంద్రు పేరు వినినన్ గనినన్
జనముల్ రతంతయేన్
దురితములంక బోరు విడుతు ర్వాకి
లాఘువు లొక్క ప్రశంసిడిన్"

దశరథుడు రాజ్యము చేయుచుండగా

"కాలవర్షంబు గురియు మేఘంబు లెపుడు
ఈతిబాధలు లేక సస్యేందిర కృషి
ఫల మనంత మొసంగును, అలఘు పుణ్య
కలిత దైవానుకూల్యంబు గలుగబట్టి"

ఆ మహారాజునకు గల సంతృప్తికి గారణ మిది :

"కంటిని ఆత్మభాగ్యమున కంటె
ప్రజాసుఖ ముత్తమంబుగన్ ,"

అతడు రాజ్యము చేయుచుండగా

"రిపుభయమింతయేనియు ధరిత్రిని
లేదు, సమస్తమానవుల్
విపులధనార్థ సంపదల విశ్రుతి
గాంచిరి, అనవస్థుడు
కృపలత గాంచువారును రుజా
భరులై విలపించువారలున్,
గపటము జూపువారలు నకాల
మృతిం గనువారు లేరిటన్"

సర్వలోకములకు సర్వకాలములకు నాదర్శప్రాయమైన రామరాజ్యమునకు ప్రాతిపదిక వేసిన మహారాజు దశరథుడు ఈతని రాజ్యపాలనమే యిట్లున్నదన్న నిక రామరాజ్య మెట్లుండునో యూహించుకొనుడని చమత్కారముగా భాసుడు సూచించినాడు.

సందర్భానుసారముగా నిట్లు పాత్రముల శీల చిత్రణము చేయుటలో భాసుడందె వేసినచేయి. రాజుకోట రాణుల శీలముల నెట్లు చక్కగా భాసుడు వ్యక్తము చేసినాడో కనుడు.

కౌసల్య

"ఉత్తమవంశ ప్రభవయు
నుత్తమపత్నియును నా మదుపలాలిత య
త్యుత్తమసుందరి "
"మానిన ముత్తియంబు ముదు
ముండటవచ్చిన లక్ష్మి, దివ్య శో
భాసముపేతకోటి సుమధివ్య
లలితాంగి నాయెడందలో
భాసిలుమానినీయ పతిభక్త "

సుమిత్ర

"సర్వాంసహా తమలోనన
గర్వించి మమ్ముత్రమూ సకలసంగతులన్
సర్వకళంకద "
"వ్రతనియమాశ్రీపరమ వంద్య
శ్యామాంగి, ముఖాంబుజప్రభా
విలసుభాంగి, ఉత్తమ వివేకవతీ
మణి, నోటగట్టిగా
నతివ రోహింగియుకన్ బలుకదిద్ద
నిమీలిత నేత్రకాంతతో
వతబహుసౌఖ్యదాయక శుభప్రద
యామె నుతింప శెల్లదే ?"

ఇంకేకాదు

దురభిమానరోషములు మంగువకు గావదు
సర్వమిత్రసుమిత్రయా సత్యముగను
ఆత్మకామానుసారిణి అపారహంబు
నాయెడంద జయించిన నారి యామె."

ఇక రామపట్టాభిషేకవిఘ్నకారిణి యని ఒగముచే నేటికిని నిందింపబడుచునే యున్న కైకేయి శీలము పరమ విశిష్టముగా నితడు చిత్రించినాడు ఆమె స్వభావము నెంత చక్కగా దశరథుని నోటగని చెప్పుచున్నాడో కనుడు

"ఏకార్యంబు నెఱుంగని
యీకాంతకు ముక్కువందె రోసకును గోపం
బేకాని విక్రమాన్విత
నాకష్టము కాని యొనరు నాకుం గాచెన్ "
"ఈమె రోషము పరిగణియింపరాని
దనుకార్యప్రణయ శీలయగుటచేత
తలపభండోనుబద్ధ వృత్తంబురీతి
శీఘ్రమున నే ప్రసాద సంసిద్ధి గన్న "

ఈ మహాకవి భావురాలగు కైకేయి దాయభాగ విభాగ ప్రసంగసమయమున రాజుతో సవతులయెదుట నెంత పవిత్రముగ మాటాడుచున్నదో చూడుడు

"అసుణవంతులకంటె మేలగును సుగుణ
గుణులగుణవత్తరుడు మేలుకోటి రెట్లు
భాస్వరముత్రాత్రి వెలుగుదీపంబుపగిది
గాని యెదిరెయెంత మధ్యాహ్న భానుముందు"
"భరతుడుగుణి యగు గుణవ
త్తరుడగు రాముండు కాన దనువతడే రా
జ్యధరమంగైకొన సుగుణా
భరణుంవలె పతనీకన్న బరముకు కలదే ?"

ఇట్లే ప్రతి పాత్రము విషయమునను గడుజాగరూకతతో దూచినట్లు మాటలు వేయుచు ముక్తసరిగ వలసిన విషయము లన్నియు వచ్చునట్లు శీలచిత్రణమును జేసిన శిల్పిరత్నము భాసమహాకవి జనకరాజర్షినిగూర్చి

"రాజత్వంబున సుస్థితుండయ్యు
దుర్గ్రాహ్యంబు నా బ్రహ్మాప
త్తేజంబంది పలంపురాజ
ఋషి, యుత్తీర్ణుండు జ్ఞానాంబుధిన్,
భ్రాజిష్ణుండు నిరస్తనైపుయుక
విజ్ఞానంబుచే, సంస్కృతిన్
రాజైయున్నను శాంతి
మూర్తిపరమప్రాజ్ఞుండు "

అన్న మాటలును, ఆ మహామహుని నోట బలికించిన

"కలిగినట్టి దుఃఖంబును దొలచుకొన్న
నాను మిక్కిలి యానంద మట్లు కాక
సుఖ మెఱుంగక దుఃఖంబు చొప్పగన్న
నొక్క కార్యము కూడను జక్కబడదు "
"కడచిపోయిన కాలాన గన్న దుఃఖ
మెంత త్వరలోన మఱచిన నంత సుఖము "
"కర్మపరము సమస్తంబు గాన గర్మ
విధుండ కర్తుండుగా నెట్టి విజ్ఞుడైన
ధర్మయుక్తకర్మంబు నిత్యంబు జేయు

పజ్ఞ మదు నిర్మలంబైన శాంతి బడయు "
మన్నగు వాక్యరత్నములును భాసుని పాత్రపోషణా నిపుణతకు వాతని పాత్రోచిత భాషాప్రయోగ కళా విశిష్టతకు నిదర్శనములు

ఇట్లే భాసుడెంతు పోషించిన పరశురాముని శీలము నిరుపమానమైనది భవభూతి యంతటి మహాకవి కూడ యవతార పురుషుడగు పరశురాముని దశరథ జనకరాజర్షులు రామాదులు నోటికి వచ్చిన మాట లని

యుద్ధమునకు సిద్ధపడినట్లు తన మహావీర చరిత్రమున గల్పించినాడు. అనంతరము రామద్వయ సమాగమ ప్రధానోద్దేశ మెఱుగక భృగురాము డహంకారమును జాలించుచు దన తేజమును రామతేజములో నైక్య మొనరించి తన ధను వాతని కొసగి దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణ కార్యకలాప మాతనిపై నిడుచుటయే ఈ యాంతర రహస్యమును చక్కగా గ్రహించి ఆ సమాగమసమయమున సన్నిపాత్రికుల శీలముల నత్యద్భుతముగా నిర్వహించిన దొక్క భాసుడే. అదియు నీ యజ్ఞఫలమున నే క్రుద్ధుడై వచ్చిన పరశురాముని దశరథ జనకాదులు రామలక్ష్మణాదులు వసిష్ఠ విశ్వామిత్ర శతానందులు నమస్కారవతశిరస్కులచే శాంత పఱచిరి ఆ మహాత్ముడు

అది యెఱిగినవాడే యగుట రాము నాశీర్వదించి తన కోదండము నొసంగి

"పాపుల బరిమార్చుటకై
చేపట్టుము నీవు దీని, సిద్ధులు ధర్మాల్
ప్రాపించి శరణుచొచ్చిన
నే పగిదిని వారి గాచి యొసగుము రామా!"

అది శాపించి తాను శాంతుండై నిష్క్రమించును. ఇంతకు వారికు చేసిన పను లెల్ల గర్వరక్షణార్థము, ఖలశిక్షణార్థము నని భాసుడు పరశురాముని నోట నే పలికించి యాతనిశీల మత్యున్నతముగ బోషించినాడు.

"అల, బ్రహ్మవిఘాత దక్షిత మహా
గాంకారులై వైదికో
క్తుల బాటింపని క్రూర భూపకుల
నే క్రుద్ధుండనై చంపితిన్
బ్రళయాగ్ని త్వర నెల్లరన్ "

వైదికోక్తుల బాటింపని క్రూర భూపకుల జంపుటకే యవతరించి ఆ పని యైనపిమ్మట నవతారము చాలించె నని భాసుడు చక్కగా సూచించినాడు

అలంకార సంపద సుభాషితములు

స్పష్టమై స్వచ్ఛమైన భాసుని యలంకారములు త్రికాలాబాధ్యములై తిరుగులేనివిలు గలిగిన సుభాషితములు, నీ నాటకమున లెక్కకు మిక్కిలిగా నున్నవి

"సరసులోని యగాధంపు జలములోన
దాసగు నుత్తమ మాన సౌకసము లగుచు
సకల రసపూర్ణ కవిచిత్త సద్మ మందు
బరగు నుజ్జ్వలనూత్న భావంబు లవగ"
"పర వనితయైన సీతను ద్రుష్ట్యుపరయైన
నాయన స్పెట్లు వరుగత్తు నీవెపైకి
మునుపెకౌద స్పృశ్యా స్పృశ్య మతి వివేక
మునకు నుత్తము ప్రామాణ్య మన ధరిత్రి"
"అల్పకాయము గలదియే యైనసింహ
మధిక కాయముగల యేన్గు నణచు గాదె!"
"శరణింపగ తరుం జెల్లగింప గనునెకే!"
"కాలవశమున యిణ్ణంబు క్షయము నొంద
సారహీనము శాశ్వత సంపదలును"

ఇత్యాదులైన జూపవచ్చును

నవరస పోషణము శృంగారము

ఈ నాటకమున నవరసపోషణము ఆయా తావుల చక్కగా నిర్వహింపబడినది, ఇందు ప్రధాన రసము శృంగారము. ఇది మిథిలోద్యానమున సీతారాముల పరస్పర వీక్షణములతో నారంభమై రామానురక్తయై మూర్ఛిల్లిన సీతను రాముడు సమీపించుటతో వృద్ధియై సీతాకల్యాణమున నభిపర్యవసానము నందినది. ఇందలి శృంగారము పరమ పవిత్రమైనది. నాయకుడగు రాముని ప్రణయము అస్థానమునగాక స్వస్థానమున నగుట యొక విశేషము. మఱి యిది కేవలము లకుచకుచాది వర్ణనములతోగాక కేవలము స్త్రీ సౌందర్య ద్యోతకములగు ముఖకాంతి సౌందర్యములకే సంబంధించినది

"స్వచ్ఛశారదశశిమనోజ్ఞంబు మొగము"
"ఆజగన్మోహనాంగి" "కుసుమ పేశలసు గాత్రి"
"ఆమె పూర్ణేందువదన రమ్యత్వమహహ"
"సుందరీరత్న వదనారవిందముగని
మన్మథము నాట్యమంజల్పు మహితభంగి"
మున్నగు మాటలతోడను,
"త్రిమెజాపికయియాకమ్మ శౌర యుండు
చూడజాలక యున్నది "
"కాంచగంటిని గన్నులకమృతమిది
నమృతనిష్యందియా నీమె యౌవనశ్రీ"

మున్నగు మనోహరభావములతోడనే కాని నీచ శృంగారమునకుగాని గతానుగతికముగు నవయవ వర్ణనములకుగాని పోక భాసు డిందలి సీతారాము శృంగారమును పవిత్రతర మొనరించినాడు

హాస్యరస పోషణము

భాసుని హాస్యరసపోషణమునకు రెండవ అంకమునందలి విదూషక కాంచుకీయ సంభాషణము చక్కని యుదాహరణము. ఇదికాక, నాల్గవ యంకమునకు పూర్వమునగల ప్రవేశకలో జనకరాజ ప్రాసాదమున మాళవకుడు, భద్రుడు, దంతిలుడు, గోపిలుడు అను నలుగురు వైతాళికుల జరిపిన సంభాషణము, విదూషకుడు వచ్చిన

పిమ్మట ఆతడు విశ్వామిత్రుడు ఉభయతోముఖుడని విశృతముగా వర్ణించిన వర్ణనములు మున్నగునవి అబాధకములైన భాసుని హాస్యసంభాషణములకు సాక్ష్యములు

కరుణరసము

విశ్వామిత్రుని వెంట నడుచు రామలక్ష్మణులు గ్రామసీమల గనుచు వృద్ధగోపికతో జేసిన సంభాషణము, తను కపకారము చేయుచున్న మృగముల నైనను జంపవలదనియు నది యొక్కవాడు కౌసరా నిచో విచారించెదనని యామె చెప్పిన పట్టులను కరుణరసము లలితముగా జూపబడినది

వీరభయానక బీభత్సరసములు

రాముడు తాను విడిచిన గంధుబాణములు వ్యర్థములైనపుడు వీరగర్జన మొనరించి భయంకరముగా :

"అమితంబైన ప్రకాశముం గలుగు
    నీయాగ్నేయ దివ్యాస్త్రము
త్తగుభంగిన్ దరుసంతతిన్
    క్షణములో దగ్ధంబు గాజేయుతన్
విమలాస్త్రంబటు చేయలేనిచో ప
    లన్ దిక్స్వాంతవేవాగుగే
హమ్ముభవ్యం భోగరించితజ్ఞుతి!
    అమోఘాస్త్రంబు సార్థంబుగన్ "

అన్నపుడు వీరభయానక రసములు, పిప్పల వృక్షము వాకులు చిల్లులు పడియుండుటయు, రథము గుఱ్ఱములు కౌనరాకుండ వాని యానవాళ్లు గనిపించుటచే గలగి పాఱిపోయిన తాలికతైలస్థితి గనుగొన్నపుడు బీభత్సరసము పోషింపబడినది

శాంతరసపోషణము

జనకరాజర్షిలపోషణమువట్ల శాంతరసము చక్కగా నిరూపితి మగుచున్నది "ఓశాంతరమో జన్మాంతరమో, ఏమైనను తీరి స్వకృత్యములలో నిబద్ధమై ఎదుటివారెల్లరు తన బంధువులని భ్రమపడును ఏది యెట్లు జరుగవలయునో యట్లే జరుగును నీ చేత జేగవలయునో యటకే రేగుదువు" యన్నగు జనకుని వాక్యములు శాంతరస ప్రతిపాదకములు

"ఒక్కడెయ్యును సూర్యుండు వెక్కు గతుల
గాంతిపుంజము వెదచల్ల గాంచినట్లు
ఒక్కటయ్యును నాత్మ తా వెక్కు గతుల
విధికృత్యంబులొనరించి వెలయుచుండు"

అన్న జనకుని విజ్ఞాన విశేషమున శాంతరసము పారముగన్నది

అద్భుతరసము

భరతలక్ష్మణ శత్రుఘ్నుల ధనుర్విద్యా ప్రదర్శనమునను, శ్రీరాముడు శివధనుర్భంగ మొనరించిన పట్టునను, శ్రీరామ లక్ష్మణులు రాక్షసులను వెక్కు విధముల బాఱద్రోలి మారీచ సుబాహుల నుక్కణచు పట్టునను అద్భుతరసము పోషింపబడినది అదికాక

"నలువయు విష్ణువున్ శివుడు
    నారదతుంబురు లింద్రుడున్, సకూ
హలులయి కల్పవృక్షకుసుమా
    వళి జల్లగ మంగళార్థమై
సలలితరీతి జిమ్ము దాను ర్వ
    సపర్యలు, మోముమంత్రి ని
స్తుల బహు వాద్యఘోషములతో నట
    నర్తకు పెండ్లి ముచ్చటల్ "

అను పట్టునను అద్భుతరస పోషణము గలదు

ఉపసంహారము

ఈ విధముగా 'యజ్ఞఫల'* మను నూతన భాస నాటకము నవరస సంపదలకు మనోహరాలంకార సుభాషితములకు భాసుని ప్రతిభా విశేషములకు నాలవాలమైన దనుటలో నతిశయోక్తి లేదు. కాలగర్భమున లీనమైయున్న ఆ మహాకవీశ్వరుని యితర నాటకములు వితర గ్రంథములు బయలుపడి సంస్కృత వాఙ్మయాకాశమున ధ్రువతారలై వెలుగొందు సుముహూర్తము త్వరలో విచ్చేయుగాక !

---

* "యజ్ఞఫల" నాటకాంధ్రీకృతికై ౧౯౫౨ ఫిబ్రవరి, మార్చి, ఏప్రిలు 'భారతి' సంచికలు చూచునది.

ఆత్మ పరీక్ష

1

శ్రీ వన్యాల రంగనాధరావు

"నేనెందుకు పనికొస్తాను?" అనుకున్నాడు శ్రీనివాసరావు తన ప్రశ్నకు వెంటనే తనే సమాధానం చెప్పుకున్నాడు

"ఎందుకూ పనికి రాను!" అని!

ఈ విధంగా సమాధానం చెప్పుకోవటం, కేవలం చేతకాని పని అంటూ తోచిన మరుక్షణమే శ్రీనివాసరావు అభిప్రాయం మారింది

"అదేం మాట? ఎందుకూ పనికిరాకపోవట మేమిటి? ఎవళ్ళు మాత్రం ఎందుకు పనికొస్తున్నారు? ఎవరికి తోచినట్టు వాళ్ళు ఎందుకో ఒకందుకు పనికొస్తున్నట్టే, నేనూ పనికొస్తున్నాను. నా ప్రయోజకత్వం నాదీ!" అనుకున్నాడు తను.

ఒక ఏడాదిపాటు పట్నంలో గడిపాక, మళ్లా స్వస్థలానికి వచ్చి, ఇరవై నాలుగు గంటలయిందేమో! అందరికళ్లూ తనమీదే ఉన్నట్టున్నాయి అంతా తన్ను వింతగా అనుమానంగా చూస్తున్నట్టనిపించింది.

పట్నం వొదిలేసి, ఇప్పుడిట్లా రావటం ఎంతవరకూ సమర్థించుకోవచ్చును?

తను చేసే ఒక పనికీ కూడా ఒక నిర్ణయమంటూ ఎన్నడూ ఉండటం లేదు చేసేపనులు ఎట్లాగూ చేస్తున్నాడు పరిణామాలు చూస్తే మరోవిధంగా ఉంటున్నాయి. తను చేసేపని ఎంతవరకూ సమంజసమనే ఆలోచనవస్తే, అది కేవలం సమంజసమే అని, అప్పటికప్పుడు తోస్తున్నది తీరా ఒక పని చేశాక, ఆపని ఎందుకు చేశానా అని, ఆ తరువాత పశ్చాత్తాపం చెందవలసివస్తున్నది దీనంతటికీ కారణం ఏదీ కనిపించదు ఆత్మపరీక్ష చేసుకొనే టప్పుడల్లా, అడుగడుగునా ఇటువంటి పశ్చాత్తాపాలు పడుతున్నాడు తను. ఆత్మపరీక్ష చేసుకోకుండా ఉండడం చేతకావటం లేదు తనకు

ఈ ఆత్మ పరీక్ష చేసుకోవటానికి, ఇంత వెసటికి తనకు, వ్యవధి అంటూ చిక్కింది

ఇంటికి మైలుదూరంలో ప్రవహిస్తున్న కొరడా నది అంటే శ్రీనివాసరావుకి ఎంతో ఇష్టం. నది వొడ్డున, ఎన్నడో తను చూసుకున్న ఏకాంతస్థలం, ఇప్పటికీ కూడా నిర్జనంగానే ఉంది ఆ చోటు తన కంటో పచ్చింది తన ఆత్మపరీక్షలలో చాలాభాగం ఇక్కడే జరిగినై! ఇటూ అటూ, దాదాపు వంద గజాల దూరంలో, ఎవరో తెచ్చి పడేసినట్టు, రెండు పెద్ద బండరాళ్లు రెండింటి మధ్యనుంచీ, నదిలో కొంత నీరు, చిన్నపాయగా, పోయేచోట, మరో చిన్నరాయి సుమారు ఒక ఫర్లాంగుదూరంలోనే రైలు వంతెన ఇరవై నాలుగుగంటల క్రిందట, సరిగ్గా ఇదే సమయానికి, మెయిలులో వస్తున్నప్పుడు ఈ వంతెన దాటాడు!

చిన్నరాతిమీద కూర్చొని, వెనకటి రోజులలో పద్యాలు రాసేవాడు శ్రీనివాసరావు. అక్కడే కూర్చొని, తను రాసిన రెండుమూడు నాటకాలు రేడియోవాళ్ళు ప్రసారం చేశారు! తను పత్రికలలో ప్రచురించిన అనేక కథలకు కూడా, తనకు 'ఇన్‌స్పిరేషన్' ఇచ్చింది, ఆ చోటే!

తన స్వభావం ఎటువంటిదో శ్రీనివాసరావుకి, బొత్తిగా తెలీదనలేం. దీనికి తన ఆత్మపరీక్షే బాగా దోహదంచేసింది ఎందువల్లనంటే, తనవంటి స్వభావం కలవాడు, పద్యాలు అల్లటానికీ, కథలు రాయటానికీ పూనుకోవడం సాహస మనిపించింది అయినప్పటికీ ఎదుర్కొకుండా ఉండటమూ లేదు. రాయటంమానటమూ లేదు తను రాసినవాటిలో యథార్థ జీవితం ఎంతవరకూ ప్రతిబింబిస్తున్నదన్న ఆలోచన వచ్చినప్పుడల్లా, అది తనకు చేతకాని పని అనిపించింది వెంటనే మళ్ళా, చేతకాకపోవట మేమిటి? అనే అహంకారం బయల్దేరేది దేశంలో ఈనాటి పరిస్థితులూ, ఆర్థికదుస్థితీ, ఎక్కువ తక్కువలూ, వర్గభేదాలూ, వర్ణభేదాలూ, వ్యక్తిత్వాపాలూ, రాజకీయాలూ, సాంఘిక దురవస్థలూ, ఇటువంటి వాటిలో ఇమిడిఉండే సమస్యలను ఆధారంగా చేసుకొని కథలు రాసేవాడు. అయితే కథ రాయకముందూ, అచ్చుకాకముందూ ఉండే ఉత్సాహం ఆతర్వాత ఉండేదికాదు. తను

రాసినదంతా యథార్థానికి దూరమనే అనుమానం తోచేది

అయితే, ఇన్నాళ్ల తరువాత, తను మళ్ళీ, ఈనాటికి, ఇదే చోటికి, కథ రాయటానికి గానీ, పద్యం అల్లటానికి గానీ, రాలేదు నిజానికి అందుకు అవసరమైన ఉద్రేకం కూడా కలగటం లేదు

తన దృష్టిలో ఎంతో ఆదర్శప్రాయంగానూ ఏకాంతంగానూ ఉన్న ఈ చోటికి, వీటన్నింటి కన్నా మరో ప్రత్యేకత ఉన్న విషయం, శ్రీనివాసరావు ఇంత త్వరలో మరిచిపోలేడు దాదాపు రెండేళ్ల కిందట, తన జీవితంలో ఎంతో మార్పు తీసుకొచ్చిన సంఘటన, సరిగ్గా ఇక్కడే జరిగింది ఈ రెండేళ్లలోనూ తను పొందిన అనుభవాలకి అది నాంది అయింది సరోజినిని, తను మొదటిసారి కలుసుకున్న సంఘటన అది!

ఎంత విచిత్రమైన వ్యక్తి - సరోజిని!

2

శ్రీనివాసరావుకి, ఆ రోజులన్నీ ఇప్పుడు మళ్లీ జ్ఞాపకం వచ్చి, కలవరపెట్టసాగినై నిజానికి, ఈ రెండేళ్ల జీవితాన్ని ఆత్మపరీక్ష చేసుకోటానికే, తను మళ్ళీ ఈ చోటికి వచ్చాడు.

సరోజిని, తన జీవితంలో అడుగు పెట్టడానికి పూర్వమే, అప్పటికి, అయినకాడికి చదువుకి స్వస్తి చెప్పి, సంఘర్షమైన జీవితాన్ని ఎదుర్కోవడం నేర్చుకునే ప్రయత్నంలో ఉన్నాడు తను తండ్రి పెద్ద ఆస్తి లేవీ విడిచిపెట్టిపోలేదు అతను ఒక దర్జా బతుకు బతికి హటాత్తుగా గుటుక్కుమన్నాడు. తండ్రి, ఆనందంగా అన్నీ అనుభవించాకనే పోవడం, తను పూర్తిగా ఆమోదించాడు అయితే తండ్రి పోయినప్పట్నుంచీ, తనూ తల్లీ, మామయ్య పోషణలో ఉండవలసివచ్చింది ఇట్లా ఎంతకాలం సాగుతుంది? ఇక తన బతుకేదో తనే చూసుకోవాలి

ఇది, శ్రీనివాసరావు జీవితసమస్య తండ్రి పోయి సంవత్సరం కావస్తున్నది. తనకు కేవలం పాతికేళ్ళు నిండినా, ముప్ఫయి అయిదేళ్లు నిండినట్టుంటున్నది ఎందుకూ పనికి రాకుండానే, పెద్దవాణ్ణి అయిపోతున్నానేమో అనిపించేది తన జీవితంలో అప్పుడే మొదటిసారి ప్రశ్నించుకున్నాడు కూడానూ—"నే నెందుకు పనికొస్తాను?" అని

తన మనస్తత్వాన్ని ఆత్మపరీక్ష చేసుకోవడంతో, తనగురించి, తనకే భయం వేయసాగింది. తను చేయగలిగేది ఏమిటో స్పష్టంగా తెలీటం లేదు

తను ఉద్యోగమనేది చేయగలడా? ఎటువంటి ఉద్యోగం చేయాలి? ఉద్యోగం అనేది ఎవరిస్తారు? తనకోసం ఏ ఉద్యోగం సిద్ధంగా ఉందని? అసలింతకీ, ఉద్యోగం అంటే ఏమిటి? ఇటువంటి ఉద్యోగప్రశ్నలన్నీ శ్రీనివాసరావుని బాధించసాగినై

ఎమ్మేలు పాసవుతున్నవాళ్ళకు దిక్కులేకుండా ఉంటున్నది తన్ను చూసేదెవరూ? తన కున్న చదువుకి ఏపాటి ఉద్యోగం వస్తుంది? పట్నంపోయి, ఏ పత్రికలవాళ్ళనైనా ఆశ్రయిస్తే, ఇంత దొరక్కపోదేమో! తన రచనలతో పరిచయమున్న పత్రికలవాళ్ళలో ఒక్కరైనా కనీసం, తన కాపాటి ఆసరా కలిగించకపోరేమో!

ఈ ప్రయత్నం చేస్తే బాగానే ఉంటుందనిపించింది శ్రీనివాసరావుకి తనవంటివాడికి ఇంతకన్నా వేరే ఆలోచనకూడా తట్టదనిపించింది తను పట్నంపోయి ఉద్యోగం చూసుకొని వచ్చేవరకూ, తల్లి, మామయ్యదగ్గరే ఉంటుంది. మామయ్య కాదంటాడా?

ఆలోచించినకొద్దీ, ఈ పద్ధతే చాలా బాగా ఉందనిపించింది శ్రీనివాసరావుకి ఉద్యోగం దొరికినా దొరక్కపోయినా, కొన్నాళ్లపాటు తిరిగి రావచ్చును అదివరకు పట్నం ఎన్నడూ పోలేదు. ఇది ఒక మార్పుగా కూడా ఉంటుంది

ఏదో ఒక పత్రికలో చేరవచ్చుననే ఆలోచన బాగానే ఉంది కాని, ఏ పత్రికలో చేరాలి? ఎవరితో ఏం మాట్లాడితే, ఏం సమాధానం ఇస్తారో!

'ఉద్యోగమా?' అని ఎవరన్నా చిన్ననవ్వు విసిరితే తను ఏం చేయాలి? 'మరి ఉద్యోగం చేయటానికి కూడా పనికొస్తావా?' అనే అర్థం ఆ మాటలలో తనకు వెంటనే స్ఫురించకపోదు. తను ఎందుకు పనికొచ్చేటట్టు? ఈ ప్రశ్న మళ్లీ ఎదురైంది. చూస్తే,

ఇది, తన జీవితాంతం వెంటతరిమే ప్రశ్నలాగా కని పిస్తున్నది. దీనికి సమాధానం ఏమిటి?

అట్టే మంది, తెలివిచోట ఉద్యోగం దొరికే టంత సులభంగా, తెలిసినచోట దొరకదు. ఈ ముక్క తనకు చాలాకాలం క్రిందటే, ఒక మిత్రుడు చెప్పి పట్నం పోయినాడు. ఆ మిత్రుడు ఇప్పు డెక్కడుంటున్నాడో! వాడు—వాడిపేరు రామ చంద్రం. ఏ సమస్యనైనా ఇట్టే ఎదుర్కొంటాడు ప్రతీ చిన్న విషయానికీ, తనలాగ అటే మథనపడడు తనకన్నా ఏ రెండుమూడేళ్ళో పెద్ద. అంతే వాడు, చదువు మధ్యలోనే తెగ్గొట్టుకొనిపోయి నాడు. ఆడవాళ్ళను వల్లో వేసుకోవటంలో కన పరిచే నేర్పు, వాడు చదువులో కనపరచలేదు అయితే నేం? స్నేహితుడుగా మంచివాడే. పట్నం పోగానే వాడికోసం వెదకాలి. వాడి ఎడ్రసేనా తెలిసిఉంటే తను ఉత్తరం రాసేవాడే!

ఆ స్తిమితంగా ఉంటున్న తన ఆలోచనలకు, ఈ రామచంద్రం ఇట్లా జ్ఞాపకం రావటం, ఏదో గొప్ప సమస్య ఇట్టే విడిపోయినట్టనిపించింది శ్రీని వాసరావుకి.

3

శ్రీనివాసరావు 'పథకం' అడ్డం తిరిగింది! తన పథకానికి విరుద్ధంగా, మామయ్య మరో పథకం ఏనాడో వేసుకొన్నట్టు కనిపించాడు.

"ఈ మాత్రానికి పట్నందాకా పోవాలిట్రా? చాల్లే, మన బతుక్కి ఇక్కడే ఏదో ఒకటి చూసుకోవచ్చు. నేను మాత్రం చూడటం లేదను కున్నావా ఏమిటి?" అన్నాడు మామయ్య.

చూసి పెట్టాడు కూడానూ! సరిగ్గా తను చేస్త న్నటువంటి ఉద్యోగమే—మామయ్య, తనకు తెలి సిన ఒక ప్లీడరు దగ్గిర గుమస్తాగిరీ కుదిర్చాడు. ఇటు వంటి ఉద్యోగం చేయటం చాలా అన్యాయమని పించింది.

మామయ్యకు, తన అభ్యంతరం ఎందుకు తెలి యచేయలేక పోయినాడో, శ్రీనివాసరావుకి అప్పట్లో తట్టలేదు. మామయ్యదగ్గర తనకు భయమువి కాదు. మామయ్యపోషణలో ఉంటున్న తనకు, అభ్యంతరం చెప్పేటంత, ధైర్యం లేకపోయి ఉండొచ్చును. మామయ్య, సంవత్సరంపాటు, తిన్నా తన తల్లినీ పోషించటానికీ, తను పట్నం వెళ్ళకుండా చేయటానికీ, ప్లీడరు గుమస్తాపనిలో ప్రవేశపెట్టించటానికీ కారణం కూడా లేకపోలేదు!

తనకూతురు అరుంధతికోసం, తనను మెుగుణ్ణి, మామయ్య, తన పథకంతో బంధించి వేసినట్టు స్పష్ట ముతూనే ఉంది. అరుంధతిని తనకే కట్టిపెట్టాలని, మామయ్య మొదట్నుంచీ ఆలోచిస్తున్న విషయం క్రొత్తకాదు.

అరుంధతిమీద తన మనసు పోయిందీ లేనిదీ స్పష్టంగా తెలీలేదు. ఆ పిల్ల, రూపులో భరవాలేదు. అయితే నేం? చాకలిపద్దు చూడటానికి కావలసిన అక్షరజ్ఞానం కూడా లేదు. ఇంట్లో ఆ పిల్ల, బండ చాకిరీ చేస్తూఉండటం తను నిత్యం చూస్తున్నటు వంటిదే. తన మామయ్య 'పథకం' ప్రకారం, ఇక మిగిలింది, అరుంధతిని, తన కిచ్చి పెళ్లిచేయటమే!

సరిగ్గా, ఇటువంటి పరిస్థితిలోనే శ్రీనివాసరావు జీవితంలో సరోజిని అడుగుపెట్టటం తటస్థించింది.

తన ఇష్టాయిష్టాల ప్రసక్తి లేకుండా మామయ్య ఇష్టానుసారం నడుస్తున్న తనకు వ్యక్తిత్వం ఎక్క డుంది? తనమట్టుకు తనే నిర్ణయించుకుని, అప్రకారం చేసుకోగలిగే శక్తి ఎక్కడుంది?

ఇంతకీ తను ఎందుకు పనికొస్తున్నట్టు?

ఈ ఆలోచనలతోనే, ఒకనాడు తను తన ఏకాంతస్థలానికి పోగా, తను కూర్చొనే రాతిమీదనే సరోజిని కూర్చొనిఉంది!

అంతకు ముందు సరోజిని ఎవరో తనకు తెలీదు. రెండుమూడు రోజాలక్రిందటే సరోజిని అక్కడికి వచ్చింది.

"మీకోసమే నేను వెతుక్కుంటూ వచ్చాను" అని, సరోజిని, మాటల సందర్భంలో అంటే, తను నమ్మలేదు. సరోజినిమీద అనుమానంకూడా కలిగింది తనకు.

సరోజినికి పాతికేళ్లుంటాయి. చూసినవాళ్లే, తన కళ్లు చెదిరినై. స్త్రీలో ఎటువంటిఅంద ముంటుందో తనకు అర్థమయినట్టయింది.

సరోజిని, తన్ను వెతుక్కుంటూ వచ్చావన్న మాటలో, దాపరిక మేమీ కనపడలేదు. కుండ పగలేసినట్టుగా, ఎబ్బెట్టుగా ఉంటై ఆనిజమాటలు.

“నాలాగ మాట్లాడే స్త్రీకి పిచ్చెక్కిం దనుకుంటారు. అవునా?” అన్నది సరోజిని ఒకనాడు.

“నీలాగ మాట్లాడగలిగే స్త్రీకోసమే నే నెదురు చూస్తున్నాను. అసలు, ఇటువంటి స్త్రీ ఉంటుందా? అని చాలాకాలం ఆలోచించాను. నువు కనిపించావు” అన్నాడు తను.

“నాటంటి స్త్రీని తీసుకొని, మరొక కథ రాయండి. చదవాలని ఉంది. నా కథే రాస్తే బాగుంటుందేమో!” అన్నది సరోజిని!

4

సరోజిని కథ యావత్తూ తెలుసుకోటానికి శ్రీనివాసరావుకి ఆట్టే కాలం పట్టలేదు. ఒక వారం రోజులలో సరోజినే తనకంతా చెప్పింది.

బియ్యేలో ప్రవేశిస్తా ననుకుంటూ ఉండగానే, సరోజిని చదువు మాన్పెయ్యాలిసివచ్చింది. తల్లి తండ్రీ అన్నయ్యా కలిసి బలవంతాన పెళ్లి చేశారు. ఆపెళ్ళికి తన ఇష్టాయిష్టాలతో ఆట్టే పనిలేకపోయింది. భర్త బాగా డబ్బున్నవాడు. వ్యాపారి. సరోజినికి అప్పట్లో పెళ్ళిపట్లా, భర్తపట్లా, ఎటువంటి గాఢమైన అభ్యంతరాలూ కనిపించలేదు. పెళ్లి అయినాకనే, భర్త తన్ను ద్రోహం చేసినట్టూ, తన వాళ్లను మోసంచేసినట్టూ తెలుసుకున్నది. మోసాన్ని తనవాళ్ళు సులభంగా క్షమించి మరిచిపోయినారు గాని, తనకు జరిగిన, ద్రోహం మాత్రం సరోజిని క్షమించ దలచలేదు. తన భర్తకూ, బొంబాయిలో ఉంటున్న ఒక పార్సీయువతికీ సంబంధం ఉన్నట్టు కాపరానికి వెళ్లినప్పుడే తెలిసింది. తన కున్న విద్యాసంస్కారంతో భర్తకు తన అసమ్మతి తెలియచేస్తే, ఆయన కొట్టొచ్చాడు.

పార్సీదాన్ని వొదిలేస్తే, కాపరం చేయటానికి తన కాట్టే అభ్యంతరం లేదనికూడా భర్తకు చెప్పి చూసింది.

‘నా సొంతవ్యవహారంలో నీకు జోక్యం అనవసరం’ అన్నాడు భర్త.

‘అయితే నీతో నేను కాపరం చేయలేను’ అన్నది సరోజిని.

పొమ్మన్నాడు భర్త. సరోజిని ఇంటికి వచ్చేసింది.

భర్త, పార్సీదాన్ని పెళ్ళిచేసుకోవడాని పోతూపోతూ, సరోజిని ఎవడితోనో లేచిపోయినట్టు పుకారు లేవదీసి మరీ పోయినాడు. తన తల్లిదండ్రులాంటివాళ్ళూ, అన్నయ్యల్లాంటివాళ్ళూ అపుకారుని పూర్తిగా నమ్మారు. ఎందుకు నమ్మారో సరోజినికి అర్థంకాలేదు.

సరోజిని ఇంటికి వచ్చేస్తే, జరగవలసిన ఆదరణ జరగలేదు. సరోజినికి ఒక చెల్లెలుంది. ఆ చెల్లెలికీ, తనకూ మాటలు లేకుండాకూడా చేశారు.

తను ఎలాగూ లేచిపోయినట్టు అంతా నమ్మినప్పుడు, తనకు నచ్చినవాడితో నిజంగానే లేచిపోవటంలో తప్పేమీ లేదనే నిర్ణయానికి వచ్చింది సరోజిని.

సరోజిని, ఈ విషయం చెపుతున్నప్పుడు, ఆమె తననే వెతుక్కుని వచ్చిందని నమ్మాడు శ్రీనివాసరావు.

‘దిక్కులేని పిల్ల’ అనే పేరుతో తను రాసిన ఒక కథ సరోజినికి బాగా నచ్చటానికి, సరోజిని పొందిన అనుభవాలే కారణమయ్యాయంటూ కూడా సరోజిని చెప్పింది.

ఆ కథ చదివాకనే, పత్రికవారికి ఉత్తరం రాసి, శ్రీనివాసరావు ఎడ్రసు కనుక్కొని, సరోజిని మరి ముందూవెనకా ఆలోచించకుండా లేచివచ్చినట్టు కూడా చెప్పింది.

ఇక్కడకే ఆడపిల్లల స్కూలులో టీచరుగా ఉంటున్న ఒక స్నేహితురాలి ఇంట్లో సరోజిని బస చేసింది.

తన్ను సరోజిని, ఎట్లా కనుక్కొని కలుసుకో గలిగిందో విన్నప్పుడు, శ్రీనివాసరావుకి నవ్వుకూడా వచ్చింది.

“ఇక్కడికి వొచ్చాక, మొన్న బుక్‌స్టాలులో ఏదో పుస్తకం తిరగేస్తూ ఉండగా, అక్కడ మిమ్మల్ని ఇంకెవరితోనో చూశాను. మీ సంభాషణ విన్నతరువాత, మీరే భలాకా అని తెల్సుకు

న్నాను. నిన్న, నేనూ నా స్నేహితురాలూ ఈశైత్రు వచ్చాం. మిమ్మల్ని, ఈ రాతిమీద దూరంనుంచే చూసి పోల్చుకున్నాను. నా స్నేహితురాల్ని అది గాని కూడానూ తను అప్పుడప్పుడు మిమ్మల్ని ఇక్కడ చూస్తూ ఉంటుందిట మీ దెవరో మాత్రం తెలీదన్నది ఇక మిమ్మల్ని కలుసుకోవటం ఏమంత కష్టమైన పని!" అన్నది సరోజిని

స్త్రీలో తను ఇటువంటి విభిన్నమైన స్వభావం కోసం ఎదురుచూసిన మాట నిజం అది సరిగ్గా ఈ నాటికి, ప్రత్యక్షం కాగానే ఆకే తన్ను ఆకర్షిస్తున్న అనుమానం వేసింది శ్రీనివాసరావుకి

ఇప్పుడీ సరోజిని బతు కేం గాను? తనగురించి ఆలోచనలన్నీ పోయి శ్రీనివాసరావుకి, సరోజిని గోడిగ పట్టుకుంది ఆలోచించినకొద్దీ, తను పరస్త్రీ వ్యామోహంలో పడుతున్న అనుమానం బాధించసాగింది

రోజుల్లు గడిచినై రెండు నెలలు గడిచినై. మూడో నెల కూడా కొనసాగుతున్నది.

ప్లీడరు గుమాస్తా చాకిరీయూలావ, తను సాయంకాలాలప్పుటు, తన ఏకాంతస్థలానికి వెళ్లటం ఆలస్యమవుతున్నది ఒక్కొక్కనాడు అసలు వెళ్లటం పడేది కాదు

సరోజిని మట్టుకు రోజా పని పెట్టుకువచ్చేది తను వచ్చేదాకా ఎదురుచూసేది. ఒక్కొక్కనాడు, 'నిన్న మీరు రానేలేదే!' అనేది తను వచ్చాక, ఇద్దరూ ఎన్ని విషయాలు మాట్లాడేవారో, ఎన్ని వర్ణించేవారో అంతు ఉండేది కాదు ఈ ప్రపంచమంతా వారి చర్చలో గిర్రున తిరిగిపోయేది

ఒకనాడు తను సరోజినిని అడిగాడు

"ఏం చేయదల్చుకున్నావు?" అని.

"ఉద్యోగం చేస్తాను!" అన్నది సరోజిని

"అంటే?" అన్నాడు తను

"మెట్రిక్యులేషన్ ట్యాకి, ఆ తర్వాత ట్రెయినింగుకి కట్టాలనుకుంటున్నాను"

"నువ్వు ఉద్యోగం చేయటం నాకు ఇష్టం లేదు సుమా, నన్నడిగితే!" అన్నాడు తను.

"నాకు మరి తిం డెవరు పెడ్తారు? నా స్నేహితురాలు ఎంతకాలం భరిస్తుందనీ?"

"నీకు తిండి పెట్టేవాళ్లుంటే, మానేస్తావా?" అన్నాడు తను

"అప్పు డాలోచిస్తాను ఇప్పుడేం తొందర?"

సరోజినితో తనకు లభించింది సాహచర్యమూ, సాన్నిహిత్యమూ అనే సందేహం ఒకటి, కొత్తగా కలిగింది శ్రీనివాసరావుకి ఏమయినా, ఇప్పుడు, అరుంధతిఅంటే విముఖత్వం పుట్టుకొస్తున్నది కొద్ది కాలంలోనే అరుంధతిని తనకిచ్చి పెళ్ళిచేయటానికి మామయ్య స్థిరసంకల్పంతో ఉన్నాడు ఇది తప్పించుకోవట మెట్లా? తప్పించుకోవాలన్న అభిప్రాయం ఎందుక్కలిగింది? సరోజినిమీద తనమనసు పోతున్నదా? సరోజినికూడా ఇటువంటి ఉద్దేశంతోనే ఉన్న దనుకోవాలా? ఉండకుంటే, 'తన కోసం' వచ్చి, ఇక్కడ ఎందుకు మకాం వేస్తుంది?

మొగుడొదిలేసిన ఆడదానిమీదనా తన మనసు పోవటం?

ఇంతకీ, తన కున్న విశ్వాసా లేమిటి?

ఇంత సంస్కారంగల సరోజినిని వదిలేసిన ఆ మొగుణ్ణి ఏమనాలి? ఇప్పుడు తను సరోజినిని ఉద్ధరించటానికి ఎందుకు పూనుకోరాదూ? అయితే, ఈ ఉద్ధరింపు సరోజినికి ఇష్టమవుతుందా?

అరుంధతిని తను పెళ్లిచేసుకోకపోతే, తన బాబులాంటివాణ్ణి మరొకణ్ణి, మామయ్య గాలం వేయకపోడు

కాని, సరోజిని చరిత్ర తెలిసినవాళ్ళు, ఎవరు మళ్ళీ సరోజినిని ఆదరిస్తారు? ఆ పని తనే చేయాలని రాసిపెట్టినట్టుంది.

ఈ లోపునే మరో తెడద వచ్చిపడింది తనకు ఎవతెతోనో సంబంధం ఉన్నట్టు, ఊళ్లో ఒక పుకారు లేవటమే కాక, ఆ సంగతి మామయ్యకూ, అమ్మకూ కూడా తెలిసినట్టు అనుమానం కలిగింది అందరూ తన్ను వింతగా, కొత్తగా చూస్తారేగాని, 'నువు ఇటువంటి పని చేస్తున్నట్టు మాకు తెలిసింది. అది మా కెవరికీ ఇష్టంలేదు' అని స్పష్టంచేయరు. ఎవరికీ ఇష్టం లేనట్లే ఉన్నప్పటికీ!

ఈమధ్య తల్లి మొహం చూడాలంటే కొత్తగా సిగ్గవుతున్నది అంటే, తను చేస్తున్నపని, చెడ్డపని కింద, తనుకూడా జమకట్టుకొని, అందుకు తను

పశ్చాత్తాపపడుతున్నావా అనుకున్నాడు శ్రీనివాస రావు

"పశ్చాత్తాపం ఎందుకూ? నేను చేస్తున్నదే నాకు మంచిదిగా తోస్తున్నది" అనుకున్నాడు మళ్లీ

5

"ఏంరా? నువ్వు సరిగా పనిచేయటం లేదుట?" అన్నాడు మామయ్య ఒకనాడు

"ఎవరు చెప్పారూ?" అన్నాడు తను

"ఎవరు చెప్తారేమిటి? ఆ క్లీనరుగారే చెప్పారు. నువ్వేమో ఒకటి రాయబోయి ఒకటి రాస్తావుట సాయంకాలం అయిదు కొడితే మరి కనపడవుట"

"ఆ ముక్క నా ముఖంముందే ఎందుకు ఏడవలేకపోయినాడూ?" అన్నాడు తను!

"ఇది మరీ బాగుంది! పెద్దమనిషిగా ఉండక్కర్లే? అతనికి నిన్ను వొప్పగించినవాణ్ణి నేనూ!"

"అక్కర్లేకుంటే, ఉత్తరక్షణంలో మానెయ్యటానికి సిద్ధంగా ఉన్నాను" అన్నాడు తను

"ఏం? ఉద్యోగాలు పొంచిపోతున్నాయనా మనబోంటి వాళ్లకి?"

"ప్రపంచంలో ఈ ఒక్క ఉద్యోగమే ఉన్నట్టు మాట్లాడతావేమిటి మామయ్యా? రేపట్నుంచి, మానేస్తున్నానని చెప్పెయ్యి" అన్నాడు తను ఇట్లా అనటానికి తనకు ధైర్యం ఎలా వచ్చిందా అని ఆశ్చర్యపడుతూనే

"నువ్వు మానటానికి వీలులేదు నీ సంగతి నాకు బొత్తిగా తెలీదనుకుంటున్నావేమో!" అన్నాడు మామయ్య, హెచ్చరిస్తున్నట్టుగా

మామయ్యతో తను అదే చర్చించదలచుకో లేదు

ఆ సాయంకాలం, తను సరోజినిని కలుసుకొన్నప్పుడు, తను వేసిన మొదటి ప్రశ్న "మనది సాన్నిహిత్యమా? సహచర్యమా?"

"అంటే?" అన్నది సరోజిని

"నీకర్థం కాలేదంటే నమ్మలేకుండా ఉన్నాను సరోజినీ!" అన్నాడు తను

సరోజినీ కాస్సేపు ఆలోచించి,

"అయితే, రెండూనూ!" అన్నది.

ఆ సమాధానంతో, తన అనుమానాలన్నీ పటాపంచలయిపోయినట్టయింది శ్రీనివాసరావుకి ఇన్నాళ్ళూ, ఈ సరోజినిని కలుస్తున్నప్పటికీ లోకులేమంటుందేమో అన్నంత అనుమానం పీడిస్తూ ఉండేది తనకు ఈ అనుమానానికి కారణం కూడా సరోజిని ధోరణే కొన్నాళ్లు చంచలమైన మనసు కలదనుకొన్నాడు ఈ పిల్ల, ఎవరితోనూ కూడా కాపరం చేయలేదనుకున్నాడు ఇల్లు వదిలిపెట్టి వీధినపడ్డ స్త్రీ అనుకున్నాడు ఎన్ని అనుకున్నా, తన మనసుమాత్రం వేధిస్తూనే ఉండేది సరోజినిని కలుసుకోకపోతే ఉండలేననిపించేది సరోజినిని చూసినప్పుడల్లా, గుండె కొట్టుకొనేది

నీటిలో మునుగుతూ తేలుతూ, చివరికి ఏదో ఒక ఆధారంగా పైకొచ్చి, మింగిన నీరంతా కక్కినవాడిలాగా ఉన్నది ఇప్పుడు శ్రీనివాసరావుకి

సరోజినికి దగ్గరగాపోయి వణుకుతున్న చేతులతో, ఆమె చేతులు పట్టుకున్నాడు తను సరోజిని అభ్యంతరం చెప్పలేదు

తన కంతకంతకూ ధైర్యం ఎక్కువవుతున్నట్టు భావించసాగాడు

"నేను చాలా తప్పుపని చేస్తున్నానేమో!" అనుకున్నాడు ఆ మాటలు తనకు తెలీకుండానే పైకివచ్చినయ్

"మీరెంచేశారు తప్పు?" అన్నది సరోజిని

శ్రీనివాసరావు సమాధానం ఇవ్వలేదు

"మనం ఇట్లా ఉండటం మీకు తప్పుగాతోస్తే, నా మూలాన నేను పోతాను మీరు మరేమీ అనుకోకండి. ఇంతకు మునిగిందేముందీ?"

"నువ్వట్లా అనుకుంటున్నావా సరోజినీ?" అన్నాడు తను

"మీకు తెలీలేదంటే, ఇప్పుడు నేను నమ్మలేకుండా ఉన్నాను!" అన్నది సరోజిని నవ్వుతూ అప్పుడు తను కూడా నవ్వాడు

పదినిమిషాలు గడిచినై

"నేను రేపు పట్నం పోవాలనుకుంటున్నాను" అన్నాడు తను.

"ఎందుకూ?"

"ఉద్యోగానికి!" అన్నాడు తను.

ఉద్యోగంకోసం ఎందుకు పట్నం వెళ్లాలని నిశ్చయించుకున్నదీ చెప్పాడు తను.

"నువిక్కడేం చేస్తావు?" అన్నాడు మళ్లీ

ఈ మాట అంటున్నప్పుడు, తన గుండె మరో సారి తీవ్రంగా కొట్టుకోడం ప్రారంభించింది

"చెప్పాగా!" అన్నది సరోజిని

"నాకు తోచిన ముక్క చెప్పమన్నావా?" అన్నాడు తను గుండె దడ ఎక్కువయింది

"చెప్పండి"

"నువేమీ అనుకోకపోతే— చెప్పటానికి— ఇన్నాళ్లకిప్పుడు సాహసిస్తున్నాను" అన్నాడు తను గుండె దడ ఇంకా ఎక్కువయింది

సరోజిని నవ్వింది

"నువు కూడా పట్నం వచ్చేయరాదూ?" అనేశాడు తను అమిత వేగంగా కొట్టుకుంటున్న గుండె, చప్పున ఆగిపోతుం దనిపించింది

సరోజిని ఆలోచిస్తున్నది

"నాతో వొచ్చేయటానికి, నీకు అభ్యంతరం లేదుగద!" అన్నాడు తను

"లేదు" అన్నది సరోజిని

రెండోకంటికి తెలీకుండా, మర్నాడు తను, సరోజినితోపాటు ఎట్లా పెయి లేక్కాడో తనకే తెలీ లేదు!

6

సరోజినితోపాటు, శ్రీనివాసరావు పట్నం చేరుకొని నెల్లాళ్లయింది. ఈ నెల రోజులలోనూ ఒక బసకుదుర్చుకున్నాడు పదిహేనురోజులపాటు పట్నమంతా గాలించగా, ఒక వారపత్రికలో ఉద్యోగం కుదిరింది దాన్ని సంపాదకత్వం అనటానికి వీలు పడదు పత్రిక అచ్చయి బయటపడి, నలుగురి చేతులకూ అందటానికి ఎన్నిపనులు చేయాలో, అన్నీ దాదాపు తనే చేయాలి. పత్రికాధిపతి 'కవిపెట్టిన' ఒకానొక 'సర్వరోగ నివారిణి'కి ప్రచారం చేసుకు రావటమే ఆ పత్రిక పరమార్థం. పత్రికాధిపతి, తనకు నెలకు మొదట్లో నూరు రూపాయలు ఇస్తానన్నాడు పత్రికకున్న అయిదువేల కాపీల ప్రచారమూ పాతికవేలకు పెరిగినప్పుడు మరో యాభై ఎక్కువ చేస్తానని మాటిచ్చాడు.

సరోజిని, తను కూడా ఏదైనా చిన్న పనిలో ప్రవేశిస్తా నన్నది

"మాతాం లేద్దూ" అన్నాడు తను

హోటలునుంచి ప్రస్తుతం క్యారియర్ తెప్పించుకుంటే, ఇద్దరికీ ధారాళంగా సరిపోతున్నది

ఒకనాడు తనకు, మామయ్య దగ్గర్నుంచి ఉత్తరం వచ్చింది

" నువిట్లా మా అందరి కళ్లూ కప్పి పారిపోవటం చాలా ఘోరం నువు పట్నంలో ఉన్నావనీ ఏదో పత్రికలో పనిచేస్తున్నావనీ తెలిసింది నీకు ఉద్యోగం దొరికినందుకు మేమెవ్వరమూ సంతోషించటం లేదనుకోవద్దు కాని, నువు ఎవతెనో లేవతీసుకుపోయినట్టు ఊరంతా గుప్పుమన్నది నువు చేసిన పనివల్ల మేము తలెత్తలేక పోతున్నాము ఇది నువు తెలీకుండా చేశావంటే నమ్మలేను మీ అమ్మ నీకోసం బెంగపెట్టుకున్నది నువు పట్నం పోతానన్నప్పుడు నిన్ను పంపించని తప్పు నాది ఇప్పుడు నువు చేసిన పనికి నాకేమీ కోపం లేదు వెంటనే వచ్చి పెళ్లి చేసుకుంటే సంతోషిస్తాను "

వారం రోజాలు పోయినాక దీనికి సమాధానం రాశాడు తను

" నువు నా మీద ఏమైనా ఆశపెట్టుకుంటే అది విడిచిపెట్టుకోవటమే మంచిది ఇప్పట్లో నేను రాలేను వీలున్నప్పుడు మాత్రం రాకపోను బెంగ పెట్టుకోనవసరం లేదని అమ్మకు చెప్పు అమ్మకోసం డబ్బు పంపిస్తున్నాను "

ఉత్తరంతో పాటు, పాతిక రూపాయలు ఎడ్వాన్సు తీసుకొని, మనియార్డరు చేశాడు శ్రీనివాసరావు

సరోజినీ, తనూ దాదాపు భార్యభర్తగానే చెలామణీ అయిపోతున్నారు దీనికి కొంత నిజాయితీ కల్పిద్దామనే ఆశ తనకు లేకపోలేదు అందుకే ఒకనాడు తను,

"మనం పెళ్లి చేసుకుందామా?" అన్నాడు

"మీకు పెళ్లిలో అంత నమ్మకముందా? నాకు

ఒక పెళ్లితో కలిగిన అనుభవంతో అసలు నమ్మకం లేకుండాపోయింది!" అన్నది సరోజిని.

"మనల్ని చూసి అంతా భార్యాభర్తలమనుకుంటున్నార్లే!" అన్నాడు తను,

"అనుకోనీయండి మంచిదేగా! ప్రజలట్లా అనుకోవటానికేగా పెళ్లి! మన గురించి అంతా అనుకోవలసిందే అనుకొంటున్నప్పుడు, వేరే తంతు కూడా జరగాలా ఏమిటి? మీకిలా ఉండటం బాగా లేదా?"

"నాకింకా ఒక పెళ్లైనా కాలేదు మరి!" అన్నాడు తను!

"అయినా వాళ్ల అనుభవాలతో మీరు మీ దృక్పథం మార్చుకుంటారనుకున్నాను!"

"నీకు నాలో నమ్మకం లేదన్న మాట" అన్నాడు తను

"పెళ్లి చేసుకోక పోయినంత మాత్రాన ఒకరి మీద ఒకరికి నమ్మకం ఉండదా?

ఉంటుందని మనం ఎందుకు ఋజువుచేయకూడదూ? నేను చేయదలచుకున్నాను"

శ్రీనివాసరావు, సరోజినితో అనవసరంగా వాదన పెంచుకోదలచలేదు ఇంతవరకూ తను చవి చూడని స్వర్గసుఖం ఇప్పుడు సరోజిని ఇస్తున్న దనటంలో తన కేటువంటి సందేహమూ లేదు ఈ స్వర్గసుఖాన్ని చేతులారా పాడుచేసుకోవటం మతి లేని పని! అయితే, పెళ్లిఅనేది జరిగిపోయిన పక్షంలో, తన వాళ్ళకి తెలీకుండా చేస్తున్నా ననుకుంటున్న 'తప్పు' కాస్తా 'ఒప్పు'గా మారి, తన బాధ కొంత తీరుతుందని మాత్రం ఆశించాడు శ్రీనివాసరావు పెళ్ళి అనవసరం లేదని సరోజిని ఖచ్చితంగానే చెప్పినట్టు భావించిన తనకు, కొద్దిగా ఆశాభంగం కలగకపోలేదు

ఒకనాడు తను ఇంటికి వస్తూఉండగా హటాత్తుగా బస్సులో రామచంద్రం కనిపించాడు

"ఏమోయ్! నువ్వుకూడా చేరుకున్నావా పట్నం! ఎక్కడేమిటి ఉద్యోగం?" అన్నాడు రామచంద్రం తన్ను చూడగానే

"నువ్విక్కడే ఉన్నావన్నమాట! ఏం చేస్తున్నావు!" అన్నాడు తను.

రామచంద్రం తన పక్కనే ఖాళీగా ఉన్న సీటులో కూర్చున్నాడు

"ఇక్కడికొచ్చాక ఇది నాలుగో ఉద్యోగం మనకి ఈ జీవితం ఇంతే! ఒకటీ మనకి స్థిరంగా ఉండేదిగా! ప్రస్తుతం ఒక ఇన్సూరెన్సు కంపెనీలో ఆర్గనైజర్‌గా ఉంటున్నాను బాగానే ఉంది మరో ఆరు నెలల్లో మా వాళ్లు ఢిల్లీలో బ్రాంచి పెడుతున్నారు అక్కడికి బ్రాంచి మేనేజరుగా పంపుతామని మాట ఇచ్చారు" అన్నాడు రామచంద్రం

"నీ పనే బాగుందిలే మీ ఇల్లెక్కడ?" అన్నాడు తను

"అడయారులో, ఇల్లు తీసుకున్నాన్లే ఒక్కగ్గాడినీ! రాకూడదా నాతో? అన్నట్టు నువ్వెక్కడున్నావు?"

"నేను మైలాపూరులోనే వుంటున్నాను దిగు ముందు మా యింటికి రా తరువాత నీ యింటికి పోదాంలే" అన్నాడు తను

"సంసారంతో సహా వచ్చావా యేమిటి?" అన్నాడు రామచంద్రం బస్సు దిగుతూ

ఈ ప్రశ్నకు తను కొద్దిగా నవ్వాడు

"ఎందుకు నవ్వుతావు?"

"ఏం చెప్పాలో తెలీక!" అన్నాడు తను

"అంటే?"

"పెళ్లి చేసుకోబోతాంలే!"

"ఓహో! ఏదో పిట్టనుపట్టి తెచ్చావన్న మాట!" అన్నాడు రామచంద్రం తనవీపు చరుస్తూ

తనకీమాట కొద్దిపాటి కష్టంగా తోచకపోలేదు కాని, తనేమీ సమాధానం ఇవ్వలేదు మొదట్లో, తను అట్లా అనేసినందుకు మాత్రం శ్రీనివాసరావు నాలిక కొరుక్కున్నాడు తనకు తెలీకుండా కొన్ని కొన్ని పనులు చేస్తూఉండటం, కొన్ని కొన్ని మాటలు అనేస్తూ ఉండటం జరుగుతూనే ఉంది ఆత్మపరీక్ష చేసుకుంటే, వీటికి స్పష్టమైన కారణం కనపడదు ఇక కొన్ని సమయాల్లో ముప్పు తెచ్చిపెట్టగలవని కూడా ఆ క్షణంలో తోచదు.

ఇల్లు చేరుకోగానే, తను సరోజినికి రామచంద్రాన్ని పరిచయంచేశాడు

సరోజిని, ఇద్దరికీ కాఫీ తెచ్చిఇచ్చింది తనూ ఒక కప్పు పుచ్చుకొని, వారితోపాటే కూర్చున్నది

"ఇంతకీ నీ ఉద్యోగ మేమిటో చెప్పావు కావు!" అన్నాడు రామచంద్రం

తన ఉద్యోగం గురించీ, సెలసరిజీతంగురించీ అన్నీ చెప్పాడు తను

"ఈ రోజులలో ఏం సరిపోతుందీ?" మా కంపెనీలో చేరతావా?" అన్నాడు రామచంద్రం

"నహోన్నస్మి! నేనాపని చేయలేను" అన్నాడు తను నవ్వుతూ.

"పోనీ, నేను పనికొస్తానా?" అన్నది సరోజిని సరోజిని అట్లా ఆ ఘడియలో ప్రటిక్కిన అడే స్తుందని తను ఊహించలేదు

"మీరా! మీరా! " అన్నాడు రామచంద్రం అతను అట్లా ఆశ్చర్యపడుతున్నప్పుడు, సరోజిని కళ్లలోకి చూస్తూఉండటం తను గమనించాడు

"నాకు ఉద్యోగమంటూ చెయ్యాలని ఉంది చాలాకాలంబట్టి ఇంట్లో ఇట్లా గడపటం కష్టం " అన్నది సరోజిని

"మీరు కోరితే, ఉద్యోగం ఇవ్వనివాళ్లెవరుంటారూ? ఆలోచిస్తాను" అన్నాడు రామచంద్రం

"నేను టైపిస్టులా గిరిస్టులా పనుకోలేదు సుమండీ!" అన్నది సరోజిని నవ్వుతూ

"నేను పొసయ్యాగివా రేమిటి! టైపిస్టులు పనుకో నవసరం లేకుండా దొరికే ఉద్యోగాలు కూడా లక్ష ఉన్నాయి!" అన్నాడు రామచంద్రం

సరోజిని తనకేసి చూసింది 'ఆయన నాకు ఉద్యోగం ఇస్తే, నేను చేయటం, మీకు ఇష్టమే అనుకుంటాను!' అన్నట్టుగా. ఆ చూపు తనకు అర్థమయింది కాని, సరోజిని ఉద్యోగం చేయటం తనకు ఇష్టం లేదని ఎట్లా చెప్పాలో తెలీలేదు

ఆ రాత్రి పడుకోబోయేముందు, శ్రీనివాసరావు ఆత్మపరీక్ష మళ్ళీ ప్రారంభమైంది. సరోజిని ఉద్యోగం చేయటం తనకు ఎందుకు ఇష్టం లేదు? ఆలోచించినకొద్దీ, ఇందులో తన స్వార్థం కొంత కనిపిస్తున్న మాట నిజం కాని తనలో ఉన్న ఈ స్వార్థం, మగవాడన్నవాడికి, ఎవడికైనా కొద్దో గొప్పో ఉండకపోదు ఆ స్వార్థం ఒక్కొక్కరిలో ఒక్కొక్క విధంగా ఉంటుంది సరోజినిని పెళ్ళి చేసుకొని, తన సొంతం చేసుకోవాలన్న స్వార్థమే, సరోజిని ఉద్యోగం చేయటానికి ఒప్పుకోలేదు

తన అభిప్రాయాలకు సరోజిని ఎదురుతిరుగుతున్నట్టు కనిపించసాగింది మొన్న మొన్న కలసిన ఈ పొత్తుకి, ఇంత త్వరలోనే అస్తంకులా!

సరోజిని, తన పోషణలోనే ఉండాలన్న భావంకన్నా, సరోజిని, కేవలం తనదే అయిపోవాలన్న భావం ఎక్కువగా ఉన్న తనకు, సరోజిని, అప్పుడే దూరమవుతున్న చిహ్నాలు పొడగట్టసాగినై.

ఎంతమంది భార్యలు ఉద్యోగాలు చేయటం లేదూ? వాళ్ళంతా హాయిగా బతకటం లేదూ? పోతే, సరోజిని, కనీసం తన భార్యకన్నా కాదు. ఉద్యోగం చేస్తున్నప్పటికీ తనకు దూరమైపోదనుకోటానికి, ఇప్పుడు, నీ ఉద్యోగప్రయత్నం మానెయ్యి అనటానికి భార్యమీద ఉండే అధికారం తనకు సరోజినిమీద లేదు భార్యకాదు గనక!

అసలు, ఇంతకీ, తనదే బుద్ధిపొరపాటేమో! ఆ రామచంద్రంగాణ్ణి, ఇంటికి తీసుకురావటం, ఇంత కొచ్చింది వాడు వచ్చినట్టే వచ్చి, మెల్లగా పుల్ల పెట్టిపోయినాడు వాడి సంగతి తనకేం తెలీదు గనక?

7

శ్రీనివాసరావు భావించినట్టే, ఆరాత్రి తనకూ సరోజినికీ కొంత ఘర్షణ జరిగింది

"అయితే, నువ్వు ఉద్యోగం చేయాలనే సంకల్పించావన్నమాట!" అన్నాడు తను

"అందుకు మీరు ఇష్టపడితే నా కెంత ఆనందంగా ఉంటుంది!" అన్నది సరోజిని

"నా కొచ్చేదాంతో, మనం కేవలం మన్ని బతుకు బతకటంలేదుగా? నువ్వు కూడా సంపాదన ప్రారంభించవలసినంత అవసరంలేదని నాఅభిప్రాయం" అన్నాడు తను.

"శాస్త్రా మాస్త్రా చదువుకున్నాను గనక ఇంట్లో ఎట్లా గడపగలను చెప్పండి! తలవొంపులు సరి అయ్యే ఉద్యోగం కాదుగా! ఇంతకన్నా ఎక్కువ రాణించుంటే కాదంటామా మరి!"

"రామచంద్రం సంగతి నీకు తెలీక అట్లా మాట్లాడుతున్నావు సరోజినీ! వాడు ఎంతకైనా తగిన వాడు!" అనేశాడు తను మళ్లా! తనలో గూడుకట్టు కొన్న స్వార్థం తనకు తెలీకుండా, తనచేత ఇటు వంటి మాటలు అనిపిస్తున్న విషయం శ్రీనివాసరావుకి చాలా కాలానికిగాని తెలిసిరాలేదు

"పోనీ మీరు ఇంకెక్కడైనా, నాకోసం ప్రయత్నించి పెట్టండి కాదన్నానా?" అన్నది సరోజిని

"నా కిష్టంలేదు సరోజినీ!" అన్నాడు తను

"మనం ఈ విషయంలోకూడా ఒక అభిప్రాయానికి రాలేకపోతున్నందుకు, నాకు విచారంగా ఉంది చెప్పొద్దూ! పెళ్ళివిషయంలోకూడా మన అభిప్రాయాలు వేరైనై పెళ్ళి అనే ఒక విన మైన ముడిలేకుండా బతకలేమా అనే నా పట్టుదల. స్వతంత్రంగా గణించుకోలేమా అనే నా విశ్వాసం నా విశ్వాసాలమీద మీకు గౌరవం లేకపోవచ్చు ఆడదానికి ఇటువంటి అభిప్రాయాలు కలగడం మీకు వింతగా తోస్తున్నదనుకుంటాను నేనేం చేసేది!"

"అబ్బే! నీవంటిదానికి కలగవలసిన అభిప్రాయాలే కలుగుతున్నాయిలే, ఆశ్చర్యం దేనికి?" అన్నాడు తను ఊరుకోకుండా

శ్రీనివాసరావు తను ఊహించి, ఆమోదించిన స్వతంత్రానికీ, సరోజిని స్వతంత్రానికీ ఎక్కడా సంబంధంలేదు. తను అనుకున్న స్వతంత్రానికి పరిమితులూ సరిహద్దులూ కనిపిస్తున్నాయి సరోజినిది సరిహద్దులులేని స్వాతంత్ర్య దృక్పథం అని తన కిప్పుడు తెలుస్తున్నది

ఆ రాత్రికి, వారి సంభాషణ ఆటే సాగలేదు శ్రీనివాసరావు మాత్రం, 'నేనేం చేయగలను? నే నెందుకు పనికొస్తాను?' అనే తన మామూలు ప్రశ్నలకు సమాధానాలు వెతుక్కుంటూ నిద్రపోయినాడు

ఒక వారంరోజులు, ఉభయులూ, ఏమీ జరగనట్టే ఎట్లా ప్రవర్తించారో, తలుచుకుంటే, ఇప్పుడు తనకే ఆశ్చర్యం వేస్తున్నది

ఈ మధ్య మామయ్య మళ్ళీ ఉత్తరం రాశాడు. "ఈ ఉత్తరం అందినవెంటనే నువ్వు రాకుంటే, నేనే బయల్దేరి వస్తున్నాను, నీ తల్లిని ఎందుకంత దుఃఖపెడ్తావు చెప్పు?"

శ్రీనివాసరావుకి, పెద్ద ద్రోహం చేస్తున్నట్టు తోచసాగింది సరోజినితో లేచివచ్చి, తను దాదాపు కాపరం పెట్టించటం గొప్ప నేరంగా తోచింది అప్పుడే కొన్ని నెలలయింది తను ఈ కాపరంలో పడి!

ఆ వేళ పత్రికలన్నీ పోస్టుచేయవలసిన రోజు కావటంవల్ల, శ్రీనివాసరావు కొంచెం ఆలస్యంగా ఇల్లు చేరుకున్నాడు దానికితోడు తలనొప్పికూడా పట్టుకున్నది

ఇల్లు చేరుకునేసరికి, ఇంటి తలుపు తాళంవేసి ఉంది

సరోజిని, ఇట్లా, తనకు తెలీకుండా ఎన్నడూ ఇంతవరకూ, బయటకు వెళ్లలేదు

ఇవేళ సరోజిని చేసిన ఈ పని తన గుండెలో పెద్ద గాయం చేసింది

ఎక్కడికి వెళ్ళిఉంటుంది? ఆ రామచంద్రం గాడు వచ్చి తీసుకుపోలేదు కదా!

తను ఊహించినంతా అయింది చేసేదిలేక, తను వీధిలో ఎదురుచూస్తూ నిలబడ్డాడు ఇంకో పది నిముషాలకే సరోజిని వచ్చింది

"పెళవది బస్సు సరిగా దొరకలేదు ఆడయారు వెళ్లివచ్చేను." అన్నది సరోజిని తాళంతీస్తూ,

"రామచంద్రం దగ్గిరికా?" అన్నాడు తను పొంగివస్తున్న కోపం బలవంతాన అణుచుకుంటూ.

"ఆయనే సాయంకాలం వచ్చి, నాకు ఉద్యోగం దొరికిందన్నారు. అర్జనమీద సంతకం చేయటానికి, కంపెనీకి రమ్మన్నారు. ఇంతలో పోయిందేముందని వెళ్లాను. అక్కడనుంచి, వాళ్లింటికి వెళ్ళాం" అన్నది సరోజిని ఏ మాత్రమూ తడుముకోకుండా.

"ఏమిటా ఉద్యోగం?" అన్నాడు తను ఇంకా కోపంతోనే.

"ఆ ఉద్యోగానికి, ఒక పేరంటూ లేదు ఉత్తరాలు రాయడం, కొందరైన చిన్న పనులన్నీ చేయాలి అంతే. మాకు రూపాయ లిస్తారు." అన్నది సరోజిని గదిలోకి పోతూ

ఆమెవెంట తనూ గదిలోకి వెళ్లాడు

"మీకు చాలా కోపం వచ్చినట్లుంది ఇంతలో ఏం ప్రమాదం జరిగిందనీ?" అన్నది సరోజిని, తన వేపు తిరిగి

"ఉద్యోగంలో, నీ యిష్టం ప్రకారం చేరావు నువు స్వతంత్రురాలివి నిన్ను నేనేమనగలను! ఏమన టానికి నాకు హక్కు లేదు నీలో నేను చూశానను కున్న స్వతంత్రం, ఈ విధంగా పరిణమిస్తుందని మాత్రం, నే నమకోలేదు ఉన్నమాట చెప్తాను" అన్నాడు తను కొంత కసితీర్చుకుంటూ

"మీ రట్లా భావిస్తే, నేను మాత్రం ఏం చెప్పేది? ఈమాత్రం దానికి, ఆయన నన్ను ఎత్తుకు పోవటం లేదుకద!" అన్నది సరోజిని

"దానికే ఇది నాంది" అన్నాడు తను తనకు తెలీకుండా చప్పున

8

రామచంద్రం పూర్తిగా తన్ను మోసం చేశాడనాలి వాడు సరోజినిని కాస్తా తన్నుకుపోవాలనే చూస్తున్నాడన్నది స్పష్టంగా తెలుస్తూనే ఉన్నది. ఉద్యోగ మిప్పించినట్టు ముఖ్య పెట్టినవాడు ఇంకా ఏదన్నా చేయగలడు కాని, తనేం చేయాలి? ఎందుకు పనికొస్తున్నట్టు? సరోజినిని తను ఇంత గాఢంగా ప్రేమిస్తున్న విషయం సరోజినికి తెలీదా? ఆమె, తన్ను ఇన్నాళ్లూ ప్రేమించడం లేదా? బతుకు తెరువు చూసుకోటానికి సాగించిన నటనేనా?

ఈ క్షణంలో, రామచంద్రంతో పోట్లాడ గలిగేశక్తి తన కున్నదా? ఒక ఆడదానికోసం ఇద్దరు కుమ్ములాడుకోవటం ఎంత నీచం! తన జీవితంలో ఈ ఘట్టం ఏదో ఒక మామూలు సినీమా కథ లాగా పరిణమించటం ఎంత దురదృష్టం!

ఇక, సరోజిని, తనకు తీరిగా ఉన్నప్పుడల్లా కనిపించక పోవచ్చు. ఈ ఆలోచన కూడా స్వార్థంగానే ఉంది. సరోజినికి మట్టుకు స్వార్థం లేదనా! స్వార్థరహితంగా ఎవడు మాత్రం ఏపని చేస్తాడు? స్వార్థరహితంగా ఉండాలనుకోవటం కూడా ఎవరో అన్నట్టు, స్వార్థమే కాకుంటే మరేమిటి?

కొలరోజులు గడిచినై రోజులన్నీ మామూలుగానే గడుస్తున్నాయి అయితే, తనకుమట్టుకు, ఈ కొలరోజులూ చాలా దుర్దినాలుగానే తోచినై.

మామయ్య ఉత్తరానికి, తను ఏ సమాధానమూ ఇంతవరకూ ఇయ్యలేదు, మామయ్య ఎప్పుడు వచ్చి పడ్తాడో అనే బెంగ ఒకటి తనకు పట్టుకుంది

సరోజిని రోజూ 'ఆఫీసు'కి వెడుతున్నది ఒక్కొక్కరోజు ఆలస్యమయితే, రామచంద్రమే దిగబెడతాడు ఇది చూస్తూ ఊరుకోవటం తప్ప, తను చేయగలిగే దేదీ కనిపించటం లేదు—రామచంద్రం పలకరిస్తే, తను పలకటంతప్ప!

ఒక్కొక్కనాడు సినీమా రాత్రి ఆట మాని వచ్చేది సరోజిని—రామచంద్రంతో పాటు తనకిది మరీ కంటకంగా తోచేది సరోజిని పెళ్లి ఎందుకు అక్కర్లేదన్నదో, తన కిప్పుడు పూర్తిగా అర్థమవుతున్నట్టున్నది

దినదినానికీ ఎక్కువవుతున్న ఈ మనోవ్యథలో, ఇటువంటి జీవితం ఎన్నాళ్లు గడపటం? తన కొక ఇల్లూ, సంసారం ఉండాలనే కోరిక ఎంత దెబ్బతిన్నదో ఇప్పుడు తెలుస్తున్నది సరోజినిని సద్దిగా లేవదీసుకువచ్చిన ఫలితం అనుభవిస్తున్నట్టు తోచసాగింది

సరోజినిలో కూడా కలిగిన మార్పు తను కని పెట్టకపోలేదు ఆమె ఇప్పుడు మునపటల్లే మాట్లాడటం లేదు, ఏదన్నా మాట్లాడితే, తన ఆఫీసు వ్యవహారాలు చెప్తుంది రామచంద్రం గొప్ప హృదయంగలవాడంటుంది మొదట్లో తనకూడా అట్లా అనే ఉన్నేసింది!

సరోజినిని అర్థం చేసుకోవటంలో గొప్ప పొరపాటు పడ్డట్టనిపించిందిది అసలు సరోజిని మనస్తత్వం ఏమిటో తనకు సరిగా అంతుపట్టలేదు తన్ను భర్త విడిచిపెట్టాడని చెప్పినప్పుడు, ఆ విషయం ఆనాడు తను పూర్తిగా విశ్వసించటంలోనే పప్పులో కాలు వేశాననుకున్నాడు. భర్తను విడిచిపెట్టి, తన్ను మరిగినట్టే, ఇప్పుడు తన్ను విడిచి, రామచంద్రంగాడ్ని

మరగబోతున్నది. ఈ సరోజిని ఏ పురుషునితోనూ స్థిరంగా కాపురం చేయలేదన్నమాట. ఏ ఇంగ్లండులోనో, అమెరికాలోనో పుట్టవలసింది, తప్పిజారి ఈ దేశంలో పడింది! సరోజిని మొట్టమొదట తన్ను కలుసుకొన్నప్పుడు సరోజినిలో ఈ గుణం తను చూడలేకపోవటం, తన అజ్ఞానం, అనుభవశూన్యత, కాకుంటే మరేమిటి ?

అసలు, తనూ సరోజినీ ప్రేమించుకొంటున్నట్టా లేనట్టా ?

ప్రేమేమిటి ప్రేమ! అసలు ఎక్కడుందీ ప్రేమ? అంతా మట్టిగడ్డ! తనకూ సరోజినికీ మధ్య ఉంటున్నది ప్రేమ అనుకోడానికి వీలులేదు. తనూహించిన ప్రేమ అనేక విశ్వాసాలతోనూ, త్యాగాలతోనూ కూడుకున్నది

ఇక్కడికి 'ఎన్నెంచరు'కి స్వస్తి చెప్పి, కలవు మీద చక్కగా ఇంటికి పోయి ఆ అరుంధతి నే పెళ్ళి చేసుకుంటే మంచిదిగా తోచింది శ్రీనివాసరావుకి.

ఏదో ఒకనాటి పొరపాటువల్ల తన కాలు జారిందని ఒప్పుకొని, ఈ బురదలోంచి, ఇప్పటికేనా కాలు తీసి కడుక్కోవటం బుద్ధిమంతుని లక్షణం !

"నే నొకసారి ఊరికి పోయివస్తాను" అన్నాడు తను

"అమ్మను తీసుకొస్తారా?" అన్నది సరోజిని

"ఎందుకూ? ఎక్కడుంటుంది తెస్తే?"

"ఏం? మనతోపాటు ఉండదూ?"

"బాగా చెప్పావు! మా అమ్మ మన వ్యవహారం వింటే, ఉరిపోసేసుకుంటుంది!" అన్నాడు తను కొప్ప ఎత్తిపొడుపుగా

"ఏం! మనం మామూలు భార్యాభర్తలల్లే ఉంటున్నామన్న నమ్మకం మీకు లేదా? నా కా నమ్మకముంది చిల్లరమల్లర అభిప్రాయభేదాలు ఎంతవాళ్ళకన్నా వస్తాయి వాటినే మనసులో పెట్టుకొని, తోచినకాటికి నిర్ణయాలు చేసుకుంటూ ఉంటారా?"

మాటలలో ఎంత నేర్పు! ఈ నేర్పరితనానికే తను ఇదివరకు మభ్యపడిపోయి దాసుడైనాడు కద! మళ్ళీనా! తను పనికొచ్చే దట్లానో ఋజువు చేసుకో వలసిన సమయం వచ్చిందనుకున్నాడు తను.

"ఉహూం! మనం - మన్నూ నేనూ, మామూలు భార్యాభర్తలల్లే నే ఉంటున్నాం సందేహ మేమిటి? మామూలు భర్తలు అంతా కూడా తమ భార్యల్ని ఇతరులలో సినిమాలకు వెళ్ళనిస్తారు ఇష్టం వచ్చిన ఉద్యోగాలు చేసుకోనిస్తారు ఒక్కొక్క రాత్రి భార్యలు ఇంటికి రాకున్నా దిగులుపడరు" అన్నాడు తను గుండెలో మంటంతా వెళ్ళగక్కుతూ

"నామీద మీకు ఉన్నట్టుండి ఇంత అనుమానం ఎందుకు పుట్టిందో అర్థం కావటం లేదు అసలు మొగాడి బుద్ధే ఇంతేనేమో!"

"ఆడదాని బుద్ధికన్నానా ?"

"కనీసం నావంటి ఆడది, తనకు న్యాయమైనదని తోచింది చేస్తుంది"

"నిజమే ఆ చేస్తున్నపనివల్ల, తనతో సంబంధంగలవారికి ఏం నష్టం వస్తుందనిగానీ, ఏ బాధ కలుగుతుందనిగానీ కూడా నీ వంటిది ఆలోచించదు"

"మాపండీ! మన వాదనకి అంతంటూ ఉండదు మీరు నమ్మకల్చి, నే నేమో నన్ను సమర్థించుకోటానికే ప్రయత్నిస్తాం ఎవరి విశ్వాసాలు వాళ్ళవి నేను మిమ్మల్ని ఏవిధంగానూ అన్యాయం చేయలేదని నా అంతఃకరణే చెప్తున్నది అసలు నేను ఎవరికళ్ళూ కప్పే స్వభావం కలదాన్ని కాను! నా మీద మీకున్న అనుమానాలకి ఆధారంలేదు కూడాను ఈమాట నేను చెప్తే మీరు నమ్మకపోవచ్చును నమ్మించటానికి నేను ఎక్కువ శ్రమకూడా పడను అటువంటి పనిలో నాకు విశ్వాసంలేదు మిమ్మల్ని నమ్మి నేను మీతో ఎట్లా ఉండగలుగుతున్నానో, అదేవిధంగా నన్ను మీరునమ్మి, నాతో ఉండగలరనే విశ్వసించాను ఈ విశ్వాసంలో అర్థంలేదని మాత్రం ఋజువుచేయకండి" అన్నది సరోజిని

మళ్ళా ఎంత పసందైనమాటలు! ఎక్కడో నేర్చుకున్నట్టే మాట్లాడి ఇట్లే బంధించటానికి ప్రయత్నిస్తుంది సరోజిని! ఒకసారి మోసపోయి, ఇంతవరకు వచ్చింది!

సరిగ్గా ఆ వేళరాత్రే సరోజిని రామచంద్రంతో కలిసి, రాత్రిఆటసినిమా చూసి ఏ ఒంటిగంటకో

ఇల్లు చేరింది. సినీమాకుంచి వస్తున్నానని చెప్పింది గాని, సినీమాకే పోయిందో, రామచంద్రం ఇంటి నుంచే వస్తున్నదో పరమాత్ముడికే వాడు ఉంటే, వాడికే తెలియాలి. ఈ వ్యవహారం ఇంక తను భరించ రానిది. ఎంత త్వరగా పోయి పెళ్ళిచేసుకొనివచ్చి తనే యిల్లు చూసుకుంటే అంత మంచిది. ఇక ఈ సరోజిని తన దొంగా కాదు. తనకు భార్యగా ఒక స్త్రీ ఉండవలసిన అవసరం ఎంతేనా ఉన్నట్టు తోస్తున్నది. అయినా లేదే తనకు రాసిపెట్టి ఉంది. అదెలా తప్పుతుంది?

మర్నాడు శ్రీనివాసరావు ఊరికి బయల్దేరే ముందు తను వస్తున్నట్టు మామయ్యకు టెలిగ్రామిచ్చాడు.

9

దాదాపు ఏడాదిపాటు పట్నంలో గడిపి వచ్చాక, మళ్ళీ తల్లిని చూడగానే శ్రీనివాసరావు కళ్ళు చెమ్మగిల్లినై.

తను చాలా కాలానికి తల్లిని, చూడగలిగానని కాదు. తల్లి కళ్ళుకప్పి, ఘోరమైన అపచారం చేశానే పశ్చాత్తాపంవల్లనే తన కళ్ళు చెమ్మగిల్లినట్టు తెలుసుకున్నాడు.

స్టేషనులో అడుగు పెడ్తూనే, అందరికళ్లూ తన మీదనే ఉన్నట్టు అనుమానం వేసింది. అంతా తన్ను వింతగా మృగాన్ని చూస్తున్నట్టు చూస్తున్నారనిపించింది. శరీరంమీద లేస్కొ, తెల్రయలూ పాకుతున్నట్టనిపించింది.

తన్ను చాలా సహజంగా చూసింది ఒక్క మామయ్యే! ఎంతైనా కూతుర్నికన్న మామయ్య!

"ఎప్పుడో ఒకప్పుడు నువ్విట్లా తిరిగివస్తావని నాకు తెలిసినదే! ఎన్నాళ్లు సెలవుపెట్టావు?" అన్నాడు మామయ్య! ఆ మాటలకు తనకెంతో సిగ్గువేసింది!

"ఆరేడు లేదు. వారం రోజులే, మళ్లీ వెంటనే వెళ్ళకుంటే, పత్రిక దెబ్బతింటుంది" అన్నాడు తను. అసలు పెళ్ళి సన్నాహాలు ఆ యింట్లో, కొంత కాలంబట్టి జరుగుతున్నట్టుగానే ఉంది! తను రావటమే తడవుగా చేశారు!!

అరుంధతి తన్ను తప్పుకు తిరుగుతున్నది. ఇదే వల ఆ పిల్ల వొళ్లు చేసింది! ఇదివరకు కనిపించని అందం ఇప్పుడు ఆ పిల్లలో తనకు కనిపిస్తున్నది! తనంటే అరుంధతి అసహ్యపడుతున్నదా? లేక పెళ్లి సిగ్గా! కనీసం, అరుంధతైనా తన్ను ప్రేమించగలదా? తను ఆమని చేయగలడా?

ఈ ఆలోచనలతోనే, ఆనాటి సాయంకాలం, తన ఏకాంత ప్రదేశానికి వెళ్ళాడు శ్రీనివాసరావు.

రెండు బండలమధ్య, చిన్న రాతిమీద కూర్చొని, 'నే నెందుకు పనికొస్తాను?' అనుకున్నాడు.

ఈ పెళ్ళి చేసుకొని, సరోజిని భరతంపట్టాలి. సరోజిని గుండెలో మంటలు రేకెత్తించాలి. అప్పటికిగాని తనకు శాంతి అంటూ ఉండదు.

పెళ్లి సవ్యంగానే జరిగిపోయింది.

ఆమర్నాడే తను బయల్దేరాలి. కాని వెంటనే వెళ్ళటానికి కొన్ని ఆటంకాలు ఏర్పడినై. ఇంకొక వారం రోజులు సెలవు పొడిగించవలసివచ్చింది. పత్రికాధిపతికి పెద్ద ఉత్తరం రాశాడు శ్రీనివాసరావు – ఈ వారం గడిచాక, తప్పక వస్తున్నానని.

రెండు రోజులు గడిచాక, హఠాత్తుగా తనకు, సరోజిని రాసిన ఉత్తరం అందింది. ఇటువంటిదెన్నడూ జరగదనుకొన్న తనను, ఈ ఉత్తరం మళ్ళీ మనోవ్యథ తెచ్చిపెట్టింది.

సరోజిని, చాలా టూకీగా రాసింది.

"మీా రెప్పు డొస్తున్నారు? ఇన్ని రోజులు ఎందు కుండిపోయినారు? మీాకోసం ఎదురుచూస్తున్నాను. నాదే పొరపాటేమో! మీారొచ్చినవెంటనే పెళ్లి..." ఆతర్వాత మరి చదవలేకపోయినాడు తను.

తనలో కూడా కొంత పొరపా టున్నట్టు తోచింది. సరోజిని రాసిన ఆ ముక్కలు తన్ను తీవ్రంగా బాధపెట్టసాగాయి. సరోజిని అటువంటి నిర్ణయానికి రాగలదని కూడా తను ఊహించలేకపోయినాడు. తన్ను ఎంత నమ్ముకొని ఉండకపోతే సరోజిని అట్లా రాస్తుంది! సరోజినిని ఎంత ద్వేషించాడు! తన అనుమానం అంతా అబద్ధమేనా?

ఈ పెళ్లి చేసుకోవటంలో, మళ్ళీ పెద్ద పొర

పాటయిపోయింది ఇప్పు డీ 'భార్య'ను ఏం చేయటం? ఎటా తీసుకువెళ్లటం? ఏం చేయాలి? ఏం చేయగలను? ఎందుకు పనికొస్తాను? తన్ను వెంటాడే ప్రశ్నలు మళ్ళీ ప్రత్యక్షం!

ఇప్పుడు సరోజినికి సమాధానం రాయవలసిన బాధ్యత ఒకటి ఉంది ఏమని సమాధానం రాయటం? ఉన్నదున్నట్టు రాసేస్తే?

పెళ్లి మూడో నాటి రాత్రి, అరుంధతిని గదిలో కలుసుకొన్నప్పుడు, శ్రీనివాసరావు,

"అరుంధతీ! నువ్వు నన్ను క్షమించవలసి ఉంటుంది!" అన్నాడు

అరుంధతి బిత్తరపోయింది!

భార్యను పక్కను కూర్చోపెట్టుకొని, తను చేసిన పొరపాటేమిటో పూసగుచ్చినట్టు చెప్పేశాడు శ్రీనివాసరావు.

"నన్నేం చేయమంటావు చెప్పు! నా ప్రారబ్ధం నీ జీవితంలో నీకు సుఖం లేకుండా చేస్తున్నాను మాత్తామాత్తా" అన్నాడు

"మీ రెక్కడుంటే అక్కడే నేనూనూ మీతోపాటే తీసుకొనిపొండి" అన్నది అరుంధతి

పతివ్రతల కథలు బొత్తిగా అబద్ధాలు కావని పించింది తనకు

మర్నాడు శ్రీనివాసరావు సరోజినికి ఉత్తరం రాశాడు

"సరోజినీ! నువ్వు నన్ను క్షమిస్తావనే నమ్మకంతో నీ కీ సంగతి చెప్పటానికి సాహసించాను నీ ఉత్తరం అందింది నిన్ను అనవసరంగా అనుమానించిన పాపం నన్ను చుట్టుకుంటుందిలే ఆ పాపఫలం అనుభవించవలసింది నేనే నీమీద అనుమానంతో ఆ బాధ భరించలేక నేను పెళ్లిచేసుకున్నాను అందుకే నొచ్చాను కూడాను నువ్వు క్షమించి మా ఇద్దర్నీ స్వీకరించగలవనే నమ్మకంతోనే, మరో నాలుగురోజులలో వస్తున్నాం. అమ్మ కొన్నాళ్లిక్కడే ఉంటుంది"

10

శ్రీనివాసరావు భార్యాసమేతుడై పట్నం చేరుకునేసరికి ఇంటి తలుపులు తాళాలు వేసి ఉన్నై.

కారణం ఊహించుకునేలోపుగానే పక్కింటి వాళ్ళు తాళాల చెవి తెచ్చి ఇచ్చారు.

"అమ్మగారు ఏదో ఊరికిపోయినారండి" అని సమాధానం కూడా వచ్చింది.

సరోజిని, ఏ ఊరికి వెళ్ళిఉంటుంది అనుకుంటూనే తాళంతీసి లోనికి ప్రవేశించాడు శ్రీనివాసరావు అరుంధతి కూడా లోనికి వెళ్లింది బండీవాడు సామాను తెచ్చి పడేశాడు

ఎదురుగా గదిలో మంచంమీద కనిపిస్తూనే ఒక కవరు ఉంది అది సరోజిని రాసిపెట్టిన ఉత్తరం

వణుకుతున్న వేళ్ళతో ఆ ఉత్తరంతీసి శ్రీనివాసరావు చదువుతున్నాడు

"శ్రీనివాసరావుగారు! మిమ్మల్ని ఇట్లానే పేరుపెట్టి పిలవాలనిపిస్తున్నది మీ రింత ద్రోహానికి తలపడతా రనుకోలేదంటే నమ్మండి మీ ఉత్తరం అందకమునుపే మీ పత్రికా ఆఫీసులో కనుక్కుంటే చెప్పారు మీ పెళ్ళి శుభలేఖ మాకాను అక్కడ నాక్కూడా ఒక శుభలేఖ పంపటానికి మీకు ముఖం ఎట్లా చెల్లుతుంది మరీ? నేను తెలిసి, మీకు ఎటువంటి అన్యాయమూ చేయలేదు అందుకు నా అంతఃకరణే సాక్షి అని వందో సారి చెప్తున్నాను నాకూ రామచంద్రంగారికీ ఏదో సంబంధం ఉన్నట్టు మీరు ఊహించి, పాపం చాలా బాధపడ్డారు మిమ్మల్ని నేను నమ్మించలేక పోయినాను కసి తీర్చుకోడానికి వెళ్ళి, నాతో చెప్పకుండా పెళ్ళిచేసుకున్నారు ఇక మీకూ నాకూ పొసగదనే మాటేగా!

"మీరు వెళ్ళిపోయాక మీకోసం నేనెంత బాధపడ్డానో, ఆ బాధలోనే, నా విశ్వాసాలను కూడా లక్ష్యంచేయక, మనం పెళ్లిచేసుకుందామని, ఎట్లా రాశానో, తలుచుకుంటే నాకే ఆశ్చర్యం వేస్తుంది! పైగా మీరు క్షమించమన్నారు! నే నిటువంటివి క్షమించలేను! కొన్నాళ్లపాటు, ఒక 'గొప్ప కథకుడి' స్నేహం, సాహచర్యం, పొందగలిగానని నా జీవితాంతం జ్ఞాపకం ఉంచుకుంటాను లెండి.

"రామచంద్రంగార్ని మీరు అంత అనుమా

నిండవలసిన కాలం పోయింది. మీమీద నాకు ఉండిన నమ్మకంతో, ఆ కేకపార్లు ఆయన గుండె గాయపరిచాను కూడాను. ఆయనకు హఠాత్తుగా ఢిల్లీ బదిలీ అయింది. నన్ను తనకు పర్సనల్ అసిస్టెంటుగా రమ్మన్నారు. మూడువందలిస్తారుట. ఇక ఇక్కడ నాకేముంది? వారివెంట పోతున్నాను.

"భాగ్యమైనంత త్వరలో నన్ను మరిచిపోతే, మీరు ముందుకొస్తారు. ఇక నా కథకూడా పూర్తి అయినట్టే! మీరు కథకులు గనక, మీ పత్రికలో దక్కని 'సీరియల్' రాయండి, నాకో కాపీ పంపుతూ ఉండండి. ఇదే నా కోరిక

"మీ భార్య అరుంధతికి నా దీవనలు చెప్పండి ఇట్లు—సరోజిని—"

శ్రీనివాసరావు కాళ్లు కేలిపోవటం ప్రారంభించినై

అతను మంచంమీద, ఉన్నపళంగా కూలబడ్డాడు

"ఏమండీ! ఏం జరిగింది?" అన్నది అరుంధతి ఏదీ అర్థంకాక

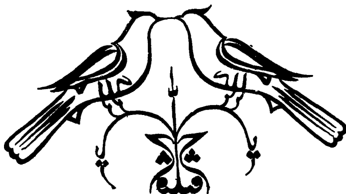
"అరుంధతీ!" అన్నాడు తను ఆమెను దగ్గరగా తీసుకొని

శ్రీనివాసరావు కళ్లలో, నీళ్లు ఎందుకు తిరుగుతున్నాయో అర్థంకాని అరుంధతి - తన పైట కొంగుతో, అతని కళ్లు తుడిచింది

కాసేపు పోయాక,

"అరుంధతీ! నిన్ను అన్యాయం చేశానా?" అన్నాడు శ్రీనివాసరావు

ఈ ప్రశ్న తన ఆత్మపరీక్షలోంచి వచ్చినదే అని మాత్రం, ఆ క్షణంలో శ్రీనివాసరావుకి తట్టలేదు

కృష్ణమాచార్య వచనములు*

శ్రీ తిమ్మావజ్ఝల కోదండరామయ్య

క్రీస్తుశకం పదునేడవశతాబ్ది అంతిమభాగంలో తిరుపతి సమీప ప్రాంతాలలో ఒక పెద్ద విప్లవం జరిగింది దుండగీండ్రైన మహమ్మదీయులు కొందరు చెలరేగి ఆ ప్రాంతాల్లో అనేక అత్యాచారాలు చేశారు గ్రామాలు దోచుకున్నారు దేవాలయాలు పడగొట్టారు దారి దోపిడీలు సాగించారు ఇంకా ఎన్నో ఎన్నో చేశారు అప్పుడు తన చుట్టుపట్టుల్లో వుంటే ప్రజల సంరక్షణం యిత్యాది తన కేమీ కాబట్టనట్టుగా రాయిబొమ్మల్లే కదలకండా మెదలకండా వుండే శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామిని ఆ ప్రాంతాల్లో ఆ విప్లవకాలంలో వుండిన ఒక అజ్ఞాత కవి కడుపుమంటి కోపం పట్టలేక బాగా ఘాటుగానే దుయ్యబట్టుతూ ఒక్క శతకం రాశాడు. దానికి † 'శత్రుసంహార శతకం' అని పేరు అందులోనిది యీ పద్యం చూడండి—

"కటకేంద్రు కూతురి కౌగిటిలో చిక్కి
 జెల్లకిల్లస్వామి చేతగాదు
కృష్ణమాచార్య సంకీర్తనంబుల జొక్కి
 సింహాద్రి యప్పయ చేతగాదు
కవ్యంపుగొంప సంపూర్ణశోద్ధతి దక్కి
 శ్రీ కూర్మనాథుని చేతగాదు
సాంఖ్యతొండని తాలజడి కెంతియును గ్రుక్కి
 కెన్నమల్లేశుని చేతగాదు
పవన జవన నిరాఘాట యవనఘోట
హరణ జయధాటి మీ చేత నౌను కేటి
పోదు ఒకసన్న జాను మేలా పరాకు
శత్రు సంహార! వెంకటాచల విహార!

ఈ పద్యంలో కృష్ణమాచార్యులనే ఒక భక్తుడు సంకీర్తనలు పాడి సింహాద్రి నరసింహస్వామిని చొక్కింపజేసేవాడనే విషయం ఒకటి పేర్కొనబడింది

ఇంతకీ యింకా పూర్వంలో పదునాలుగవ శతాబ్ది వాడైన తాళ్ళపాక చిన్నన్న కూడా యీ కృష్ణమాచార్యులను రెండు మూడు స్థలాల్లో పేర్కొన్నాడు తాళ్ళపాక అన్నమయ్య 'శృంగార మంజరి' అనే గ్రంథం రచించి శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామివారికి సమర్పిందగా ఆయన అన్నమయ్యతో యిలా అన్నాడట!

"అనుడుచు ఖరకరు కన్నులకోల
పాడగ నా డెల్ల బవిరిస్తి నైతి
నా కృష్ణమాచార్య వధ్యాత్మవినుతి
రాక గొన్నాళ్లు విరక్తుండ నైతి
జగతి నీశృంగార సంకీర్తనముల
తగవడి మంచి ప్రాయపు వాడ నైతి"

అన్నమాచార్య చరిత్రము

కృష్ణమాచార్యులు పాడిన అధ్యాత్మసంకీర్తనములను విని వేంకటేశ్వరస్వామంతవాడు విరక్తుడయినాడట! కృష్ణమాచార్యుల సంకీర్తనల యోగ్యత అలాంటిది!

చిన్నన్న తన పరమయోగి విలాసంలో—

'వేదంబు దనుకు గావించి సంసార
ఖేదంబు మాన్పిన కృష్ణమాచార్యు'

నని యీ కృష్ణమాచార్యులను ప్రశంసించినాడు ఇతని సంకీర్తనల సంచయం తెలుగు వేదం! ఆ వేదం చదువుతే సంసారఖేదం తొలగుతుంది!

ఇలాంటి ప్రశస్తిని గడించిన కృష్ణమాచార్యులనుగురించి, అతడు రచించిన సంకీర్తనములనుగురించీ

---

* 'తాళపత్రి గ్రంథాలు' అను శీర్షికను మద్రాసు రేడియో కేంద్రమునుండి ప్రచారము చేసిన ప్రసంగమును పెంచి వ్రాసినది.

† శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్య పరిశోధనాలయమువారు ప్రకటించిన 'శ్రీ వేంకటేశ్వర లఘుకృతులు' అను గ్రంథమున ముద్రితము.

తెలుసుకోవాలని యెవరికి వుత్సాహం పుట్టదు? ఉత్సాహం అంటూ కలిగిన తరవాత పరిశ్రమ యెప్పుడూ వట్టిపోదు. మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారంలో 'కృష్ణమాచార్యవచనములు' అనే పేరుతో ఒక గ్రంథం వుంది. ఆ ఒక్క గ్రంథానికే ఆ భాండాగారంలో మూడు ప్రతులు లభిస్తున్నాయి. అందులో రెండు ప్రతులు ఒకటి మాతృక, మరొకటి దానికి ప్రతిక! ఇందాక చెప్పుకొన్న కృష్ణమాచార్యులు రచించిన సంకీర్తనల సంకలన గ్రంథమే అది. మదరాసులో మాత్రమే కాక యీ గ్రంథమే తంజావూరు సరస్వతీమహాలు లైబ్రరీలో కూడా వున్నది. అయితే ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయంవారు ప్రకటించిన అక్కడి గ్రంథముల కేటలాగులో దీని పేరు 'విష్ణునామసంకీర్తనము' అని వున్నది. పేరయితే వేరుగా వుంది గాని అందులోని విషయమంతా యిదే. కేటలాగును తయారు చేసినవారు గ్రంథాన్ని సరిగా గుర్తింపకపోవడంవల్ల యేర్పడిన ప్రమాదం అది! ఎలా అయితేనేం ప్రస్తుతం యీ గ్రంథానికి నాలుగు ప్రతులు లభిస్తున్నవని చెప్పవచ్చు.

ఆంధ్ర వాఙ్మయంలో అపూర్వమయిన యీ గ్రంథానికి వున్న విలువ యెలాంటిదో నిర్ణయించే ముందు యీ గ్రంథానికి కర్త యయిన కృష్ణమాచార్యులకాలం గూర్చి తెలుసుకోవడం అవసరం. ఏ గ్రంథంయొక్క యోగ్యతైనా ఆ గ్రంథం వెలసిన కాలంమీద కూడా కొంతవరకూ ఆధారపడి వుంటుందని చెప్పడం తప్పు కాదు.

ఏకశిలా నగరవృత్తాంతం అని ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తకాలలోనే మరొక గ్రంథం వుంది. అందులో కృష్ణమాచార్యులను గురించి ఒక వింతకథ వుంది. కృష్ణమాచార్యుల మహిమాదికాన్ని మాత్రమే కాక ఆ కథ అతడి కాలాన్ని కూడా కొంత అస్పష్టంగానే అయినా తెలుపుతూ వుంది. ఆకథ యిది!

"మరియొక్కనాడు సింగూరను గ్రామంబున కృష్ణమాచార్యుల తమ్ముండు అనంతాచార్యులు రజకస్త్రీతో కూడంగా ఆ రజకుడు యిద్దరిని పొడిచితె మృతంబైరి అప్పుడు విప్రులు యీ శూద్రునిగతో కూడా చనుచిరిగనుక్క యీ విప్రులు కొంచకుండిరి అది విని కృష్ణమాచార్యులు తన మనవిని చారించి విప్రుల దేవయ్యా నిర్మించిన ఆ శవంబు తనకు తానే కాష్ఠంబునకు నడచుటయు యిదిగని సకలజనంబులు విప్రులు యేతెంచి కృష్ణమాచార్యుల పాదంబులకుం బ్రణమిల్లి మా యపరాధంబులు క్షమియింపు మనుటయు ఆయయ్య వారు రాగద్వేషంబులు లేవు మీరు వెరవకు మనుటయు యీ వార్త ప్రతాపరుద్రుండు చారులవలన యెరింగి కృష్ణమాచార్యుల రావించి పూజించి ఏకశిలానగరి సీమలు నాల్గోభాగంబున యేబది గ్రామంబులకు అధికారంబు, యొక్క వూరు అగ్రహారంబుగా నొసంగి అనుపులయు కృష్ణమాచార్యులు సింగూరు ప్రవేశించి కల్లతనంబు పుట్టుటం జేసి కల్లూరను గ్రామంబు గట్టి కోట పుట్టుటయు మూడు వరుసంబులు అధికారంబు చేసిన గ్రామంబుల గల్గు పదార్థంబు వెచ్చించి తామ్రపత్రికలు సేయించి యా పత్రికమీద తా రచియించిన వాఙ్మూలక గ్రంథంబు లిఖియించి అది కటంబుపై పన్నికొని శ్రీరంగంబునకు గొనిపోవ మద్యోగించిన కొందరు ధూర్తులు గూడి యీ రాజ సముఖంబునకుం బోయి కృష్ణమాచార్యులను మీరు అధికారంబు యిచ్చిన గ్రామంబుల పదార్థంబు వెచ్చించి తామ్రపత్రికలు సేయించి శ్రీరంగంబునకుం గొనిపోవుచున్నాడు అని యెరిగించిన ప్రతాపరుద్రుండు విని యతండు మహాత్ముండు యతనికి యేది యిష్టమో వాడు అదియే యిష్టంబు అని వూరకుండుటయు ఆ వార్త యిష్టజనులచే కృష్ణమాచార్యులు విని పూరికపోయిన మూర్ఖత్వం బని రాజసముఖంబునకు యేతెంచి యీ రై గ్రామంబుల వరుసత్రయంబునకు లెక్క వినిపించి, అప్పుడు మూడుంలక్షల వరహాలు అయినవని, కృష్ణమాచార్యులు తన మనంబున వాసుదేవు నారాధించి నక్క వచనంబు రచియించిన మెచ్చి యేకశిలానగరంబున కనకవృష్టి కురువుటయు యిది గని ప్రతాపరుద్రుండును, ఆ పరిజనంబులున్ను కృష్ణమాచార్యుల పూజించిన వారిచే వీడ్కొని కృష్ణమాచార్యులు శ్రీరంగంబున కరుగుటయు"

ఏకశిలానగర వృత్తాంతము

'ఏకశిలానగర వృత్తాంతం'లోని యీ విషయం వల్ల కృష్ణమాచార్యులు కాకతీయ చక్రవర్తి అయిన రెండవ ప్రతాపరుద్రుడి కాలంలో వుండినట్లు మనకు తెలియవస్తున్నది. కృష్ణమాచార్యులు వచనాలో

శతాబ్దంలో ఓరుగల్లుప్రాంతంలో వుండిన ఒక మహాభక్తుడని దీనివల్ల మనకు తెలుస్తున్నది.

* 'ఆచార్యసూక్తి ముక్తావళి' అనే గ్రంథంలో కృష్ణమాచార్యులనుగూర్చి ఒక చక్కని కథ వుంది కృష్ణమాచార్యులు సింహాద్రినరసింహస్వామిభక్తుడు సింహాద్రిమీద వుండి ప్రతిదినం స్వామివారిపై యితడు సంకీర్తనలు రచించి పాడుతుండేవాడు ఆయన సంకీర్తనలు పాడుతుండినపుడు నరసింహస్వామి సంతోషముతో ఆడుతూ వుండేవాడు రామానుజులవారు దిగ్విజయయాత్ర పోతూ మార్గంలో సింహాద్రిమీద శిష్యులతో కూడా విడిసి స్వామివారి దర్శనం చేసి ఆ గుడిలో యీశాన్యభాగంలో కొంతకాలం గోష్ఠి చేసి తిరిగివస్తూ ఆస్థానమంటపంలో రాజసంతో కూర్చుని వుండిన కృష్ణమాచార్యుల దగ్గరకు పోయి 'అయ్యా! యీ రాత్రి మీరు పాటపాడినప్పుడు స్వామి ప్రత్యక్షుడయితే రామానుజులవారు అనే ఒక సన్యాసి యిక్కడకు వచ్చివున్నాడు అతడికి మోక్షం కలుగుతుందా' అని అడుగు అతడేం చెబుతాడో రేపు నాకు తెలుపు' అని చెప్పి వెళ్లిపోయాడు కృష్ణమాచార్యులు అతడెవరో ఒక సామాన్యసన్యాసి అని, యేదో వుపకారం చేద్దాం పోనీ అని ఆ రాత్రి తాళము, వీణె ధరించి స్వామివారిని కీర్తించినాడు అప్పుడు స్వామి ప్రత్యక్షం కాగా యితడు రామానుజుల విషయం ప్రస్తావించినాడు అప్పుడు స్వామి 'అతడికి, అతడిప్పించే వాళ్లకి కూడా మోక్షం వుంది' అని సెలవిచ్చినాడు. మరునాడు కృష్ణమాచార్యులు రామానుజులు గుడికి వచ్చివుండినపుడు రాత్రివిషయం తెలిపాడు. రామానుజులవారు అంతటితో విడువలేదు 'ఈరోజు రాత్రి నీకు పరమపదం వుందేమో అడిగి తెలుసుకుని నాకు చెప్పు' అన్నాడు కృష్ణమాచార్యులు నాకు పరమపదం లేకపోవడమేమిటి! అయినా అడుగుతానని ఆరాత్రి సంకీర్తనలు పాడి స్వామిని తనవిషయం అడిగాడు కాని స్వామి యేమీ బదులు చెప్పకుండా వూరికే వుండిపోయాడు అప్పుడు కృష్ణమాచార్యులు 'యిలా మీరు బదులు చెప్పకుండా వుండడం వుచితమేనా?' అని అడిగితే అప్పుడు స్వామి 'మోక్షం నా సొమ్మని వేదాలు చెప్పుతున్నవి అయితే అది యిప్పుడు పరాయత్తం శ్రీరంగం నాకుదక్షిణగల్లో ఎంబెరుమానారు నన్నడిగితే వుభయవిభూతులూ నేను అతడికి యిచ్చేశాను అందువల్ల రామానుజుడైనా మోక్షం కావలసివుంటే అతడికి శరణాగతుడు కావాలి నీకు మోక్షం వుందో లేదో చెప్పడానికి అతడే కర్త అందువల్ల యీ విషయం అతణ్ణే అడుగు మోక్షం నీకు యివ్వతగుననితోస్తే యిస్తాడు లేకపోతే లేదంటాడు" అని సెలవిచ్చాడు. కృష్ణమాచార్యులకి కోపం వచ్చింది స్వామీ! ఒక్క సన్యాసికోసం నన్నిలా వంచించడం నీకు ధర్మం కాదు బాల్యం మొదలుకొని నిన్ను నమ్ముకొని నీమీద కీర్తనలు పాడి కవిత చెప్పినాను లోకంలో గొప్ప భక్తుడనని పేరుపొందాను ఆ సన్యాసి ఏదో నీకు మందుపెట్టాడు' అని స్వామిని నిందించాడు అప్పుడు స్వామి 'నీ గర్వమే నిన్నింతగా చేసింది రామానుజులు వచ్చినప్పుడు లేచి నిలుచుని నమస్కరించకుండా రాజసంతో వుండినావు అదే నీ కిప్పుడు తంటాఅయింది. స్వామిమీద పాటలు పాడుతున్నానుగదా అని నువ్వు గర్వపడ్డావు దాని ఫలితమే యిది నీ భక్తికి సంతోషించి నీకు ప్రత్యక్షమయ్యాను నువ్వు పాడితే ఆడాను. అంతే! మోక్షం విషయం అది నా అధీనంలో లేదు నన్నేం చేయమంటావు? అని 'నీ కవిత్వం అగ్రవర్ణులకుగాక నికృష్టులపాలై నశించునుగాక' అని శపించాడు కృష్ణమాచార్యులు! నీ విమానం నేలకూలునుగాక! ఏడు దినములు ఒక్కరీతిగా కాలికూడా నీ దేవాలయం చెక్కుచెదరకుండా వుండునుగాక! తిరిగి నీకు విమాన మమురునుగాక!' అని ప్రతిశాపమిచ్చాడు

ఆ తరవాత కొద్దిరోజులకి తురుష్కులు దేవాలయ విమానాన్ని పడగొట్టి గుడి కాల్చేశారు కాని గుడి చెక్కుచెదరకుండా నిలిచివుండినది కృష్ణమాచార్యుల కీర్తనలు నికృష్టభోగ్యము లయినవి పశ్చాత్తాపంతో కృష్ణమాచార్యులు తిరిగి స్వామిని ఆశ్రయించాడు 'సంకోచం వీడి రామానుజుల నాశ్రయించ'మని స్వామి అతనికి సలహా యిచ్చాడు కృష్ణమాచార్యులు రామానుజుల విడిది దగ్గరకు పోయి కృష్ణమాచార్యులు వచ్చియున్నాడని కబురు పంపి

* వంబూరి శేషాచార్యవిరచితము.

వాడు. 'ఆ బ్రాహ్మణుడితో నా కేమి పని' అని రామానుజా లన్నారు ఈ విషయం రాత్రి స్వామితో చెప్పేసరికి 'ఆచార్యశిష్యత్వం ఒక్క రామానుజులకే తప్ప తక్కినవాళ్ళ కెవళ్ళకీ విహితం కాదు అందువల్ల వట్టి పేరుమాత్రం చెప్పు' అన్నాడు స్వామి మరునాడు అలాగే చేశాడు రామానుజాలు ఏమీ చెప్పక వూరకే వుండిపోయాడు నిరుత్సాహంతో, విరాళితో ఆ విషయం ఆరాత్రి స్వామితో చెప్పేసరికి 'కృష్ణదాసుడు వచ్చి యున్నాడని విన్నవించుకో అప్పుడు నీకు దర్శనం లభిస్తుంది' అన్నాడు కృష్ణమాచార్యులు అలాగే చేసి రామానుజులను దర్శించినాడు రామానుజాలు అతణ్ణి ఆదరించి 'నీవు యిక్కడే మాకు ప్రతినిధిగా వుండి విశిష్టాద్వైత మతప్రచారం చేయవలసింది' అని వుపదేశించి దిగ్విజయయాత్రకు శిష్యులతోకూడా బయలుదేరి పోయారు'—

ఇదీ కథ మనోహరమయిన యీ కథవల్ల కృష్ణమాచార్యులు రామానుజులకు సమకాలికులని తెలుస్తున్నది అయితే యిది యథార్థంగా తోచదు ఆంధ్రదేశంలో గొప్ప గాయకుడనీ, మహాభక్తుడనీ పేరుపొందిన కృష్ణమాచార్యులను — రామానుజుల వారికి దాసుణ్ణిగా చేర్కొని రామానుజుల ప్రభావాదికమును గొప్పగా చెప్పుకోవడానికి తగినట్టుగా యీ కథ రామానుజ మతానుయాయులచే కల్పింపబడినట్టుగా తోస్తున్నది ఈ కథే నిజమయితే కృష్ణమాచార్యులింతకంటె మునపటివాడు కావలసి వచ్చును ఏకశిలానగర వృత్తాంతం అనే గ్రంథాన్ని బట్టి యితడు కాకతీయ చక్రవర్తి అయిన రెండవ ప్రతాపరుద్రుని కాలంలోవాడుగ నిశ్చయించుకోవలసి వున్నది

ఆంధ్రవాఙ్మయంలో యీ కృష్ణమాచార్య వచనములకు ఒక విశిష్టమయిన యోగ్యతా, స్థానమూ వున్నవి తెలుగువాఙ్మయం యించుమించు సంస్కృత వాఙ్మయాన్ని బట్టి పుట్టినదే అయినప్పటికీ తెలుగులో తొలికాలంలో గద్యపద్య సమ్మిశ్రితమైన చంపూ కావ్యాలే వెలసినవి యింకా నిర్వచనంగా కావ్యాలు రాయడం ఒక ఘనతక్రింద ఆకాలంలో పరిగణింపబడింది. సంస్కృతంలో కాదంబరి, దశకుమార చరిత్రవంటి గద్య కావ్యాలు వున్నా తెలుగులో ఆ దశకుమారచరిత్ర కూడా పద్యకావ్యంగా అనువదింపబడింది 'గద్యం కవీనాం నికషం వదంతి' అనేనానుడిని తెలుగుకవులు పాటించలేదేమో అనిపిస్తుంది ఎందుకంటే విపులములయిన రాజకీయవర్ణనలలోనో, పెద్దకథలని అల్లుటలో సంగ్రహించవలసి వచ్చినప్పుడో, పద్యానికి పద్యానికీ, కథకి అతుకు అతకవలసివచ్చినప్పుడో యెప్పుడో సకృత్తుగా తెలుగుకావ్యాల్లో వచనాన్ని ఒకసాధనంగా మాత్రమే తెలుగుకవులు వుపయోగించుకొన్నారు తప్ప తెలుగులో వచనరచనకూడా కవిత్వమే అని వారు భావించలేదు గద్యంమీద మనకవులకి అటువంటిభావం వుండబట్టే యించుమించు పదునేడవ శతాబ్దిదాకా తెలుగులో నికరమయిన వచన కావ్యాలు అవతరించలేదు అలాంటి దశలో యీ 'కృష్ణమాచార్యవచనములు' పదమూడవ శతాబ్దంలో రచింపబడిన తొలి వచనగ్రంథం కావడం ఒక విశేషం కాదా మరి! అనుపూర్విలో నొకకథావస్తువు లేకపోయినా వచనకావ్యాల కుండవలసిన లక్షణాలన్నీ యిందులో వుండక పోయినా, అతి ప్రాచీనకాలంలో అంటే పదునేడవ శతాబ్దికి పూర్వం తెలుగులో ప్రత్యేకమయిన వచన కావ్యాలే లేవని అనుకునే దశలో అంత కింకా నాలుగువందల యేండ్లనాడు వెలసిన తొలి తెలుగు వచనరచన యిది కావడం దీని కొక విశిష్టత!

*వృత్తగంధి, కళగంధి, చూర్ణిక అనేవచన విభేదాల్లో యిది చూర్ణిక అనే వచనవిభేదానికి చెందినరచన తాళ్లపాక తిరువెంగళనాథుడు 'సంకీర్తనలక్షణం' అనే గ్రంథంలో—

ధర గృష్ణాచార్యాదిక
పరికల్పితపదము తాళబంధచ్ఛందో
విరహితమై చూర్ణాఖ్యం
బరగు నవిద్యుక్త నాముభావిత మగుచున్"

కృష్ణమాచార్యులు 'చాతుర్లక్ష సంకీర్తనములు' రచించినట్టుగానూ వాటినంతా తాళ్లపాకవారి వచనములు చెక్కింప బడినట్టుగానే రాగిరేకులపై చెక్కించినట్టుగానూ పాత వ్రాతలవల్ల మనకు తెలియవస్తూ వున్నా ఆ రచనలన్నీ మనకు యిప్పుడు దొరకడం

*వచన విభేదములను గూర్చిన వివరములకు శ్రీ వేంకటేశ్వర వచనముల పీఠిక చూడునది

లేదు. భిన్నమయిన ప్రతులలోని అన్ని వచనాలూ కలిపితే అంతా కొన్ని పదుల లెక్కకంటే మించవు. ఈ వచనాలకు 'సింహగిరి నరహరివచనము' లనే పేరుకూడా వ్యవహారంలో వుంది. ఇందులోని ఒక్కొక్క వచనం కడపట 'సింహగిరి నరహరి' సంబోధనం వుండడంవల్ల దీని కాపేరు కలిగిందన వచ్చు. మచ్చుకి ఒక్క వచనం—

"దేవా! పదికోట్ల యజ్ఞాదిక్రతువులు నడపంగా నేమి, తొమ్మిదికోట్ల తులాభారంబులు తూగంగా నేమి, యెనిమిదికోట్ల సువర్ణదానంబులు సేయంగా నేమి, యేడుకోట్ల గోదానంబులు సేయంగా నేమి, ఆఱుకోట్ల భూదానంబులు సేయంగా నేమి, అయిదుకోట్ల కన్యాదానంబులు సేయంగా నేమి, నాలుగుకోట్ల వస్త్రదానంబులు సేయంగా నేమి, మూడుకోట్ల సత్యాదివ్రతంబులు సేయంగా నేమి, రెండుకోట్ల అన్నదానంబులు సేయంగా నేమి, కోటి స్నానంబులు సేయంగా నేమి, దేవా! మీ నామోచ్చారణంబు సేయక పదికోట్ల యజ్ఞాదిక్రతువులు నడపిన గదేంద్రుండు విలువిల్లా యోనులయ్యెను దేవా మీ నామోచ్చారణంబు సేయక తొమ్మిది కోట్ల తులాభారంబులు తూగిన గుర్యోధనుండు యమపురి కరిగెను ఎనిమిదికోట్ల సువర్ణదానంబులు సేసిన కర్ణుండు పసిడికొండమీది యన్నంబుల కపేక్షించెను దేవా! మీ నామోచ్చారణంబు సేయక యేడుకోట్ల గోదానంబులు సేసిన కార్తవీర్యుండు గోహత్య బ్రహ్మహత్యపాతకంబుల బొందెను దేవా! మీ నామోచ్చారణంబు సేయక యాఱుకోట్ల భూదానంబులు సేసిన బలి విష్ణుపాదంబున పాతాళంబున కేగెను దేవా! మీ నామోచ్చారణంబుసేయక అయిదుకోట్ల కన్యాదానంబులు సేసిన ధ్రువుండు కాశీక్షేత్రంబున బండ్రెండు వేలయేండ్లు భిక్షం బెత్తెను దేవా! మీ నామోచ్చారణంబు సేయక నాలుగుకోట్ల వస్త్రదానంబు సేసిన మార్కండేయుండు మతిహీనుం డయ్యెను దేవా! మీ నామోచ్చారణంబు సేయక మూడుకోట్ల సత్యాదివ్రతంబులు సలిపించిన హరిశ్చంద్రుండు కులహీనుని యింట గాడు కాచెను దేవా! మీ నామోచ్చారణంబు సేయక రెండుకోట్ల యన్నదానంబులు సేసిన ధర్మజుండు యమపురి తొంగిచూచెను దేవా! మీ నామోచ్చారణంబు సేయక కోటి స్నానంబులు సేసిన కుమారస్వామి కోరిక సిద్ధించ దాయెను దేవా! మీ నామోచ్చారణంబు సేసిన ప్రహ్లాద, నారద, పుండరీక, వ్యాస, శుక, శౌనక, భీష్మ, దాల్భ్య, రుక్మాంగద, అర్జున, బలి, విభీషణ, భృగు, గాంగేయ, అక్రూర, విదురాదులకు పరమ భాగవతోత్తములు నారాయణ స్మరణావలన కృతార్థులైరి గావున యతి రాజు మజ్జనుని పరందాకోరు అవాన్సపతీయైన సింహగిరి నరహరి నమోనమో దయానిధీ"

మదరాసులోని ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారంలోనూ, తంజావూరు సరస్వతీమహలు లైబ్రరీలోనూ, వున్న యీ వచనముల నొక క్రమంలో సేకరించి ప్రకటనమునకై సంస్కరించి వుంచినాను. తెలుగు వాఙ్మయంలో వెలసిన తొలివచనరచనము కావడమే దీనికున్న విశిష్టయోగ్యత! అలాటి తొలి తెలుగు వచన రచన ప్రకటింపబడాలనే కుతూహలమే నా పరిశ్రమకి కారణం. విషయదృష్టితో రచనాదృష్టితో దీనికున్న విలువయేలాంటిదైనా తొలివచనకావ్యంగా దీనికున్న విలువని యెవరూ కాదనలేరు. ఈ వచనములకు కర్తఅయిన కృష్ణమాచార్యులను గురించి ఆ ప్రతులలో యింకా రెండుకథలున్నాయి. అవి రుచియయిన వ్యావహారికభాషలో వ్రాయబడివున్నవి. కృష్ణమాచార్యుల మహిమాదికము విని పేర్కొంటున్నవి. ఆ ప్రతులలోని కథలను రెంటిని దిగువ ప్రకటిస్తున్నాను.

* "దేవా! శ్రీకృష్ణమాచార్యులు తిరుమణి తిరుచూర్ణంబులు ధరియించి యజ్ఞోపవీతంబులు దండెయు కోళంబులు వైభవాదులు(?) ధరియించి యుదరమందు శ్రీతులసి పద్మమాలికలు ధరియించి కులదూగంగాను యేకశిలానగరంబునకు వీధివెంట (వీధేయింటకి) సంకీర్తనలు పాడుచున్న రాగాను, యొక కంసాల భక్తుండు ముక్తిం బొందిన యతని వైనవతి ఆతనివెంట సహగమనంబు సేయంబోవుచు కృష్ణమాచార్యుల జాడగని విమానంబు దిగివచ్చి తనకు పుణ్యలోకంబులు గలిగెనని సుఖము తిరిగి సాష్టాంగ దండములు సమ

---

* ఈ కథ మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారమున R 206 అను సంఖ్యతో నున్న ప్రతిలోనిది

ర్పించినను ఆ కాంతను కృష్ణమాచార్యులు పొడగని యేమనుచున్నాడు దేవా! ఆ కాంతను పసుపుచీర, పసుపు రవిక, పోడిబియ్యం, కాసెకొప్పున పువ్వుల మాలికచుట్ట, యొకచేత పువ్వులబంతి, యొకచేత నిమ్మపండు పట్టుకొనియున్న కాంతను జూచి యీ కాంత సమర్త పెండ్లికూతురని భావించి దీర్ఘాయుష్మంతురాలవు గావె. చాల ముత్తైదువతనము చేసి బిల్లని కడుపున బర్తిల్లవే చిన్నపాపా యని దీవించినను ఆ కాంత కిలకిల నవ్వుచు దేవా! తన కెక్కడి దీర్ఘాయుష్యంబు తన కెక్కడి ముత్తైదువతనంబు తన పెనిమిటి యిప్పుడు ముక్తింబొందినవాడు వింకు ప్రాణంబులు తన పెనిమిటికి అర్పించబోవుచున్నదాన దేవ! నా కెక్కడి వరం బొసంగితిరి మీ వాక్యములు కల్లలు గావచ్చును దేవా! మీరు పదునొకండవ యవతారంబవు గనుక అంటేను అప్పుడు కృష్ణమాచార్యులు పరమ దయార్ద్రుచిత్తులై 'అయ్యో పురే చింపోద్రప్పలు! మీ దాసుని వాక్యంబులు కల్లలు అయితేను యీ శివభక్తులు హాస్యంబులు చేసెదరు అది నీకు భోగ్యంబు దేవా! చాతుర్లక్ష గ్రంథ సంకీర్తనలు చేయ నేమిటికి? నీవు నా కేమిటికి? నేను నీ కేమిటికి?' యీ ప్రాణంబులు నా కేమిటికి? అయినా పిరదైవ్వపుండగాన ఆ శవముకడకుం బోయి ఓరీ! యీ శవము యిక్కడ దించుండవలెన ఓరి వెళ్ళెదా పరివాడా! సదాశివుని కొలువుకుం బోయిన ప్రాణములు బ్రహ్మాదులకైనా తిరుగా పంపుదు వేటంగునకు? అన్నంతలో నౌరా! నే నెటువలె వెళ్ళెదాపరివాడను ఈశ్వరుని పేరిటి లింగమున్ను, శ్రీమన్నారాయణుని పేరిటి సాలిగ్రామమున్ను రెండున్ను యొక్కసమముగా పూజింపకేరక యీశ్వరుండు చల్లగా యుండవలెను యీశ్వరుని పేరిటి లింగమును బొందిలో పెట్టుడి పంచమహాపాతకులు మీరు గాన యౌరా మీకా సంకు ఈ శవము ప్రాణములు రక్షించెద నని యితండు కందిలోవలను బొందులు ముండెంబులకు తలలు పుట్టం జాడిన మహోత్సుకంపు గాదా యని అశవమును భూమిపైదించి వారు కడకుం దొలంగిరి అప్పుడు తన శ్రీపాదతీర్థంబు అతనిపై చిలికించి నుదుట తిరుమణి శ్రీచూర్ణంబులు ధరియించి చాతుర్లక్ష గ్రంథ సంకీర్తనంబు యేకచిత్తంబున పరధ్యానము లేక సంకీర్తనలు చేయంగాను అక్కడ బ్రహ్మాదులకున్ను, చిత్రగుప్తాదులకున్ను కకోరంబులై కాకంగాను వారు నివ (వ) రచి (?) పారుని కడకుంబోయి ఆ సదాశివునికి యేమని వందనంబు చేయుచున్నారు దేవా! ఓ శ్రీ జగద్భరితా! లోకరక్షక ఓ సద్ద దయాపర, ఓ అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండ నాయక! యీ పార్వతీ మనోహర! ఓ రాజవర మేశ్వరా! కలియుగంబులను యేకశిలానగరం బని యెడి యొక పట్టణంబులోపలను యొక కంసాల భక్తుండు ముక్తిం బొందిన అతని కైవ కలాంగన అతనివెంట సహగమనంబు చేయంబోవుచున్న యెడ కృష్ణమాచార్యులవారి గని ఆ కాంత నివాసంబు దిగ్గి వచ్చిన తనకు పుణ్యలోకంబు గలిగెననగా గరుకు యెరింగి కృష్ణమాచార్యులు ఆ కాంతని యేమనుచున్నాడు దేవ! ఆ కాంతను పసపుచీర, పసపు రవిక, పోడిబియ్యం, కాసెకొప్పు శిరస్సున పువ్వుల వనమాలికచుట్టి యొకచేత పువ్వులబంతి, యొకచేతను నిమ్మపండు, పట్టుకొనియున్న కాంతను జూచి యీ కాంత సమర్త పెండ్లికూతురని భావించి దీర్ఘాయుష్మంతురాలవు గావె చాల ముత్తైదువతనము చేసి చల్లనికడుపు గలదానవుగాను బర్తిల్లవె చిన్న పాపా యని దీవించి తన దీవనలు తప్పరాదని చాతుర్లక్ష గ్రంథసంకీర్తనలు పాడుచున్నాడు అతనికి కాలమరణంబె కాని యకాలమరణంబుగాదు అతని యాయుష్య పరిపూర్తియై కాని యాయుష్య దుర్మరణంబును బొందినవాడు గాడు మీ చిత్తమతని భాగ్యమని బ్రహ్మాదులున్ను, చిత్రగుప్తాదులున్ను కడకు దొలంగిరి అ సదాశివుండు కంసాల భక్తునిం జూచి యేమనుచున్నాడు దేవా! ఓయీ! కంసాలభక్తుండా! నీవు నాకు నిజభక్తుండవు.

అతడు శ్రీమన్నారాయణునికి నిజదాసుండు ఇచ్చిన యీవులు స్థిరములు తాను యిచ్చిన యీవు లెట్లా అస్థిరము లవుచున్నది అతండు వుండుమంటేను భూలోకంబున స్థిరకాలము యుండుము అతడు పొమ్మంటేను శీఘ్రంబె వత్తువు గాని పొమ్మని యానతిచ్చినను ఆ సదాశివుని మాటకు ఆ కంసాలభక్తుండు యేమనుచున్నాడు దేవా! ఓ శ్రీ జగద్వరదా! ఓ లోకరక్షకా! ఓ సర్వజీవ దయాపర! ఓ అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండనాయక! ఓ పార్వతీ మనోహర! ఓ రాజ వరమేశ్వరా! నీవు కైలాసభూమునకు.

నిన్ను గొలిచినందుకు ఆ దాసరిమాటలకు తిరుగా
బొమ్మనిచె పుచితమా నీకు, అతండు కురుకుమారులకు
కురుక్షేత్రమందు పోట్లదించిన దోషంబు వాయ
కొఱకు కృష్ణమాచార్యులై తిరు అవతరించినాడు
అతడు యేతవ్యాత్రుండు అతండు వుండు
మంటేను భూలోకంబున స్థిరగాలంబు వుండుమీ,
అతండు బొమ్మనిన శీఘ్రంబె వత్తువు గాని
బొమ్మని యానతిచ్చినను ఆ కంసాలిభక్తుండు
బొందిలో ప్రవేశించెను దేవ! అప్పుడు కంసాల
భక్తుండు లేచి కూర్చుండి కరములు ముకుళించి
కృష్ణమాచార్యులకు సాష్టాంగదండములు సమర్పించి
యేమని విన్నపము సేయుచున్నాడు దేవా! ఓయి
శ్రీకృష్ణమాచార్యులు నీవు ఆ నారాయణుండను
కాని కృష్ణమాచార్యులై తిరు అవతరించినాడవు నీవు
యే తవ్యాత్రుడవు అతండు వుండుమంటేను
భూలోకంబున స్థిరగాలంబు యుండుదును అతడు
బొమ్మని యానతిచ్చినను తనకు సకాలమరణమె
కాని అకాలమరణంబు గాదు తనకు ఆయుష్యపరి
పూర్ణమె కాని యాయుష్యదుర్మరణంబు బొందిన
వాడగాను నన్ను మన్నించి పంపవే మహాత్మ
యనిన ఆ కంసాలభక్తుని మాటలకు కృష్ణమాచార్యులు
యేమనుచున్నాడు దేవా! ఓయి కంసాలభక్తుండా!
నివు యీశ్వరునికి నిజభక్తుండవు నేను శ్రీమన్నా
రాయణుని నిజదాసుండను ఈశ్వరుండు నీప్రాణం
బులు నాకు ధారాపూర్వకముగాను సమర్పించినాడు
నిన్ను నేను కైలాసంబునకు పోనియ్యను నీవు నన్ను
కుంటె నాకు యిచ్చిన వైకుంఠంబు యిచ్చెదననిన
ఆ యీశ్వరునికొలువు యే రీతి వుండును అది నాకు
యెఱిగింపు మనిన తనభక్తుని కైలాసంబునకు తోడుక
పొయ్యేటప్పుడు యిద్దరు శివదూతలు యేతెంచి
బంగారు విమానముమీద కూర్చుండబెట్టి మహారదా
త్రిహార్యం (?) బిగియుడి యాపర్వతంబుకడకు
తోడుకపోయినను ఆపర్వతంబు యెనిమిది లక్షలయో
జనంబుల పొడవు యెక్కిపోతిని దేవా! దానిమీద
కోటియోజనంబుల విస్తారంబుగల్గి అటువంటి కైలాస
గిరికి నూటయొక్కకోట గలదు ఒక్కొక్క కోటకు
నూటొక్క వాకిళులు గలవు ఒక్కొక్క వాకిటికి
నూటొక్క ద్వారపాలకులుం గలరు. ఒక్కొక్క
ద్వారపాలకునికి మిన్నేరు, జడలున్ను, యెక్కువ
కన్ను, మత్తికవలువున్ను, క్రొన్నెలపువ్వు, చతు
ర్భుజంబుల త్రిశూలడమరుగంబులును పట్టుకయున్న
ద్వారపాలకులకు వందనంబులు చేసి ఆ మీదను ధర్మ
ముడును గలదు ఆ ధర్మముడుగునను తన్ను స్నాన
మాడించిరి అంత లోనే తనకు మిన్నేరుజడలు
పుట్టెను ఎక్కువకన్ను కలిగెను క్రొన్నెలపువ్వును,
చతుర్భుజంబుల త్రిశూలడమరుగంబుల బట్టనిచ్చిరి
దేవా! తన్ను యీశ్వరుని కొలువుకు తోడుక
పొయ్యేటప్పుడు ఆ కొలువున ఛత్రచామరంబులు
పట్టుకయున్న కోటికన్యకలు సేవకావృత్తి దిరుగు
చున్నారు ఉభయపార్శ్వంబుల సేవసేయు
చున్నారు రంభ, యూర్వశి, మేనకాదికన్యలు
నాట్యంబు లాడచున్నారు భృంగీశ్వరుండు
తాండవ మాడుచున్నాడు నందీశ్వరుండుయుండెడు
సభమండపము మూప్పదిలక్షలయోజనంబుల వెడల్పు
నిడుపుంగల దానిమీదను పదిహేనుజనంబులపొడవు,
నక హేమంపు మణిక, దానిమీద నేడు యోజనం
బుల వజ్రసింహాసనము, వజ్రసింహాసనము
మీదను యీశ్వరుండు పార్వతిగాని మరి
యీశ్వరున్ను కూర్చుండరాదు గనుక అటు
వంటి కైలాసగిరి ముప్పదిలక్షల సోమసూర్య
వీథులు, మూడులక్షల శివాలయంబులు, రెండు వేల
దేవస్థానంబులు, అత్యంతవైభవభోగంబులు, షోడ
శోపచారపూజలు సేయుచున్నారు. పురుషుండైన
వాడు పదహారు వర్షంబులవాడును, స్త్రీలు పంద్రెం
డేండ్ల బాలకాంతులై వర్ధిల్లుచుండుదురు అటువంటి
కైలాసగిరి తనకు వుండవలసినదైయున్నది నన్ను
మన్నించి పంపవే మహాత్మకా యనిన పరమపదం
బులో నిది మాత్రంబు లేదు నీవు నమ్మకుంటేను
నాకు యిచ్చిన వైకుంఠంబు యిత్తును ఆ బ్రహ్మాదే
మునిని, ఆ సదాశివుని, తన సింహాద్రప్పలును అవ
తిగం బాడుదును దిగం బాడెనని చూచి అప్పుడు
సింహాద్రప్పలు కోటి సూర్యప్రకాశం బైన దివ్యకిరీ
టంబు ధరియించి శంఖచక్రగదాఖడ్గంబులు ధరి
యించిన సింహాద్రప్పలు గనుంగొని కృష్ణమాచార్యులు
వందనంబు చేసి ఓ మహాత్మకా! యీకంసాల
భక్తుండు నన్ను నమ్మకయున్నాడనిన అంతలోనె
బ్రహ్మదేవుండును, సదాశివుండును యేమను
చున్నారు దేవా! పరబ్రహ్మాదులకు లేని వైకుంఠంబు

నీకు గలిగె పదునను పోకిన లోపము కొంచెనమైనట్లు కృష్ణమాచార్యులు విన్న చేపట్టగానె కృతార్థుండనైతి నని సింహాద్రిప్పలు యేమనుచున్నాడు దేవ! కృష్ణమాచార్యులకు యిచ్చిన వైకుంఠంబు నీవు యిద్దరికివ్వి యిచ్చితి గావయని వైకుంఠంబు అభయ మిచ్చెనె దా యీ సంకీర్తన శివభక్తు లాయెనేమి, విష్ణుదాసు లాయెనేమి యెవ్వరు చదివిన యెవ్వరు భక్తితో విన్న, యెవ్వరు వ్రాసిన పాపపరిహారంబవును అటుమీదట కామంత్య ముంగున వైకుంఠం బిత్తువు నీయాన నీ చరణంబులాన మా తిరుమణి తిరుమార్గంబులాన మా గురువులాన మా శ్రీకృష్ణకుమారస్వామి సింహగిరి నరహరి నమోనమో దయానిధీ!"

* * * *

*"దేవా! కృష్ణమాచార్యులు వోరుగంటిలో పతివ్రతాగృహంబున కేగిన ఆ యింటి బ్రాహ్మణుండు దండప్రణామంబు జేసి 'స్వామీ! మీరు విజయంచేసుట నా గృహంబు పావనం బాయను నేను కృతార్థుల మైతిమి మా యింట అరగించి మమ్ముల రక్షించుమని విన్నపంబుచేసిన కృష్ణమాచార్యులు యేమనుచున్నారు 'నీవు ఏకపత్నీ వ్రతుండవు విద్యాను సంధాన సంపన్నుండవు సకల ధనసంపదలు గలుగు ధన్యుండవు బృందావనమునకు విజయంచేసిన పిమ్మట మీ యింట నారగించెదనని బ్రాహ్మణుండు తులసీమాహాత్మ్యం చెప్ప మనిన ఆ బ్రాహ్మణునకు తులసీమహాత్మ్యంబు యిట్లు చెప్పంగొనంగె వినసమయమందు తులసి దర్శనంచేసినవారికి శిశుహత్య, గోహత్య, స్త్రీహత్య, మొదలైన పాతకంబులుపోవును తులసీకంఠమాయినా కట్టి సంరక్షణ చేసినవారికి వేయిసంవత్సరంబులు సాయుజ్యపదంబులుగలుగును తులసికి కోటచేయించి కొమ్మలు దీర్చిన పుణ్యాత్ములకు అశ్వమేధ ఫలంబు గలుగును తులసికి దీపం యిచ్చినవారికి సూర్యచంద్ర లోకంబులు గలుగును తులసికి రాగి, వెండి, బంగారంబుల ప్రాకారంబులు దీర్చిన పుణ్యాత్ములకు శాశ్వతంబుగా విష్ణులోకంబు గలుగును తులసికి నీరాజనంబు సమర్పించినవారికి బ్రహ్మలోకంబు గలుగును తులసికి కోటకు గోమయంబులు దీర్చి అలికినవారికి శత సంవత్సరంబులు స్వర్గంబు గలుగును తులసికి నమస్కారంబు చేసినవారికి నాలుగులోకంబులు గలుగును తులసికి నైవేద్యంబులు సమర్పించినవారికి కామ్యంబు గలుగును నీళ్లుపోసి పెంచినవారికి జల బిందువు లెన్ని కలుగునో అన్ని సంవత్సరములు పుణ్యలోకంబులనుండి విష్ణుసాయుజ్యంబు పొందుదురు నిత్యకృత్య నమస్కారంబుచేసి పూజలు చేసినవారికి వైకుంఠంబు గల్గును. తులసికి మంత్రపుష్పమున్ను యజ్ఞోపవీతమున్ను సమర్పించినవారికి బ్రహ్మలోకంబు గలుగును తులసికి వస్త్రములున్ను, మణులున్ను సమర్పించినవారికి స్వర్గలోకంబుగల్గును తులసియొద్ద ముగ్గు లుంచినవారికి అగ్నిష్టోమఫలంబు గల్గును తులసికి మొదట అరుగుచేసినవారికి అష్టైశ్వర్యంబులు గలుగును తులసి మొదట మృత్తిక ధరియించినవారికి లలాటలోచనుని దర్శనంబు గలుగును తులసిపూజలు అష్టాక్షరి ద్వాదశాక్షరీజపంబు చేసిన పుణ్యాత్ములకు అష్టపుత్రులు గలుగును ద్వాదశి దినంబున వైకుంఠంబు గాంతురు తులసీదళంబుల శేషశాయి పూజచేసినవారికి శంకరలోకంబు గలుగును తులసిదళాన తీర్థపానం చేసినవారికి సకల తీర్థంబులయందు గాంగాది నదులయందు స్నానంబు చేసిన ఫలంబు గలుగును దేవా! తులసీదళంబు శిరస్సున ధరించినవారు త్రిలోకాలకు అధిపతులై జన్మింతురు. ద్వాదశి దినంబున తులసీవ్రతంబు చేసిన వారు ద్వారకానగరంబున అధిపతులై జన్మింతురు తులసీబృందావనంబు అలికి ముగ్గుపెట్టి స్నానం సంధ్య జపములు దీర్చుకుని మంత్రపుష్పాంజలులు, ధూపదీప నైవేద్యంబులు సమర్పించినవారికి యింట నిత్యోత్సవ పక్షోత్సవ, మాసోత్సవ, సంవత్సరోత్సవ సంవత్సరాదులయందును సకలమైన భోగభాగ్యాదులు సంపదలు గలిగి శుభశోభనంబులు గలిగి యుందురు. తులసి బృందావనానకు నారికేళ కదళి ఖర్జూరఫలంబులు సమర్పించినవారికి కైలాస సన్నిధానంబు గలుగును తులసి బృందావనానకు దంపతి సమేతంగాను మూడు ప్రదక్షిణంబులు చేసి సాష్టాంగ దండప్రణామంబు లాచరించినవారికి అనేక కాలాల

---

* తాళపత్ర మదరాసు ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారమున R 447 అనుసంఖ్యతో నున్న ప్రతిలోనిది—

యందున్ను సకలమైన సంపదలు గలిగి జన్మ జన్మాల యందు పుత్రపౌత్రులంబులయందు జన్మింతురు తులసి బృందావనమునకు భక్తిపూర్వకంబుగా యథాశక్తి తాంబూల నైవేద్యంబులు జేసినవారికి భూలోకంబు శిష్యపాలనంబు చేసి విష్ణు సన్నిధానంబు నొందుదురు సాయంకాల సమయంబులయందు తులసికి దీపంబిచ్చిన స్త్రీలకు కోరిన కోరిక గలుగును తులసి బృందావనంబునకు అలికి ముగ్గు దీర్చి ఆ సాయం కాలమందు ఆరతి యిచ్చిన స్త్రీలకు శాశ్వతంబుగా అయిదవతనంబు గలుగును సంతానప్రాప్తి గలిగి సంతోషంబున నుందురు దేవా! అంత్యమందు తులసీదళోదకం యిస్తే దేహం పవిత్రంబై సద్గతి గలుగును దేవా! తులసీ మహాత్మ్యం పఠియించిన వారికి కొన్ని జన్మాదులు గడచిపోగాను శాశ్వతంబుగా కైలాససన్నిధానంబు గలుగును తులసీవనమందు వున్న దళం దెచ్చి శిరస్సున ధరించినవారికి త్వరితంబుగా ఆదిత్యపురంబు గలుగును ప్రొద్దున లేచి తులసి దర్శనంబు జేసిన వారికి పాపంబులు తొలగును ఈ కథ కృష్ణమాచార్యులు సంకీర్తన గాయగా వకయింట నలువురు కోడళ్లు నీళ్ల కడవలు తీసుకువస్తూ వుండిన వేళ ఆయింటి పెద్ద కోడలు యీ సంకీర్తన విందా మనెను రెండో కోడలు పూర్ణకడవలు దించుకొని విందామనెను కడమ యిద్దరుకోడళ్లు యీ సంకీర్తన కేమి. యీమాటలకేమి పోదాము రమ్మనిరి. కనుక యీ సంకీర్తన విందా మన్న కోడలు భూమండల మేలే రాజా కొడుకై జన్మించెను పూర్ణకుంభములు దించి విందా మన్న కోడలు చక్రవర్తియై జన్మించెను కడమ యిద్దరు యిక్కడ సంకీర్తన లేక పోదాము రమ్మన్న కోడళ్లు అనామికులయింట నూరు జన్మంబులు పందులై జన్మించిరి కనుక యీదివ్య నామస్మరణ యెవరు వ్రాసినా, యెవరు చదివినా, యెవరు పఠించినా, యెవరు విన్నా గోసహస్రదానంబులు చేసిన ఫలంబు గలుగును పితృపితామహులు విష్ణుసాయుజ్యంబు గాంతురు సకల దోషములున్ను సర్వత్రా తా జేసినపాపములున్ను నివారణమై ఆపదలు తొలగును ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్యంబులు గలుగును పుత్రపౌత్రాభివృద్ధి గలుగును"

* * * *

"ఏమారి రజకునియింట మృత్తోను
వసియించె రిత్త కానసంబునను
నా బ్రహ్మరుద్రుల కైన గన్పడనట్టి
నృహరి నాడించెను నిత్య పెద్ద
డాకని శాపమున సర్వజని సుతియైన
చేపహాసులు కాశె శేకరిగ"

అగాంటి కృష్ణమాచార్యులు రచించిన యీ 'తెలుగువేదం' త్వరలో ప్రకటింపబడితే అది తెలుగు వాఙ్మయాని కొక విశిష్టాలంకారం అవుతుంది!

సంగంవారి వీధి

శ్రీ ఇవటూరి కామేశ్వరరావు

ఆ ఊళ్లో చంగల్రావ్ హోటలుకు వచ్చే జనం ముచ్చటించని సంగతంటూ లేదు. దైనందిన వ్యవహారాలదగ్గరనుంచి, కాంగ్రెసు ఎలక్షనులు, బ్లాకు మార్కెట్టు, సమ్మెలు—అబ్బో ఒకటేమిటి సమస్త సంగతుల గురించి ప్రస్తావించడం పరిపాటి. ఊళ్లో ఏదైనా చావు సంభవిస్తే ఆ ప్రస్తావం అక్కడే.

పెళ్లిళ్లు, పేరంటాలు జరిగితే వాటి వార్తలు అక్కడికు వెంటనే చేరుకుంటాయికదా. కోర్టులో ఏదైనా మంచి కేసు విచారణకు వస్తే దాని ఫలితాలను గురించి యిక్కడ చర్చ జరిగితీరుతుందిగదా. బళ్ళో చేస్తారుగాను ఎవరికైనా నంచో పెట్టారంటే ఆ విషయం అక్కడ చర్చించుకోవలసిందే గదా. ఆ రోజు సంతలో మిరపకాయ ధర హెచ్చిందంటే దానిని గురించి అక్కడ ప్రస్తావన జరగవలసిందే. ఇలాగ్గా చిత్రవిచిత్రంగా సాగిపోతుంటాయి సంభాషణలు. చెంగల్రావు కూడా ఏకత్ సంభాషణల మధ్య తనకు తోచినట్లు ఒక్కొక్క విసురు విసురుతూండం పరిపాటి.

చంగల్రావుకొట్టుకు అనుదినమూ హాజరు వేసుకునే వాళ్లలో — ఆ ప్రక్క ఫ్యాక్టరీ ఫోర్మెను ఒకడూ, అగ్రహారంలో వుండే శాస్త్రులవారొకరూ, గవర్నమెంటు గ్రాంటుయిచ్చిన ఎయిడెడ్ స్కూలు అయ్యవారు, అయ్యవారమ్మగారూ ఒకయిన్సూరెన్సు ఏజంటు ఒకాయన వీళ్లు హాజరు కావలసిందే. అలా వర్షం కురవనీయండి—ఈలా ఎండలు ముదిరి ఘాడ్పులు వేయనీయండి—ఏదో ఒక సమయంలో హాజరు వేసుకొని పిచ్చాపాటి మాట్లాడుకొని పోతుంటారు.

తరుచు సుబ్బన్నకూడా ఆ దుకాణంకు రావడం కద్దు. మోతుబరి సుబ్బన్నంటే ఆ ఊళ్లో చాల మందికి తెలుసు. ఘరానా మనిషి. నిత్యమూ ఇతని కూడా ఇద్దరో ముగ్గురో తోకల్లా తిరుగుతూనే వుంటారు. తన మాటకు అడ్డంవస్తే సహించే ఘటం కాదు. వాడితోపాటే వాడి అనుచరులు కూడా ఒక మాట అతనితో ఘర్షణ పడితే ఏం విపత్తు సంభవిస్తుందోనని సౌమ్యంగా పోతుంటాడు చెంగల్రావు ఎందుకంటే వెనుక ఒకటి రెండుసార్లు అక్కడ కొట్లాటలు కూడా జరిగి తలలు పగలగొట్టుకునేంత పని జరిగింది. అందులో మోతుబరి సుబ్బన్నతో చేయి చేసుకుంటే ఆ రోజు నెత్తురు చూశారన్నమాటే.

యథావిధిగా ఫ్యాక్టరీ ఫోర్మెను పోతూపోతూ తన మామూలుగా కూర్చునే బల్లమీద కూర్చుని యింత కారప్పూస తింటున్నాడు. పెట్టించుకొని గ్రాంటుస్కూలు బడిపంతులు, అయ్యవారమ్మ బడి తలుపు బిగించుకొని రవంత యేమైనా తినిపోదామని చంగల్రావు కొట్టానికి దక్కొచ్చి ఫ్యాక్టరీ ఫోర్మెను ఎదురుగుండా వున్న బల్లమీద కూర్చుని చారెడు ప్లేటు బూంది తినసాగారు.

ఫ్యాక్టరీ ఫోర్మెను యుద్ధంనుంచి తిరిగివచ్చిన వ్యక్తి. లావుగా పొట్టిగా వుంటాడు. పిల్లికళ్లు. జుట్టు ఎప్పుడూ ముందరకు నుదిటిమీదకు వస్తుంటే పదేపదే వెనక్కు తీసుకుంటూంటాడు. ఇన్సూరెన్సుకంపెనీ యేజంటు బక్కపలచగా పొడుగ్గా వుంటాడు. ఇతగాడు 24 ఘంటలూ సైకిలుమీదే తిరుగుతూంటాడు. ఓ పది నిముషాలు తీరిక చిక్కిందంటే చెంగల్రావు కొట్టులో కూర్చుని తీరవలసిందే. ఇహ పోతే అయ్యవారూ, అయ్యవారమ్మగారిది వింత అదృష్టం. వీళ్లది అసలు దానవాయిపేటలో మకాం. మాలవాడంతా వీళ్ళంటే విపరీతమైన గురి. ఇద్దరూ కూడా ట్రైనింగ్ అయినవారేనా చెరో 50 రూపాయలు సంపాదించుకుంటున్నారు. యిప్పుడంటే వుద్యోగాలు సంపాదించారుగాని, వెనుక వీళ్ళ తాత ముత్తాతలు పురపాలక సంఘంలో వీధులు ఊడ్చి తమ పొట్టలను పోసుకునేవారు. కాని నేటి గాంధీయుగంలో 'మాల' అనే పదంపోయి దాని స్థానే హరిజన అనే పేరు రావడంతోటే పరిస్థితులన్నీ తారుమారై పోయాయి.

ఇంతకీ విషయ మేమిటంటే ప్రక్కన రెండు ఫర్లాంగుల దూరంలో ఉన్న దూపాటివారి వీధిలో బ్రాహ్మణ దొడ్డమ్మగారు ఆ క్రితం రోజు పోయారట 60 ఏండ్లుంటాయట

ఫోర్మన్ పాపం చాలా ధర్మాత్మురాలట అనేక ధర్మాలు కూడా చేసిందట

ఏజంటు ఆమె ఎవరినో పెంచుకుందట, అతను తాలూకాఫీసులో పనిచేస్తున్నాడట ఆ లోగిలీ 4 ఎకరాల భూమి అతగాడికి వ్రాసి యిచ్చేసిందిట

అయ్యవారమ్మ ఏం జబ్బుటండీ పాపం హఠాత్తుగా పోయిందట?

ఫో గుండెజబ్బుట అందులో ఈ గుండె జబ్బు చాలా విపరీతమైనటువంటిది మాట్లాడుతూనే ప్రాణం పోవడం, పడుకుని తెల్లవారేసరికల్లా హంస లేచిపోవడం, స్నానం చేస్తానే హరీ అంటూండడం ఈలాగా కర్ణకఠోరంగా వుంటూంటాయి, ఈ గుండె జబ్బు కేసులు.

అయ్యవారు ఏ వీధిలోనండీ ఆమె నివసిస్తున్నది?

ఇ ఏ ఏ వీధేమిటి — (యిక్కడే దగ్గరలోనే) దూపాటివారి వీధి—అంటే.

ఫో అంటే ఆ పెద్ద రావిచెట్టు ఉన్నది అదా—

ఏ అది కాదనుకొన్నా అది సంగంవారి వీధి ఎక్కడో చర్చిదగ్గర ఉన్నదాన్ని తీసుకువచ్చి యిక్కడ యిరికిస్తారేమిటి?

ఫోర్మను సంగంవారి వీధిలోనూ రావిచెట్టు లేదనుకున్నారా?

ఏ ఉంది లేనన్నది పెద్ద రావిచెట్టు. సంగం వారి వీధిలో ఉన్నది దీనికంటె చిన్నది.

అయ్య యింతకీ సంగంవారి వీధి ఎక్కడుంది మీకు తెలుసా?

అయ్యవారమ్మ సంగంవారి వీధే తెలియదట. నే బళ్లో చదువుకునే రోజుల్లో మా అమ్మ నిత్యమూ ఈ వీధిలో కమ్మవారింటికి ఏదో పనిమీద వస్తూండేది

అ, అచ్చు ఆఫీసు వుండే దాని ప్రక్క వీధే 'ఇంతకీ' ఫార్మర్ ఫోర్మను కళ్లు చిట్లించుకొంటూ గొంతుక సవరించుకొంటూ 'సంగంవారి వీధినే అష్ట వంకర్ల వీధి అంటారు అసలు కోణంగిపేటలోంచి వచ్చేవీధి సంగంవారి వీధిలో కలుస్తుంది'

అయ్య అచ్చే ఎక్కడ కోణంగిపేట ఎక్కడ సంగంవారి వీధి? సంగంవారి వీధి మన పాత సినిమా ఉంది దాని వెనకాల వీధి దాని ఉత్తరం వైపుని చర్చికూడా ఉంది అంతేకాని ఈ ఫోర్మను గారికి అసలు—

ఫోర్మను అందుకుని—వారు తెలుసండీ అబ్బ సంగంవారి వీధి ఎక్కడుందో నాకు తెలిసినట్లు మరెవ్వరికీ తెలియదు

ఇ ఏ అచ్చే బ్రాహ్మణపేటకు వివరాలగా రైలుగేటుకు యివతల ఉందండీ ఏమిటో వారు తెలీయనట్లు మీరు వాదిస్తారు

అయ్యవారమ్మ (చేతులు కడుక్కుంటూ) అబ్బ ఏమిటే గొడవ ఇంతకీ సంగంవారి వీధి ఎక్కడుందంటారు

ఇంతలో వెంగళ్రావు లోపల నుంచి వచ్చి — సంగంవారి వీధిని గురించేనా మీరు అనుకొనేది నా చిన్నతనంలో మా ముసలమ్మవాళ్ళు ఆవీధిలోనే కాపురం ఉండేవాళ్లట. మా తండ్రికి ఋణం ఉండడంచేత ఆ యిల్లూ వాకిలీ వాళ్ల పరమైపోయింది లేకపోతే నాకే అద్దె కొంపె మొచ్చే అది అచ్చాఫీసుకు తూర్పువైపున ఉంది'

అగ్రహారంలోని ముసలాయన ఎప్పుడు వచ్చాడో వచ్చి, తాను మామూలుగా కూర్చునే చోటునుంచి ఈ సంభాషణ వింటున్నాడు అయినా సంగంవారివీధి ఎక్కడుంటే తనకేం గావాలి, ముందు తన పాట్ల వినాలి గాని — యీ విధంగా సంగంవారివీధి ఉత్తరంవైపున ఉందని ఒకరూ, చర్చికి దక్షిణభాగంలో ఉందని మరొకరూ, అచ్చు ఆఫీసు వెనకాల ఉందని వేరొకరూ యిలాగా వాండ్లు అనేక విధాలుగా తర్కించుకొంటూ ఇంకా విస్తారగాని వచ్చేలోపున సుబ్బన్న మరో యిద్దరు వ్యక్తులు లోపలికి వచ్చి వీరందరికి కుడివైపున కూర్చొని యున్ని పేడికోడీలు ఆర్డరిచ్చారు.

ఇన్స్పెక్టర్లు ఏజంటు సుబ్బన్నను చూచి 'యిదుగో పాతకాపు సుబ్బన్న వచ్చాడు యింతకీ

తెలియం దేమండి గనుక యీజాలాయ్ సుబ్బన్నా సంగంవారివీధి ఎక్కడుందో చెప్పు.'

సు: సంగంవారి వీధే తెలియదూ వీచ్చోడా! నాకు బాగా తెలుసు ఎందుకంటే మా అత్తగారు పెనుక అబ్బుచేసి ఆ వీధిలోనే పోయింది కాలువకు దక్షిణంగా ఉంది ఆ వీధిలోనుంచే రైలుగేటు కూడా కనిపిస్తుంటుంది

యింతవరకూ ఆ ప్రసంగంలో జోక్యం కల్పించుకోని ముసలాయన లేచి

అక్కే మీరంతా చెప్పేవది అసలే తప్పు వైష్ణవుల దేవాలయానికి ఆనుకుని ఉన్న వీధే సంగంవారి వీధి

సుబ్బన్న మహా చెప్పావులేవయ్యా, పాడు గాటి ముక్కు మవ్వాను నే నెక్కడుంచో చెప్పావుగా మళ్లీ నువ్వు అది కాదంటావేటయ్యా అయినా ముసిలోడవ్ నీ కెందుకు ఈ గొడవ నీవు నీ పాడుం కాగేముక్కో నీ వేమిటో అంతే కాని—

ఫోర్మను అయితే నే చెప్పింది తప్పంటారా బలే వాళ్లు! అసలు సంగంవారి వీధికే అష్టవంకర్లవీధి అని పేరు కోణంగిపేటలోంచి అచ్చు ఆఫీసువద్ద కలిసేదే అంటే మీకు నమ్మకం

మా సు నీవు చెప్పిందల్లా నమ్మాలి అని ఉందా ఏమిటి? సంగవారివీధినిగురించి నీకం తెలుసు నిన్న గాక మొన్నటివరకూ యుద్ధంలో ఏడుస్తూ—

ఫో ఫలానాచోటున ఉందని తెలవడానికి నాకు స్వాతంత్ర్యముంది మధ్య నువ్వేమిటి? ఏడుపూ గీడుపూ రానీయకు మాటలు సరిగా రానియ్యి ఏమనుకున్నావో

సు ప్రతీదీ నీకు తెలుసునని వాదిస్తావేమిటి? మహా తెలిసినట్టు ఏంచేస్తా వేమిటి? ఎవరితో మాట్లాడుతున్నావో తెలుసుకుని మరీ మాట్లాడు అట్టే మాట్టాడితే

ఏ. అట్లా మాట్లాడితే ఏం చేస్తావేమిటి? ఫోర్మను ఒక్కడే అనుకుంటున్నావేమో మీద చెయ్యిపడితే ఊరుకునేది లేదు. జాగ్రత్త అన్నాడు

అసలు దెబ్బలాట అనికోను గాని యింతలోకి

అయ్యగారమ్మ: ప్రతీదీ వీళ్ళకు తెలుసు ననుకుంటారు. ఈ సుబ్బన్న మరీని అబ్బ! యింతటి మొండివాణ్ని ఎక్కడా చూడలేదు

సుబ్బన్న వళ్లు తెలిక్క ఫోర్మనూ సుబ్బన్నా కొట్టుకోవడం ప్రారంభించారు గ్లాసులు విసిరేసుకున్నారు ప్రక్కనే ముసిలాయన కర్రపెట్టుకుంటే అది ఊడలాక్కుని వీపుమీద వేశాడు సుబ్బన్న. ఫోర్మను కుర్చీ పైకెత్తి విసిరాడు, దెబ్బ తప్పించుకుని, ఇటునైపుకు వచ్చి ఒక తాపు తన్నాడు సుబ్బన్న. ఆ దెబ్బతో ఫోర్మను వెనక్కువెళ్ళి గుమ్మం నడుటికి తగిలి రక్తం ప్రవహించసాగింది సుబ్బన్నతో ఉన్న తరిమ్మార్గ యిద్దరూ అయ్యగారినీ, అయ్యగారమ్మనీ కర్రతో వాలుగుతికి ఒక్కొక్కటి తోశారు. అయ్యగారమ్మకు దెబ్బతగిలి పడిపోయింది ఆ పసడంలో గ్లాసుమీద పడిందేమో బద్దలయిన గ్లాసు అంచు తగిలి మోచెయ్యి గీసుకుపోయింది

తన లాంగుచాటులోకి ఆసుకురాలేక చంగల్రావ్ వీధిలోకి పోయి వారినీ వీరినీ కేకలు పెట్టడం ప్రారంభించాడు ఈ కొట్లాట కృటికాలంలో జరిగిపోయింది ఆ గలాభా ఈ కేకలు విని బీటు తిరుగుతున్న పోలీసు కనిస్టేబిలొకడు అక్కడకు వచ్చాడు. కాని ఈలోగా సుబ్బన్నా—వాడి అనుచరులు అక్కడినుంచి దాటుకున్నారు దెబ్బలుతిన్న వాండ్లకు నెత్తురు కారుతుంటే ఖంగారెత్తి చూసిలేక మ్యునిసిపలు ఆసుపత్రికి తీసుకొనిపోయి వాండ్లకు కట్టు కట్టించడం నిమిత్తం చంగల్రావు ప్రక్కనే ఉన్న బండిని పిలవడానికి వెళ్లాడు యింతలో యీ కొట్లాటవిషయం పాక్కి జనం గుమిగూడి చివరికి సబ్ ఇనస్పెక్టరూ సిబ్బందీ తయారైనారు జరిగిన సంగతంతా చంగల్రావు వద్దనుంచి సంజాయిషీ తీసుకున్నారు అక్కడ వున్న అందరిస్టేటుమెంట్లు పుచ్చుకొన్నారు వాండ్లను ఆస్పత్రికి తగిన చికిత్సకై పంపించారు.

మూడు రోజులపాటు ఈ వీధేమిటి—ఆ వీధేమిటి ఊరూవాడా గాలించేశారు సుబ్బన్నకోసం ఈ సందట్లో ఆ రాత్రి మరి ఎలా అంటుకుందో ప్రక్కనే ఉన్న హార్మోనికొట్టు అంటుకుని కొన్ని వందల రూపాయల నష్టమైపోయింది. కొట్టులో హార్మోనీలు, ఒకటి రెండు మంచి వీణలు, యితర సామా

సులు అన్నీ భస్మమైపోయాయట వాకబు చేయగా తెలిసిందేమిటంటే అది ఫోర్మను స్వంత అన్నగారి కొట్టు అనీ, ఫోర్మనుపై కోపంచేత మున్పన్న ఆ రాత్రే అంటించమనుకొ్క డబ్బు తీసుకొని ఆ కొట్టుకు నిప్పంటించి తగలబెట్టాడని చెబుతారు

2

దొమ్మీ కేసు కోర్టుకు ఎక్కి మేజస్ట్రీటు సదాశివరావుగారి ఎదుట విచారణకు వచ్చింది దొమ్మీ కేసును గురించీ, అందుకు సంబంధించిన వ్యక్తుల వాఙ్మూలాలను గురించి యితర పరిశీలనలను గురించి కొంతసేపు చర్చ జరిగింది పిమ్మట దొమ్మీ జరిగిన రోజున సాక్షిమాటలలో మొట్టమొదట ఈ దొమ్మీ ఏ విధంగా ఆరంభించినదీ దాని విచారణ జరుగుతోంది

లా చదివిన ధర్మారావు అదివరకే కోర్టులో మంచి పేరు సంపాదించుకున్నాడు క్రాస్ ఎగ్జామిన్ చేయడంలో అతడి కతడే సాటి అతని విచారణలో చాలా కేసులు చిక్కువిడి తీర్పుకు వచ్చాయి

ధర్మా సంఘటన జరిగిన సాయంత్రం నీవు అయ్యవారూ, ఆ ఫ్యాక్టరీ ఫోర్మనూ పాటలు యజమాని చంద్రగలావు—ఇంకా ఎవరో ముసలాయన టిఫిన పుచ్చుకుంటూ అక్కడ వున్నారట నిజమేనా?

అయ్యవారమ్మ నిజమేనండి

ధర్మా మీరు ఆ రోజున దేనినిగురించి మాట్లాడుకుంటున్నారో మేజస్ట్రీటుగారితో చెప్తారా?

అయ్య రోగాలనుగురించి మాట్లాడుకుంటున్నామండి

ధర్మా సంభాషణలో ఎవరికైనా భేదాభిప్రాయాలు వచ్చాయా?

అ అమ్మ సంగంవారివీధి ఎక్కడవున్నదీ అనే విషయాన్ని గురించి మేము తర్కించుకోవటంలో

మేజ సదాశివరావుగారు తల ఊటంకించి, కళ్ళజోడు బల్లమీదనుంచి తీసి అద్దాలు తుడిచి గొంతు సవరించి,

'దేనిని గురించీ' అన్నారు న్యాయమూర్తి

సాక్షి అది సంగంవారి వీధి ఎక్కడ వున్నదనే విషయాన్ని గురించి తర్కించుకుంటున్నాము

మేజ సంగంవారి వీధా?

'చిత్తం సార్'

'అయితే ఏదీ ఆ సన్నటిసందు ఉన్నదే—అదేనా—ఆ సినిమా థియేటరు ప్రక్కగుండా వచ్చే సందేనా?

ధర్మారావుకు ఒక విధమైన నవ్వు వచ్చింది మేజస్ట్రీటుగారు చెప్పిన అంశం కొద్దిగా సత్యదూరంగా వున్నది

ధ 'చిత్తం తమరు సెలవిచ్చిన వీధిని గురించే సాక్షి చెబుతున్నది తమరు అనుమతిస్తే ఆ వీధి పరిసరాలను గురించి తెలుపడానికి అవకాశం ఇస్తారని మనవి

మే 'ఏమిటా పరిసరాలు' అన్నారు మేజస్ట్రీటు

ధ 'చిత్తం మీరు చెప్పేదానికంటె ఆ వీధి మరో ఫర్లాంగు ఎగువన వున్నది రైల్వేగేటుకు దగ్గరగా ఉంది ఇంత బాగా జ్ఞాపకం ఉండడానికి కారణం నా చిన్నప్పుడు మా బాబయ్యగారు తరుచు రైల్వేగేటువద్దకు నన్ను తీసుకు వస్తూండేవారు

మేజస్ట్రీటుగారు ధర్మారావు మాటలను ఖండిస్తూ,

నేను నీ యీడులో ప్రతిరోజూ ఆ వీధిలో నడుస్తూండేవాణ్ణి నే చెప్పిన విషయాన్ని ఖండించడం నీకు అనవసరమనుకుంటాను' అన్నారు కొంచెం కఠినంగా

లాయరు తల వంచుకొని నమ్రత చూపాడు

న్యాయాధికారితో తగవులాట పెట్టుకోవడం ఎందుకు అయినా అప్రస్తుతమైనట్టి విషయంమీద ఎందుకు విపరీతమైన తర్కం

ఇంతలో కోర్టులో మరో ముసలి లాయరుగారొకాయన లేచి

'మీ అనుమతితో రెండు మాటలు సార్, నేను కూడా చాలాభాగం ఆ వీధంబటే పోతూండేవాణ్ణి— ఈ వీధిని గురించి నేను చాలా పరిశోధనచేయగా— నాకు తేలిందేమంటే ఈ సంగంవారి వీధి అప్పు ఆఫీసుకు కుడివైపున ప్రారంభమై సినిమా టెంటుకట్టు చివర అంతమౌతుంది.

'అట్నే సరికాదు' అన్నాడు ధర్మారావు

మేజస్ట్రేటు సదాశివరావుగారు అసలు ఈ విషయానికి కేసుకు ప్రస్తుతం ఏమీ సందర్భం లేదనీ, దాన్ని గురించి యిక తర్కించ నవసరం లేదనీ అన్నారు ఈ దొమ్మీకేసు విచారణ ఫలితం ఏమైందనే విషయం మనకు అప్రస్తుతం కోర్టుకూ, ఇద్దూ రెన్నువిజంటూ, అయ్యవారూ, అయ్యవారమ్మా తమ తమ గాయాలు చూపడంవల్ల సుబ్బన్నమీద కఠిన చర్య తీసుకొని తీరాలని పట్టుపట్టనూ లేదు అయినా సుబ్బన్న విషయం వారి కెందుకు

దుష్టులను చేతికి పట్టుకుని దండించడం పోలీసు వారి విధి కేసు విచారించి న్యాయాన్యాయాలు తేల్చడం కోర్టువారి విధి ఈ లావాదేవీలలో తమ కెందుకు అని యథారీతిగా వారు పక్కకు తగ్గుకున్నారు.

మేజస్ట్రేటుగారి బావమరిది చంద్రశేఖరంగారు ఆ క్రితంరోజే పెళ్లివ్యవహారాలు మాట్లాడుకు వెందుకు చెల్లెలుగారింటికి వచ్చాడు చంద్రశేఖరం కొడుకు రామచంద్రమూర్తి ఈ మధ్యనే బి ఏ ప్యాసై అయాడు ఇతను చూడడానికైతే బాగానే వుంటాడు కాని మనిషి కొంచెం నలుపు పొడుగ్గా, సదసదలాడే వయస్సులో ఉన్నాడు చంద్రశేఖరం తన కొడుక్కి చెల్లెలు కూతురు శారదను వివాహం చేయాలని కుతూహలపడుతున్నాడు

కాని, అసలు ఈ పెండ్లివిషయం ఇదివరకు ఒకటి రెండుసార్లు మేజస్ట్రేటుగారి ప్రత్యక్షంలో నయితే నేమి, పరోక్షంలోనయితే నేమి వలిగిన విషయమే కాని చంద్రశేఖరానికి గ్రామంలో పని తొందరవల్ల ఈవిషయం ఆలోచించేందుకు రవ్వంత కూడా వ్యవధి లేకపోయింది పైగా ఇప్పుడు తన కొడుకు చదువు కూడా పూర్తిఅయింది గనుక, పెళ్లి గూడా అయితే ఆ బరువు తీరిపోతుందని—వివాహం స్థిరపర్చుకుని—తాంబూలాలు పుచ్చుకుని తరువాత జరుగవలసిన తతంగంకోసం ప్రయత్నం చేసుకోవాలని కుతూహల పడుతున్నాడు

ఇంతకీ రామచంద్రమూర్తి పనుకే కొంచెం నలుపైనా తీసిపారేసే అంత సులువుకాదు చిన్నప్పటినుంచీ గొప్పవాళ్ల రచనలన్నా వారి ఉపన్యాసాలన్నా, వారి గ్రంథాలన్నా అతగాడికి ఆసక్తి మెండు విశ్వవిద్యాలయంలో పట్టం పుచ్చుకున్న తరువాత ఇటీవల నవ్యసాహిత్యకారుల రచనలను చదివి బాగా అవగాహన చేసుకున్నాడేమో ఇక తానుకూడా ఒక రచయితఅయి ఒకకవియై, ఒక పత్రికాధిపతియై దేశసేవ చేయాలని గాలిలో మేడలు కట్టుకుంటున్నాడు

ఆ పిల్లమీద తన మనసు కూడా పోయిందేమో ఆమెనే పెండ్లి చేసుకోవాలని అతగాడికి మనసులో నాటుకుపోయింది తనకు కాదని మరెవరకు కట్టపెడతారు ఆ పిల్లని ?

సుమారు 8 ఘం కావచ్చింది సాధారణంగా కొంచె మించుమించు ఈ సమయానికే భోజనాలు అయే అలవాటు పెళ్లిలో ఇచ్చిపుచ్చుకోవలసిన లాంఛనాల విషయంలో బావమరదులకు తెగక ఆ రోజు భోజనాలు కూడా ఆలస్యమయినాయి పెళ్లి సంగతే వరండాలో కూర్చుని మాట్లాడుకుంటున్నారు

మే భార్య భోజనాలకు వేళయింది లేవండి యిహ తరువాత కూర్చుందాం

చంద్రశేఖరం బావగారూ—మీరు ఊఁ అనడమే తరువాయి ముంగు తాంబూలాలు పుచ్చుకుంటే, మిగతా సవంతా మేము మాచుకుంటాం

మే భా లేవండీ చేసినవన్నీ చప్పగా చల్లారిపోతాయి భోజనాలయిన తరువాత

చంద్ర ఇదుగో లేస్తాం బావగారు లేస్తే నేనూ లేస్తాను

మేజ ఇందులో నాదేముందోయ్ అంతా మీ చెల్లెల్ను అడుగు ఆమె యిష్టానుసారమే కాని, నా ప్రమేయం ఏమీ లేదు

చంద్ర అదేమ్మాట నా ప్రమేయం లేదంటా రేమిటి ? యిది మరీ బాగుంది ! మీ రనేది మీరు పెద్దలు 'ఆ మాట' మీరు లాంఛనప్రాయంగానైనా అనకపోతే ఎట్లా ?

మేజ అనడాని కేముంది ఇంతకీ మా శారద ఏమంటుంది ఏమి మాట్లాడలేము ? ఆ పుస్తకాలు అక్కడ పారేద్దూ బాబు కాస్సేపు మీ బావకు

శార అబ్బ పోదురూ ఒకటే గొడవ చదువుకోనిక్వరుగదా యీ కథ చాలా ఇంట రెస్టింగ్ గా ఉండే సమయంలో

మే భా. అమ్మాయీ, ఏమిటా విస్సాటం మీ నాన్నగారు ఏదో అంటుంటే బదులు చెప్పక ?

శార నన్నడగ నక్కర్లేదు అంటూ అక్కడ నుంచి లేచిపోతుంది

మే భా ఏమీ పలకరు ఉలకరు ఉద్దేశ మేమిటో చెప్పకూడదూ ?

మేజ నా పుద్దేశాని కేముంగే ? మీ అమ్మాయి నడుగు అమ్మాయి నడగక నన్నడుగుతా వేమిటి ?

మే భా అమ్మాయినీ అడిగారు, అబ్బాయినీ అడిగారు యిహ మీరే తరవాయి

మేజ ఏమో వచ్చేఏడు చేయాలని వున్నది పెళ్లంటే మాటలేవిటి ? ఈ రోజుల్లో అబ్బో అబ్బో బోలెడుఖర్చులు కాస్తా కూస్తా నేమిటి ?

మే భా యింకా ఖర్చులేమిటండీ ? ఖర్చు లంటారు ఉభయఖర్చులు మీ బావగారే పెట్టుకుం టారట అమ్మాయికి 10 కాసుల బంగారం గొలు సులు, వజ్రాల కంఠమాల, లేడీస్ రిస్టువాచ్, పట్టు చీరలు, వెండికంచం, మరచెంబు—యిహ కావలసిం దేముంది గనక తాంబూలాలు పుచ్చుకుంటే సరి

మేజ ఈమధ్యనే—మాదు మన లాయరు ధర్మారావు పెళ్లివిషయంలో అతని బావమరది కన పడి యీ ప్రస్తావనే తెచ్చాడు

బావ అంటే మీ కోర్టులో ప్రాక్టీసు

మేజ అవును అయనే

బావ చూడండి ఆ పెద్ద రావిచెట్టు వుంది—ఆ దూపాటివారి వీధిలో వున్న ఆయనేనా ?

మే భా భోజనాలకు లేవకూడదుటండీ యిహ ఆలస్యం అవుతోంది

మేజ అబ్బే అది దూపాటివారి వీధి కాదు ఎక్కడో సంగంవారి వీధిని తీసుకువచ్చి దూపాటి వారి వీధి అంటావేమిటోయ్ బలేవాడివ్

బావ కాదండీ, దూపాటివారి వీధిలో రావి చెట్టు లేదంటారేమిటి ? ఆ వీధి మొదట్లోనే ఉండి తీరాలి.

మేజ ఉండొచ్చు దూపాటివారి వీధిలో ఉన్నది పెద్దది సంగంవారి వీధిలో ఉన్నది చిన్న చెట్టు ఇంతకీ నే చెప్పిన వీధి సంగంవారి వీధి

బావ ఏమో మరి ఇంతకీ సంగంవారి వీధి ఎక్కడుందంటారు ?

మే ఇప్పుడు పాతసినిమా థియేటర్ వున్నదే దాని ప్రక్కగుండా వెళ్లే సందు రైల్వేగేటుకు దగ్గ రగా ఉన్నది

బావ : అదికాదండీ చూశారూ, అచ్చాఫీసు వుంది—దాని ప్రక్క వీధే సంగంవారి వీధి ఈ మాత్రం నాకు తెలియదూ ?

మే భా రామాయణంలో పిడకలవేట. సంగం వారి వీధి ఎక్కడుంటే ఏం ? మంగలివారి వీధి ఎక్కడుంటే రేం ?

మేజ ఆఁ నేను పాతసినిమాథియేటరు ప్రక్కగుండా వెళ్లే సందే సంగంవారి వీధి అంటున్నా మీ అన్నగారు అది కాదంటున్నారు

మే భా మా అన్నయ్య చెప్పిందే రైటు అచ్చాఫీసు ప్రక్కవీధే అది మా ముత్తవతల్లి చెపు తుంటే విన్నాను

మేజ అదిసరేం తెలుసు అయినా తెలిసీ తెలియని వాదన లెందుకు నీకు ?

మే భా బాగుందండి మీ రవేది ఇక మీ కొక్కరికే గాబోలు ఊరుసంగతి తెలిసినది

మేజ నా చిన్నతనమంతా, చదువుసైతం యీ వూళ్లో పూర్తిఅయింది ఏమిటో నాకు తెలియ నట్లు, మీకు మహా తెలిసినట్లు మాట్లాడతా వేమిటి ?

మే భా అయన మాటలకేం గాని—

మేజ నీవు మహా చెప్పొచ్చావులెద్దూ లోప లికి పో అయినా ఊళ్ళోకి వెలకోసారి, ఏడాది కోసారి వస్తూ—వూరు సంగతి ఏం తెలుసు మీకు. ఎక్కడో సంగంవారి వీధిని తీసుకువెళ్ళి దూపాటి వారి వీధి అంటే ఎవరైనా నమ్మాలా అక్కర్లేదా ?

బావ మా తండ్రిగారి హయాంలో ఏదో వుస్త కాలు అచ్చువేసే సందర్భంలో అచ్చాఫీసుకు పంపే వారు. అచ్చుఆఫీసుకు ప్రక్కనుంచే సంగంవారి వీధి తెలుస్తుంటేది. నాకు బాగా గుర్తు లేదంటారేమి టండీ.

శారద · ఏమిటండీ—యీ గొప్ప నవ్న పుస్తకం పూర్తిచెయ్యవియ్యరా ఏమిటి ?

మేజ అమ్మాయ్—నీవు చెప్పు సంగంవారి వీధి ఎక్కడుందో!

శారద ఓస్ దీన్ని గురించా సంగంవారి వీధి పాతసినిమా థియేటరు ఉందే దాని ప్రక్కగుండా వెళ్ళే సందే సంగంవారి వీధి

మేజ బాగా కరెక్టుగా చెప్పావ్ అది కాదంటాడు వీరి మావయ్య

శారద ఆ వూళ్ళో ధాన్యమేమిటో, పంట ఏమిటో అంతేకాని, మావయ్యకు ఏమీ తెలియదండీ నాన్నా మా కాన్వెంటు స్కూలుకు వెళుతుంటే ప్రతి రోజూ మా బండి ఆ వీధి ప్రక్కనుంచే వెళుతుంది సుబ్బన్న గారి అమ్మాయి ఆ వీధిలోనుంచే వస్తుంటేది

మే. భా నీకు మహా తెలుసు పసిపిల్లవు నీ వూరుకుందూ

శారద బాగుందే అమ్మా ఏం వాడు మాత్రం తెలియదూ

మేజ దాన్ని ఊరుకోమంటూ వేమిటే ఏం దానికిమాత్రం తెలియద్దా?

బావ బావగారూ, మీరు బాగా ఆలోచించండి సంగంవారి వీధినే అసలు అప్పవంకర్ల వీధి అంటారు. కోణంగిపేటలోంచి అచ్చుతాఫీసువద్ద కలిసే వీధే సంగంవారి వీధి

మేజ ఆలోచించే దేమిటండీ ఆలోచనా పాలోచనాను మీరన్నది తప్పండీ సినిమా థియేటరు ప్రక్కగుండా వెళ్ళే సందే సంగంవారి వీధి ఇంత విపరీతి చెప్పినా మీరు కాదంటే ఏమి చేయాలి

బావ యింకా మీతోటి వాదించి ఏం ప్రయోజనం

మేజ అయితే నే చెప్పింది కాదంటారా?

బావ నే చెప్పిందిమాత్రం తప్పు ఎక్కడుంది.

మే భా మన కెందుకు వచ్చిన గొడవ ఇది. సంగంవారి వీధి ఎక్కడుంటే ఎవరి క్కావాలి ముందు అమ్మాయి పెళ్ళిసంగతి ఆలోచించండి

మే. అయితే తీతానే తేమిటి?

మే. భా తాంబూలాలు పుచ్చుకోమని

మేజ పుచ్చుకోవచ్చులే యిప్పుడు వచ్చిన తొందర ఏమీ లేదు

మే భా మీ యిష్టం బాబూ ప్రాణం విసిగి పోతూంది మీతోటి ఇప్పుడు గాకపోతే మరి కెప్పుడో అయినా అమ్మాయిని యివ్వకపోతే వాడికి పెళ్ళి జరగదా వాడు దీన్ని పెళ్ళి చేసుకోకపోతే దీనికి పెళ్ళవదా?

బావ అమ్మాయి నీ వూరుకో అయితే బావగారు తాంబూలాలు పుచ్చుకోవడం దాకా వచ్చి మళ్లీ ఇట్లా మాట్లాడుతున్నారా

మేజ దాని పెళ్ళి కిప్పుడేం తొందర లేదండీ తరువాత మాదుకోవచ్చు

మే భా పెళ్ళి లేదు—ఏమీ లేదు కూర్చో పెట్టండి యింకా ఎన్ని రోజులు పెళ్ళి చేయకుండా కూర్చొపెట్టా లనుకున్నా

బావ నే వస్తానే అమ్మాయి ఇప్పుడు బండి వుంది రాత్రి రైలుకి పోతున్నా

మే భా అదేమిట్రా భోజనంఅయినా కాలేదు భోంచేసి వెళ్లు నా మాట విను

చంద్ర భోజనావికేం లేవే భోంచేస్తే రైలు దాటిపోతుంది నే వెళ్తొస్తా అంటూ వచ్చినదారినే వెళ్ళిపోయాడు చంద్రశేఖరం

4

మరికొన్ని రోజులకు తరువు మేజిస్ట్రేటుగారింటికి వచ్చే సూరిశాస్త్రిగారు ఆ రోజు మధ్యాహ్నం ఏదో పనుండి వచ్చారు. వరండాలో కూర్చొని తాంబూలం వేసుకోపాగారు పోకలు నములుతూ శాస్త్రిలవారు

'నా మనస్సుకు ఈ విషయం పట్టినట్టు మరేదీ పట్టలేదు నాకు అర్థమయినట్లు మరెవరికీగూడా అర్థమవనే అయిఉండదు' ధర్మారావును ఉద్దేశిస్తూ గాలోలు—'అయినా ఆ వృత్తిలో సతతమూ తిరిగ వాళ్ళకూ, ఆ ధారాశుద్ధి, ఆ వాక్శుద్ధి వుండదూమరి చెడ్డఅలవాటు ఏమంటే కావలసిన పాత్ర్యమూ, పరిశోధనా రుజావూ లేకుండా వితండవాదం చేసినందువల్ల ప్రయోజనం ఏముంటుంది దీనివల్ల దీన్నిగురించి చివరకు కొన్ని ప్రాణాలు పోయాయి '

శాస్త్రిలవారు మరో రెండు తములపాకులు తీసుకుని నములుతూ—

'యింతకీ సంగంవారి వీధినిగురించి జ్ఞాపకం ఉన్నదా ?'

'మేజ లేకేం'

'మూరి అదెక్కడ వుంటంటారు ?'

మేజస్ట్రీటుగారు పెన్సిలు తీసుకుని టేబిలు అట్టమీద వివరంగా గీచి చూపుతూ, 'అక్కడనుంచి మొదలు ఇంకీవరకూ ఉన్నదే సంగంవారి వీధి '

శాస్త్రిలవారు బాగా పరీక్షించి తదేక దీక్షతో ఆ మ్యాపును చూచి గొంతు సవరించుకుని,

'మీరు శ్రమపడి మ్యాపు గీయడమైతే గీశారు గాని—అసలు ఈ వీధ ఎక్కడుందన్న విషయంలో మీ అభిప్రాయం కూడా తప్పే—ఆ రోజు లాయరు గర్వాక్షరావు చెప్పింది తూచా గా సరిపోయింది' అన్నారు కొద్దిగా నవ్వుతూ

'ఓహో అల్లాగ'—అంటూ అంతవరకూ ఖులాసాగా సంతోషంతో కబుర్లుచెప్పిన మెజస్ట్రీటు సదాశివరావుగారు ఛీదరించుకుంటూ ధ్రువమని కుర్చీలోంచి గభాలున అక్కడనుంచి లేచ్చిక్కా పోయారు

'ఇదేమిరా బాబు – ఎన్నడూ లేనిది నేను ఈయనకు కోపం తెప్పించానేమో' అనుకుంటూ మెల్లిగా ఇంటికి బారాడు శాస్త్రిలవారు

కోపం శాంతించిం తరువాత మేజస్ట్రీటుగారు వాకబుచేయగా తేలినవిషయ మేమంటే ఈ సంగం వారి వీధిలో సంగం బాపన్న అనే అతడు ఉండే వాడనీ, పిమ్మట అతను చనిపోగా అతని కొడుకు సంగం చలమయ్య క్రైస్తవమతం పుచ్చుకుని తనకు అక్కడ ఉన్న స్థలం, ఆపాటికొట్లు అన్నీ పురపాలక సంఘంవారికి అమ్మేసి ఎగో వూరు లేచిపోయాడనీ, యిప్పుడు ఆ స్థలంలో పురపాలక సంఘంవారు ఎలిమెంటరీ పాఠశాలయు యి వలనే నిర్మించారనీ, కాగా యిప్పటి పురపాలకసంఘ ప్లానులో అసలు సంగంవారి వీధి లేనేలేదనీ తేలింది

రాయలవారి ఋతువర్ణనలు

శ్రీ దివాకర్ల వేంకటావధాని

ప్రబంధములు వర్ణన ప్రధానములైన కావ్యములు. పెద్దనార్యుని నాటినుండియు ప్రబంధకవు లేదో యొక యితివృత్తము కల్పించుకొని తమ కావ్యములలో నష్టాదశవర్ణనములను గావించుచునే యున్నారు. ఈ పదునెనిమిది వర్ణనలయభావము ప్రబంధమున నొక లోపముగా భావింపబడుటచే కొందఱు కవులు ప్రసక్తి లేకపోయినను నియమానుసరణమునకై యనావశ్యకములైన వర్ణనలు కావించుటయు గలదు. వర్ణ్యవిషయములైన యీ యష్టాదశవిషయములలో ఋతువులు కూడ జేరి యున్నవి. అందుచే ప్రబంధకవులు కథాసందర్భమునుబట్టియో కొన్ని ఋతువులనైన వర్ణింపకుండరు. శ్రీ కృష్ణదేవరాయలవారు తమ యాముక్తమాల్యదలో నాలుగు ఋతువులను సాలంకారముగా సూక్ష్మాతిసూక్ష్మ వివరములతో వర్ణించియున్నారు. ఆ వర్ణనలలో వారి యనన్యకవిసాధారణమైన ప్రతిభాచాతుర్యములను ప్రదర్శించియుండుట యాముక్తమాల్యద పఠించిన వారెల్లరకును విదితమే. ఆ ప్రతిభాచాతుర్యముల నీ వ్యాసమున యథాశక్తిగా నిరూపింప యత్నించెదను.

గోదా శ్రీరంగేశ్వరుల ప్రణయమే యాముక్తమాల్యదయందలి ప్రధానవృత్తము. అది యందలి చివరి రెండాశ్వాసములలో జక్కగా వర్ణింపబడి యున్నది. మొదటి నాలుగాశ్వాసములలో నీ కథతో నంతగా సంబంధము లేకపోయినను వైష్ణవమతాభిమానులగుటచే రాయలవారు విష్ణుపారమ్యమును సూచించు విష్ణుచిత్తయామునాచార్యుల వృత్తాంతములను వివరీకరించి యున్నారు. విష్ణుచిత్తుడితర మతస్థుల నోడించి పాండ్యరాజునకు వైష్ణవమతసారము నుపన్యసించు సందర్భమున ఖాండిక్యకేశిధ్వజోపాఖ్యానమును, యామునాచార్యుడు శ్రీరామమిశ్రునిచే నుద్బోధితుడై కుమారునికి రాజ్య మొప్పగించు సందర్భమున దీర్ఘమైన రాజనీతి వర్ణనమును గలవు. చివరి యాశ్వాసమున మాలదాసరి వృత్తాంతము ముపకథగా నున్నది. ఈ యుపకథోపాఖ్యాన రాజనీతి వర్ణనలకు దోడు ముఖ్యముగ గ్రీష్మవర్ష శరద్వసంతముల విపులవర్ణనములున్నవి. ఇవన్నియు గలిసి యాముక్తమాల్యదయందలి ప్రధానకథను మఱుగుపుచ్చి దాని నొక చిన్న విష్ణుపురాణముగా నొనర్చినవని వస్త్వైక్యమునకు భంగము చేకూర్చు నప్రసక్త విషయ విస్తరణ మాముక్తమాల్యద పఠించు వారి కించుక కించ కలిగించినను అందలి ప్రకృతి పరిశీలన భావగాంభీర్యాదుల హృద్యమైన యానందమును జేకూర్పక మానవు.

ఆంధ్రవాఙ్మయమున కొల్లింటికవులు తమ తమ కావ్యములలో వసంతాది ఋతువులను వర్ణించి యుండకపోలేదు. కాని యావర్ణనలెవ్వియు రాయలవారివర్ణనములంత దీర్ఘములుగా గాని సాలంకారములుగా గాని కానరావు. ఆంధ్రవాఙ్మయముననే కాదు సంస్కృతవాఙ్మయమునగూడ ఋతువర్ణనైకవస్తుకములగు ఋతుసంహారాదుల నొక్క నితరకావ్యములలో నింత దీర్ఘమును సరసమైన ఋతువర్ణనము కానబడదు. ఇటీవల గవిసమ్రాడ్బిరుదాంచితులైన శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు తెలుగు ఋతువులను పేర నొక ఋతువర్ణన ప్రధానమైన కావ్యమును ప్రకటించియుండిరి. అందలి వర్ణనములు సైతము భావగంభీరములై కవిగారి ప్రకృతి పరిశీలన నైశిత్యము ననేక విధముల వెల్లడించుచున్నవి. చిన్నదయ్యు మనోహరమైన యీ కావ్యము నేకవిధముగా రాయలవారి ఋతువర్ణనలకు సాటిగా పోటిగా చేర్కొనవచ్చును. మిగిలినవానిలో ఋతువుల వర్ణనములున్నను ఇన్ని ఋతువుల వర్ణనము లేదు, ఉన్న ఋతువుల వర్ణనమైనను ఇంత సమగ్రమైనది కాదు.

స్థూలముగా బరిశీలించినచో నాముక్తమాల్యదలో ఖాండిక్యకేశిధ్వజోపాఖ్యాన రాజనీతి వర్ణనాదులవలెనే యతిదీర్ఘములైన యీ ఋతువర్ణనములును గథాగమనము నడ్డగించి కావ్యమునందలి వస్త్వైక్యమునకు భంగము కలిగించియుండుట యథా

ర్థమే యనిపించును కాని నూత్నముగా వారి చెప్పను వానికి గథాంశములతో గని కల్పించిన సంబంధము స్పష్టముకాకపోదు ద్వితీయాశ్వాసము నందలి కథకు వేశ్యాగృహమున కరుగుపాండ్యరాజు పరదేశివిప్రుడు పఠించిన సుభాషితశ్లోకము వాలించి, మహాత్ముగా విరక్తుడై సౌధమునకు మరలివచ్చి మోహ ప్రదుడైన దేవు డెవ్వడో నిర్ణయింపుడని పండితుల గోరిన ఘట్టము కేంద్రభూతమైనది సుభాషితము చదివిన విప్రుడెప్పటి కప్పుడు వచ్చుటకు "దన్ని కట వృషగిరి హరికి నిత్యము విప్పగా" జరుగు తెప్పతిరునాళ్లకామ కోరికయే కారణము అళఘరియందుండు సుందరబాహుస్వామికి దెప్ప తిరునాళ్లు వేసవిలో జరుగును ఆ యుత్సవ ముల గన్నులార భక్తితన్మయుడై చూచి పోవుచు బరదేశి బ్రాహ్మణుడు మధురానగర దిదృక్షు ప్రవేశప చ్చుటికరిగి, రాజపురోహితునింట గ్రీష్మ కాలోచితమైన మృష్టభోజనము కావించి, తోడి విప్రులతో మార్గవేదికపై బరుండి యుబుసుపోకకై వారిలో నొక్క డార్యలును వేఱొక్కడు గీతలను బఠింప దాను సుభాషితము జదివెను అతడు మార్గ వేదిపై బరుండుటకు హేతువు "పెన వేసవి" అతి డచ్చుటికి వచ్చుటకు హేతువా వేసవిలో వృషగిరి హరికి జరుగు తెప్పతిరునాళ్లు వేసవిలో దప్ప మఱొ కప్పుడా యుత్సవము జరుగను జరుగదు, పరదేశి బ్రాహ్మణు డప్పటికి రాను రాడు వచ్చినను మార్గ వేదిపై బరుండడు మార్గవేదిపై గాక యే గృహాంత ర్భాగముననో శయనించి యాతడు సుభాషితముల జదివినను వీథిలో బోవువారి కవి వినబడవు పాండ్యు డా సుభాషితమును వినకుండినచో గథాసంవిధాన మీ తీరున సాగియేయుండదు ఇన్నిటికిని హేతువగుట చేతనే రాయ లిచ్చట నా వేసవిని వర్ణింపబూని నాడు

చతుర్థాశ్వాసమున వర్షశరదృతువులు వర్ణింప బడినవి ఈ వర్ణనలు యామునాచార్యుడు తనతో వాదము చేయవచ్చినవారి నెల్లర నోడించి విష్ణు దేవుడే పరతత్త్వమనియు విశిష్టాద్వైతమే మత మనియు బ్రతిష్ఠించిన పిమ్మట జేయబడినవి పాండ్య రాజు యామునాచార్యుని మాహాత్మ్యమునకు సంతో షించి, సాష్టాంగ మెఱగి, యాతనికి దన కడగొట్టు చెలియలి నిచ్చి పెండ్లిచేసి, "యరణంబుగ సమ్మహో త్సవకు ధారాపూర్వకముగా నర్ధరాజ్య మిచ్చి" యువరాజుగా నొనరించెను పిమ్మట నాతని కధర్వ శిరస్సభ్యస్త మగుటయు నందు దివ్యాస్త్రమంత్రంబు లుండుటయు నెఱింగి దుస్సాధంబగు విరోధి యానంబు సాధింపుమని దండయాత్రకు బంప యామునాచార్యు డందుకు సన్నద్ధు డగుచుండెను అప్పటికి సరిగా గ్రీష్మము ముగిసి వర్షాగమ మారం భము కానుండెను పురోహిత ప్రధానమంత్రి వర్గంబు యామునాచార్యు దిగ్విజయ యాత్రా సన్నాహ మెఱింగి "సన్నిహితంబులగు నీ వార్షిక దినంబులు గడపి శరత్సమయంబున విద్విషత్సంహా రంబునకు విజయము సేయు"మని బోధించిరి యువ రాజు వారి మాటలు పాటించి, ఋతుతెఱంగు రాజున కెఱింగించి తత్సమ్మతి నప్పటికి నిలిచెను

ఋతువు లాఱింటిలో శరదృతువు వీరరస ప్రధానమగు దిగ్విజయయాత్ర కనువైనట్టిది సాధార ణముగా బూర్వపురాజులు దండయాత్ర వెడలుట యా ఋతువునందే ఈ యాచారమును బురస్కరించుకొనియే సంస్కృతాంధ్రకవులు పలువురు దిగ్విజయయాత్రలను వర్ణించుటకుముందు శరత్తును వర్ణించి యుండిరి కాళిదాసు రఘువంశమున రఘుమహారాజు దిగ్వి జయ యాత్రకుముందు శరదృతువును వర్ణించి యుండుట యెల్ల రెఱింగినట్టిదే సంస్కృత నాటకముల ప్రస్తావనలలో వీరరసము ప్రధానరస మైనప్పుడు శరదృతువు వర్ణింపబడవలెనని లాక్షణి కుల నియమము కావించుట యారసమునకును ఋతు వునకును గల యానుకూల్యమును బురస్క రించుకొనియే యైయుండును ఈ సంప్రదాయము ననుసరించియే రాయ లిచ్చట యామునాచార్యుని దిగ్విజయమునకు నాందిగా శరదృతువును వర్ణింప దలచినాడు

ఈ శరదృతువర్ణనమునకుముందు మిక్కిలి దీర్ఘ మైన వర్షర్తువర్ణనము కలదు దీని కిచ్చట నంతగా ప్రసక్తి లేదు కాని పాండ్యరాజు తన చెల్లెలిని యామునాచార్యున కొసంగి, యాతని యువరాజుగా నొనరించి, దిగ్విజయయాత్రకు బ్రోత్సహించినది గ్రీష్మర్త్వంతమునందు వార్షికదినంబు లప్పటి కతి సన్నిహితములై యుండెను. వర్షర్తువు గడచిన

పిమ్మటగాని యామునుడు చైత్రయాత్రకు బయలు దేఱరాదని వృద్ధపురోహితాదుల యభిప్రాయము ఈ వర్షకాలము రాకపోకలను సూచించు తలంపుతో రాయలు శరదృతువుకు పూర్వము దానిని వర్ణించి యుండెను ఆయన ఇతర ఋతువులయందు గంటె వర్షర్తువందభిమాన మెక్కువ ఆ నాన యీ యభిమానము వర్షర్తువర్ణనమునం దలైన స్పష్టముగా గోచరించును ఈ వర్షర్తువురాక నాయన యంతకుముందే "గ్రీష్మసమయ విరహోత్సాహకేకిరమణి, ఘనఘనధ్వని కలరు చందమున వలరి" పాండ్యరాజు భార్య యాతనిలో యామునా చార్యమదంతము వెల్లడించెను సందర్భమున నతి రమణీయముగా సూచించియున్నాడు ఈ సూచ నయూ దగువాత సాగిన వర్ణనయు మిక్కిలి మనోహర ములుగా నున్నను ఇంత దీర్ఘముగా నా ఋతువు నిచ్చట వర్ణించుట కొంత యప్రసక్తముగా నేయున్న దని చెప్పవలయును

పంచమాశ్వాసమునందలి కథ కలంకారమైనది గోదా విరహాఘట్టము ఈ విరహ మాంధ్రవాఙ్మయ మున కపూర్వమైనది పోర్దమైన యనురాగము నింతి తెస్సగా సూచించు విరహమును వర్ణించిన కవి యాంధ్రవాఙ్మయమున నింకొక్కడు లేడు విరహమున కుద్దీపనమైనది వసంతము అందుచేతనే రాయ లిచ్చట నీ వసంతర్తువును సమగ్రముగా వర్ణింప బూనినాడు

మొదల నాముక్తమాల్యద మదనతాప
తరణి సెమవెట్ట వేగిన దక్షిణాశ
మత్కృపలోపమ్మకు దుదముట్ట మాసునదియు
దొలగ నన నుత్తరాశకు దొలగ దరణి

గోదాదేవి ధనుర్మాసమున విష్ణుసేవావ్రతమును బూని ముప్పదిదినములు ముప్పదిపాటలుగా దివ్యప్పై పాడెనని ప్రతీతి దీని కనుగుణముగా రాయలు నై పద్యమున మార్గాసు దక్షిణాశ వీడి యప్పు డుత్తరాశకు దొలగెనని వర్ణించియున్నాడు

ఈ విధముగా నీ ఋతుచతుష్టయవర్ణనమును మిక్కిలి దీర్ఘమైనను గథ కేదో విధముగా నించుక సంబంధించియే యున్నదని తెలియవచ్చుచున్న ఈ ఋతువర్ణనముబట్టియే కాక రాయలు కావించిన రాజనీత్యాదులవర్ణనములను బట్టి కూడ జూచినచో కాక చతిపర్షకాభిలాషి యని పాడగట్టును ఏదైన విష యములను వర్ణింపదలచినప్పుడు దానిని సర్వాంగసుంద రముగను సమగ్రముగను వర్ణించినగాని యాతనికి దృప్తికలుగదు అచలాకాలముతీరే యట్టిది కాబోలును. కార్యనిర్వహణముననగాని భోగాను భవముననగాని సమగ్రతయే యప్పటివారి లక్ష్యముగా నుండెను కార్యమును సామిసామిగా జేసి యూరకుం డుటకాని, భోగవిలాసముల నించించుక యను భవించి విరమించుటకాని వా రెఱుగని పద్ధతులు ఆ చిత్తవృత్తియే యీవర్ణనలందును గోచరించు చున్నది ఈ నాలుగువర్ణనములును సూక్ష్మాతిసూక్ష్మ వివరములతో గూడి సర్వసమగ్రములుగా నున్నవి. ఈ సామగ్ర్యమే వాని కవితకు కావ్యసాధారణమైన గాంభీర్యమును దెచ్చిపెట్టినది

కాలమెప్పుడు నొక్కమాదిరిగా నుండదు అది ప్రతిక్షణమును బరివర్తన మొందుచుండును ఆ పరివర్తనప్రకారము దినములు గడచినప్పుడు కాక ఋతువులు మాఱినప్పుడు మిక్కిలి స్పష్టముగా గానిపించును ఒక్కొక్క ఋతువున కొక్కొక్క వాతావరణ ముండును పంచభూతాత్మకమైన ప్రకృతిలో గలుగు మార్పు యీ వాతావరణమునందలి మార్పునకును గారణమైయుండును ఈ మార్పు మానవులందరికిని గోచరించినను గవులదృష్టికి మఱింత స్పష్టముగా విశదముగా గోచరించును దానిని వారు నిపుణముగా బరిశీలించి యక్షరరూపమైన యాకారముతో వచ్చుకొట్టుదురు అట్టి ఋతువులకు సంబంధించిన భిన్నభిన్న వాతావరణముల సుందరముగా జిత్రించి వానిని బఠితలముందు సాక్షాత్కరింప జేయుటలో రాయలు కడుంగడు నేర్పరి ఆముక్తమాల్యదలో నాతడు గ్రీష్మవర్షశరద్వసంతములకు సంబంధించిన వాతావరణ పరిస్థితులను ప్రకృతి సౌందర్యవిశేషమును జిత్రమునందట్లు మిక్కిలి స్పష్టముగా వర్ణించినాడు ఆతడు వర్ణించిన మరుమరీచికలు, కాల్కలిభలను రెండకు బసలగా గాలిలో నెగిరియాడు తూలికకములు, బొందుమల్లియలు, ప్రపలు, సుడిగాలులు గ్రీష్మమునూర్తిని మన కట్టెదుట సాక్షాత్కరింపజేయుచున్నవి వర్షకాలము రాగానే యీ పరిస్థితులన్నియు మాఱిపోయినవి. అప్పు డాకసమున నెచ్చట జూచినను బంచలా

సహితములైన ఘనాఘనములు, ఇంద్రగోపములు, శక్రకార్ముకపు బలు వన్నెకట్ల కెత్తిదైన నవచేసు కాళ్ళగుంపనగా” వడచు వానకాళ్లు కానబడును తొలివానజల్లుతో గరకానికాయములు పడపాకును భూమిపై తెల్లరౌడల ఛత్రాకపంక్తి ఉప్పతిల్లును చెఱువులలో కేకాక చిన్నచిన్న పడియలలో గూడ వృత్తభేదానుకృతితో భేకధ్వను లెవలారును కోకిలల పంచమ స్వరములకు బదులు కేకుల షడ్జస్వరములు వినిపించును మనకు సప్తశాలాలోకకముల కుకలయూ(మాలిక మాలుగా కదంబకుటజ నీపకకుభయూథికలను క్రొత్తపాయకములతో దన తూణీరమును నింపుకొనును “ఆమని కేళి బచ్చ చాంపేయకముల నమ్మి కడపళ్ళ దమ్ముర్నైచిన్నాడుము. వానపడువారిని జూచి నవ్వినట్లు కేతకి గహనతతులు వికసించును ఈ పరిస్థితులన్నియు వర్షాదేవత వింతమూర్తిని మన కనులయెదుట నిల్పునటులలో నాశ్చర్య మేమి? శరత్తు రాగానే మరల నీ దృశ్యమంతియు నదృశ్యమగును. అప్పుడు తెల్లని మేఘములు, కాశస్తంభములు, శాలిమంజరులు, గజముల తిర్యగ్దంత ప్రహారములు, మరకత మాలికల యొయ్యారపు నడకలు కనులకు బందువు చేకూర్చును హేమంత శిశిరర్తువులలో మరల నీ దృశ్యములు, వస్తువులు మృగ్యములైపోవును వసంతము రాకతో మలయమారుతప్రసారములు, చిగురాకుల సోయగములు, క్రొన్ననల పరిమళములు, అళిఝంకారములు కోయిలల పంచమస్వరములు ప్రకృతికొక వింత రామణీయకము నాపాదించును సహకార వృక్షములు పుష్పించి పుష్పబాణున కక్షయ తూణీరత్వము కలిగించును ఇట్లే ఋతువుల యాకృతిలో గల వైలక్షణ్యమును సుస్పష్టరేఖలతో దీర్చిదిద్దుటకు నిశితమైన ప్రకృతిపరిశీలనము కావలయును అది రాయలవారి యందు సర్వతోముఖముగా గోచరించును అందుచేతనే యాయన ఋతువర్ణనముల బఠించునపుడు భావగతమైన యానందము కలుగుటయే కాక ఆ కాలసంజనితములైన యాయా ఋతువు లనుభవమునకు వచ్చుట కూడ బొంగట్టును

ఆయా కాలములందలి ప్రకృతిపరిస్థితులు మాత్రమే అతి సూక్ష్మ వివరములతో ప్రత్యక్షమగుట రాయల వర్ణనములందలి యొక ప్రత్యేకలక్షణము. సాధారణముగా మనము చూడని, చూచినను అంతగా బరిగణించని విషయముల నెన్నింటినో యాయన చక్కగా వర్ణించి యచ్చటి వర్ణన కెంతో సహజత్వము చేకూర్చును చరాచరప్రపంచమంతయు నాయన దృష్టియెదుట సుస్పష్టరేఖలతో వచ్చి నిలుచును వస్తువుల సూక్ష్మాధిక్యములతో నాయనకు బనిలేదు బోటకులను బొమ్మిడాయ డాకొట్టకులంబుల భక్షించుటయు భూపాలురంతఃపురముల భోగముల ననుభవించుటయు నాయన సమానాదరముతోనే వర్ణించును వేసవిలో జట్రాల ప్రాచిపెన్నిట లెగయుటయు, దమరసద్రవ్యంబు పంకజ శాంకభానుప్రతతులు హరింప బ్రహ్మదేవునితో మొఱవెట్టుకొనుటకై పోవుచున్న కూర్మయుతపవితానమూ యను భ్రాంతి గొల్పు సుడిగాలులు విసరుటయు, ప్రావృషమున వానకు జడిసి వృక్షముల క్రింది కేఁగు జనుల జల్లు తలపడక మున్నే తిరులు వంగుళ్ళ దడుపుటయు, శరత్తున నర్కమండలి కభ్ర మస్తమైనంతనే లేకు లెఱుమాని హిమము విస్తృతి చూచుటయు, వసంతమున విసరుపోతులు మృగమదామోదముల నగరుకలనలమమాని దన్నగవ మీదికి జిన్నిసరమూ లొప్పుటయు మున్నగాగల విషయము లేవియు నాయన దృక్పథమును దాటిపోలేదు వేసవిలో జానుదఘ్నములైన చెఱువులందు నిల్చి బకపంక్తులు చలనము, జలంకికసల్లలను నములుచు నెండ్రకాలి కిటికిన నెగసి, యొక్కించుక తొలగి కిత్రోడి దూటితినుట నాయన చూచుచున్నట్లు వర్ణించును వర్షమున బక్షులు జడత్వముచే దుదరెప్పల గన్ను విప్పి, నీరుముంగరలవలె ముక్కున గూడ, నోటగొంతోడియుచు గూటికత్తె సగ మెత్తుచు జానువులు వక్షము చేరఁ జెక్కనిదిప్పు ముమ్మన్నగా వణఁకుటయే తప్ప మిగిలిన చేష్ట లన్నియు మానుకొనుటయు, భానుమండలమును బ్రియరివేషము చుట్టుటయు నాయన పత్తిలకు సాక్షాత్కరింప జేయును శరత్తున “ప్రబిధగ్న కాల్యవని కీతాలాభము” గలుగుట నాయన యెఱుంగును వసంతమున గాయనులు భోగానంతరము ఘర్మకణంకచే హోమకేర లుప్పర పెత్తుటయునాప్తములు దెప్పరమగుటచే లోహకకటి ప్రకటీకరణంబు తిప్పుటయు నాయన కనుభవసిద్ధములైన కృత్యవిశేషములు కాబోలును. ఋతువుల నన్నింటి నాయన చక్కగానే వర్ణించినను వర్ష

కాలవర్ణనమున మతింతచాకచక్యమును ప్రకటించెను. అప్పుడు వంటవండు విల్లాంబ్రుప మ్లోకమును వర్ణించు నీ పద్యమాయన సూక్ష్మపరిశీలనకు పరమావధి

ఇల్లిల్లు దిరుగ నొక్కింతయు్ప శిఖి, యుబ్బె
    నే నింటిలో బూరియునీ విసరక
రాజదు, రాజిన రవులంకొల్పునతె
    కాని కల్లదు కూడు, దాన గలిగ
నేని మారగుటమం, దైన చెవ్వొగసుఖ
    భుక్తి సేయారదాభుక్తి కిడిన,
ప్రాగ్భోక్తలవె తీరు బహుఒనాన్నము దీర
    వారలకొదవు బునః ప్రయత్న

మాజ్యపటముఖ్యలయ మెన్నరు ఈపద్యమును జదువవప్పుడు సామాన్యజనసహజమైన యాశ్లేశము వాయన యొప్పుడు మాచెవాయని యాశ్చర్యమును, ఆయన సూక్ష్మతిసూక్ష్మ పరిశీలన కానందమును గలుగక మానదు.

సాధారణముగా గవులందఱును వర్ణనసందర్భములందు గవిసమయముల మాతగా గొని వింత వింతి భావముల వ్యక్తము చేయుచుందురు ఈ కవిసమయములు యథార్థములగునా కాదాయనునది వేఱు మాట కాని యవి సర్వకవిసంప్రయుక్తము లగుటచే మనకు వింతగా నుండకపోవుటయేకాక వర్ణ్యవిషయమును మఱింత స్పష్టము కావించును ఋతువులన్నిటికి సంబంధించిన కవిసమయము లిట్టి వెన్నో కలవు రాయలం దొక్కదానిని గూడ విడువకుండ వర్ణించుటలో గృతికాస్తుడు ఈయన వర్ణనలలో నీ సమయ పరిజ్ఞానము సర్వతోముఖముగా గోచరించును. ఒక్కొక్కసమయమును బురస్కరించుకొని యాయన యొక్కొక్క రమ్యమైన భావమును సృష్టించుచుండును గ్రీష్మమున దివసములు దీర్ఘము లగుట కవిసమయమునందే కాక శాస్త్రమునందు గూడ సిద్ధమైన విషయము అప్పుడు చెట్టిదంపు చెట్టచే హస్తము చెమర్చిల స్తకము దునీకిలం జేయుటచే సవరింప వశముకాక మదరుడు చెఱకువి ల్పుడమి బడ వైచెనట అది చెఱకుపండెడుకాలమగుట యీ భావము పుట్టుటకు హేతువయ్యెను చాతకములు మాగి యొక చినుకైన నుర్వికి డిగ్గనీకుండుట, ఘనుడు సకలమును నిద్రయుచ్చు కేశవుని నిద్రపుచ్చుట వారిన లియు విని యలకై దివి నిఱఞబల

చుట వర్షకాలమునకు సంబంధించిన సమయములు. తివయులు చొచ్చిన యింట్లనే యుండి కొమ్మపకు బుట్టినిర్ఘ్నరుట రాయలవానికే కాక యిప్పటికిని మాఱని సంప్రదాయము దీనిని బురస్కరించుకొని యాతడు వనిథిగమున ఘచే సగర్భములైన యర్కకిరణములు ప్రమాతికై మరల వాతని ధామము చేరెనని చక్కగా వర్ణించెను "ద్విజతి వారణ్యకధ్వని వినగ జేసి గర్భము సుఖద్యుతిము చేయ గనంగుటయు నిట్టి సంప్రదాయమే వర్షకాలమున బ్రొయ్యి రాజమిచే బోనము ప్రజకు జక్కులబోనముగుట రెవ్వ రెఱుంగని విషయము? ఈ సమయ సంప్రదాయముల నెఱుంగుట యొకటి, వాని నూతగా జేసికొని దివ్యములైన భావముల సృజించుట వేఱొకటి రాయ లిట్టివానిని ప్రత్యేకాభిమానముతో వర్ణించువా యనిపించును శరదృతువు రాగనే రాజమరాళములు క్రౌంచగిరి రంధ్రముద్వారా దశార్ణదేశములకు దిరిగివచ్చుట ప్రజలు శరద్వ్యాజపేయము లొనరింప గడగుదురు విష్ణువు నిద్రనుండి మేల్కొంచును కలశీసూను డుదయించి కలుషితాంభస్సులకు ప్రసన్నత చేకూర్చును ఈ సమయములు గంభీరములైన భావములకు ప్రభవములై రాయలవర్ణనములకు మహత్తరమైన యౌదార్యము చేకూర్చును సంతతికి దంతములు మొలపట్టగనే వనితలు పురుషసాంగత్యము నభిలషింతురను సంప్రదాయమును వనలక్ష్మి మాధవులయందారోపించి రాయలు మనోహరమైన భావమును వెలిబుచ్చెను ఇంక వసంతకాలము రాగానే లతావృక్షాదుల బుష్పింపజేయుటకై యవలంబింపబడు దోహదములలో నాయన వర్ణింపనిది లేదు వసంతవర్ణనలో నించుక తక్కువగా నగ మీా దోహదముల కోలాహలమే ఆయన దోహదపరిజ్ఞానము కూలంకషమైనది ఈ దోహదముల యాథార్థ్యము పరిశీలించుటకు బరిశోధనలు చేయించినచో ప్రభుత్వమువారిప్పుడు తలపెట్టిన వనమహోత్సవమున కెంతో వన్నె చేకూరును.

కాలము మార్పునకు గ్రహచలనము హేతువు ఏకాలమున నే గ్రహము లెచ్చటెచ్చట నుండునో జ్యోతిశ్శాస్త్రము వివరించును ఈ శాస్త్రమున జాతకభాగము మాట యెట్లున్నను సిద్ధాంతభాగము మాత్రము సిద్ధాంతమైనట్టిదే. రాయలవారి జ్యోతి

శాస్త్రపాండిత్యము గాఢమైనదే కాక యుక్తియును సంపాదితమైనది కూడ ననుట కీ కావ్యమున ననేక దృష్టాంతము లున్నవి ఆయన కాలమునార్పుడు గ్రహచారవివరములతో సూచించుచు జ్యోతిశ్శాస్త్రమునందలి తుక్కెక్కు యంశముపై నాయన తుక్కెక్కు వింత భావము నుత్పాదించుచుండెను వర్షకాలారంభము నాయన సూర్యుడు కర్కాటకమున ప్రవేశించుటలో నారంభించెను అంతలో నూరకుండక నూడన రొడకు చేరు తరణి భరణి ప్రమోదసంభాయియాట సోదాహరణముగా నిరూపించెను ఒక పద్యమున నాతడు శృంగారకరాగప్రశంస తెచ్చియింద్రగోపములను రమణీయముగా వర్ణించెను వసంతకాలావిర్భావము నాతడు తరణి యుత్తరాశకు దొలగుటతో సూచించెను "శిశిరవలకేకు దండెత్తి కేతువగుట మానమిలదోదుటుచితంబు, మేష. మేషపని యనగ నేల" యని మీనమేష సంక్రాంతుల నిరూపించెను ఈ ఋతువర్ణనలలో రాయలజ్యోతిశ్శాస్త్రపాండిత్యము గంభీరభావస్ఫూర్తికి మూలమగుటయే కాక వాని కడచెనొకానొక శాస్త్రీయ గంభీరిమ నొసగూర్చెను

రాయలు సార్వభౌములైనను సామాన్య మానవుల యాచార వ్యవహారములను, మనోభావములను సుఖదుఃఖములను చెక్కుచోట్ల నెంతో స్పష్టముగా వర్ణించియుండెను ఆయన ధనికుల మహాభోగము లందును సామాన్యుల స్వల్పసౌఖ్యములందును సమానాదరము ప్రదర్శించెను వేసవిలో జాతిఫల శకలములతో గలపి నానిచిన చేపముక్కలు తిన్న కనరువోవుటకై సంధ్యావేళల భోగులు "శీతకాంతారాభ్యంతరవాలుకాస్థితి హిమాంతర్నారికేళాంబువుల సేవించుటవలెనే యాతడు వర్షాన గురుసంతోషదని మున్నాగాగల యాకుకూరలతో గూడిన భోజనము చేసి, కొమల్ పాలమువో (గేపుల్ మెయుల్ నాక్" రెడ్లు మేకరువుల గుంపటి ముంచ పెట్టుటయు వివరించినాడు ధన్యులు తలుపి వెన్నెల బయళ్లను ననుభవించు భోగములతోపాటు కాపుగుబ్బెతల పెన్గుబ్బలను పువ్వాసలను హాలికులకు విసికిళ్లొంబివి క్లి కల్పించుటయు వినుతక వర్ణించెను ఆతని దృష్టి యతివిశాలమైనది, భావము సర్వసమత్వముతో గూడినది, శైలి గంభీరసుందరమైనది

ఋతువు ప్రవేశించినప్పటినుండియు క్రమముగా దల్లక్షణములు పెంపొందుచుండును చివరకా లక్షణములన్నియు నొకదాని వెంట నొక్కటి యదృశ్యమై యాగామి ఋతుచిహ్నములకు దావొసంగుచుండును ఈపరిణామమును రాయలు తన వర్ణనలలో గడుంగడు నిపుణముగా నిరూపించుచుండును శిశిరపయఃపానములైన కేతువృకమములకు వడగండ్లపాలవండ్లు రాలి బలాకాద్వ్యాళి సంప్రాప్తించి క్రమక్రమముగా పెరుగ ధ్వనియు గంభీరముయ్యెనట! ఇది బలాకామాలికాపరిచితములైన కాదంబినుల సాక్షాత్కరింప జేయుటయేకాక వర్షర్తువు క్రమముగా నెట్లు విజృంభించెనో తెలుపుచున్నది. ఎలగోలుజల్లుతో నారంభించి క్రమముగా మిన్నుమన్నేకముగా గురిసిన వృష్టిపరిణామ మీ పద్యమున నెంత సహజముగా వర్ణింపబడినదో చూడుడు

ఎలగోలుజల్లు మున్నెర పెళ పెటవా
  ల్పడి గాలివటింప్లు దడిసి చనగ
నట్టెతో వసగండ్లు కట్టావులు దుమార
  మావులురేచి రెంటెవదిరుం జన
మహిమూషవది నిల్చి పెంటసి బిట్టుజమిక
  కరవారిస్పృష్టి జేకటిగవలము
నుద్యల్లచేరుల గొడజకైపై సంకి
  జల్లుపై జల్లు పెల్లలు గొనగ
భూభిదాపాది దుర్నిరంధ్రారధో భరంపు
గడిమరుద్గుంఝ దరలక కదవ వంచి
నట్టువహోరని ధారాఘ దైర్ఘ్యమొంది
మిన్నుమన్నును నొకటిగా వృష్టిబలసె

అతి సూక్ష్మప్రకృతి పరిశీలనగున్న గాని యిట్టి వర్ణనము కావింప సామర్థ్యము కుదురదు ఇట్టి సామర్థ్యమును రాయలవారన్ని ఋతువుల వర్ణించు సందర్భములను బుష్కలముగా ప్రదర్శించినారు

రాయలవారి రచన సర్వత్ర, ముఖ్యముగా వర్ణన సందర్భములం దాలంకారికమై యుండును మొత్తము ఋతువులవర్ణనకై వినియోగింపబడిన రెండు వందలపద్యములలో నేదో యలంకారము లేని పద్యమే యుండదు అందును నుపమోత్ప్రేక్షల సంఖ్య హెచ్చు ఊహాబల మెంత విస్తారముగా నున్న నుత్ప్రేక్ష యంత రమణీయముగా నుండును రాయలవారి యూహావిన్యాసము నిదమిత్థమని వర్ణింప వలనుకాదు ఆ యూహాబలముచే నాయన స్వర్గమర్త్యములకు సంబంధము కల్పించుచుండును దినముల వెంబడి మున్ను మున్నీటిలో గ్రోలిన నీటిలో చేరిన బడబాఘట్టములవిరమ్మ ద దావములు తపులొక్కని పెటిలింప నార్పుట లేమా యనగా సాంద్రఘనాఘన గర్భగోళములు తటిద్భయంకర స్తనితములను స్ఫురింపెనట! వరుణాపెంబడిని రొంపిని ద్రొక్కుచుండ హాలికుల చరణముల తెవగినపసిడి చాయ కసుపులనీరుకట్లైలు దుక్కియందు వారి కుడిన బిరుదు లేమోయన నొప్పారెనట! సర్వసాధారణము కాకపోయినను గల్పన యెంత సహజమనోహరముగా నున్నది! కవిశ్రేష్ఠులకే కాక హాలికశ్రేష్ఠులకును గండపెండేరముల నిచ్చుచుండ మంచకేకబారాజు

గాజులో వాకిలిపార్శ్వభాగముదు గ్రీష్మమున వేసవు మీద బిందిపోయగా జాట్లుకాగిన కట్టాలికలె శాడిది రొంగయ భూమండలమును వెవమున మాపటి పండువెన్నెల చకోరపోత వితతిక్ జాపట్టి పోసిన విధముగా నొప్పారెను "గ్రామ గ్రామంబున నొక భామంతుని కీడిన దలుకదప్పరములు తిర్చె మేదిని సంపటిలో దామరలకలె నట్టెతెజ" నొప్పారెను ఇద్దుటి యుపమాన మెంత స్వతంత్రసుందరముగా మున్నది! కరగున శాలిమంజరులు పండి ముదురై వాడి ముంప్లతో గూడియుండును అది విష్ణువు నిద్రమేల్కాని భూదేవిపై నచుగిడగా నామె మేన బొడమిన పులకలకలె నొప్పారెనట! ఇట్టి భావనా సౌందర్యము లేని పద్యమొకటియు నీ ఋతువర్ణన లందు లేదు ప్రతి పద్యమునందు నేదో యొక విశిష్టమైన భావవిశేషము గోచరింపకుండ నుండదు ఇందు సహజమైన భావనకంటె నసహజములు సమయ బద్ధములు నైన యూహ లతిశయించినచోట్లును కొన్ని గలవు కాని యుదాత్తమైన గాంభీర్యముమాత్ర మెచ్చటను గొఱతపడి యుండలేదు.

రాయ లింత గంభీరముగా నీ వర్ణనల సాగించుచునే రొమె ప్పెప శృంగారమిశ్రితమైన చక్కని హాస్యరసోక్తుల వల్లడించినపట్లును కొన్ని గలవు గంభీరముగా మొదలిడిన వర్ణన సాగి సాగి చివరికి దరహాసము కలిగించు సరసోక్తితో ముగియుట యిట్టి సన్నిములలో గానబడు సరివాసే వర్షకాలమున రవిజాచి ఋతుచువారలకును గృకలాసములకును దృష్టిమిన్నలకె నిలుచుట మున్నగు విషయముల వర్ణించుచు జివరిగీతికు నాయన యెట్లు ముగించెనో చూడుడు

అతిథిసంఘంబునకు నీనివట్టె యెను ప
కగుపు లే గలగవిక్ నాగట్టు లెసగ
మంటిమిద్దెలవారికి మనుపనులకు
సెలకి వానీనవారికి నిదుర సెకియె

హైయారంభమున కిటి యుపసంహృతి కలుగునని మనము భావింపను ఇట్టి వంటవంటు నిల్లాండ్ర క్లేశమును వర్ణించి వర్ణించి యూతడా సీసమును,—

అజ్ఞపటముఖ్యలయ మెన్నరాల యూంచు
దారులయు మెన్న రంతిక కారజనిక
వచన వాంఛో గృహిణిరామి బనెకమురుడు
విసవిసకె యార్వ నొగిలి రజ్జడిని గృహాంలు

అని ముగించును. వేసవిలో దాంపు డోవరించు వికార చేష్టలు చూడుడు దప్పికచే బ్రపకేరి యమ్మయక్కయని కూలుచు దోయి లొగ్గి ప్రపాప్రపాలిక లొసంగిన పానీయముచే కవి తేర సుందటి వాక్యము లెన్నికే యాతడు "పాయుదుబ్బలున్ గడగొను కతుదీధిక లెగాదిగ మాడ"నారంభించునట! అట్టి పాంథుల జూచి పానీయము పోయు పాత్రముల మొగములపై విసరక సరసురాండ్రైన యా స్త్రీలు సన్నలచే నవ్వుచుందురట వారు నవ్వుట మాట లొట్లున్నను ఈపద్యము చదువునప్పుడు పఠితకు మాత్రము నవ్వు రాకతప్పదు

ఈవిధముగా రాయలవారి ఋతువర్ణనలు భావగాంభీర్యమునకును, ప్రకృతి పరిశీలన నైపుణికిని, సరస వాక్చాతురికిని నాలవాలములై యితరకావ్యములలోని వానికంటె నొకవిధమైన వైలక్షణ్యము కలిగియున్నవి అసలు రాయలవారి రచనమే ప్రౌఢమైనది ఈ వర్ణనలు మఱింత ప్రౌఢములుగా నున్నవి ఒక్కొక్క ఋతువునుగూర్చి యింత భావసామగ్రి యూయన యెట్లు చమత్కరించెనాయని చదువరుల కచ్చటచ్చట విస్మయము కలుగుచుండును కొన్నిచోట్ల వారిడొక వస్తువును వర్ణించి మఱికొంత దూరమేగిన తరువాత మరల నావస్తువునే వర్ణించుట కంగుకొనుచుండును ఒకే వస్తువునకు సంబంధించిన భావములన్నియు నొకచోట నుండుట సహజము అట్లు కాక యవి యందందు చెదరియుండుట కొంత వింత కలిగించును శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలవారి ఋతువర్ణనలలో నితర కవుల పద్యములు కూడ గొన్ని చొచ్చియుండవచ్చునని యొక సందగ్ధమున జెప్పియుండిరి ఇందలి భావవైచిత్రిని, వస్తుగ్రహణమందలి పునరుక్తిని దిలకించినచో నీయభిప్రాయము సమంజసమే యని తోపక పోదు వర్షకాలవర్ణనమున వడగండ్లయు నింద్రగోపములయు వర్ణనములు రెండుమూడు చోట్ల గానవచ్చు శరత్తున దెల్లని మొయిళ్ళవర్ణనయు పునరుక్తమైయున్నది వసంతమునందలి దోహదక్రియల వర్ణన మొకే కర్తృకమై యుండుట కనబడుచున్నది కవులతో ప్రసంగించు సందర్భమున నాయావస్తువులగూర్చి వారిచే పద్యములు చెప్పించి యుంచి దనకు రమణీయములని తోచినవానిని రాయలు తన కావ్యమున జొప్పించెనేమో యనిపించును కేవలవర్ణనలే కాకున నట్లు చొప్పించినను గథాభాగమున విషయవిపర్యయము వాటిల్లదు అదియే యీ వర్ణన లింత దీర్ఘతరములుగా నుండుటకుగూడ హేతువేమో! కాని పద్యరచన మాత్రమంతట నొక్కతీరిగా నున్నది ఆ ప్రౌఢత, కూర్పు, పదప్రయోగము అన్నిపద్యములందును సమానమే అది పై యభిప్రాయమున కించుక బాధకము ఈ వర్ణన లెట్లైనను ప్రాయబడి యుండు జొచ్చినను రమణీయములును, అసాధారణములును, నుదాత్తములునై యున్నవనుటలో మాత్రము సందేహము లేదు.

కోయిలమ్మ

శ్రీ కాళూరి హనుమంతరావు

ఈ తొలిసంజవేళ నవ
కోయిల కోయని నిద్రపోవునా
లేగమనస్సునన్ నిదుర
లేపెడువారలు?-ప్రాసఛందముల్
కై తలటంచు నెంచుకొని
కమ్మని తెన్గును బాడు సేయుమా
జాతిని నిద్రనుండి గుర
జాడ కవీంద్రుడు లేపినట్లుగా

తొలిగాలుల కౌగిలిలో
కిలకిల నగి, యుదయభాను కిరణమ్ములలో
మిలమిల మెరసెడి చిగురా
కులమాటున పాటపాడు కోయిలగంటిన్

నన్నపార్యసమాసముకన్న, కీట్సు
'ఊహా'కన్న రవీంద్రుని 'ఉషసు'కన్న
నామనోహారి మోవిపై నవ్వుకన్న
తీయగా, హాయిగా పాడె కోయిలమ్మ

"పలుకులందెల్ల మెత్తన తెలుగుపలుకు
తెనుగుకైతల మధురమ్ము తేటగీతి,
తేటగీతికకన్న నీ పాట యింపు,
ఆపకే ఆపకే నీదు అమరగీతి"

కర్కశ కఠోర శిలలెల్ల గరగిపోవ
నవని పులకింప మోడులే చివురులెత్త
కవుల హృదయాలు మారు మ్రోగంగ
నిపుడు
జగతి నింపవె నీదు స్వచ్ఛందగీతి.
ఈ యుషోదయసౌందర్య మినుమడించె
సంధ్య నీగాన పారవశ్యతను దోగ

కోయిలా కోయిలా యెందుకే యివేళ
నీదుగానమ్ములోన విషాదగతులు?

పొంగి హృదయమ్ములోనుండి పొరలిపోవు
నీవిషాద మాకసమంత నిండిపోయె
దాచుకోనేల నీవిషాదమ్ము నేడు
వింటివింటిని లే నీదు కంటినీరు.

చావు బ్రతుకుల మధ్య తేల్చంగలేక
మిగుల వేదనబడెడి హేమ్లెట్ను వలచి
ప్రేమమరణమ్ము పొందు ఒఫీలియాయు
నీవలెన పక్షిగాబోలు

పాడవే పాడవే హృది పగిలిపోవ
మధురమధురాతి మధురమౌ విధురగీతి,
జగతి మధురకావ్యములు విషాదభావ
పూరితములౌ, నిట్టూరుపుల పుచ్చు
నవియు.

క్షణము క్షణమును మారు నీ జగతియందు
రెండుమాత్రము మారకే యుండిపోవు-
కళ కళాకారకే యనెడు నీగాన ఫణితి,
ఆపగారాని నాదు కళాపిపాస

నందగోపాలు వేణుగానమ్ములోన
లీనమౌ రాధికాసతి లీల నేను
గాన పారవశ్యతను లోకమ్ము మరచి
యెంతసేపుంటినో యేమొ యెవ్వడెరుగు?

మొయిలుసందులలోనుండి పయికివచ్చు
కిరణమటుభావ మొక్కటి మెరసెన్నాదిని
కలుగుగాక పునర్జన్మ, కలుగుగాక
అమరమౌ ధన్యమౌ కోయిలమ్మ బ్రతుకు.

సర్వసుందరి

శ్రీ అనుముల వెంకటశేషకవి

1

యౌవనమదం ఉన్మాదాన్ని కలిగిస్తుందంటారు కాని, రాజకుటుంబాల్లో కుమారులకే కలకలగిస్తుంది. ఆ కుమారుల దెబ్బ తిందతి ప్రాణాలు హతాహతమౌతాయో, ఎవరు లెక్కింపగలరు? సుందరీ సుందరులెంతమంది కేవలాకం దానికి గాక—రాజ్యాధికార వ్యామోహంతో—మాతృత్వమాతృత్వంగా కళాకౌశల్యాన్ని ప్రదర్శిస్తూ సదమదమౌతారో, చరిత్ర వెల్లడించదూ?

అనార్కలీకైతం అలాంటి స్వప్నాలమధ్య విహ్వల షాహజాదాసలీముకు కన్నుగీటీ, అక్బరు నిగాలో అణగారిపోయింది పాపం! ఆ సజీవ ప్రతిమ ఏ తత్పరిణామంగా శిలాస్తంభంలో పాతిపెట్టబడింది. నిప్పుతో చెలగాటమాడితే చేతులు కాలవూ?

సలీముకు మాత్రం ఎలాంటి శిక్ష విధింపబడిందో ఎవ్వరూ చెప్పిన పాపాన పోలేదు. మొగలు సామ్రాజ్యాధిపత్యచక్రవర్తి ఎన్నాళ్ళవరకూ యితర సుగంధి కుసుమాలను వాసన చూశాడో?— ఈ సంగతి కూడా అగమ్యగోచరంగానే ఉండిపోయింది.

ఇతిహాసంలో మనకు తెలియవచ్చేదేమిటంటే—షాహజాదాసలీము హృదయంలో కంటకం సుస్థిరంగా ఒక నటీనసుందరి మెహరున్నీసా పేరుతో గుచ్చుకొనిపోయింది. ఆ కంటకాన్ని సహా అక్బరుచక్రవర్తి తన నిగాలోకి తెచ్చుకున్నాడు. వెంటనే బర్ద్వాన్ నివాసుడైన షేరాఫ్గన్ పాలిటి పంచామృతప్రాయంగా దాన్ని ప్రసాదించి ఊరుకున్నాడు.

ఒక హేయమైన దోషానికి రెండురకాల శిక్షలా? ఎందుకిలా ప్రవర్తించాడో అక్బరు?— ఈ సంగతి కూడా చరిత్రకారులు విమర్శించలేదు. ఒకదానికి [illegible], రెండవ దానికి [illegible], ఇదే [illegible] [illegible]—ఐతే, [illegible]?

ఆలోచిస్తే స్ఫురించే దేమిటంటే—అనార్కలీ స్వయంగా సలీమును ప్రేమించి అనర్థానికి హేతుభూతురాలయింది. మెహరున్నీసా? సలీముచేత ప్రేమించబడిందేకాని, స్వయంగా పూనుకోలేదు కావచ్చుగదా?—అందుచేత శిక్షల్లో యీ అంతరం ఏర్పడి ఉంటుంది.

అక్బరు యీ కంటకాన్ని యీవిధంగా తొలగించి సంతృప్తిపడగల్గినాడు. వీరాధివీరుడైన షేర్ అఫ్గను చేతుల్లో ఆమె సురక్షితంగా ఉంటుందనీ, ఆ వంకకు సలీము తేరిచూడడానికైనా సాహసించడనీ అనుకున్నారు. కాని, ఆ ఊహ పొరపాటని రూఢిగా యితిహాసం నిరూపించింది.

అనార్కలీని సలీము పూర్తిగా మరచినాడు. కారణం—ఆమె యీ ప్రపంచంలో చేతికందని పదార్థం కావడమే కావచ్చు. కాని, మెహరున్నీసా కంటకప్రాయంగానే హృదయంలో గుచ్చుకొని ఉండసాగింది. ఆమె అన్యాంతఃపురంలో బ్రతికే ఉందిగా?

మెహరున్నీసా అందచందాలూ, ఆమె కీర్తీ—ఆమెకంటే ముందుగానే బర్ద్వాన్లో ప్రవేశించాయి. ఆ నగరంలోని స్త్రీలూ, శిశువులూ, వృద్ధులూ, ఆ లావణ్యవతి దర్శనార్థం తటపటాయించిపోతున్నారు.

మెహరున్నీసాకు స్వయంగా తాను అద్వితీయ సౌందర్యవతిననే గర్వం ఒకటి ఉండేది. తన తళుకు బెళుకులవల్లనే ధరణీశ్వరులనంతా పరిపాలించగలనని విశ్వాసం పూర్తిగా ఆమెలో పాదుకొనిపోయింది. అందువల్ల నగరానికి నగరమే తన్ను చూడడానికి రావడంలో ఆశ్చర్యమేమీ లేదనుకొని, సంతోషపడసాగింది. అందరూ చూడడానికి అనువుగా ఒకసారి జనసమ్మర్దంలో ప్రవేశించి, ప్రత్యేక సింహాసనాన్ని అలంకరించి, మౌనంగా ఊరుకుంది. ఇతరులతో ప్రసంగించడం తన దర్జాకు లోటు!— ఐతే, వారంతా తన్ను గురించి యేమనుకుంటారో వినాలనిమాత్రం లోపల ఉంది. అందుకోసం [illegible] మాత్రం [illegible] [illegible] ఆమెను [illegible]. [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] ప్రకం

నిస్తున్నారు. ఒకమూలలోమాత్రం కొంతమంది కన్యకలు గుసగుసలాడసాగినారు.

మెహరున్నీసా వీనులు జాగ్రత్తగా అవంకకు వినిపట్టినాయి మాటలు స్పష్టంగా వినిపించసాగినాయి "అయ్యో! నా అందమా! ఏముందే యిందులో చూడటానికి! వట్టిబడాయి తప్ప! నాకేమీ కొన రావడంలేదు. మన ఊళ్ళో సేటు చతురసేను పెళ్ళాం, ఎన్నో రెట్లు చక్కదనాల చుక్క కాదూ! ఆయిల్లాలి కాలిగోటికైనా యీమె ఐలాదూరుకుమా!"—అంటూ ఒకతె ఆక్షేపించింది

"నీకేమో మృత్యువు గాపురించినట్టుందే?"—అని వేరొకతె దబాయించింది

"మందే తి క ం కణాని కద్ద మెందుకే?"—అంటూ మొదటివ్యక్తి తన వాదాన్ని సమర్థించుకుంది

మెహరున్నీసా యీ సంగతిని కొంగున మూటగట్టినట్టు భద్రపఱుచుకుంది క్రమంగా మూడవచ్చిన జనమంతా సన్నగిలిపోయింది

అంతఃపుర ప్రవేశం కాగానే, దాసీలంతా బారులు తీరి నిలుచున్నారు సుగంధతైలాలూ, సుందరవస్త్రాలూ తయారుచేసినారు కాని, ఒక్కరికైనా సమీపానికి రానీయక మెహరున్నీసా నిరోధించింది "వంగదేశం సౌందర్యానికి గొడ్డుపోయినట్టుందే! అప్సరసల వంటి అంపగత్తెలుంటూ రనుకున్నాను నా ప్రారబ్ధానికి మీరాదాపురించారు? ఛీ! దూరంగా వెళ్ళిపొండి!"—

అవమానపడి, అవనతవదనలై, అంతా అక్కడే నిలుచున్నారు అంతలో షేరాఫ్గన్ అంతఃపురంలో ప్రవేశించి నిప్పులొలికే నేత్రాలతో నిరుత్సాహంగా కనబడుతూన్న బేగంసాహెబా వంక చూచినాడు "ఇంకా నీవు "

"ఇలాగే కూర్చున్నావు దుస్తులైనా మార్చక—" అని కదా మీరు హెచ్చరిస్తున్నారు! కొంచెమైనా కళాదృష్టి లేని యీ పరిచారికలతో నాకు సాధ్యంకాదు మన్నించరూ!—

షేరాఫ్గన్ గుల్నార్! ఇలారా!—(అనగానే ఒకదాసీ ముందుకు వచ్చి నిలిచింది.)

మెహరున్నీసా దూరంగా నిలు! అందచందాలకు శరీరచ్ఛాయమాత్రమే ప్రధానం కాదు. ఆసొంటు చేతులూ, సూలకేరాకూ—అన్నా! అనవాళ్ళ మొస్తున్నావు. పో, పో!—అని యీసడించింది.

షేరాఫ్గన్ : గుల్నార్! ముందుకురా!—

మెహరున్నీసా వద్దువద్దు, గుల్నార్! నీకు పేరుపెద్దా, ఊరుదిబ్బా అనే సామెత సరిపోతుంది. నీలమేఘచ్ఛాయకదనే? పోయ్, పోయ్!—

షేరాఫ్గన్ వసీరా! ఎక్కడున్నావు?.

మెహరున్నీసా దురదృష్టమంతా నీమొఖాన్నే తాండవిస్తుంది చాలు! సమీపించడానికి సాహసించకు

షేరాఫ్గన్ కోపకా జహాఁ!—బేగం సాహెబాకు నీవే తగినదానవనిపించదూ!—

మెహరున్నీసా బొగ్గుకు దిష్టిచేయి కొట్టినట్టుంది అదు!—

షేరాఫ్గన్ హసీనా! నీవురా!—

మెహరున్నీసా: ఏమి హసీనాకే? కాటుక కొండా రమ్యంటే బాగుండేదమ్మా?

"ఇంతమందిలో ఒకరూ నీకు నచ్చలేదా?"—అంటూ షేరాఫ్గను విస్తుపోయినాడు

"లేదు, ఇందులో నాలోపం?"—అని మెహరున్నీసా పలికింది

"కావాలన్నా ఓర్చుకో!—ఆపై కొంతమందిని ఆగ్రానుంచి పిలిపిస్తాను"—

"ఎందుకూ! అంత మాత్రం నాకెవరూ బర్ద్వాన్‌లో లేకనా?"—అని మెహరున్నీసా ప్రశ్నించింది

"సింహాలవేటలోనే నా నైపుణ్యం కాని, సింగారమ్మణులను అన్వేషించడంలో కాదు"—అన్నాడు షేరాఫ్గను.

"ఆ సంగతి నాకు బాగా తెలుసు, మీరువట్టి అమాయకులని—వచ్చి రావడంతోనే పత్తా తీసినందుకైనా, నాకు బహుమాన మేమిస్తారనుటే? చెప్తా, వినండి! ఈ నగరంలో సేటు చతురసేను యిల్లాలొక్కతే చక్కని చుక్క; ఆమెను నాదగ్గరకు పిలిపించండి!"—అని పల్లకోకాసనం బయట పెట్టింది మెహరున్నీసా.

"ఏమన్నావు! సేటు చతురసేనా?—అతడే నగరానికంతా ముఖ్యుడైన వర్తకుడు. నాకంటే అన్నివిధాలా ధనవంతుడు. మహారాజా అక్బరుకు తెలిస్తే నాయుద్యోగానికే గండం తప్పదు. వేరేమీ కారణాలకు నన్ను ఉరితీస్తారు!—" అన్నాడు షేరాఫ్గను.

"ఈ మాత్రపు కొందటి ముద్దైనా చెల్లించ డానికి నీకు సామర్థ్యం లేదా? జ్ఞాపకముంచు కోండి! సింహాలనే కాని, సింహాసనాలను వేటాడడం మా స్వభావం కాదని యిప్పుడే ఒప్పుకున్నారు ఇది మాత్రం తప్పగు. ఈనాటి యిక్కడికి చతుర సేనుని శ్రీ వచ్చితీరాలి లేకపోయిందా, యీ శస్త్రాన్ని మారిత్రాగి పడుకుంటాను అప్పుడు తెలు స్తుందిగా? పిరికిపందా! అక్కడ మీ ముష్టిద్వారి హెచ్చిస్తాడో తగ్గిస్తాడో? నేను మాత్రం మీకు దక్క," నంటూ మోహనసిన్హా పట్టుపట్టింది.

వీరభద్రుడు వ్యగ్రుడైనాడు—"నీ హుకుము పాలించబడుతుంది విచారించకు!"—అన్నాడు వెంటనే సేటు చతురసేనుకు ఒకలేఖ వ్రాసిపంపి నాడు "వేగం సాహెబా తను బీబీసాహెబాను చూడగోరింది వెంటనే ఆమెను పంపండి! సుఖ్ఖు బగ్గీ అందుకోసం పంపుతున్నాము—" అని

చతురసేనుడా లేఖ చదివి, చకితుడైనాడు తన వృద్ధజనకునికి, యిల్లాలికి చదివి వినిపించినాడు

సర్వసుందరి సలహాతో చతురసేను జవా బిచ్చినాడు, "నూతన దంపతులైన తమ రిద్దరికీ మా కుటీరంలో విందుచేస్తున్నాము వచ్చేటేదీ—లేకా- ముందుగా తెలిపి దయచేస్తే, సర్వసుందరి వేగం సాహెబా అనుగ్రహంతో తన అదృష్టాన్ని హెచ్చించుకోడానికి ప్రయత్నిస్తుంది తమ హుకుము నిరీక్షిస్తున్నా" మంటూ

తిరుగు జవాబు రానేవచ్చింది కొందటి హుకుమునే పరిపాలింపక తప్పదని కొందఱు సిపాయిలు కూడా వచ్చి సర్వసుందరీదేవిని మహాలులో హాజరు పఱచమని హెచ్చరించినారు. ఇంతటి అవ మానాన్ని తాను సహించలేననీ, వెంటనే గౌరవం నిలబెట్టడానికి ప్రయత్నించమనీ, యింకొకసారి చతురసేను ప్రార్థించినాడు

ఈసారి వీరాఘవు స్వయంగా విచ్చేసినాడు. చతురసేనుని కుటుంబమంతా—అతని ముసలితండ్రి, భార్య, కూతురూ—పరుగెత్తి పోవడానికి ప్రయ త్నించినారు కాని, అంతకుముందుగానే ఇంటి చుట్టూ కారాతయారయింది చతురసేను ఖడ్గమాత్ర సహాయంతో పోరాడిపోరాడి తుదకు హతుడైనాడు. సర్వసుందరి నిర్బంధింపబడి మహాలులో మోహ నసిన్హా యెదుట హాజరు పెట్టబడింది చతురసేనుని తండ్రి, కూతురూ, మరిత్రిమ్మలు కావింపబడి, విడువ బడ్డారు.

అంతఃపురంలో సుందరీమణు లిద్దఱూ, ఒకరి నొకరు కొరకు చూచుకున్నారు. మోహనసిన్హా విజయగర్వాన్ని సూచించే నేత్ర విక్షేపంతో, "దేవీ! నేటినుండి నీవు నా అంగరక్షకు రాలవు. ఈ నా అంతఃపురంలో ఉన్న దాసీలకు రాణివి. నీకు నే పెట్టుకున్న ముద్దుపేరు బాలేఖా. తెలి సిందా?—" అని హెచ్చరించింది

"నా ప్రాణాలు కూడా తీయించి ఆ కొత్త పుణ్యం కట్టుకుంటే బాగుంటుందిగా?" అనింది సర్వ సుందరి, విషాదంతో వెక్కి వెక్కి యేడుస్తూ.

"కంగారుపడకు! గతజల సేతుబంధన మెందుకూ? నా ప్రాణానికి ప్రాణంగా నిన్ను చూచుకుంటాను ఏమాత్రం నీకు లోపం రానీయను" నంటూ వేగంసాహెబా బుజ్జగించింది

"నా యిల్లు పాడుచేసినావు, బాలలాటరేఖ మార్చినావు, నా సిందూర తిలకాన్ని తుడిచి వేయించి, నా కుమార్తెను నాకు దూరంచేయించి, బ్రతికించడం మంచిదికాదేమో? ఆలోచించుకో! నన్ను కూడా హతమార్చితే, లోకంలో ఒకటే సుందరి మిగిలిఉంటుంది. ఆమె మోహనసిన్హా మాత్రమేనని ప్రపంచం ప్రశంసిస్తుంది" అని సర్వసుందరి నిర్భ యంగా పలికింది

"దేవీ! ఈ పురుషజాతి గుణమే యింత!— నీ భర్త మూర్ఖుడై నిన్ను చంపడానికి నిరాకరిస్తే, నా భర్త అంతకంటే మూర్ఖుడై అతన్ని వధించి నాడు ఇక నీవా సంగతి మఱచిపో! నీవు కోరితే యీ క్షణంలో నీ బిడ్డను పిలిపిస్తాను. ఇక్కడ నీకేమీ యిబ్బంది ఉండదుసుమా!" అని మోహ నసిన్హా ప్రేమతో దయతో మాటలాడింది

"ఇంకా యిబ్బందులేమిటి? నా శరీరం దహించుకుపోతూంది నన్ను మిగిలిస్తే ఎన్నటికైనా మిమ్ము కూడా దహిస్తానేమో? ఆలోచించండి!"— అని సర్వసుందరి తన మనోవ్యథను ప్రకటించింది.

"నీవు సామాన్యురాలవు కావనే సంగతి గ్రహించినాను. నా భర్తను లొంగదీసుకో గలవనే అనుమానం నాకు లేకపోలేదు కాని, నేను కడవరకు జాగ్రత్తలో ఉంటాను పరపురుషులచూపు నీపై పడ కోదని గ్రహించు!"—అని మోహనసిన్హా హేళ నగా పలికింది.

"ఈనాడు నన్ను నీ వొకరీతిగా అర్థంచేసు కున్నందుకు విచారిస్తున్నాను. నేను కొంతకు కొంతకు ద్వితీయవివాహానికి పూర్తిగా విముఖు రాలను సుమా!"—అనింది సర్వసుందరి యేడుస్తూ.

"వరేలే సుంచిమాట. ఇంతటితో నీ అర్థం కదలి పెట్టు! ఇంకా నీ హృదయంలో విషాదం మాని

పోలేదు. చిన్నగా వెళ్ళి విశ్రాంతి తీసుకో! నీ కుమార్తెను పిలిపిస్తాను. నిన్ను ప్రాణప్రదంగా చూసుకుంటాను నన్ను విశ్వసించవూ?" అని మెహరున్నీసా ఆమె నోదార్చింది

సుఖువాడు విచారించగా సర్వసుందరి కుమార్తెతో ఆమె ముసలియాయన గారు మాయమైనట్టు వార్త వచ్చింది. ఎంత వెదకించినా పత్తా దొరకలేదు.

లాలీతల్లి, సర్వసుందరి, మెహరున్నీసాకు చెలికత్తె కాక తప్పలేదు ఆమె మరణించగలదు, కాని కసితీర్చుకోక చావడానికి హృదయం సమ్మతించడంలేదు.

దినమంతా సేవచేయడం—రాత్రి కసి తీర్చుకొనేందుకు ఉపాయాలు వెదకడం—ఈవిధంగా ఆమెజీవితం గడుస్తూ పోయింది. అప్పుడప్పుడూ తనకుమార్తెను చూడడానికి సుఖస్వప్నాలు కనడం కూడా అలవాటయింది

సర్వసుందరిని మెహరున్నీసా చాలా ఆదరించింది. ఆమె కేవలం పరిచారికమాత్రమే కాదు, ప్రాణసఖి, సలహా లిచ్చే మంత్రికూడా

సర్వసుందరి తలచుకుంటే విషమైనా యిచ్చి మెహరున్నీసా అంతాన్ని చూడగలదు చాలాసార్లు అవిశ్రాంతంగా కడతేర్చడానికి సమయాలు నిరీక్షించింది కాని, ఒక్కటే సుఖ నిద్రపోనిచ్చినందువల్ల, లాభం లేదు "ఆమె హృదయాన్ని చేతనైనంత దుఃఖపెట్టి గాని చంపకూడదు, అప్పుడే తన కసితీరడానికి అవకాశం దొరికినట్టు అసలు చావులో ఏముంది? జీవితాంతం ఏడ్పిస్తే చాలు! అందుకు ఉపాయం?"— అనుకుంటూ కాలం జరిపింది

కొన్నిసార్లు, "షేరాఫ్గనుకే విషమిచ్చి చంపితేనో?"—అనే ఊహకూడా ఆమెలో పొటమరించింది. మెహరు—అబాధగా మాటపోయి తన వరిలోనే యేడుస్తూ. "అబ్బే! అందులోనూ లాభం లేదు మెహరు హిందూ సుందరి కాదుగా! ముసల్మానుసుందరి, తప్పక రెండో పెండ్లిచేసుకుంటుంది. ఆమె సౌందర్యం చిరకాలస్థైర్యాన్ని యాభ్రమాసడానికి సహాయపడితీరుతుంది అప్పుడో?—ఈ విధంగా తర్కవితర్కాలుమితిమీరిపోయాయి. ఇంతకూ ఏవిధంగానూ కసి తీర్చుకోలేక సర్వసుందరినిత్యనూతన సోపాయాలు అన్వేషిస్తూంది సంవత్సరం మీద సంవత్సరం గడచిపోసాగింది.

2

అక్బరుపాదుషా అనంతరం సలీము సింహాసనమెక్కాడు జహంగీరు బిరుదుకూడా ధరించినాడు. అతనిహృదయంలో అప్పటికీ గూఢా మెహరున్నీసా రూపం కంటక ప్రాయంగానే గ్రుచ్చుకొని ఉండిపోయింది. అతడామెనే మాత్రం మరచిపోలేదు

బర్ద్వానులో గడబిడ బయలుదేరింది సింహళులను చేటాజే పిరశాపకుడు షేరాఫ్గను 1607 మార్చి 80 తేదీన హతుడైనాడు ఈ హత్యలో జహంగీరు చేయి ఉందో, లేదో ఈశ్వరుడికే తెలుసు చరిత్రకారుల్లో ఈ విషయాన్ని గురించి అనేకమైన మతభేదాలున్నాయి.

వచ్చేవాడు వచ్చినాడు. కాని, ప్రతీకారేచ్ఛ ప్రబలుకు దారులునుగుడించిన భయం పట్టుకుంది. చరిత్రమునకు నిశదీకరించే విషయమేమంటే—మెహరున్నీసా మొగలాయి రాజమహలులో ప్రవేశింపక తప్పలేదు. ఆమెతో గూడా జాలేఖా సైతం అక్కడే చేరింది

అంతఃపురంలో రాజమాత సన్నిధిలో (అంటే అక్బరు పట్టపురాణి దగ్గర) మెహరున్నీసా మెదలసాగింది

పూర్వచరిత్ర సమాంతం మర్చడానికి జహంగీరన్నో పాట్లు పడినాడు కాని, మెహరున్నీసా గతించిన భర్తను తలచుకుంటూ, జహంగీరు సంబంధాన్ని త్రుణీకరిస్తూ, కాలక్షేపం చేయడానికి ప్రారంభించింది

పాపం! జహంగీరు హృదయంలోనో? అనాటికానాటికి, ఆమెమీద వ్యామోహం పెరిగిపోసాగింది దినదినానికి మెహరు త్రుణీకారం కూడా అదే అంతస్థులో ఉండిపోయింది

అన్నివిధాలా ప్రయత్నాలు నిష్ఫలాలుకాగా, జహంగీరు తుదకు జాలేఖా పాదాలమీద తన శిరస్సుపెట్టి యీ విధంగా ప్రార్థించినాడు "నీవు మెహరున్నీసాకు ధాయవనే సంగతి తెలుసుకున్నాను ఆశ్చర్య మేమిటంటే!—ధాయైనా ఒక్కొకసారి మనిషిని వదలి దూరమౌతుంది, కాని, నీవో! ఆమెను ఎప్పుడూ విడిచిపెట్టవు. నేడు భారతసామ్రాట్టు నీ పాదాలు పట్టుకున్నాడు; మెహరున్నీసాకు నిఖా కట్టించే భారం నీవు వహించాలి సుమా!—"

అనాటినుంచీ జాలేఖా మనసులో, మెహరున్నీసాను విధవగానే ఉంచి తమాషా చూడవలెననే భావం ఉండేది. కాని, యిప్పుడో? భారత చక్రవర్తి తన పాదాలపై బడి ప్రేమభిక్ష పెట్టుమని ప్రార్థిస్తున్నాడు. ఆమె హృదయం కరిగిపోయింది. వెంటనే సాధ్యమైన సహాయం చెయ్యడానికి జాలేఖా చక్రవర్తికి వాగ్దానం చేసింది.

ఇంతవరకూ జహాంగీరును గురించి మెహరున్నీసా హృదయంలో విషం నింపసాగిన జులేఖా, యిప్పటి నుంచీ ఆ విషాన్ని విరుగడ చేయడానికి ప్రయత్నించింది. స్త్రీప్రకృతి యెక్కలి విచిత్రమైంది కదా! తన సొంతమానాధిపత్యంతో కుమిలించి కుమిలించి మెహరున్నీసా మీద కసితీర్చుకో దలచిన జులేఖా—ఆమె నిప్పుడు భారతసామ్రాజ్ఞిని చేయడానికి ప్రయత్నాలు సాగించింది. ఇందుకు జహాంగీరుపై గల కృతజ్ఞతయే హేతువేమో! తన భర్తను వధించిన షేరాఫ్గను వధించిన వాడు జహాంగీరు కాక మరెవరు?

అడించినట్టంతా ఆడసాగిన మెహరున్నీసాకు జులేఖాలో కలిగిన యీ మార్పు మాత్రం అర్థం కాలేదనే చెప్పవలసివస్తుంది. ఏ తత్ఫలితాయుంగా చరిత్రలో నూతనాధ్యాయం వెలసింది. షేరాఫ్గను గతించిన నాలుగు సంవత్సరాలా మూడు నెలల నాటికి మెహరున్నీసా జహాంగీరును వివాహమాడడానికి సమ్మతించింది. నూర్మహలు పేరుతో ఆమె జహాంగీరు సింహాసనంలో పాలుపంచుకుంది

చరిత్రలో కూడా విశదీకరించబడిన సంగతే కదా!—క్రమంగా నూర్మహలు చేతుల్లో జహాంగీరు కీలుబొమ్మగా మారినాడు. నూర్మహలు సామ్రాజ్యచక్రాన్ని స్వేచ్ఛగా త్రిప్పసాగింది. అందులో మహోన్నత ముద్వేసం జులేఖాసామర్థ్యమే కదా! నూర్మహలు కడపటికాలంలోనే నూర్జహాను బిరుదు సార్థకమైపోయింది

3

జహాంగీరు పుత్రులు నలుగురూ,—ఖుస్రూ, ఫర్విజ్, ఖుర్రం, షహర్యార్ ఈ నలుగురూ సామ్రాజ్యకేతుతో ఉజ్జాతలూగేవాళ్ళు. అందులో ఖుర్రం, సమర్థుడూ, వీరుడూ అని పేరొందినాడు. ఖుర్రం తల్లి రాజపుత్ర స్త్రీ. కాబట్టి యితనినే సింహాసన మెక్కించడానికి రాజపుత్రులుద్యుక్తులైనారు.

ఖుస్రూ బుద్ధి తీవ్రమయిందికాదు. జహాంగీరుకు గానీ, నూర్జహానుకు గానీ, అతనంటే ఆ యిష్టం పై చెప్పుకోదగ్గ మెప్పయూ లేదు. ఐనా, సామ్రాజ్యాభిలాషతో అతను తన భాగానికి ప్రయత్నించి, కారాగారంలో బంధితుడైనాడు. నూర్జహాను మాట మాత్రంతో అతన్ని కదలేర్పగలిగింది కూడా. మహాబత్ఖా మొదలైన ముఖ్యులంతా నూర్జహాను పన్నిన కుడ్యంత్రాలు తప్పించుకొని ఖుర్రము నాశ్రయించినారు.

షహర్యార్ అనే కడపటి యువరాజును దగ్గరతీసి, మెహరున్నీసా తన షేరాఫ్గనువల్ల కలిగిన కుమార్తెనిచ్చి వివాహం చేసింది. ఏ విధంచేతనైనా అల్లుణ్ణి సామ్రాజ్యపీఠ మెక్కించడానికి జరిగే ప్రయత్నాల్లో విశ్రాంతరాలు విసర్జించింది. తన కుర్తులవిద్ద సామ్రాజ్ఞి కావడానికి, కోటిదేవతలకు మ్రొక్కింది.

ఇటువంటి సమయంలో జులేఖా కంకణం కట్టింది కదా, తన దుర్విధికంతా మూలకారకుడైన షేరాఫ్గను తమాజ వంశ పాతకానికి దిగ ద్రొక్కుతానని ఆమె సామ్రాజ్యాధికారిణి కాకుండా ఉండడానికే కార్యమైనా చేస్తానని ప్రతిజ్ఞ చేసుకుంది కూడా

షహర్యార్ మార్గంలో యింకా రెండుకంటకాలుండిపోయినాయి. ఖుర్రము తగిన బలాన్ని చేకూర్చుకుంటూ జహాంగీరునూ, నూర్జహానునూ లొంగదీయడానికి సమయం నిరీక్షిస్తున్నాడు. రెండో వాడు ఫర్విజ్—అంటే జహాంగీరు స్వయంగా తన తదనంతరం సింహాసనాన్ని సమర్పింప దలచుకొన్న ప్రియపుత్రుడు. అతడు మద్యపానంలో నిమగ్నుడౌతూ, నాట్యగానాలకు ప్రాణాలర్పిస్తూ, రసికచక్రవర్తిగా ప్రసిద్ధుడైనాడు. అతని దౌర్బల్యం కూడా అందరికీ తెలిసిపోయింది

జహాంగీరు వయసు పైబడ్డకొద్దీ, యువరాజుల ప్రయత్నాలూ, పాదుషా షడ్యంత్రాలూ హెచ్చుపెరిగినాయి. నూర్జహాను మనసులో ఖేదోపాయంవల్ల ఫర్విజూ—ఖుర్రానికి యుద్ధాలు కల్పించి, యుద్ధమనే ప్రసంగదీయవలెననే కోరిక కలిగింది. జహాంగీరిందుకు విముఖుడైనాడు. తాను జీవించి ఉండగానే యింట్లో రక్తపాతం కలగడాన్ని చూడదలచుకోలేదు

ఈ పరిస్థితుల్లోనే జులేఖాసైతం షహర్యార్‌ను సింహాసన మెక్కనీయరాదని నిశ్చయించుకుంది

4

హఠాత్తుగా ఒకనాడొక స్త్రీ వచ్చి, జులేఖాకొక పత్రాన్ని సమర్పించింది. అందిట్లు వ్రాయబడింది—

"ప్రియజననీ,

నీ ప్రియపుత్రిక లాలీ—బ్రతికే ఉన్నాను. తాతగారు నా కోసం నగరా లెన్నో తిరిగి తిరిగి చాలా యిబ్బందుల పాలైనారు. నన్ను నీ దగ్గరకు పంపడానికి నిరాకరించేవారు. నీవు ముసల్మానుల యింట ప్రవేశించి ధర్మభ్రష్టురాలవని చెబుతూండే వారు. సహగమనం చేయకపోవడం నీ దోషమని కూడా అంటూండేవారు.

"ఇప్పుడు తాతగారు స్వర్గవాసులైనారు. ముసల్మానుల యింట్లో ఉన్నప్పటికీ నిత్య హిందూ స్త్రీవలె ప్రవర్తింపచేశారు. నీ హృదయం మన్నటికీ ముసల్మానుల మతాన్ని కోరదని ఘంటాపథంగా చాటేవారు.

"మరణకాలంలో తాతగారు నన్నొక హిందూ గృహంలో ఉంచినారు. అమ్మా! నే నిప్పుడు భరత్‌పూరు సిక్రీలో నివసిస్తున్నాను. ఎప్పుడైనా వచ్చి నన్ను చూచిపోవూ? నీ ప్రేమవల్ల సర్వదుఃఖాలూ మఱచిపోగలనని భావిస్తాను. ఎప్పుడు రాగలవు?

నీ కుమార్తె,
లాలీ"—

జాలేఖా, సాంతిమా లేఖ పఠించి, ఆ వచ్చిన కాంతతో, "నిజంగా నా లాలీ బ్రతికే ఉందా?"—అని అడిగింది.

ఆ గంతకురాలు సంజ్ఞాపూర్వకంగా, "ఔ"నని జవాబిచ్చింది. కూతురు బ్రతికే ఉందనే సంతోషంలో జాలేఖా పశ్చాత్తాపురాలయింది. తా నేమి చేస్తున్నదీ మఱచిపోయింది.

"ఇప్పుడే మలికాకు చెప్పి నా లాలీని పిలిపించుకుంటాను"—అని బిగ్గఱగా పలికింది.

ఆగంతుకి—"నీకేమైనా మతి భ్రమకలిగిందా? నీ కూతురి కాశ్రయమిచ్చిన వ్యక్తి మలికాకు బద్ధశత్రువుసుమా!—అంతేకాక, ఆమె నిక్కడకు పిలిపించుకోడం మంచిదికాదేమో?"—అనింది

"ఎవరైనా కానీ! నా లాలీని పిలిపించుకోగలను. రక్తపాతమైతే కానీ జంకను మలికాకు నే నెంతో సేవచేశాను. ఆమె నా బిడ్డకోసం ఎంతైనా సహాయపడుతుంది. అవసరమైతే ఫౌజు నా వెంట పంపుతుంది. చక్రవర్తిని కూడా ఎదిరించి బ్రదుకగలవా డెవడు?"—అని జాలేఖా తొందరపడింది.

వెంటనే ఆగంతుకి యిటూ అటూ చూచి, యింకో లేఖ జాలేఖా కిచ్చింది "దీన్నికూడా పఠించి, నీ యిష్టప్రకారం సంచరించు!"—అనింది ఆ లేఖ యీవిధంగా లిఖింపబడింది.

"సోదరీ!

మేరాజ్ఞను నీకు చేసిన దురాగతమంతా నాకు తెలుసు. ఆ కార్యమంతా మార్తవోను ప్రసన్నురాలు కావడానికేనని కూడా నాకు విదితమే. నీ మామగారు చనిపోతూపోతూ నీ కుమార్తెను నా అధీనంలో ఉంచినారు. ఈ అనాధబాలిక యెన్నెన్ని కష్టాలు పడిందో, యెక్కడెక్కడ తలదాచుకుందో తెలిస్తే మనుష్యహృదయం తలాతలాలకి తీయకుంది. నీ భర్త మిర్జాహికరా? అటువంటి భర్త అన్యాయంగా హత్య చేయబడినాడు. కాబట్టి అతని రక్తం ఎప్పుడో కసి తీర్చుకోడానికి ప్రయత్నించి తీరుతుంది. మేరాజ్ఞను మరణించినాడు. నిజమే కాని, ఈ హత్యకంతా కారకురాలైన మలికా జీవించే ఉంది. ఆమె మీద కసితీర్చుకోవలసిన బాధ్యత నీకు లేదూ? నీ భర్త పవిత్రాత్మకు నీవు శాంతి చేకూర్చవూ? అన్నివిధాలా యీ ఉద్యమంలో నీకు సహాయపడడానికి సిద్ధంగా ఉన్నాను

నీ సోదరుడు,
భీమసేనుడు"—

ఈ లేఖ చదువుతోంటే జాలేఖా హృదయంలో నిద్రాణమైయున్న క్రోధాగ్ని—ప్రతీకారకాంక్ష—ప్రజ్వలించింది వెంటనే ఆమె, సందేశహారిణితో—"నీ పేరేమి? నీవు నన్ను సోదరుడైన భీమసేనుని దగ్గఱకు గొంపోగలవా?"—అని ఆత్రంతో ప్రశ్నించింది.

"నేను భీమసేనజీ గుప్తచారిణిని—'అంబరబాయి'—అంటారు నన్ను అనుసరించే పక్షంలో నీ కుమార్తెనూ, సోదరునీ చూడగలుగుతావు"—అంటూ ఆగంతుకి జవాబిచ్చింది.

"ఇప్పుడే వస్తాను ఇక్కడే ఉండు!"—అని జాలేఖా వెంటనే మార్తవోను దగ్గఱకువెళ్ళి, "కొన్నాళ్ళపాటు సెలవిప్పించవలెనని ప్రార్థన భరత్‌పూరు సిక్రీలోని ఒకానొక పీరుకు మ్రొక్కుబడి చెల్లించబోతున్నాను అనుగ్రహించరూ?" అని వేడుకుంది మార్తవోను సెలవియ్యడానికి అంగీకరిస్తూ—"తగినంత సిబ్బందినికూడా పంపుతాను వెళ్ళరా!"—అంది

జాలేఖా అందుకు—"వద్దు, వద్దు; పీరుదగ్గఱకు భిక్షుకవలెనే పోవలెనని గదా పెద్దలంటారు? నేను కాలినడకను వెళ్ళదలచుకున్నాను," అంటూ సమర్థించింది.

"మంచిది; వెళ్ళిర"మ్మని మార్తవోను అనుమతిచ్చింది అనాడే అంబరబాయితో కలిసి జాలేఖా భరత్‌పూరు సిక్రీకి ప్రయాణమైంది

తల్లీ కూతుండ్ర సమాగమం మహోద్వేగమైన ఘట్టం. వారిద్దఱూ పరస్పర కౌగిలింతలలో పరవశులై ఉండిపోయినారు. కన్నీటి కాల్వలతో చెంపలు తడిసినాయి. హృదయస్పందనాలు తీవ్రమైనాయి. కొంతసేపటికిగాని జాలేఖా తనకూతురి సౌందర్యం చూచుకొని మురిసిపోవడం జరుగలేదు. వెంగళాయా సౌభాగ్యము అంతా స్వరంలో ఉండి కాంతతో మెరిసి

"లక్స్ టాయ్‌లెట్ సబ్బు

నా చర్మమును మెత్తగాను, మృదువు
గాను, శుభ్రముగాను ఉంచును"

అని ఎమ్.వి.రాజమ్మ చెప్పుచున్నది

సినిమా తారలకు సౌందర్యమునిచ్చు సబ్బు

హిందూస్త్రీల సౌందర్యాన్ని కనులపండువుగా తిలకించింది కాని, లాలీ అందాని కెవ్వరూ సాటి రారు. జగద్విఖ్యాత సౌందర్యవతి నూర్జహాను కూడా లాలీ కాలిగోటికి సరికాగలదేమో ననిపించింది హఠాత్తుగా ఆమె తన కుమార్తెను, "అమ్మాయీ! నీ వివాహమయిందా? కాలేదా? చెప్పు!" అని అడిగింది

లాలీ తలవంచుకొని ఊరకుంది

అంబరబాయి వెంటనే, "ఈమె వివాహమిప్పుడొక విచిత్ర సమస్యగా పరిణమించింది హిందూ వీరుడెవడూ యీమెను వరించడానికి సాహసించడం లేదు ఇంతలో తాతగారు స్వర్గస్థులైనారు ఇంక నీకే యీభారం వహించవలసి ఉంటుంది—" అని వివరించింది

సర్వసుందరి విస్ఫారిత లోచన యుగళి సజలమయింది అంతలో ఏదో స్ఫురించినట్టై ఆమెలో ఆనందం తాండవించింది "సోదరుడు భీమసేన డెక్కడ?"—అని ఆమె ప్రశ్నించింది

అంబరబాయి భీమసేనుని పిలుచుకొని వచ్చింది సర్వసుందరి అతని చేతికి రక్ష కట్టింది భీమసేనుడు— "సోదరీ! నీకోసం నేనింతెనా త్యాగానికి సిద్ధంగా ఉన్నా" నంటూ ప్రతిజ్ఞ చేసినాడు

"అన్నా! నేను నీ కెంతో కృతజ్ఞురాలను జన్మజన్మాంతరాలకైనా నీ ఋణం నేను తీర్చుకోలేను నా కుమార్తె కాశ్రయమిచ్చి నీవు నన్ను దాసిని చేసుకున్నావు—" అనింది ఆమె

"చెల్లెలా! అన్న కర్తవ్యమైనా ఋణః పడిపోవడం లోకంలో కద్దా? చెల్లెలి బిడ్డను సంరక్షించడంలో నేను చేసిన ఉపకార మేమీ లేదు ఇది నా కర్తవ్యమే సుమా! ఏ రోజున నా చెల్లెలిపై జరిగిన అత్యాచారానికి నేను కసి తీర్చుకుంటానో, ఆ రోజునగాని నా ఆత్మకు శాంతి చేకూరదసుకో!"—అని భీమసేనుడు పలికినాడు

"నీవు వీరకేసరివన్నా, నేనో, అబలను, విజాని నా హృదయంలో ద్వేషాగ్ని రగులుకొంటూ ఉంది ఏనాడు నా ప్రాణపదమైన భర్త అన్యాయంగా హత్యచేయబడినాడో, ఆనాటినుంచి నేటి దాకా నా హృదయంలో సంతోష మనేది లేదు నిజా, నా కనులవెంట అశ్రువులు మాత్రం ఎవ్వరూ చూచి ఉండరు. అంగిట అమృతమూ, ఆత్మలో విషంగా నేను జీవితాన్ని గడుపుతున్నాను. దుఃఖాన్ని ప్రకటించని కారణం నేను పోతేను, ఇప్పటికి నా హృదయం ప్రశాన్త మయింది. కొంత్తో

కనులు బాష్పపూరితా లయినాయి. లాలీ సందర్శనం నన్ను వికసురాలిని చేసింది. అమ్మాయి వివాహమూ, హత్యకు ప్రతీకారమూ—ఈ రెండూ జరిగితే గాని నా హృదయాగ్ని శాంతించదేమో? ప్రతీకారం కోసమే నే నింకా జీవించినా నసుకో!—

'కపట జీవిత మర్మ మిదో?
కనని వారికి తెలె చాలును!
అంతరంగ రహస్య మొక్కటి;
వింతవాలక విజయ మొక్కటి—

"ఇనప్పటికి—అన్నా!—ఏ విధంగా తీర్చుకోగలనో తోచటం లేదు మార్గదర్శివి కావా!—" అని సర్వసుందరి తన హృదయం విప్పి భీమసేనుని ఎదుట పెట్టింది

"అమ్మాయీ! నీకు తెలిసే ఉంటుంది, నూర్జహాను తన కుమార్తెను సింహాసన మెక్కించడాని కనేక విధాల ప్రయత్నాలు సాగిస్తూందని—ఆమె యత్నాన్ని వ్యర్థం చేయడమే మన కర్తవ్యంగా భావించు. ఇందుకోసం నీవూ, నేనూ, యువరాజైన ఖుర్రము పక్షంలో చేరకతప్పదు. ఖుర్రమే సింహాసనారూఢుడైతే నూర్జహాను విషవృక్షం చాలకాలం జీవించకపోదని దృఢంగా నమ్ము! అంతకంటే కావలసిందేమి?"—అని భీమసేనుడు బోధించినాడు

"నాబంటి అబలవల్ల కాగల సహాయమైనా ఏముంటుందో తెలిసినావు కావు," అని సర్వసుందరి ప్రశ్నార్థకంగా చూచింది.

"నీవల్లనే కార్య సాఫల్యం కాగలదంటూ నేను విశ్వసిస్తున్నాను"

"ఏవిధంగా?"—

"నూర్జహాను మిక్కిలి చతురురాలని వినికిడి. నీ విందులోనూ ఆమెకు తీసిపోవని కూడా నా నమ్మకం. ఆమెమీద నీవు కసితీర్చుకోడానికి సిద్ధంగా ఉన్నావు గదా?"

"నిజమే; ఐతే?"—

"ఆ మాత్రం చాలు!—ఇంతవరకూ ద్రోహకృతిని రహస్యాలు మాకు తెలుపగల గూఢ చారిణి లేదే, అని ఖుర్రం విచారిస్తున్నాడు అక్కడ జరిగే రహస్యాలన్నీ నీవు అంబరబాయిద్వారా మాకు తెలుపుతూ వస్తే, అన్ని విధాలా సహాయపడిన దాన వౌతావు"

"తుంటిపాటు ప్రమాదం?"—

"ఏమనుకుంటావో, అమ్మ!"—

"అన్నవైన నీకు తోడై నిలబడి ఉన్నాను. కాబట్టి, షాహజాదా ఖుర్రం యీతరప్రయాణానికి పూనుకోవాలి"

"షాహజాదా ఖుర్రం తోనే యిక్కడకు రాగలను అతని చేతనే వాగ్దానం చేయిస్తాను"

మరునాడు ఖుర్రం రానేవచ్చినాడు. రాగానే సర్వసుందరి దర్శనానికి వచ్చి, నమస్కరించినాడు ఆమె అడిగింది

"షాహజాదా ఖుర్రం! నేను మీకు సహాయపడితే నాకు మీరిచ్చే బహుమానం ?—

ఖుర్రము వినయుడై, "అమ్మా! తామే మను సుతాలో, అడగండి! తలతో చేస్తాము," అంటూ మాట యిచ్చినాడు

"ఖడ్గ హస్తులై ప్రయాణం చేయండి!"—

ఖుర్రము అదేవిధంగా ప్రయాణం చేసినాడు

మరునాడే సర్వసుందరి తన తనూజాతను వదలి ఢిల్లీకి బయలుదేరబోతూ, 'అన్నా! సోదరి సంరక్షణలో జాగరూకుడవై ఉండు! నాకు సెలవా?" అనింది

"సోదరీ! నిశ్చింతగా వెళ్ళిరా! ఇక్కడి జ్యోతిష్కుల వచన ప్రభావంవల్ల నా సోదరి భారతవర్ష సామ్రాజ్ఞి కాబోతుందని నమ్ముతాను సరేనా?" అని భీమసేనుడు నవ్వినాడు

5

కొన్నాళ్ళపిదప అంబరబాయి, మహలునుంచీ భీమసేనుని కొక ఉత్తరం తెచ్చింది.

"అన్నా,

రహస్యాతి రహస్యమైన మా వ్యూహమంతా నూర్జహానుకు తెలిసిపోయింది. షాహజాదా ఫర్వేజ్, సామ్రాజ్య సేనలతో వెంటనే బయలుదేరి మా మీదికి రాబోతున్నాడనే సంగతి నాకు తెలియ వచ్చింది మొదట మిమ్మల్ని మోసగించే నిమిత్తం కొద్దిసేనమాత్రమే వచ్చి యుద్ధాని కాహ్వానిస్తుంది. మీరు పోరాడే సమయంలో హఠాత్తుగా మరొక పెద్దసేన ఖుర్రమును ముట్టడించి హతమార్చడానికి సిద్ధమౌతుంది. ఖుర్రం శిరస్సుకు నూర్జహాన్ కట్టిన వెల రెండులక్షల మొహిరీలు మాత్రమే. ఆ సేన రేపే రాకముందు, నీ దగ్గరకు ఒక దూతవస్తాడు. అతడు నిన్ను మోసపుచ్చి, అరణ్యంలోకి తీసుకుపోవడానికి ప్రయత్నిస్తాడు. అక్కడ నిన్ను హతమార్చడానికి వ్యూహం పన్నబడింది.

ఫర్వేజ్, నాట్యగానాలంటే ప్రాణా లిస్తాడు కాబట్టి, యుద్ధప్రయత్నానికిముందే అతని నే నాట్యకత్తె వేషంలో హతమార్చడానికి సన్నాహపడు! నా ప్రతిమాటా జ్ఞాపక ముంచుకో! ఏమాత్రం ఏమరిచా పడే, అనుకున్న కార్యం వికటించితీరుతుంది సుమా!

బాలిని కలుసుకోడానికి హృదయం తత్తరి స్తోంది. ఐతే, యీ సమయంలో మహలు వదలడం మంచిది కాదు

నీ సోదరి,

—సర్వసుందరి"

జాబు చదువుకుంటూనే భీమసేనుడు, మహబత్ఖాను ఖుర్రములకు సమస్తమూ తెలిపి, తగిన సూచన లిచ్చినాడు

అదే సమయాన ఒక దూత రోజుకుంటూ, రొప్పుకుంటూ రానేవచ్చినాడు ఆ దూత భీమసేను నితో, "షాహజాదా ఖుర్రం, అరణ్యంలో పులులను వేటాడుతూ, కూలిపడిపోయినాడు తమ రాక అగత్యమని భావిస్తున్నాడు—" అన్నాడు

తక్షణం భీమసేను డా దూతను పట్టి బంధించ మని అనుచరుల నాజ్ఞాపించినాడు అనంతరం తగిన సిబ్బందితో అరణ్యానికి వెళ్ళి చూచినాడు అక్కడ ఖుర్రం పత్తాలేడు సరికదా! నలుగురు సిపాయీలు తన్ను చంపడానికి సిద్ధంగా ఎదురు చూస్తున్నారు ఆ నలుగురూ వెంటనే సప్రాణంగా పాతిపెట్ట బడ్డారు.

అంబరబాయి నాట్యకత్తె వేషంతో బయలుదేరి షాహజాదా ఫర్వేజు శిబిరాలలో హాజరయింది. నాట్య గానాలకు అనుమతించమని ప్రార్థించింది.

ఫర్వేజు వెంటనే అంగీకరించినాడు అంబర బాయి నాట్యగానాలతో అతనికి మత్తెక్కింది, సిపాయీలను మోసగించి, మంచి అవసరం చూచు కొని, కటారికి శత్రువును బలియిచ్చింది అందరూ కండ్లు తెరచేలోపల తప్పించుకొని పారిపోయింది కూడా

ఫర్వేజు మరణంతో నూర్జహాను—జహాంగీరుల వ్యూహమంతా మొహం మొత్తింది

సర్వసుందరికి ధన్యవాదా లర్పిస్తూ ఖుర్రం స్వయంగా ఒకలేఖ వ్రాసినాడు.

ఫర్వేజు మరణించి జహాంగీరు దుఃఖసముద్రంలో మునిగిపోయినాడు. నూర్జహాను దుఃఖంలో ప్రసన్నత కూడా [illegible]. ఒక కంటకం తొలగిపో

తొలగిపోలేదా?—అనుకుంది. ఇంత ఖుర్ర కొంక్కే మిగిలినాడు!—కాని, ... కాని...

జహాంగీరు దీర్ఘాలోచనలో పడినాడు. తన రహస్యమంతా ఖుమసేవాదులకు ఏవిధంగా తెలిసిందో? మహలులో ఖుర్రం పక్షాన గూఢచారు లెవరో కనిపెట్టమని అతడు ఆజ్ఞాపించినాడు.

రెండే రోజుల్లో ఖుర్రం వ్రాసిన ధన్యవాదాల లేఖ, చక్రవర్తి సన్నిధానంలో ఉంచబడింది ఖుర్రం హస్తాక్షరాలు గుర్తించిన తర్వాత చక్రవర్తి ఆ లేఖను నూర్జహానుకు పంపి ఊరకున్నాడు. నూర్జహాను ఆ పత్రాన్ని చదివి అగ్గి లేకుండా మండిపడింది జూలేఖాను వెంటనే తన గదిలోకి రప్పించింది.

జూలేఖా నూర్జహాను ముఖాకవళికంలోనే, ఏదో విషమించి ఉంటుందని గ్రహింపగల్గింది నూర్జహాను పండ్లు పటపట గీటుతూ, "ఏమే, విష నాగమా!—ఇంతవరకూ నీ విషం దిగలేదూ?—" అని గర్జించింది

జూలేఖా భయంతో గడగడలాడుతూ, "ఈ సేవకురాలి తప్పేమిటమ్మా? మలికా సాహెబా కింతటి దురాగ్రహ మెందుకోనమ్మా?" అంటూ సవాలు చేసింది

"నిన్ను నమ్మి నా రహస్యాలన్నీ నీతో ఆలోచించడ మెందుకే ననుకున్నావా? నీవు నా మీదనే కత్తి కట్టడానికి పూనుకున్న సంగతి చూస్తే—ఆశ్చర్యంగా ఉంది"— అని అంగలార్చింది నూర్జహాన్

జూలేఖా ఆమె పాదాలు కండ్ల కద్దుకుంటూ, "ఎవరు నామీద చాడీలు చెప్పి, మలికా అనుగ్రహానికి దూరస్థురాలిని చేయదలచినారో?" అనింది

"నీవు సహచారిణీ రూపంతో ఉన్న కాల సర్పానివి"

"నాదోషం?"

"మహలులోని వార్త ఖుర్రముకు తెలిసిపోయింది నీకూ జాదా ఖర్వలాను హాజరుచేయించి నావు, ఖుర్రమును బ్రతికించినావు. నా సామ్రాజ్యానికి అడ్డుగోడవైనావు ఇందుకు సాక్షాధారాలు తెలిసి ఉందిగా?"

"తప్పుఘోరమయిందే అపరాధికి మరణదండన తప్పదుగా? కాని, నా యౌవనమంతా నీసేవలో ధారపోసినాను వృద్ధాప్యంలో బుజావు లేని దోషానికి నన్ను బలిచేయకండి?"

"బుజావు కోరుతున్నావా? ఇదుగో! చూడు, మంటూ ఆలేఖను ముఖాన విసరికొట్టింది, నూర్జహాను.

జూలేఖా ఆపత్రాన్ని చదువుతుంది ఆమె. దంతా అమాంతం మారిపోసాగింది ముఖంలో నెత్తురు చుక్క లేదు ఐనా ధైర్యం తెచ్చుకుంటూ, "ఈలేఖ ఖుర్రముల తప్పాగం. అంతమాత్రం కనుక్కొలేవా? మలికా సాహెబా!—"అంటూ ప్రారంభించింది.

"నీకేమి పనిలేక ననుకున్నావటే? నోరు మాట్లాడితే నోరు పెక్కిరిస్తాంది. జాగ్రత్త! నీకు మృత్యుశిక్షమాత్రం తప్పదు కాని, యిన్నాళ్ళు నీవు చేసిన సేవకు బహుమానంగా—ఏదైనా నీ అంతిమ వాంఛ తీర్చడానికి సిద్ధంగా ఉన్నాను. అడుగు!"— అనింది నూర్జహాను గర్జిస్తూ

"ఈసేవకురాలు మరణానికి భీతిల్లదు మలికా అనుగ్రహం తప్పినతర్వాత బ్రతికిమాత్రం నేను సాధించేదేమిటి? ఫతేపూరు సిక్రిలో నా ప్రాణసఖి అంబరబాయి ఉంది నాశవాన్ని ఆమెదగ్గర చేర్చడానికి అనుమతించండి! హిందూధర్మాన్ని అనుసరించి నేను దహనమై పోవడానికి వాంఛిస్తాను. కాబట్టి బ్రాహ్మణులే నాశవాన్ని మోసుకోపోయ్యే ఏర్పాట్లు చేయించండి! ఇదుగో! నేనే స్వయంగా విషం త్రాగి మరణిస్తున్నా," నంటూ జూలేఖా ఒక విధమైన పాడినిపోట్లా తెరుచుకొని నీళ్ళు త్రాగింది. అరగంటసేపటిలో ఆమె స్పృహ తప్పి క్రిందపడి పోయింది.

నూర్జహాను ఆజ్ఞానుసారం సర్వసుందరి దేహం బ్రాహ్మణుల స్వాధీనం చేయబడి, ఫతేపూరు సిక్రిలోని అంబరబాయికి చేర్చబడింది. అక్కడహిందూ ధర్మప్రకారం దహనసంస్కారాలు జరిపించవలసిందని సందేశంకూడా పంప బడింది.

6

ఇతిహాసాల్లో లిఖింపబడ్డ రీతిగా మహాబత్ఖాను జహాంగీరును పట్టుకొని, బలవంతంగా సామ్రాజ్యాధికారం ఖుర్రంపరం చేయబడట్టు వ్రాయించుకోడమూ నూర్జహాను భర్తను మళ్ళీ విడిపించుకొని, మహాబత్ఖాన్ కోసం కడపటిసారి ప్రయత్నించడమూ జరిగినాయి. ఈ సమయాల్లో జహాంగీరు విశేషంగా మదిరాపానం చేసినాడనీ, అతని ఆరోగ్యమంతకంతకూ క్షీణ మౌతూ పోసాగిందనీ, చరిత్రలే తెలుపుతున్నాయి. ప్రజలు కూడా చిరకాలం జహాంగీరు బ్రతుక బోడనే సంగతి తెలుసుకున్నారు. గాలిమార్పు దానికి కాశ్మీరు ప్రయాణం నిశ్చయించబడి, అంతా తయారయ్యే సమయంలో నూర్జహానుకు ఈవిధంగా లిఖింప బడిన పత్రమొకటి అందింది.

శ్రీ. సాహెబా హృదయా,

నీకూ నాకూ సంబంధ బాంధవ్యాలు తెగి పోయింది. నీవు నీ సౌందర్యగర్వంలో విర్రవీగుతూ నా భర్తను హత్యచేయించి, నన్ను దాసిగా ఏలి నావు. నా యౌవన భోగాలన్నిటినీ నాశనం చేసి నావు. తల్లికి బిడ్డా బిడ్డకు తల్లీ లేకుండా చేయువలంచి నావు నన్ను కసాకష్టంగా పోషిస్తూ రొట్టె ముక్కలతో సంరక్షించడమే మహోపకారంగా భావించినావు అధికారం హస్తగతమైనదనే పొగ రుతో, ఇష్టానుసారం చలాయించ సాగినావు ఇంతైనా నేనోర్చుకున్నాను ఎందుకో తెలుసా? నీమీద కసితీర్చుకోడానికే. ఎవతె నా యౌవనాన్ని సర్వనాశనం చేసిందో, ఆ పాతకురాలి వృద్ధాప్యా న్నైనా నాశనంచేయక నేను వదలగలనా? అందుకై మహలులో నిప్పుపెట్టించి, రాజధానికి తోడ్పడసాగినాను ఆ మంటల్లో నీ విప్పుడు దహిం చుకోపోతున్నావుగా? నీవు నన్నపరాధినిగా నిర్ణ యించి మరణ దండన విధించినావు మూర్ఖురాలా! నేను విషపానం చెయ్యలేదు పంద్రెండు గంటల సేపుమాత్రమే స్పృహ లేకుండా చేయగల ఔషధాన్ని సేవించి, నీ బంధాన్ని తప్పించుకున్నాను నేను మద పానం కాలేదు ఇక్కడి నా బంధువులు నన్ను రక్షించినారు స్పృహవచ్చి కండ్లు తెరిచేవేళకు నేను సరిగ్గా నా సహోదరుడైన క్షేమసేనుని సము ఖంలో ఉన్నాను

కిరాతకురాలా! నీమీద పగ సాధించడానికే నే నిన్నాళ్ళనుంచీ జీవించగలిగినాను ఇప్పుడు నిన్ను నే నడుగుతున్నాను ఏమిటి నీకు శిక్ష? నీవు మరణమే కోరితే, నేను కాదంటాను నిన్ను సజీ వంగా కాల్చి కాల్చి నేను కనులారా చూడదలచు కున్నాను. అప్పటికే గాని నా హృదయం శాంతిం చదు.

ఇంకో మాటమాత్రం విను! షాజహాను ఖుర్రం నా సహాయమర్థించి, నే నడిగిన బహుమానాన్ని నా కివ్వడానికి ప్రమాణం చేసినాడు అతనికి సహాయ పడుటలో నేను నీవల్ల ఏమీ కోరలేదు. అతని ఆశ ఏమిటో తెలుసా? నా కూతుర్ని పరిణయం చేయ డమే నే నందుకు సమ్మతించి, నా ముద్దులకూతు రైన లతని కిచ్చి వివాహం చేసినాను ఆమె 'ముంతాజ మహలు' పేరుతో సామ్రాజ్యపీఠాన్ని అలంకరి స్తుంది అప్పుడు నీ కూతురొక అంధకార మందిరాల్లో నిడిగా ఖైదు చేయబడుతుంది నీ అల్లుడు సహా ఖైదులో ఉంటే, నీ జీవానికి ఏడుస్తూ కాలం గడుపు తావు, నీవు జీవించినంత కాలం ఈ దృశ్యాలన్నీ చూస్తూ విచారపడగలవు. జహాంగీరు ఆయువు తీరి నట్టుగా! ఈ కలాపమంతా జరగడాని కెంతో కాలం పట్టదు

భావిభారత సామ్రాజ్ఞి మాత,

—సర్వసుందరి"

కాశ్మీరు యాత్రానంతరం జహాంగీరు వ్యాధి పీడితుడై మరణించడం చరిత్రప్రసిద్ధమే నూర్జహాను ఆ సంగతి బాక్కనీయకుండా అతని శరీరాన్ని ఏనుగుమీద ఉంచి, ఊరేగింపుతో కొనివచ్చింది కాని, సత్యం దాగుతుందా? మహబత్ఖాను ఖుర్ర మును పిలిపించి, వెంటనే సింహాసన మెక్కించి నాడు సామ్రాజ్యాపేక్షగల మొగలు కుటుంబీకు లందరూ కడతేర్చబడినారు షహార్యారూ, నూర్జ హానూ తుదకు జయించలేకపోయినారు సర్వసుందరి ఆజ్ఞానుసారం షహార్యార్ అంధుడై బందిఖానాలో ఉంచబడినాడు అతని బీబీ చీకటి గదిలో బంధించ బడింది నూర్జహాను మహలులోనే నిర్బంధితురా లయింది అనుకున్నట్టుగానే లాలీ, సామ్రాజ్ఞి పదాన్ని అందగలిగింది

సర్వసుందరి కడపటిసారి నూర్జహానును దర్శించి సలాముచెట్టి నిలుచుంది "ఏమే, ప్రాహీ! ఇదంతా చూడడానికే గదా నీవు జీవించింది? ఇప్పటికి నీ కన్నీరు చూచి నా హృదయం శాంతి వహిస్తోంది రూపగర్వంతో నీవు చేసుకున్నదాని ఫలితమంతా అనుభవించు! ఛీ! నీ ముఖం చూస్తేనే పాపం లభి స్తుంది"—

నూర్జహాను తలవంచుకుంది కన్నీరుమాత్రం కాల్వలుగట్టి పారంభించింది తర్వాత సర్వసుందరి నెవ్వరూ చూడలేదు ఆమె బర్ద్వానుకువెళ్లి, తనభర్త [illegible] చేత వధింపబడ్డచోటనే చితి పేర్పించు కొని, భస్మమైపోయింది.

ఉదయగిరి నవాబు దానపత్రిక

శ్రీ పొంగూరు సూర్యనారాయణ శర్మ

శ్రీ మనుమసిద్ధి మహారాజ పాలితమై, కవి బ్రహ్మ కవితా కలితమై, ఖడ్గతిక్కన భుజబల రక్షితమై పావన పినాకినీ ప్రవంతీజల పూతమైన నెల్లూరు మండలమున ఉదయగిరి దుర్గము చరిత్ర ప్రసిద్ధిగాంచినది. ఇయ్యది నెల్లూరునకు పశ్చిమోత్తర దిగ్భాగమున ఏబదిమైళ్ళ లోపుగ నున్నది. ఈ దుర్గము పర్వతాగ్రమున శత్రుజన దుర్భేద్యముగ నిర్మింపబడినది. కొంతకాలము దీనిని గజపతు లాక్రమించి పాలించిరి. క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దమున శ్రీకృష్ణదేవరాయలు ఉత్తర దిగ్విజయమునకై తిమ్మరుసుచే పురికొల్పబడి యపార సైన్యసమేతుడై ప్రప్రథమమున నీ దుర్గమును ముట్టడించెను. దీని ముట్టడి సుమారు పదునెనిమిది నెలలు సాగెను. శత్రువు లెంతకాలమునకు లొంగనందున రాయలు, కొండ మరుసయ్యయను సేనాని అతి క్రమంకోర్చి కొండలను పగులగొట్టి మార్గమేర్పరచి దుర్గమును స్వాధీనము చేసికొనిరి, కొండమరుసయ్యను దుర్గాధ్యక్షునిగ జేసి రాయలు కొండవీటి విజయయాత్రకేగెనను విషయము చారిత్రకు లెఱింగినదే. రాయలచే సంవత్సరమునకు పైగా ముప్పతిప్పల పెట్టిన దీ దుర్గమని వేఱుగ చెప్పవలెనా ?

17 వ శతాబ్దారంభమునకే హిందూ ధర్మ సంరక్షకమైన విజయనగర సామ్రాజ్యము ఛిన్న భిన్నము కాగా వారి పాలనలో నుండిన దుర్గములు మహమ్మదీయుల పాలయ్యెను. ఉదయగిరికూడ అట్లే నవాబుల పాలనలోనికి వచ్చెను. నేడిది ఉదయగిరి తాలూకాగా ఎన్నబడుచున్నది. ఈ ప్రాంతమున కంతయు పూర్వము ముల్కనాడను పేరుండినటుల ప్రాచీన పత్రములవలన తెలియుచున్నది. దీనికి ముల్కనాడను పేరెట్లు వచ్చెనను నది విచారణీయమైన అంశము. నాకిది చారిత్రకులకే వదలివేయుచున్నాను. ఈ నాటిలో నుండిన బ్రాహ్మణులు ముల్కనాడు (ములికి నాడు) వారని ప్రసిద్ధినందిరి. వీరు క్రమముగ కడప మండలమునకు మఱి యితర మండలముల కేగిరి. సంగీత లోకమున భక్తలోకమున చిరకీర్తి గాంచిన కాకర్ల త్యాగరాజు తాత గిరి రాజకవి నాయక రాజుల కాలమున తంజావూరున కేగెను. అట్లే ఆ కాకర్ల కుటుంబములు మధురాది దాక్షిణాత్య మండలముల కేగి నివాసముల నేర్పరచుకొనిరి. నేటికిని వారు ముల్కినాటి వారమని చెప్పికొనుచున్నారు. వీరందఱు నూటికి నూరుపాళ్లు ఆంధ్రులు. ఉదయగిరి మండలమున (ముల్కనాటి) నివసించిన విప్రులు విశేషముగ వేదశాస్త్రాది విద్యలలో పరినిష్ఠిత పాండిత్యముగలవారై యుండినందుననే దేశాంతరములకేగి అచటి ప్రభువుల మెప్పించి భృతిని గడించిరను విషయము నిస్సందేహము.

ముల్ ముల్క అను పాదుషా పాలనలో నుండినందున నీ దేశమునకు ముల్కనాడను పేరు వచ్చెనను చున్నారు. ఈ నిష్పత్తి పూర్వోత్తర విరుద్ధముగ నున్నది. రాయలనాటికే యిచటి విప్రులు ఈ పేరుతో ప్రసిద్ధి వహించి యుండినటుల తెలియుచున్నది. తత్పూర్వమీ దుర్గమును ముల్ ముల్క పాలించెనా ? ఆధారములు లేవు. ఈ ముల్ ముల్క ఎవరు ? ఏది యెట్లున్నను ఆంగ్లేయు లీదుర్గము నాక్రమించుకొనువరకు నిది మహమ్మదీయుల పాలనలో నుండినది. వారు మహమ్మదీయుల నోడించి, అచటి రాజవంశీయులకు భరణమిచ్చి స్వాధీనము గావించుకొనిరి. ఇప్పటికి నాయూర మహమ్మదీయులే అధిక సంఖ్యాకులై యున్నారు.

ఇచట పాలించిన నవాబులు హిందువులయెడ వైరము చూపక యచటి పండిత బ్రాహ్మణుల పోషించి [illegible] మడి మాన్యముల నొసంగిరి. ఉదయగిరికి పశ్చిమమున పొంగూరు అను గ్రామమున శ్రౌతస్మార్త విశ్వకర్మ నిష్ఠాగరిష్ఠులై, యజ్ఞయాగాది కర్మ తత్పరతంత్రులై, విశ్వామిత్ర గోత్ర

భూమునవిగ్రహమై తన్ను కొక్కన విప్రకుటుంబ మొకటి యుండెను. అయ్యది హిందూ సాంప్రదాయము ననుసరించిన సంయుక్త కుటుంబము. అందు కనుమర్ల వారు, పేరుభొట్లువారును గలిసియుండిరి ఇందు కనుమర్ల ఎల్లు భొట్లు యజుర్వేదము నభ్యసించి, సాహిత్యమునందు ప్రవీణుడై శిష్యబృందమునకు విద్యను నేర్పుచు జీవించెనట అతడు క్రీ శ 17 శతాబ్దిలో నుండినవాడు అప్పుడా ప్రాంతమున వర్షములేక పాడిపంటలు శూన్యమై జనుల జీవనము దుర్భరముగ నుండెను వీరికి నానాటికి జీవనము దుర్భరము కాగా, బియ్యము లేనందున నింట జొన్నసంకటియే శరణ్యమయ్యెను ఎల్లు భొట్లు భార్య ఓబులమ్మ విస్తరిలో జొన్నసంకటిముద్ద వడ్డింప నాతడు తినలేక అట్టే దీనవదనముతో భార్య మోము చూచెనట ఆమెయు వంటనే "ఏమి చేయమందురు పిల్లలు ఏడ్చి ఏడ్చి మ్రింగలేకున్నారు మీరేమో వేదపారాయణం పాఠాలతో కాలం గడుపుతూ యిల్లు వదలకుంటే బియ్యం ఎక్కడ్నుంచి వస్తాయి, ఏ రాజునో ఆశ్రయించి యింత వరిమడి సంపాయించక పోతిరి దానా మైనపుడు బాధలేక పోయునే అనుకుంటే యెలా? తినండి" అన్నదట ఆతడున్న పాళముననే లేచిపోయి ఆనాడెల్లో గడిపెను మరునాడు కాల కృత్యముల నిర్వహించుకుని తాతలనాటి శాల్వ భుజమున ధరించి హుటాహుటిని ఉదయగిరికి ప్రయాణమయ్యెను భార్యా మాచుచు ఎచటికి? అని యడుగుట దుశ్శకునమని యూరకుండ ఎల్లు భొట్లు మధ్యాహ్న మగుసరికి ఉదయగిరి దుర్గమును చేరి బాజారముకడ నున్న భటులను చూచి "నవాబు దర్శనం కావలెను" అనగ వారు "శాస్త్రవిప్రగాడు ప్రొద్దెయుగడట" అని గేలిచేసి నవ్విరట ఎల్లు భొట్లు ఉడుకుడుకు పిండమగాపుడ వారిని తోసి రాజన పోగవారు ఈపెలను బాజారమున కడ్డుపెట్టిరట ఈతడు రాజరాజేశ్వరీ యుపాసకుడు సిద్ధివందిన వాడుగాన వారి యాటి లాండోకటి ఆకుమకాను లాగున చేసి యూరక నిలువబడెనట భటు లీపెలు రాక బ్రాహ్మణుడేమో చేసెనని గోలచేయసాగిరి జనులు గుంపులుగ చేరిరి అప్పటి యుదయగిరి పాలకుడు "ఘంభరఖుల్లా" చే అలం హంకేను బహద్దర్ భాను భాహాబు." అతడీ బాజారములోని సంగతి తెలిసి వెంటనే వచ్చి యెల్లు భొట్లను లోనికి గొంపోయి యుచితాసన మొసంగెనట అంత నీతడు మంత్రాక్షతల నొసంగి,

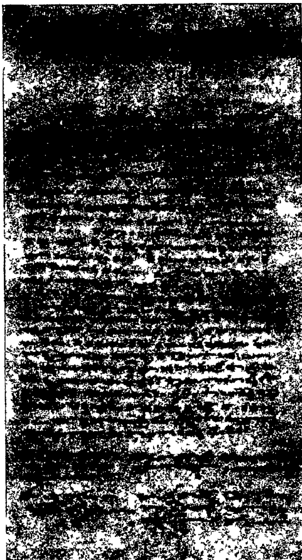
"దుర్గ మేదోగ్రదయగిరా, ఖానుర్భానురివోదితః

తస్య ప్రకాశనవతా, ద్భాతి నః కమలంమనః"

అని పల్కి రాజును మెప్పించెనట. దుర్గాధిపతి యాతని మహిమ ముందే యెఱింగిన వాడగుటచే "తమకేమి కావలె? ఏలవచ్చితిరి? అని యడుగగ" మా గ్రామం చుట్టుపట్ల ఎక్కడా వర్షాలు లేవు కుంటలు చెరువులు వట్టిపోయి ఒక గింజైనా పక్షు పండుట లేదు మేము శ్రోత్రకర్మలు చేసేవారము బియ్యము లేకున్న జరుగదు పిల్లా జెల్లా మాడిపోవుచున్నారు. తమరు దయచూపి వరిమడి పెన్న ప్రాంతంలో ఇప్పించండి" అని యడుగ నవాబు వంటనే దివానుతో నాలోచించి అల్లూరులో (ప్రస్తుతం కోవూరు తాలూకా) మీకు భూమి యిచ్చేలాగున ఆజ్ఞలిచ్చాము మీరు సుఖంగా జీవించండి" అని గౌరవించి పంపగా ఎల్లుభొట్లు అల్లూరు గ్రామమునకు కుటుంబముగా బయలుదేరి చేగెను అప్పటికే కాపు కరణాలకు నవాబు ఆజ్ఞలు చేరియుండెను గనుక వారు వీరిని గౌరవించి యీ క్రింది దానపత్రికను వ్రాయించి యిచ్చిరని మా కుటుంబపు పెద్దలవలన వినినగాథ నిందుపొందు పఱచితిని

దానపత్రిక (హద్దు పత్రిక అని పేర్కొనబడి యున్నది) కాలము శాలివాహన శకవర్షము 16 18. నేటి అనగా 1952 క్రీ శ సమానమైన శాలివాహన శకవర్షము 1875లో త్రోసి వేయ నీపత్రిక కాలము నేటికి 257 సంవత్సరములగు చున్నది అనగా క్రీ శ 1695 అగుచున్నది ఇట్టి పత్రికలో సుదహరింపబడిన ఏడుం విత్తనాల పట్టు వరిమడి మాన్యముగా నీయబడి నేటివఱకు మాన్యముగా నెన్నబడుచున్నది ఈ పత్రిక మాయింట 257 సం నుండి శిథిలముగాక దాచబడియున్నది

ఈ పత్రిక చేతితో చేయబడిన కాగితముపై చక్కని ముత్తెములవంటి తెలుగులిపిలో వ్రాయబడి చెక్కుచెదరక యున్నది రెండువందల యేండ్లకు పూర్వ మాంధ్రభాష, లిపి, ఆనాటి మనుష్యుల మత సాంకేతికమునకు, భిక్షాగ్రహీతకి బియ్యబడి

దృష్టాంతములగుటచే చారిత్రక విమర్శకుల వినోదార్థ మీ క్రిందదానిని పొందుపఱచు చున్నాను—

పత్రికమునకలు

శ్రీరాములు—

"స్వస్తి శ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శక వర్షంబ్బులు ౧౬౧౫ అగునేటి బహుధాన్యనామ సంవత్సరమాఘ శుద్ధ ౧౫ లు శ్రీ మద్యాజవాది మట్కా నిరతులయ్యిన్న రసుమళ్ళ యల్లుభొట్లు గారికి అల్లాయకొవు కరణాలు వ్రాయించ్చి యిచ్చిన హద్దు పత్రిక పొజరతుఖాస అలం హంకెవు కుదు వద్దిగా భాను పాహెబులవారు కసుబా అల్లూరులో పొలంలో శింగ్గాంబ ౦౧౦ యేసుంబి త్తనాలు పట్టుబడి మడి రెండ్డు వరహాలకు శెడ్డెమాన్యం మీకు యిద్య మని శెలవు యిచ్చినారు గనుక ఆదేశ్రపకారం సదరు గ్రామపొలంలో శింగ్గాంబ ౦౧౦ యేగ్దుం విత్తనాలు పట్టుమా బక్కా పోలయచేను రెండ్డు వరహాలక్కా శెడ్డి మాన్యంగ్గా నిమ్కా చేశి యిచ్చినందుక్కా హద్దునయ్యాం

పడమరకు నాగరాజు యానచేనికి పాశెకొల్వ దక్షిణానకు సదరు కొలను తూర్పుణకు నాగరాజు చేను పడమరగని మెయినకు పరియపరుజు పుత్తరానుకు పల్లావులిగలు కొలను యీ హద్దులలోగా వుండ్డె భూమి మీ పుత్రపౌత్ర పారంపర్యయం ఆచంద్రార్కా స్థాయిగా మాన్యంకింద్ద అనుభవించుకొని యీ రెండ్డు వరహాలు శెడ్డిదివానానుకు చెల్లించ్చి సుఖాననుంమనుసేది దానపాలనయో మధ్యేశ్రే దానా చ్ఛెయోనుపాలనం| దానాత్స్వర్గమవాప్నోతి| పాలనాదచ్యుతం పదం

అక్కా రాజు పెరుమా
ళ్లు వ్రాతకరణీకం
వ్రాలు—

ముత్తరాజు నారా
యణప్ప వ్రాలు.
అన్నదాత నారా
యణ వ్రాలు
అన్నదాత భాస్కర
య్య వ్రాలు
అన్నదాత చాలిరాజు
వ్రాలు-
యరబోలు బుగ్గా
రెడ్డి వ్రాలు-"

పై వ్రాత పద్ధతికి ఆనాటి పద్ధతికి గల వ్యత్యాసములు: వర్షా, మాఘా శుద్ధ, కుదు వద్దిగా తూర్పుగా అనిపేరు వర్ష, మార్గశిర, కుదవర్ద్ది, తూర్పు అని లేఖ క్రింద పొల్లులను వ్రాయుచున్నారు ఆనాటి వ్రాతలో లేఖ హోల్పం యోగములుగా కరకారపొల్లు (పొల్లుగేఖ) యే వాడబడినట్లు తెలియుచున్నది అరబీ సంపర్కముచే "పత్రిక" అనుచోట పత్రిక అనుటకు మారు ఎకార విశిష్టముగ వ్రాయుట పారంపర్యం అనుటకు మాఱు పారంపర్యయం అని యద్వయముల వాడబడెనో చింత్యము. కింద్ద, చెల్లించ్చి, రెండ్డు అని కింద, చెల్లించి, రెండు అనుటకు మాఱుగా వ్రాయబడి యుండుటచే, పదాంత్య పొల్లులు ద్విత్వ విశిష్టముగా వ్రాయునలవాటు ఎట్లు వచ్చెనో పరిశోధింపవలె

ఇట్టి ప్రాత ప్రతులు అడుగడుగు శిథిలములు లరబడిని యుండియుండి వచ్చును అట్టివి గలవారు ప్రకటించిన అనేక విశేషములు కన్పించి భాషా శాస్త్రజ్ఞుల కెంతయో తోడ్పడును.

కడపటి వివేకం

★

శ్రీ చేకుమళ్ల కామేశ్వరరావు

చింతా సాగరానికి ఆర్థిక బాధలులేవు తాత తండ్రులు ఇచ్చి పోయిన ఆస్తి పోలేదంత ఉంది. కుటుంబమైనా కనీసపు మెట్టు దాటిపోలేదు. అతను, భార్య, ఒకే ఒక బిడ్డడు. తనకి సొంతంగా బాధలులేకపోవడమే కాకుండా కొందరిలాగు ఇతరుల బాధలను నెత్తిమీద వేసుకొనే గుణంకూడా అతని దగ్గరలేదు. "పాపం! అదంతా సంఘసంస్కర్తల పని!" అని తెగ నవ్వుతాడు

చింతాసాగరానికి స్నేహితులైనా మితంగానే ఉన్నారు. అతనితో చర్చించడమంటే వాళ్ళకి సరదా! వాళ్లతో వాదించడమంటే అతనికీ సరదాయే! దీనివల్ల ఒక రకమైన ప్రయోజనం లేకపోలేదు స్నేహితులకి కాలక్షేపం! అతనుమాత్రం తన అపూర్వాభిప్రాయాలను లోకంలో వెదజల్లుతున్నానని ఆనందిస్తూంటాడు

ఆరోజున వచ్చిన స్నేహితుడు చర్చకి కూర్చున్నాడు "అయితే లోకంలో పరస్పరలాభంకంటె మరొక మాత్రమే లేదంటావు నువ్వు! చిత్రంగానే ఉందే!" అన్నాడు మిత్రుడు.

"ఇదిగో! దీనికి మొదటి ఉదాహరణచూడు. నువ్వు ఇంటికి రాగానే నీకు కాఫీ కప్పు అందించేనా లేదా? నాతోమాత్రమే పనుండిన వ్యక్తి ఒకడు ఇందాక వచ్చిపోయేడు."

"ఏమిటని?"

"గోరక్షణశాలకి చందాలట!"

"ఏమి, చందా వేసేవా ఏమిటి?"

"వాడు వృతమయేది చందా ఇస్తావా! నా అసలు అంశమేమిటంటే, వాడికి కాఫీ నీళ్లు నే నెందుకు ఇవ్వలేదు అన్న ప్రశ్నకి నా సమాధానం చెప్తున్నా. వాడికి నాతోనే అవసరం కాని నాకు వాడితో అవసరం లేదు."

"ఆ మాట నిజమేలే!"

"ఇందువల్లే ఇచ్చి పుచ్చుకోవాలి; ఇదిగో మా ఆవుకి గడ్డి అంటే, ఇదిగో మా ఆవు పాలు, 'మీరు రైలెక్కండంటే, తమరు ముందెక్కండని మర్యాదలు, ఇదిగో మా అమ్మాయికి పెళ్లికి రవికెల గుడ్డ చదివించండి అంటే, ఇదిగో, మా ఇంటిలో అన్నప్రాశనకు వెండి చెంబు అని బయలుదేరేయి. ఈ లోకంలో పరస్పరప్రయోజనం కంటె మరొక సుగుణ మున్నట్టు నాకంటికి కనబడ లేదు సుమా!"

"అయినా పోనిద్దూ! అంత ప్రయోజనవాదిగా ఉండకూడదు" అన్నాడు మిత్రుడు

"ఇదిగో ఇటాగు చూడు మనం ఆవులిని ఎందుకు పెంచుతాం? పాలు ఇస్తాయి కనక. వట్టి గొడ్డుకి గుప్పెడు గడ్డి వెయ్యమను చూశాం! కుక్కని ఎందుకు పెంచుతాం? ఇల్లు కాస్తుందని, కొత్తవాళ్లెవళ్లేనా వస్తే అరవనికుక్కకి ఒక్క కబళం వెయ్యమను చెప్తాను! మనం తోటలో ఎటువంటి మొక్కలిని పెంచుతాం? తిరిగి మనకి ప్రయోజన మున్నవాటిని మాత్రమే! కలుపుమొక్కలికి పుదిపెడు నీళ్లు పొయ్యమను! అట్లాగ తండ్రి కొడుకు నెందుకు సాకుతాడు? ముందెప్పుడో తనని ఉద్ధరిస్తాడని కాబట్టి పరస్పర లాభంకంటె మరొక మాత్రమే లేదంటే నమ్ము."

"అయితే ధనికుడైన తండ్రికి తిరిగి బిడ్డలవల్ల ఏమి లాభముంటుంది?" అని మిత్రుడు ప్రశ్నించేడు.

"లాభంలేదు, గీభంలేదు" అని చేతులు వెల్లికిల చెప్పేడు సాగరం.

"మాతృప్రేమ, పుత్రప్రేమ అంటారు మరి అదేమిటి?"

"అవన్నీ తెలియనివాళ్లు చెప్పే అర్థంలేని మాటల్లో! ఉన్నమన్నట్టు చెప్పడానికి చిన్నతనం వేసి వాటికి పెద్దపేరులు పెడతారు పాపం! ఉల్లి పాయలే అనడానికి సిగ్గుపడి సాలిగ్రామాలని, చేపలు అనడానికి నామోషీపడి జలపుష్పాలని అనడం లేదుటోయ్!"

"బాగా చెప్పావులే!"

అతనితో మిత్రుడు మరికొంతసేపు వాదించి వెళ్లిపోయేడు

మనుష్యుడు మనస్ఫూర్తిగా ఒక సిద్ధాంతాన్ని నమ్ముకుండానే ఉండాలి కాని నమ్మితే మట్టుకు యథాశక్తిగా ఆచరిస్తాడు చింతాసాగరం తన సిద్ధాంతాన్ని అనుసరించి ఎప్పుడూ కాకికేనా చెయ్యివిడిచి ఎరగడు

అతను ఇతరులకి గట్టయితే, అతని భార్య అతనికి గట్టు! ఆమె అతనితో తనకి చేతనయినంతవరకు వాదించింది కాని ఒప్పించలేకపోయింది అంతే కాదు, అతనితో సమానంగా వాదించలేకపోయింది ఆ అడమనిషి కాని ఆమె అతని సిద్ధాంతాన్ని ఎప్పుడూ నమ్మలేదు; తనకి నచ్చిన మార్గాన్ని ఎన్నడూ విడిచిపెట్టలేదు

అతని కొడుకు గజపతి పిత్రార్జితానికి వారసుడు బి. ఏ. పాసయేడు పెళ్లీడు వచ్చింది కొడుక్కి పెళ్లిచెయ్యక తప్పదు అన్నాడు తండ్రి. పెళ్లికోసం పిల్లలని వెతుకుతున్నారు సాగరం తన ఇల్లాలితో "పెళ్లిఅయిన మర్నాటినుంచే కొడుకు, కోడలి కాపరం వేరు, మన కాపరం వేరు" అన్నాడు

అతని స్వభావం బాగా ఎరిగినది కాబట్టి ఆమె ఏమీ ఆశ్చర్యపోలేదు

"అత్త కోడలి తగవులాటలు మనకి వద్దు మనకి పోరువద్దు, పొందువద్దు" అన్నాడు భర్త

ఆమె ఇదివరకు దేనికీనా ఒప్పుకోలేకదా ఇప్పుడు దీనికి ఒప్పుకోడానికి! "మనం మనుమలను, మనమరాళ్ళను ఎత్తవద్దూ?" అని అడిగింది.

"దూరంనుంచి చూడడానికి ఎవ్వరికీ అభ్యంతర ముండదు!"

"ఇంటిలోఉంటే ముద్దుముచ్చట తీరుతుంది కాని చుట్టాలలాగ చూసిరావడానికి కాదు!"

"అదంతా వ్యర్థమైన ఆలోచన!"

అతనితో వాదించి లాభం లేదని ఆమె ఊరుకొంది.

కొడుకు పూర్తిగా తండ్రి సద్గుణాలలో పెరిగేడు. మంచి కట్నంతో కూడ పిల్ల రాగా, సాగరం కొడుక్కి పెళ్ళిచేసేడు. మూడు ముళ్లు పడ్డ రాత్రే చుట్టాలు, స్నేహితులు ఎవరి ఇంటికి వారు పోయేరు ఆ రోజు మర్నాటినుంచే సాగరం శాస్త్రప్రకారం కొడుకుకోడలి కాపరం వేరు, తన కాపరం వేరు కొడుకు ఆ సాయంత్రానికి గాని మరొక ఇంటికి మారలేదు గజపతి కొత్త ఇంటిలో ఇంకా చేరడో లేదో, చేతికి ఒక జాబు అందింది "నీవు పొద్దుటి నుంచి సాయంత్రం దాక మా ఇంటిలో మకాం చేసినందుకు అయిన చార్జి అయిదురూపాయలు. ఇది దాని తాలూకు బిల్లు" అని రాసి ఉంది తండ్రి సద్గుణాలలో ఆరితేరినవాడు కాబట్టి గజపతి ఆశ్చర్యపోలేదు తండ్రికి డబ్బు చెల్లించి నగదు రసీదు అందుకొన్నాడు

సాయంత్రమయింది. చింతాసాగరం కుర్చీ మీద కూర్చున్నాడు ఇల్లంతా బావురు మంటూన్నట్లుగా తోచింది. గోడలు కళావిహీనంగా కనబడ్డాయి.

చీకటి పడింది మామూలుగా కూర్చున్నచోటే దీపం లేకుండా కూర్చున్నాడు ఏమిటో గాబరా అనిపించింది "దీపం వెయ్యకపోడంవల్ల అయుంటుంది!" అని ఎలెక్ట్రిక్ దీపం వేశాడు దీపం మునపటిలాగు గాక మసక మసకగా ఉన్నట్లు తోచింది. "అంతా మునపటిలాగు లేదేమి?" అతని కనులలో ఖాళీ ప్రవేశించింది. "ఏమిటో!" అని భయాశ్చర్యాలు పడుతున్నాడు "ఏమేనా విచారం ఆవేశించిందా?" అని ప్రశ్నించుకొన్నాడు

భార్య ఒక మూల చాప వేసుకు పడుకొంది. ఆమె మనస్సు మనస్సులో లేదు.

సాగరం తన అవస్థను ఆమెకు వర్ణించి చెప్పదలుచుకొన్నాడు. కాని మాటల కేమీ అందేటట్లు కనబడలేదు తెల్లవారేక తన స్నేహితులకి చెప్పాలను కున్నాడు కాని వాళ్లు పకపక నవ్వుకొంటారేమో అని సిగ్గుపడ్డాడు.

తన నెక్కడికో అగాధంలోకి కూరుకుపోతూ న్నట్లుగానూ, రెక్కలు లేని తనను ఆకాశంలోంచి తలక్రిందులుగా విసిరివేసినట్లుగాను తోచింది ఏమిటి దీని వైనం? దీనిని భరించేవా రెవరేనా ఉన్నారా? అదంతా రహస్యంగా చెప్పకొండా మంటే ఏమని భరించగలడు! తాను భరించలేని బాధని, ఫలానా స్థలంలోనని చెప్పలేని బాధకి వైద్యుడు మాత్రం ఏమి చెయ్యగలడు 'అదే పోతుందిలే!' అని ఊరు కొండా మంటే తోచనంలేదు కళ్లు మూసుకొని పండుకొండా మంటే ఆందోళన జాస్తి అవుతూంది కాని తగ్గడంలేదు "నేను దీనికి నా మనస్సులో చోటియ్యను!" అని భీష్మించుకొన్నాడు

అది హృదయంలోంచి పొంగివస్తూన్నట్లుగా కనబడింది అంతా గందరగోళంగా ఉంది అది కూర్చోనియ్యదు, నిల్చోనియ్యదు, పండుకో నియ్యదు, నిద్రపోనియ్యదు "ఇంతకీ దీనికి పేరే మిటి?" తటాలున అతనికి స్ఫురించింది "బెంగ! బెంగ అంటారు! ఇదే కాబోలు! ఆఁ ఆఁ! ఇదే! తప్పకుండా ఇదే అయుండాలి దాని స్వరూపం ఇలాగే ఉంటుందన్న!" అని తలచేడు

"నేను కొడుకుని ఇదివరకెన్నడు విడిచిపెట్టి ఎరగను విడిచిపెట్టక పోవడమే నేను చేసిన ఘోర మైన తప్పిదం కాబోలు!" అని భావించేడు.

ఇంటిఎదుట గుమ్మందగ్గిర పిల్లలు చీకటిలోనే ఎంతో స్వేచ్ఛగా, స్వైరంగా గంతులు వేస్తున్నారు వారి ఆనందంలో తాను కూడ పాల్గొంటేనో! తనకి కూడ భాగం పంచిపెట్టమని అడిగితేనో?" చింతా సాగరానికి నవ్వువచ్చింది అది పసిపిల్లల ఆలోచన లాగుతోచింది. "కాని ఇది నవ్వడానికి సమయంకాదు. గట్టిగా ఏడవడానికి వీలులేకుండా వచ్చిపడింది దారేమైనా ఉందా? లేక నోరు మూసుకొని భరించడ మొక్కటేనా మార్గం?"

"అసలు ఈరాత్రి గడిచే దెట్లాగు? తెల్లవా రేక ఏదో మందో మాకో చూసుకోవచ్చు మొదట ఈరాత్రి గడవాలి కదా!"

సాగరానికి ఇవాళటి సంగతొకటి జ్ఞాపకానికి వచ్చింది ఇంటిలో ఆవుదూడ చచ్చిపోయింది ఆ రోజు లగాయతు ఆ ఆవు గడ్డిముట్టలేదు సరికదా కొట్టాలో కట్టనియ్యలేదు రాత్రుళ్లు ఇంటిపట్టున ఉండలేదు. సాయంత్రం మసకేటప్పటికి అంబా అంబా అని అరుస్తూ తెల్లవారేవరకు ఊరంట తిరిగి తిరిగి తెలతెలవారే ఇంటికి వచ్చేది. శివ! శివ! ఎంత బాధ పడిందో! అదంతా బెంగ అన్నమాట! ఆ సంగతి అప్పటిలో నాకు తెలియలేదు! ఎంత అజ్ఞానిని!"

సాగరం పెంపుడు కుక్కని దగ్గరికి పిలిచేడు. అది వచ్చి చేతులు నాకుతూండగా అతనికి కడుపు లోంచి బాధ తన్నుకు వచ్చింది. దానిని దూరంగా తరిమివేశాడు ఆ కుక్క గజపతి కొని తెచ్చిందే!

అతనికి రాత్రి భయంకరంగా తోచింది, అంతు లేని బాధా సాగరంలాగు కనబడింది

ఆ మర్నాడు కొంచెం సుఖంగా ఉంటుందని అతను భావించేడు కాని ఎంతమాత్రము తగ్గ కపోగా, బాధ వృద్ధిచెందింది "తన స్థితినిగురించి స్నేహితులకి చెప్పగా "వాళ్లు ఇది మనోవ్యాధి మనస్సు తిప్పుకోవాలి కాని మరో మార్గం లేదు" అన్నారు తనే బాధ అనుభవిస్తూండగా భార్య, భర్తకి ధైర్యం చెప్పలేకపోయింది సాగరానికి ఒక్క రోజులోనే ముసలితనం వచ్చినట్లుగా కనబడింది. డాక్టరువచ్చి చెయ్యిచూసి మందు ఇచ్చేడు.

రోజులు గడిచేకొద్దీ సర్దుకొంటుందని అతను, స్నేహితులు కూడ భావించారు కాని కాలం గడిచిన కొద్దీ గుండెలలో బరువు జాస్తి అయింది

స్నేహితులు అతన్ని చూసి జాలిపడ్డారు దీనికి తరుణోపాయం ఆలోచించేరు. కొడుక్కి కబురు పంపించవలసిందని సలహా ఇచ్చేరు చింతా సాగరం మండిపడ్డాడు "చిన్నప్పటినుంచీ నేను ఆచరిస్తూన్న సిద్ధాంతాన్ని ఇప్పుడు వదలి పెట్టాలా? మీ సలహా ఎంత బాగుంది! నేను అటువంటి నిర్భాగ్యుణ్ణని మీరు భావించేరా!" అని చిందులు తొక్కేడు. చేసేదిలేక వాళ్ళు ఊరుకొన్నారు.

సాగరం కొడుకుని తలచుకొన్నప్పుడల్లా తనను ఏదో కుంగతీస్తూందని అనుకొన్నాడు 'గజ పతీ! గజపతీ!' అని మూలిగేవాడు జీవితం భారమవు తూన్నట్లుగా కనబడింది ముసలితనం మీదపడుతూన్నట్లు గాను, ఇది తన అంతదశగాను తట్టింది.

సాగరం ఏళ్ళతరబడి ఖాయిలాపడ్డ వాడిలాగు కనబడ్డాడు నున్నటి బుగ్గలమీద, నుదుటిమీద లోతు గీతలు పడ్డాయి భార్య అతని మనోవ్యాధికి మందు లేదని భావించింది అయినా మరొకమారు అతని స్నేహితులచేత చెప్పించి చూదామని తలపోసింది. ఆమె ప్రార్థనను తీసివెయ్యలేక వారు అతనికి చెప్పేరు. సాగరం ఈ మాటు లొంగిపోయేడు. "ఒకవేళ వీరు చెప్పే మాటే ఒప్పేమో!" అని, కొడుకుని సకుటుంబంగా వచ్చి మకాం చెయ్య వలసిందని కబురు పంపించేడు. అందుకు కొడుకు వచ్చిన వాళ్ళతో "మీరు అన్న మాటలు నమ్మ కండి! మా నాన్నకి ముసలితనం వచ్చి మతిపోయి నట్లుగా ఉంది. ఒక వేళ ఆయనకి వివేకంలేకపోతే

నాగతీ అంతేనా? తప్పు తప్పు! మీరు అలాగు చెప్పకూడదు నేను అలాగు చెయ్యకూడదు." అన్నాడు. మిత్రులు నాకాకులై దయచేశారు.

అంతకు ముందు ఎప్పుడైనా చుట్టం చూపులకు వచ్చేగణపతి అనాటినుంచి ఆ రాకపోకలు కూడ కట్టిపెట్టేశాడు. "దూరుకొన్న వాడిని దూరుకోక, కొరివితో తలగోకుకొన్నాను" అని సాగరం మరింత దుఃఖించేను.

రోజులు గడిచిన కొద్దీ సాగరం స్థితి విషమిస్తూంది అతనికి పరిస్థితులను ఎదుర్కొనే చేత ఉడిగింది "జీవితమే అటువంటిది. ఈ బతుకే ఒక బాధ. దీనికంటె మరణం సుఖదాయకం" అని నిర్ధారించేడు. అతని స్నేహితులు అతనికి అంత్యదశ సమీపించిందని వాపోయారు.

సాగరం తన సిద్ధాంతానికి ఎంతో పశ్చాత్తాపపడ్డాడు. అది తనతో కుదమటితే బాగుండునని తాపత్రయపడ్డాడు. పిలలతో "నీవు నీబిడ్డలకి పెళ్లి చేసేటప్పుడు నాలాగువారికిటువంటాలను నేరుగా పెట్టి అవస్థలపాలు కావద్దు" అని అఖరిమాటలను చెప్పేడు

కవితాంజలి

★ శ్రీ మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తి

వన్నెలు చిన్నెలున్ వయసువాసియు చక్కదనాల ప్రోవుగా
గ్రొన్నన చెల్వులుల్లసిల కోమల హాస విలాస రేఖతో
చిన్ని మెలుంగుతో సొగసు చిందిన తీయని రేగు నూహగా
నన్నగ భావవీధికల సాగినయుగ్మలి కంజలించెదన్!

నడల హొరంగు చూపుల వణంగు వెషంగు తుటుంగలించదా
కదు విరబూసి సోయగముకాయు తురాయి పసందు కొమ్మనా
తడబడు నిల్పుతో వయసుదార్కొను మవ్వపు గువ్వగొంతుతో
చిడిముడి పాటుతో కదలు చిన్నది నామది చెంగలించెడున్!

అంచిత రాగరేఖ వికచాబ్జ పథమ్ముల సాగి వచ్చురా
యంచ విధాన నబ్రపు టొయారములొల్క సొబంగు కోర్కెక
వ్వించి మొకందలో చిలుకరించిన జవ్వని చాయదేలి భా
వించు కళాపథాల చివురించి సుమింపవొ కావ్యవల్లరుల్!

అలలికాంగి మోవి చివురాకు మెఱుంగు తురాయి కాటలన్
గ్రాలు వసంతు శ్రీరథ రథాంగము లల్లన గాడిపట్టిగా
కేల మదీయ శైశిర వికీర్ణ హృదంతర వాటికాంతరం
కాలకు ఉల్లసిల్ల మణిహారముగా చివురింప వచ్చుటల్.

ఆ కలకంఠి కోమల కరాగ్ర రణన్నవకంకణ స్ఫురత్
శ్రీకమనీయ కాంతి తరళీకృత మాధుర వికాంగ నారవ
ప్రాకట రాగవైభవ విరాజిత భాగ్యవినూత్న భాసురా
లోక నవప్రవాళ రుచులో మొదలో చివురుల్ రగిల్చెడున్

ఆ వరవర్ణినీ చలదపాంగ విలోల విలోకన ప్రభా
భావ పరీతరాగ పరిపాలిత మామక కావ్య మాలికల్
భావుక భావ్యమాన పరభాగ నమున్నవల కాంతి పీచికా
రావ నిశేష శేష మధురాధర లాలిత రక్తిసేలు బో!

ఆంధ్ర వాఙ్మయమున శృంగారము

★

శ్రీ యస్ వి. జోగారావు

ప్రాచీనకాలపు మానవుడు, మానవజన్మ చరితార్థము కావలెనన్న తత్సాధనమగు త్రయిలో వాఙ్మయము, వాఙ్మయప్రక్రియలలో కావ్యము, కావ్యాంగములలో రసము, రసభేదములలో శృంగారము గుణాధికములు.

ఉపనిషద్వర్ణితమైన రస నిర్వచనము జగత్సృష్టిదానసారభూతము, మానిమానస రుచ్యమానము, నిఖిల వేదాంతరమునకు బ్రహ్మానందము ఆలంకారికరసార్థము బ్రహ్మానంద సబ్రహ్మచారి యైన పదార్థము అది విభావానుభావ వ్యభిచారి భావములచే వాచ్యమానమగు స్థాయిత గలస్థాయి భావమేయని భరతవాక్యము.

అసలు రసము లెన్ని రకములున్నను అగ్రపదము శృంగారము శృంగారస్థాయిభావము రతి అది సమస్తజంతుసంతాన హృదయగోచరము సహజవాసన వాసనయే గనుక భవన ప్రాకారము రతితోగూడిన గనస్థాయులకు శృంగారమున కున్నంత ముదముగాని ఎద్దిగాని లేవు అందుచేతనే శృంగారమునకు ఉజ్జ్వల, శుచి అను నామాంతరములు కలిగినవి తక్కిన రసములు చరమావస్థయందే మనోహరము లగుచుండగా శృంగార మాద్యంత మధురమగుచున్నది అన్యరస విషయమున కావ్యగతమైన సుగాగణనీయత లోకమున నుండదు ఉద్ధత రసమైన వీరరౌద్రభయానక బీభత్సాద్భుతము లసాధారణములు ఆనందజనకతకు పద్యశ్లోకములుగావు శృంగారహాస్య శాంత కరుణములు మధురములు. లోకములో చాల సహజములు, సంస్కృతికి ప్రకృతికి అత్యంత సన్నిహితములు, సన్నితము, ఉన్నతములగు ఆనందప్రాయములు అందు తరతరముల జీవజీవముల పారస్పర్యపోషకుల హృదయముల నుజ్జాతి బాగించినది శృంగారము సృష్టిగతమై నుండుటయు నిమ్ముడ్చుకొన్నది శృంగారము ఆచార్య భోజదేవుని 'శృంగార ఏవ ఏకో రసః' అను రసరాద్ధాంతము సిద్ధాంతమునకొన్నను యథార్థముగా మధురరసమగుటయు, రసరాజము శృంగారమే—

ఈ శృంగారమే ఆంధ్రకవులను విందారగించు కవుల పాలిటి కల్పకమైనది అది చాలమట్టుకు సలక్షణాలంకారికసమయములకు 'మాద్రి(?)'

ఆంధ్రమున కాదికావ్యము మహాభారతము అది ప్రారంభముననే ప్రమద్వర, ఉపరిచరవసువు, యయాతి, శకుంతలాదుష్యంతులు, గంగాశంతనులు మొదలగువారి శృంగార మూరించు రసవదుపాఖ్యానములు గలదైనను, తాను నానారుచిరార్థసూక్తి నిధియైనను నన్నయ ఉపరిసమాఖ్యను క్రమపురుషులో చెప్పకొనకపోవుటచే కాబోలు ఆ శృంగార సురుచిరత్వము నంతగా రుచి మాపించలేకపోయెను. అతని ఆదర్శము 'ధర్మతత్త్వజ్ఞులు ధర్మశాస్త్రంబని, అధ్యాత్మవిదులు వేదాంతమనియు' నిట్లు తన కృతిని కొనియాడుట, అతని ప్రతిజ్ఞ ప్రసన్నకథాకలితార్థయుక్తి అట్టిచో కేవలము ఆర్యసంప్రదాయ విధేయము, కథాకథనప్రవణమునైన అతని మార్గము శృంగారముపై బహుదుండు టొక వింతగాదు

తిక్కనగారి రసమార్గ మొక తిన్నని రాజమార్గము ఎక్కడను ఎత్తుపల్లములు, ఒడుదొడుకులు నుండవు ఔచిత్యము గీటు దాటదు అతని ఇగకృతులంగుము అనుకున్నచో కాంపవాడన్నట్లు ఆభాసమూడనే శృంగార మవతరించును అది నిర్వచనోత్తర రామాయణమున వేదవతీ రావణులకును రంభారావణులకును, భారతమున సైరంధ్రీకీచకులకును ఘటిల్లించిన సమావేశములు

అందు రంభారావణుల ఘట్టమున —

"ఆప్తు డొకడు (పేరు చెప్పను మొదట) కొంచెము బాధలొందుచున్న సద్భావితయుం గొప్పది త్రిప్పిలో కొరికికొన్న వడంగిన ఫలాపులం బయిం గప్పిన చేకొంగు మూసికప్పను చెల్లిన నేను చెట్టిగెలప్పను చెప్పు జేయగలిగించుదము వింతగా నిట్లు ప్రతి విశేషము పాత్రోచితముగా శోభాతిశయ కల్పనాకారులై పోవుచున్నదట. రావణుడా వలకాయించి "ఎవ్వరెవ్వవీ వత్యంత కాముకాలం బున కెచ్చటికి బోయెదు" అని యడుగును. ఆమె 'ఏను రంభ నా పతి నలకూబరుం డతని పాలికి బోయెద నవ్వధూటి తిరిగి యాతని సరసంగ రెండు విటు లడ్డమువచ్చెద నాడు కేయబోవు తెలపు వింటే. పాయము నగవుం దమయాత్రయా కాక యొవ్వచో" అని మూక్తి

సరిగా జవాబివ్వనప్పటికి తరువాత వారివరుసలు కలియ వని తెలిసి కూడదని వారించుట. రావణు డంత 'నీవును నలకూబరునకే దగదువే ఘటియించెదు నైకకంబునన్' అని దెప్పరమాడును 'వాడును నన్ను గ్రహించి మనంబున రోయుచు నేను లంజయం గాదు వానితోడి తమకం బది లంజయగా' దని వాదించును ఈ సంవాద సందర్భము అసురగారించి విడిచిన యున్నృగాక్షి చందము, ఘట్టమున ఆద్యం తము రావణుని చూచిన రంభ భయాదంచల దృగం చలయై యున్నదను వర్ణన స్త్రీగాను మృగాక్షి, హరిణేక్షణ యను పదముచే పేలమాఱు స్త్రీ వాచకములుగా వాడుట మన్నగు విషయములు తిక్కన కావ్యశిల్పములోని రసనిర్వహణకు దృష్టాంతములు. రస పోషణకన్న రసాభాసపోషణ మనీధార త్రతిము అయినను కవిబ్రహ్మ కావ్యకల్పనే సెల్యారి సెం జాగ అనిపించుకొన్నది

ఎట్టన శృంగారము సత్త్వశుద్ధి కలది కామసంస ర్గము లేని మధురప్రణయానురక్త్యము వర్ణించుటలో అతనికి నైపుణము హెచ్చు. అతని హరివంశములోని ఉపాఖ్యానముల ఘట్టము పోతయామల ఉత్తరా ముచ్చల మూర్తి దాంపత్య ప్రణయకోలాహలము ప్రతి కలయించును ప్రౌఢయాత్ర ప్రబంధపరమేశ్వర బిరుద సార్థకునకు నిదర్శనప్రాయములు నృసింహ పురాణములోని అప్సరసల వనవిహారవర్ణనము శృంగార రసప్రధానమైన అగ్రాచీన ప్రబంధసరణి కొక యుజ్జ్వలంతిరియోనది ఇట్టి ముగ్గురి కవిత్వము విగ్గున వ్యంగ్యింది వారి కావ్యశృంగార పరమార్థము కాము పుర మార్ధము కళితమైన పవిత్ర ప్రణయానురక్త్యమని తేలుచున్నది

నన్నెచోడుడు రాజకవి యగుటచేతను గాబో లును కుమారసంభవ మహాకావ్యము పురాణదంప తుల ప్రణయగాథయైనను రాజస మట్టిపడునట్లు శృంగారము వర్ణించెను కరుణరసప్రధానమైన రతి విలాప ఘట్టమునకూడ విప్రలంభ శృంగారమును మిళాయించెను హరగిరిజావివాహసందర్భమున హైమవతీ వయస్యల వనకేళి, జలకేళి, విటవిట మదనప్రసంగములు, నర్మప్రసంగములు తన నాటి నాగ రక శృంగార క్రీడాప్రకారములకు 'ఉక్తి' అన్నట్లు ష్టించెను.

శివకవుల యతివృత్తము లన్నియు వీరశైవ గాథలు. అందుచే శృంగారమున కవకాశము లేక పోలేదుగాని వారి దృష్టి మడిగట్టుకొన్న మతాభిని విష్టము.

నాచనసోముని నాగరిక శృంగార సంగతి పరిశు ద్ధములందు నన్నెచోడునికంటె నాలుగాకు లెక్కువ చదువుకొన్నవాడు. ఎఱ్ఱనవలె హరివంశ కథాభాగ మునే కావ్యవస్తువుగా గ్రహించెను కాని రూఢమైన సత్తికాలపు శృంగారము ప్రణయబీజకము. అయితే సోమునిశృంగారము కామబీజకము. కావుననే ఉపా ఖ్యానేతరణాయఘట్టములందు ముగ్ధనాయకావర్ణనము చేయవలసియున్నను కాముంగిత నాయకావర్ణనమే చేసినాడు అతనికా కామప్రేమార్థభేదమే తెలి యదా యనిపించును తిక్కనగారి కృతులందువలెనే ఇతని కృతిగ్రంథమునందును రసాభాసములతోడనే శృంగారమురంగు బయటపడను తిక్కనగారి రంభలో కొంత మార్దవమున్నది రావణునకు కొందర పడి చెయిపట్టు వరసమునకు దొరకొని అరచెను ఉని పించుకొన్నాడు కాని వనీవగుణసవాదుడైన నాచనసోమునాథు డింకొక ప్రోవ ప్రోక్కెను అది ఊర్వశీనరకాసురుల సంవాదఘట్టము, ఊర్వశి నొక ప్రగల్భగను, నరకాసురు నొక మంచి సరసునిగను చిత్రించెను ఊర్వశి రాగానే నరకుడు 'నీ కమరలోయి వెన్నెలలు నింపెక కోర్కులు నాకు నింకునే' అని భావకవిత్వముతో పలుకరించును ఆ మాట ముగ్గించినదో 'నిన్నింతదాని చేసు నంతదాని చేసు' నని అకిమాపును కాని తారకు దగ్గఱ, హానికి టక్కులు నేకరు మన్మధలవా! రంభ రావణుని రవ్వ చేటీనట్టు కాక, తన గోపళి 'ప్రదాంసాకము' పైకి తో పనీయక మహాప్రేమ ఉన్నట్టుగానే 'ఇప్పుడంటే స్వర్గానికి వచ్చినావు కాబట్టి కబురంపి నావు గాని యింతకు ముందెప్పుడైన మచ్చటకొక్క సారి పిలిపించితివా భావా?' యన్నట్లు మాటల తోనే మభ్యపెట్టి, రసికులు రసభంగముసంగతి లోన పెచ్చరించుటకు తన చిత్తములేని రీతియుండలేక చిలుకలేని పంజరము సామ్యముచెప్పి, 'ఇచ్చల మాటలో, నిజమో! నాకములోన నకేక కన్యకలో మన్నవుదీగలం దగదు మానినులుండగ నంత కున్నదో జవ్వన మమ్ముకొన్న గతిపాని నను గనయాందలంచితే' అని యొక పాట్లు పెట్టును నరకు డంతటితో ఊరకొనునా! వాడు కేవలం ముడు! 'ఎంత దబ్బగిన మిరియాలం బొన్నల చరి పోసే' అని తన పట్టు మఱింత బిగించును. గత్యం తరముగానక ఊర్వశి ఒప్పుకొన్నదానివలె నొక గడుసెత్తు వేయును నరకునితో 'నీవు దేవతలను గెలి చితివి కాని వారి యాగభాగములను పొందలేక పోయితివి అని గెలిచి అప్సరసతోడి భావజ సౌఖ్య భాగ్యము వీరభోగ్య మనుమాట మనయొద్దయ హాధ వరకువుగాక' అని యొక కట్టడిచేసి నరకుడను వర కాసురు నోడింపజేసినది. తత్ఫలము పరిపాలనా ప్రయత్నమే నరకునకు నరకముగా పరిణమించునని యావెంక తెలియును. ఈయొక్క ఘట్టము చాలును

నాచన సోమనాథుడు తన సాహిత్యరసపోషణ చక్రవర్తి బిరుదము సార్థకసంజ్ఞగా, చేపట్టియు భిలపురాణ ముకకు ప్రబంధపు సొంపు సంపాదించె ననుటకు—

శ్రీనాథుని పేరు స్మరించునంత శృంగార శబ్దము స్ఫురించును. ఆంధ్రప్రబంధ వాఙ్మయ సౌధ నిర్మాణమునకు శృంగారశంకుస్థాపన అతని చేతి మీదుగనే అయినది. ఇతడు శైవుడే కాని శివకవుల వంటివాడు కాడు. చిరము శివునిమీద భక్తి శృంగారముమీదను ఇతనికి. అతని శృంగార ప్రియత్వమే అనేక శైవగాథలను శృంగార ప్రయాణ ములో పోతపోసెను, పురాణములకు ప్రబంధాకృతులు కల్పించెను. అతని శృంగారప్రియత్వమే శృంగార రసరథమునకు సిగముత్తిన హస్తమైపథము నాంధ్రీక రించి ప్రప్రథమముగా మన వాఙ్మయమును కావ్య సంపన్నము గావించెను. అతని శృంగారప్రియత్వమే స్త్రీపురుషసమాగోద్భవమైన సృష్టినంతటి నొక క్రీడా మాత్రముగా పరిగణించి ప్రేమాభిరామమునకు పేరు కూర్చి, క్రీడాభిరామ కావ్యావిర్భావమునకు దారితీసెను. అతని శృంగారప్రియత్వమే గుణనిధి సుకుమారుల వంటి పతితపాత్రలను సృష్టించి ధూర్తచిట శృంగార మున నిగమశర్మ, నిరంకుశులవంటి తరువాతి కావ్య పాత్రల నాటకములకు ప్రాతిపదికలు వేసినది. రస విషయమున కథా సందర్భమునుబట్టి కొన్ని కటువైన మాటలనవలసివచ్చును. ఉదా: హరవిలాసమున మహేశ్వరుని దారుకావనవిహారవర్ణనము, శైవధ మున శబరపత్నుల ప్రలాపములు—శ్రీనాథుడు క్రీడాభిరామమున వారాంగనాకాంతలను నఖశిఖ పర్యంతము వర్ణించుటలో అనుభవశాలి వలెపించు కొన్నాడు. తాను పుట్టిపెరిగిన గడ్డలో, తన చుట్టు ప్రక్కలనున్న తన జాతిజనుల జీవిత సాధకబాధక ములలో పాలుపంచుకొన్న సానుభూతిపరుడు, గతి రసికుడు అయిన మహాకవి అట్టి శృంగారమును వర్ణిం చుటలో ఆక్షేపణ యుండరాదు. కాని 'శిబికారాలు చెప్పుకొనిన డెందమునం గలగంగ చేర్చని కసవల్చు కాలువల'వంటి అర్వాచీనకవులు కొందఱు శ్రీనాథు డాధారముగా శృంగారము ప్రకటించిన క్షుద్ర ప్రబంధము లనేకము రచించి ఆంధ్ర వాఙ్మయమునకే అప్రతిష్ఠ తెచ్చిపెట్టిరి. అది ఔచిత్యవిచారమును ప్రయోగోపసంహారములందు సిద్ధహస్తుడైన శ్రీనాథునివంటి శృంగారకవుని చేతిలోనే ఉండవలసిన మహాస్త్రము. దానిని సమయాసమయములుగా మాటిమాటికి లోరసపోవు నట్లు ప్రయోగించు సునిశా దితను రాజమహేంద్ర వర కార్కొకుల కిచ్చిన సమాధాన మొక కార్కొగా— సుగంధద్రవ్య వ్యాపారాంశము, శ్రీలింగమునకు చెందిన ప్రతిపాదిత రమణీయార్థప్రతిపాదక శబ్దములే వాచకములుగా వాడుట, పదప్రసక్తి పద్మసమ్మేళన కలుదలను విశేషణము ప్రయోగించుట, తన అనేక ములను అభిరుచులను కావ్యవాటిలో కలగలుపు మున్నగు విషయము లెన్నియో నానావిధ శృంగార కళాజ్ఞానసనాథుడైన శ్రీనాథుని ప్రత్యేకతకు కొన్ని విశేషములు—

ఆంధ్రమహాకవులలో శృంగారమును భగవత్స రము చేసినవారిలో పోతనయే ప్రథముడు. శ్రీ శైల స్వామి ప్రతిపాదించిన రాధాకృష్ణుల ప్రణయ తత్త్వ మంతయునుండే పోతన కనుగొన్నాడు. సైతిమ్యాని దర్శనము రాధాప్రియుడైన కృష్ణుడు మాత్రమే పోతనదర్శనము నవరసయాత్రికుడు కృష్ణ స్వరూపము ఆ కృష్ణుడే అతని కృతినాయకుడు భాగవతకృష్ణుడు భారతకృష్ణునివలె మాహాల కృష్ణుడు గాడు. వ్రజముగ్ధాస్నిగ్ధకలాలపాలికల ముద్దులాడు మాయమోసలనున్నని పేరుమగాడు. వయ సునకు మించిన చాలకములు చేసి గొల్లపడుచుల పిగ్గులు కొల్లగొన్నవాడు. అట్టి రసికులుగ జెట్టి యగు భగవంతుని శృంగారమును వర్ణించి అభి లాంధ్రుల సాదల బాపించిన పోతన కవితా శ్లాఘ నీయుడు.

నావికకూడా భాగ్యవకర్త దగ్గుబల్లి దుగ్గన శృంగారము సంసారపక్షముగా నుండును. గ్రంథ ములో ఆలంబనవిభావ భాగస్వాములాశ్రయ వాకులు ఉద్దీపన విభావము తగుచితమై, ప్రశాం తము, పవిత్రమునై ప్రాబంధికమగు అపప్రథకు దూర ముగుచున్నది—జక్కన విక్రమార్క చరిత్రయందు ధూర్తత్రిశాప్రపత్తనపరమై శృంగార మూసగ వల్లిగా భావించును. ఉజ్జ్వలరసమున మాతృశక్తియైన స్త్రీతత్త్వ మాహాదము స్తనము సాధనముగా చేసిన తలితలు కవి ఇతడే. పిల్లలమఱ్ఱివారి పిన్నవారి చేతిలో అభిజ్ఞానశాకుంతలము శృంగారశాకుంతల మైనది. అందు కొంత సొంతపైత్యము చేరి కొన్నిపట్ల శృంగార మౌచిత్యదూరమైనది.

పెద్దనగారితో ప్రబంధశృంగారపట్టభద్రుడు పట్టాభిషేకమహోత్సవమైనది. రామరాయని యొక వేలమునట్టిగా, దాపరిపాటుగా పరిణమించినది. కాని పెద్దనాది మహాకవులచేతిలో శృంగారగౌర వము చెక్కుచెదరలేదు. ప్రబంధమందరు అందముగ పోతంప్రగమును లందుడుగాని వరూధిని వర్ణనభావమది మహాప్రబంధనాయికలు తెలుపుకొన్నమాత్రి అతి లోకమోహన సౌందర్యముతోడనే మనకు సాక్షాత్క రింతురు. అది పెద్దన తిమ్మన మహాకవుల ప్రత్యేకత. మనుచరిత్రమున విశ్వవిరాముడగుము కారణముగా శృంగారమున కారణము కాంతముతోడి సంభ

ర్ణనము కల్పించెను. నాయిక కామశాస్త్రోపాధ్యాయినివలె ప్రియుని సౌఖ్యంబునందుట కుపక్రమించిన ప్రగల్భయైనను, ప్రియునిరాకృతియైన నిద్రవ నాయిక నప్పుడు సిగ్గువిడిపోయినది మన వాఙ్మయమున వనిత తనంతతా వలచివచ్చుట మొట్టమొదట కుమదగ్రలో నే కనిపించును.

పారిజాతాపహరణమున ప్రప్రథమముగా ఖండిత నాయికా చిత్రణము కనిపించును. అదే తరువాత రాధికాసాంత్వన సత్యభామాసాంత్వనములకు మార్గదర్శక మాయెను. ఇందు శ్రీకృష్ణుని దక్షిణ నాయకత్వము చక్కగా యేర్పరచబడినది ముక్కు తిమ్మనగారి పలుకులకు అతని నాయిక ఏడుపు కూడ ముద్దుగానే యుండును

ధూర్జటి అనుభవసిద్ధుడైన గణికాశిఖామణి అతని శివభక్తి యెంతయో స్త్రీరక్తియు నంత. వేశ్యకన్యాకథయందు నాడు తాను చక్కబెట్టిన సామెల యుంటిగుట్టులు, వేశ్యమాతల చాతుర్యములు చారచక్రముతో చెప్పి కొన్ని ప్రబంధములకు వారకాంతా శృంగార ప్రదర్శనమున చేయూత నిచ్చెను

కందుకూరు రుద్రయ కామపురుషార్థమును మోక్షోపలబ్ధికి సోపానము కాగలదను నొక నూతన సిద్ధాంతమును నిరంకుశోపాఖ్యానముద్వారా నిరూపించెను

పంకుసాల నృసింహకవి కవికర్ణరసాయనమని ప్రౌఢముగా పేరుపెట్టి 'యతి విటుడు గాకపోవునె ట్లస్మదీయ కావ్యశృంగారవర్ణనాకర్ణమున' అని ప్రతిజ్ఞచేసి గ్రంథము ప్రారంభించెను

పెద్దనచేతిలో శాంతరసముతో పేచీపడిన శృంగారము రాయలచేతిలో పరాజయము స్వీకరించినది. రాయలు శృంగారమునకు రసస్థితి తేలేక పోయెనుగాని కొన్ని సన్నివేశములు, వర్ణనలు మాత్రము చేసెను. ద్రవిడాంగనా వేశ్యాజనాలి పాలికల విలాసాదులు, పుష్పలావికల నర్మప్రసంగములు, గ్రీష్మర్తువునందు ప్రపల నుపవిష్టులై పథిక్రీడ నరునియించుకొను పాంథు లచటి విలాసవతులను చూచి వికారము లందుట మున్నగునవి స్వభావోక్తి సుందరములు. చెఱకు తోటలలోని తియలపాకు తీగెలు పోకమ్రాకులను పెనవైచుకొనుట నొక చిత్రమైన శృంగారసన్నివేశముగా చేసెను. శృంగారసందర్భములందును వైష్ణవమతాభినివేశమైన తన వ్యక్తిత్వమును ప్రదర్శించుచుండును. ప్రత్యూషపవనాంకురములవలన నగు వనమాలి వినూతన పరాగల ముత్యాలసన్నిధి ప్రణయకలహాభాజనులై శయ్యల నూరక పరుండిన దంపతులకు మేలుకొలుపుతో పాటు హెచ్చరికయట! గోదాదేవి ప్రత్యంగ వర్ణనము, విష్ణుచిత్తుని విజయానంతరము దేవదాసీజన మాతని కెదురుకొనుటయు అంత సందర్భోచితముగ లేవు

రామరాజభూషణుడు ఆలంకారికుడైన కవి శృంగార మాతని పిలిచిన పలుకును కాని అతనికి తిరుమలంబనవిభావముపైకంటె ఉద్దీపన విభావముపై మోజెక్కువ. వసుచరిత్రమున కొంత వర్ణింపబడినను గిరిక వసురాజునివలె పతికి ప్రత్యక్షము కాదు. కథాశరీరము తక్కువ. ప్రభూతమునకంటె అనుపాన మెక్కువైపోయినది. కాని నాయికా నాయకుల సమావేశము నాటకోచితముగ నున్నది. ఒక వస్తువుయొక్క ప్రత్యంగసాదృశ్యమునందే తద్వస్తువును గూర్చిన భావనాశక్తి విజృంభించునను సిద్ధాంతమును, సంభోగసందర్భమునకంటె విప్రలంభమునందే రసభావనను పరాకాష్ఠ నంటించి రూఢిచేసిన యంతటి ప్రౌఢకవి మరొకడు లేడు. ఇతడు నిజముగా శృంగారదేవతచే సంగీతము పాడించెనని చెప్పవచ్చును

పింగళిసూరనగారి శృంగారములో కొంత ప్రత్యేకత కలదు. అతడు తన మానవమనస్తత్వ పరిజ్ఞానముతోను, కావ్యశిల్పదక్షతతోను శృంగారమును నడిపించును—కళాపూర్ణోదయమున మణికంధరుని వలచివచ్చినవిధ కలభాషిణి నలకూబరుని పొందగోరుటకు హేతువు కామ్యోపస్వభావము నందు తదాభాసమేనియు కొంత ఆత్మశాంతి నిచ్చునను కాముకధర్మము, సుగాత్రీ శాలీనుల స్వభావమున సహజసౌందర్యమును, నిరాడంబర చిత్తవృత్తికి బింబప్రతిబింబభావము గల్పించి యొక సరళమైన శృంగారమార్గమును చూపించెను. మణిస్తంభని 'అంగనల కంగజ సంగరకేళికావిశేషదశలయందు గుక్కుడగట సౌఖ్యగకు ఒక్కగవారి కంటె' అను రిత్యాసములతోడి మహాకాముకత్వము, కలాపుదుని గాఢానురాగ యూథమైన గాఢాసక్తేమ మొదలగు రకరకముల ప్రేమలతో, ప్రేమమూర్తులు ప్రజ్ఞామూర్తులనగు స్త్రీపాత్రలతో అద్భుతశృంగార సృష్టి గావించినవాడు సూరన. అతని చేతిలో శృంగారము రసమాత్రముగాకాక కళగా పరిఢవిల్లినది.

రాయలచే రాధామాధవకవి యని బిరుదందిన చింతలపూడి యెల్లనార్యుడు రాధాకృష్ణుల ప్రణయకథ్యమును కావ్యధోరణిలో వర్ణించుటలో పోతనగారి ననుకరించును. అతడే వెలిదండ్ల వెంకటపతి ప్రభృతులకు వస్తుభిక్ష పెట్టిన మహాభాగుడు.

ఇక దక్షిణాంధ్రయుగ వాఙ్మయమును పరామర్శించినచో ప్రబంధములేకాదు ప్రతిగ్రంథమును శృంగారభూయిష్ఠమే. రఘునాథరాయ లతని

రాజకవి, విశిష్టాద్వైతి పారిజాతోపాఖ్యానమువంటి శాంతరసమహాగ్రస్తమగు కథను శృంగారప్రధానము గావించెనన్న తక్కిన కవులమాట చెప్పనేల! అతని కంటె ఘను డాచంట మల్లన్న యనిపించుకొన్న వాని కొడుకు విజయరాఘవుడు అతని కాలమున శృంగార మింకను విజృంభణలు చేసినది శృంగార పదపూర్వకములగు క్షుద్రప్రబంధము లెన్నియో బయలుదేరినవి కొందరు గ్రంథకర్తలు ఇతిహాస పురుషులగు మహానుభావుల చరిత్రల మాటుమూలలందు రంధ్రాన్వేషణ చేసి చేసి తమ శృంగార పిపాసను కొంత శాంతింపజేసికొనిరి అట్టివారిలో అహల్యా సంక్రందనము, శశాంకవిజయము, పార్వతీపరిణయము మొదలగు గ్రంథములు రచించిన కవులు ముఖ్యులు. మఱియు బహుగ్రంథములందు బ్రాహ్మణశృంగారము నీచాతినీచముగా వర్ణింపబడినది రఘునాథ కృతుల యందింటను ఈ విషయము గలదు. దీని కోసము ప్రత్యేకముగా తంజాపురాన్నదానపత్రమను యక్షగాన మొకటి రచింపబడినది దానినిబట్టి వారు తంజాపూరు సోమరిపోతుల సత్రములో తిండిమేయు చుండిన బాపనయ్యలు రూపాజీవులగు వేశ్యలను యాకలిచ్చుకొనవలెక తమ కంచిగరుడసేవాది పుణ్యములను ధారవోసెదమని వారినంటపడుచుండెడివారని తెలియును—ఈ యుగమున రాజులతో రంకు పోయిన కవయిత్రులుండుట ఇంకొక విశేషము స్త్రీ సహజమైన సిగ్గునుగూడ విడనాడి గ్రంథములు రచించినారు కాని స్త్రీకృతములగుటచే శృంగారము సైత స్త్రీప్రకృతి చాలమట్టుకు తేటతెల్లము కాగలదు ఈ యుగమున చెప్పుకోదగిన శృంగార కవు లిరువురు. క్షేత్రయ, చేమకూర. క్షేత్రయ మువ్వ గోపాలముద్ర భానుదత్తుని రసమంజరికి లక్ష్యకోశము చేమకూర వారి అపూర్వప్రబంధము ఇందు ముద్విధములైన నాయికాశృంగారము ఉలూచి—వరూథిని తలపింపజేయు ప్రగల్భ, కామేంగిత చిత్రాంగదముగ్ధ, ఆమెది తొలిచూపులలో సుభద్రసంగతి పూర్వరాగచేష్టితము రసధ్వని, రహోచితమైన అలంకారిక రీతియు నీతని విజయవిలాసకావ్య శృంగారగౌరవమునకు పోషకములు.

ఈ యుగప్రబంధములన్నియు పూర్వకావ్యముల కనుకరణములే వానిలో శృంగారమునుగూర్చి ప్రత్యేకము చెప్పుకోదగిన గొప్ప యేమియు లేదు. ద్వ్యర్థికావ్యములందు కవికి శ్లేషకోసము కష్టము చేయుకొనుటతో సరిపోవును కథకములు, స్థలపురాణములు ప్రాయికముగా భక్తిప్రధానములు రావిపాటి త్రిపురాంతకుని అంబికాశతకము, రామలింగని పాండురంగమాహాత్మ్యములో పరకీయశృంగారముగల నిగమశర్మోపాఖ్యానము మున్నగు రెండు మూడిందుల కపవాదములు యక్షగానాదులందు ప్రక్రియా, రచనాప్రణాళికయు వేఱుగాని తక్కిన దంతయు ప్రాతప్రబంధధోరణియే.

ఇక ఆధునిక యుగమునకు దిగినంతనే కవియే నాయకుడు నాయిక ఊహాప్రేయసి లేదా ఏ పొరుగింటి కోయరో అయితే అన్యాపదేశముగో మర్మకవిత్వ మవలంబించును మరికొందఱు బ్రదికియున్నవాళ్ళ భార్యలను నానాబాధలు పెట్టి ఆమె చచ్చిపోతే పాడుభూమితో కలక మొకటి వ్రాయుటయు ఆచారమై యున్నది. ఇట్లే నవయుగభావకవిత్వమున శృంగారము ముఖ్యముగా నుండి పోయినది అసలా శృంగారము రసపర్యవసాయి కా జేరాదు

పై చరిత్రనుబట్టి చూచినచో శృంగార మాంధ్ర వాఙ్మయరంగమున ప్రధానభూమిక నిర్వహించినట్లు తెలియగలదు ఏ వాఙ్మయమునను ఇంత శృంగార వ్యామోహము కవుల కున్నట్లు కనిపించదు కవిత్రయమువారినుండి నేటివారి దాని పరిణామ క్రమము సరసోన్ముఖమగుచునే వచ్చినది చివరికి కూచిమంచి జగ్గనిపాటిలో బూతుకూతల స్థితికి వచ్చిన దాంధ్రశృంగారము. రసికులను విసుగెత్తించినది అందుచే కవు లిప్పుడిప్పుడు ఇతరరసముల తెగ వ్రాయుచున్నారు.

కష్టజీవులు

శ్రీ పీరుభొట్లు సూర్యనారాయణ

పర్వతముల జంటవలె నున్నవీ యెద్లు
నడచుచుండి తూలిపడుచునుండె,
నెండుటాకులోని యీ నెలవలె లోని
యెముకలెల్ల జూచి యెంచవచ్చు.

సంచివోలెనుండె చర్మంబు, ముడుతలై
గాజుబిళ్లలట్లు గండ్లు మెఱయు,
చావలేదుగాని కళ్యావశిష్టమై
యూర్పుచుండె! బాధకోర్చుచుండె!

మూపుపైన కాదు మోకాలిపై కూడ
కాయ కాచియున్న కష్టజీవి,
యెన్ని పుట్ల భూములివ్వి పండించెనో!
వట్టిపోయె నాటి బలసమృద్ధి!

బడియ చేరబూని, యెదనెడ బాదుచు,
తోకనిఱిచి, యెక్లదోలుచుండె!
కఱకు కొఱుకవోలి కన్పట్టుచున్నాడు!
ఎచటి కివ్వి? వీని నేమి సేయు?

కొమ్ములుండి కూడ గుమ్మగానోపవు
బుస్సుమనవు, యూర్పు పోసికొనుచు,
శాంతమేమి! వీని సౌజన్యమేమిరా!
యిట్టిచిత్తవృత్తి యెట్టులబ్బె!

లాంగలములు గట్టి, లాగించి బండ్లను,
వీని కష్టఫలము విసువ మెసవి–
క్రియమొనర్చ దుదకు రెండు పుంజీలకు
పర్వతములవోలు వానియెద్లు

బలము దఱిగియున్న పశువుల రక్షింప
కానవంబులేవి? శాలలేవి?

ద్రవ్యమునకు నేడు దాసులైపోయిరి
రైతులౌర! ప్రేమ రహితులగుచు

పచ్చినీళ్ల కొఱకు బాధింపగా లేదు
పెట్టుగాక నీవు గొట్టుగాక
కండరములు నీదు కలిమికై పెచ్చించి
అసువులొండెయున్న పశువు లివ్వి

అడవులెల్ల దోటలయ్యె, నాడోటలు
పంటభూములయ్యె, బయళ్లు లేవి?
తిరుగ జోటు లేదు తిన మేతయా లేదు
పసరములకు నద్ది బ్రతుకు తెఱవు.

పేరుకనగ, చెఱకు పైరులు మెండయ్యె
ఆ పొగాకుతోట, లంతులేదు–
గింజపైరు కాదు కిట్టింపు—పసులకు
మేతలేదు–మనకు మెతుకు లేదు!

పశులమేతకనవు ప్రత్యేకముగ పెంచి
మేటివేయు కట్టుబాటు లేదు
వట్టిగడ్డి యెంత బలమైన మేతరా!
అదియునైన జాలినంత యేది?

పంజరములనుంచి పండ్లు గింజలు పెట్టి
పెంచుచుంటి వీవు పిట్టకదుపు
కష్టములకు నోర్చి కనిపెట్టుకొనియున్న
జీవులన్న నేల శీతకన్ను–

పొరపాట్లనుచు బడిచచ్చుచున్నాడు
మానవుండు బుద్ధిమంతు డౌట!
కరుణ చూపలేడు, తన కార్యమా యేమి?
ఈ కనీసధర్మ మెఱుగవలదొ!

అమరు కాంధ్రీకరణము

★

శ్రీ విసుదవోలు వెంకటరావు

అమరుక మధుర భావమయందలి శృంగారరసోత్తర గ్రంథము శృంగారరసగుళిక యని శృంగార రసపేటికయని, శృంగార కంఠాభరణమని రసజ్ఞులు దీనిని గొనియాడెదరు ఇది కావ్యవిద్యావ్యాసక్తులకు ప్రభూషణము సంస్కృత హృదయులకు సంతతాహ్లాదకరము దీనిని శతకమని సంప్రదాయజ్ఞులు, లఘుకావ్యమని పాశ్చాత్య విమర్శకులు—ఖండ కావ్యమని నవీనభావుకులు వ్యవహరింతురు

అమరుక మాదిశంకరులు రచియించిరని ఐతిహ్యము అమరుకవి రచించియుండునని గ్రంథాంతరంగిక ప్రమాణము కవి యొక్కరైన నమరుకమాకృతి కర్తకమరత్వము సిద్ధింపజేసినది సుప్రసిద్ధ సంస్కృతాలంకారికులు, ఆనందవర్ధనుడు వామనుడు, నమరుకము నుదాహరించిరి కవితాప్రపంచమున శోక వ్యాసుడు కాళిదాసుకన్న ఘనయశస్సు గాంచిన మయూరుడు తన సూర్యశతకమున నమరు శ్లోకచ్ఛాయల ననుసరించె ననుటచేత నమరుక కావ్యప్రఖ్యాతి విశదీకృతమగుచున్నది దాక్షిణాత్య సంస్కృతకవి స్తుతికెక్కిన 'అమరుకవి' క్రీ శ. 8వ శతాబ్దికి ముందువాడనుట నిస్సంశయము.

అమరుకమందలి శృంగారము వర్ణనాప్రధానము గాదు ధ్వనిప్రధానము రచన మేకభావమాత్రగ్రథితము గాక, బహుభావసమన్వితము కేవలాలంకారికకవి సమయముల ననుసరించి, కావ్యసృష్టిసేయక, నాయకానాయిక రసభావసందర్భములను సన్నివేశములను రసోల్లసితములగునట్లు జీవకళాభాసురములుగా నొనర్చి, యమరుకవి శృంగార రసపోషణము కావించినాడు.

ఇందలి శృంగారము, మేఘసందేశ కావ్యాదుల యందలి శృంగారమువలె నేక భావగ్రథితము గాక, భాణములయందలి శృంగారమువలె, నసభ్యము గాక కుచశతకాదులయందలి శృంగారమువలె నుస్వాదరూపము వహింపక రసనిష్యందమై రసికజనాంతఃకరణ సంతతద్రవీకరణ కారణభూతమై వెలయుచున్నది

సంస్కృత భాషావాఙ్మయమున నమరుక మెట్టిదో ప్రాకృతభాషావాఙ్మయమున హాలుని గాథాసప్తశతి యట్టిది రెండును శృంగారరస ప్రాధాన్యములే రెండును, కేవల శృంగారరసముచే కావ్యరచన సాధ్యమని దారిచూపినవియే అయిన రసనిరూపణమున భిన్నపథకములైనవి దానియందలి శృంగారము, ప్రాకృతముగావున యమాయకపు పల్లెటూరి పడుచువంటిది రెండవది సంస్కృతము గావున నాగరకతయం దాఱితేరి, పలుపోకడ లెఱింగిన కులటాంగనవంటిది ఒకటి ముగ్ధశృంగారము చేయొకటి ప్రౌఢశృంగారము నిరూపించినవి.

సంస్కృత వ్యాఖ్యలు

సంస్కృతమున నమరుకవ్యాఖ్యలు లిరువది మనకు లభ్యములగుచున్నవి 1

(1) రసికసంజీవని - అర్జునవర్మ
(2) అర్జునవర్మ - రసిక సంజీవిని
(3) రవిచంద్రుడు
(4) కోకసంభవుడు
(5) గోష్ఠపురీంద్రసూరి
(6) చంద్రఖంకౌలాధరుడు
(7) దేవశంకరుడు
(8) నందలాలుడు - భావబోధిని
(9) నందికేశ్వరుడు

1. *New Catalogus Catalogoram by Dr V. Raghavan. Published by the University of Madras 1951 Page 251 to 253.*

(10) కొమండ జ్ఞానాకరీయ కళాధర రవిచం ద్రుడు ఇది శృంగార వైరాగ్యపరముగా రచిత మైనది

(11) చతుర్భుజమిశ్రుడు భావచింతామణి
(12) కేవరామకృష్ణుడు
(13) రామరుద్రుడు
(14) రామానందనాథ పండితుడు
(15) విదగ్ధ చూడామణి
(16) విద్యాకరమిశ్ర
(17) వేమభూపాల శృంగారదీపిక
(18) వీరవల్లి శ్రీనివాసాచార్యులు
(19) సూర్యదాసు శృంగార తరంగిణి
(20) హరిప రభట్టు

ఇది కాక, తంజావూరి రఘునాథరాయల కాల మున (1614 1634) శృంగారసంజీవని యను సంస్కృతవ్యాఖ్య యున్నట్లును, నది రఘునాథ రాయల కంకితము చేయబడినట్లును మైసూరు పరిశాలీయము (అముద్రితము)న నీ క్రింది విధముగ జెప్ప యున్నది

"అమరుకాలంకార వారిధంగికల శృంగార
సంజీవని కామదుండు"

పై వానిలో విద్వన్మహాకవి శ్రీనాథుని కాశ్ర యదాత యగు పెదకోమటి వేమభూపాలుని వ్యాఖ్య శృంగారదీపిక మిగుల వ్యాప్తిలో నున్నది ఇది తెలుగు లిపిలో మాత్రమే ప్రకటితమైనది దేవనాగరి లిపిలో నింగ్లీషుభాషా వివరణముతో ప్రకటితమైన యీ వ్యాఖ్యానసర్వస్వమును రాష్ట్రేతర విద్వాం సులు గ్రహింపగలరు

తెలుగు టీకలు

అమరుకమునకు తొలుత తెలుగు టీక తాత్ప ర్యము వ్రాసి ప్రకటించినవారు శ్రీ చదలువాడ సీతారామశాస్త్రిగారు వారు దీనిని క్రీ శ 1865 సంవత్సరమున రచించి ప్రకటించిరి ఆ వెనుక చాల కాలమునకు శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్ర వ్యాఖ్యలతో ప్రకటించియున్నారు

కానుకొలను అన్నమరాజు

ఆంధ్రవాఙ్మయమున మనకు లభ్యములైన యమరుకాంధ్రీకరణములలో కానుకొలను అన్నమ రాజుదే మొదటి కృతియని, చెప్పనొప్పును ఇది పూర్తిగ లభింపలేదు కాని యిందుండి ప్రబంధ రత్నావళిలో నీ క్రిందిపద్య ముదాహృతమై, యాంధ్రీ కరణమున్నదని తెలుపుట కాధారమైనది

*చులుకన జాపమందిరుచు చో
గటకాముఖ పరివిమాద ?
ల్లాలయమనభాంగులం గదిసి
యుప్పొడు కెంజిగురాకు సత్తిచే
నలవడి కర్ణపూరమున నంటిన
తుమ్మెదవోని పార్వతీ
లలవకటాక్షదృష్టి మనలం
జరితార్థుల చేయు గావుతన్

(ఇది యమరుక ప్రారంభశ్లోకము "జ్యాకృష్టి బద్ధ కటకాముఖ పాణి పృష్ఠ ప్రేంఖన్నఖాంశు చయసంవలితో ఽమ్బికాయాః, త్వాం పాతు మంజరిత పల్లవ కర్ణపూర లోభ భ్రమత్ భ్రమరవిభ్రమ భృత్కటాక్షః, అనుదాని తెలుగుచేత)

ఈయన్నమరాజు క్రీ శ 1494 లో నున్నట్లు క్రింది శాసనములవలన దెలియవచ్చుచున్నది

---

* ప్రబంధ రత్నావళి — బ్రహ్మశ్రీ యుత వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారిచే సంపాదితము పుట 2 ఇందలి పద్యములు ప్రాచీనాంధ్రకవులనుండి యిరువురు సంధానకర్తలు (1918) కూర్చిన సంకలన గ్రంథములందలివి ఒకటి పెదపాటి జగ్గన ప్రబంధ రత్నాకరము ఇది యముద్రితము—మదరాసు ప్రాచ్య లిఖితపుస్తకములకు తంజావూరి పుస్తకాగారమున సంఖ్య (189) గా లభ్యమగుచున్నది రెండవది 'ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తు' న సుధాహార గ్రంథమని పేర్కొ నబడిన సంకలనము దీని కర్త పేరు తెలియరాదు ఇది యముద్రితమే ఈ రెండింటియందలి యపూర్వము లైన కృతులను పద్యములను సంగ్రహించి విలువ గల పీఠికతో నలంకరించి, గ్రంథరూపమున ప్రచు రించిన శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిపాదులకు ఆంధ్రవిద్వ ల్లోక మెంతయో కృతజ్ఞత చూపదగియున్నది ఇదు కొంత సంస్కారముబడిసి పునర్ముద్రితము కావలసియున్నది

శ్రీగణాధిపతయే నమః శ్రీ జయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవర్షంబులు 1616 అగునేంటి ఆనందనం వత్సర శ్రావణ బ 10 రోహిణీ నక్షత్ర శు(లా)గ్నమందు యజనయాజనాధ్యయన, అధ్యాపక దాన ప్రతిగ్రహ షట్కర్మనిరతులయిన యజుశ్శాఖ, అంగీరస బార్హస్పత్య, భారద్వా(జ)సగోత్రులైన కామంగోలని మారయరాజు అన్నయ్యగారుకు అన్నయ్య(కు) శ్రీ తుంగభద్రాతీరం భాస్కర క్షేత్ర మందుల శ్రీపంపా విరూపాక్ష దేవుండు ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్యాభివృద్ధి అనువున్నాగాను ఆచంద్రార్కతారకం రక్షిం(చు)ను మంగళయ్యగన్ శ్రీ శ్రీ శేయున్

ఈశాసనము హంపీమహాక్షేత్రమున నైన బస్తియాలయమున కెదురుగనున్న రాతిపైనున్నది ‡ ఇందు పేర్కొనబడిన అన్నయ్యయే, అన్నమరాజు కాదగును. ఇతని తాత మారపరాజు నాతనిచే విషయము తెలుపుచున్నది మఱియు ఇతడు ఆపస్తంబసూత్రుడనియు భారద్వాజసగోత్రుడనియు, హంపీక్షేత్రవాసియనియు, దెలియుచున్నది. కామంగోలనే, 'కామకోలను' అయినది

ఈ యన్నమయ్య కృతినుండి పెటలోకసీసపద్యము మాన ప్రబంధరత్నాకరిలో నుదాహృతమైనది అది త్రిపురాంతక దేవునిమీర్చిన దైవస్తుతి ఆ పద్యము నిందుదహరించుచున్నాను.

"తిమిరిరాశికి దిక్కు తిరుగు చక్రంబులు
మెట్టుల బదిలమై మెఱయు తేరు
బహుముఖంబుల పేర్చుపచరించు సారథి
ప్రాసీదూపగ రానివాయువగులు
గట్టిరై తీగనక్క యదీర్ఘ విల్లుగమ్ము
ప్రగిహితంబుగ ప్రోతమారునారి
విజయానుకూలమై విలసిల్లు బాణంబు
నరిరేనికోటుల సంఖ్యబలము
తనకు నబ్బుటయును బుద్రత్రయము గెలిచి
పృథులవిఖ్యాతి గైకొన్న రథికవరుడు
జయము తేజంబు ధృతియు శ్రియము మెలర్ప
మనల గరుణావిధేయుడై మనుచుగాత."

2. తాళ్ళపాక తిరువేంగళప్ప

అన్నమరాజు కృతి తరువాత పేర్కొనదగినది తాళ్ళపాక తిరువేంగళప్ప యాంధ్రీకరణము ఈ యాంధ్రీకరణ మముద్రితము గ్రంథము చివర నిట్లు చెప్పుకొనియున్నాడు

"ఇల దాళ్ళపాక నన్నూల
తిలకుడు, శ్రీ వెంకటేశ దీక్షిత సుతు డు
జ్జ్వల కవితాంధి తిరువేం
గళప్ప యమరుకను తెలుగుగా రచియించెన్"

తిరుపతి క్షేత్రమున సంకీర్తనాచార్యులై ప్రఖ్యాతి జెందిన తాళ్ళపాకవారి వంశీయుడగు నీ తిరువేంగళప్ప క్రీ శ 1600 ప్రాంతమున నున్నవాడు. ఈత గ్రంథమును తిరుపతి వెంకటేశ్వరునికి కృతి నొసగియున్నాడు ఈ యమరుకాంధ్రీకరణము సంపూర్ణముగ నున్నది చాలవఱకు చంపకములు, ఉత్పలములు వాడుకరైనవి. లెక్కకుగా మత్తేభ శార్దూలములు, కందములు వాడబడినవి. కేవల శృంగారరస ప్రధానమగు నిట్టి కావ్యమున, వీరరసానుగుణ్యములగు మత్తేభ శార్దూల వృత్తముల వాడిక సరసముగా నుండదను తలంపున నీతడు వానిని విడిచియుండవచ్చును అముద్రితము గాన దీనినుండి కొన్ని పద్యముల నుదాహరింతుము. మూలమున ప్రతి పద్యమునకు ముందు వ్యాఖ్యాతోరిక భావంలో చిన్న వివరణము వచన రూపమున నున్నది

"శ్రీరుచిరాంగనాక్రమవిచిత్ర
విభూషణభూష చందనో
దార విలాసదీపితముసై, యసి
తోత్పల కాంతి మించి, శృం
గారరసంబు దోచెనన గన్నుల
పండువులైన మేని యా
యాశ్చరములాను వేంకటనగాధిపు
డీవుత మాకు గోరికల్"

"వచనము— శృంగారరసప్రధాన మమరుక కావ్యము. శృంగారము - సంభోగము, విప్రలంభము అని రెండు విధములు అందులో సంభోగ శృంగారం

‡ దక్షిణ హిందూదేశ శాసన సంపుటములు. 4 సంపుటము. No. 271 ను. 60 పుట హంపీక్షేత్ర శాసనములు.

మొదలుగా మహోత్సగించి శృంగార రసావలి అలంబన విభావమైన నాయికాస్వరూపమును దేవతగా భావించి, తృతీయ పురుషార్థమును కూర్చి, ఆశీర్వ దిస్తున్నాడు."

"చెదరి చలించు ముంగురులు,
స్వేదకణంబుల వింతనాయి బొ
ట్టాదపురకాంత కాంతిమీరు
సౌయ్యన సోలెడు కన్ను దామరల్
కదలెడు కుండలంబులును
గల్గిన పాదుషభాషమానయా
ముదితి ముఖారవింద మతి
మోదము మీకు నొసంగు గావుతన్."

(ఇది 'అలోలామలకాకలిం' అను శ్లోకమునకు దెలుగుచేత యూల శ్లోకములోని చివర పాదమున 'వ శ్యాం పాతు చిరాయ కిం హరిహర బ్రహ్మాదిభి ర్దేవతైః' అను భాగము పై పద్యములో వనువదింపబడ లేదు)

"దెలువుడు వచ్చు వేళ సరసీరుహ
లోచన, మంగళార్థమై
కలువల గాదు తోరణము గట్టుట,
వాలిక చూపుదంస లే;
యలరుల గాదు మించు టుపహారము,
నవ్వుల గావి, యర్ఘ్యముల్
కలశగతాంబుపూరమున గాదు
చెమర్చుతు రోజపాళి చేతన్"

"క్రొంక్కొగ వచ్చు నాథ దటముగా
గని యంఘ్రులు మాయ లోకచే
పక్కన నవ్వు దాకాక కొపంబున
గప్పు; భ్రితెమాక్తులాడుచా
దిక్కటు చూడకే చెలుల దిక్కయి
ముచ్చటలాడుచుండు నీ
చక్కరబొమ్మ ప్రేమ కడుదక్కన
బోబాలయల్క చూచ్చెరి!"

"యామవరపార్థ్రిమున్ కిసలయారుణ
కోమలమున్ వినూత్న
కర్మాకళి నూపురంబును,
మదాలసభారము నొవదంబుచే
తరభూరుఘుంతు ప్రేమయుక్త
బరాంగనచేత తాడితం
బైవిలసిల్లు బాదు ప్రముమాయుధ
దేవునకుం బ్రియంబునున్."

ఇది "పాలక్తకేన నవపల్లవ కోమలేన" అను శ్లోకమునకు దెలుగు.

గ్రంథసూచి.

1. ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగార నివేదిక-(1911-12-13) R 107-K-4-25.

2 కవికవుల చరిత్ర పుట 184-185 1934 (వంగూరు సుబ్బారావు)

3. తిరుపతి దేవస్థానమువారి యార్షకాఖా విశేదిక. 800 పుట.

4 ప్రాచీనాంధ్ర కవులు తాళ్లపాకవారు. భారతి, ధాత-మార్గశిరము

5. శిష్టు సర్వశాస్త్రి యమకకావ్యటీక పుటలు—8 4 (1937) 841-842 పుట

తాళ్లపాక తిరువేంగళప్ప కృతి వెనుకవయగా తన వాఙ్మయమున నమరు కాంధ్రీకరణములు విశేషముగ గన్పట్టుచున్నవి వీనిలో తొలికృతి యాంధ్రీకర్త

1 శిష్టు సర్వశాస్త్రి (1830-1860)

శిష్టు సర్వశాస్త్రి, మహోద్దండకవి పండితుడు, సంగీత సాహిత్య విద్యానిధి శిష్టు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి కొమారుడు క్రీ శ 1880 సంవత్సరమున నమరుకమును దెలిగించి, తన కాశ్రయుడును శ్రీకాకుళము ప్రభువును నగు దామెర వేంకటపతి రాయనింగారికి కృతినిచ్చెను తండ్రి విద్వత్ప్రభువు సుప్రసిద్ధ పండితకవి మహామహోపాధ్యాయ కొక్కొండ వేంకటరత్నము పంతులవారికి 'విద్వత్కవీశ్వర' బిరుదమునిచ్చి సత్కరించిన దీ ప్రభువే—ఈతడు క్రీ.శ 1819—1881 మున్నగ జీవించియుండెను కృతికర్త సర్వశాస్త్రి యమకమేకాక, జ్ఞానప్రసూనాంబికా శతకము, లలితాంబాస్తుతి, అచ్చగావి తారావళి, చాటువులు మున్నగునవి రచించి కొంతకాలము రాయవేలూరు దొరతనమువారు స్థాపించిన పాఠశాలలో సంస్కృతోపాధ్యాయుడై తరువాత

కాళహస్తి సంస్థానకవియైన శ్రీ త్రికోటమాదయ్యగారు. ఈతని యనువాదము 1957 లో ముద్రితమై ప్రకటితమైనది. ఇది సంపూర్ణానువాదము (గ్రంథసూచి '

1. వీరేశలింగముగారి యాంధ్రకవులచరిత్ర— తృతీయభాగము పుట 199. శిష్టు కృష్ణమూర్తికవి జీవితము.

2 జ్ఞానప్రసూనాంబికాశతక పీఠిక—జ రామయ్య—ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్ప్రచురణము— 1916.

3. ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగార సూచిక—(1917—18) పుట సం. 299.

2. మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి (1833 - 1897)

అభినవాంధ్రకవితా పితామహుడనియు, అనర్గళకవనధారాపాతుడనియు వాసిగన్న పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు దీనిని క్రీ శ 1868 లో నాంధ్రీకరించి 1893 లో ముద్రించిరి ఇది రెండుమూడు తడవలు ముద్రణభాగ్యము నందినది ఇందలి పద్యములు వెంకటగిరి సంస్థానమువారు ప్రకటించిన శృంగార పద్యావళి యను సంకలనగ్రంథమున నుదాహృతములైనవి. మఱియు, కీ శే వెల్లాల సదాశివశాస్త్రి, శేషశాస్త్రిగారలు క్రీ శ 1901 లో ప్రకటించిన వరసమ్మోహలీయ రసప్రకరణ నాయికా నాయికాప్రకరణవ్యాఖ్యయం దిందలి పద్యములు లక్ష్యములుగా గైకొనబడినవి. దీనినిబట్టి యీ యాంధ్రీకరణమున కెంత వ్యాప్తియున్నదో తెలియ గలదు. ఇందలి

"శ్రీ కటాక్షముఖం బఖండచేత
కొంతంబు కొంత బయంబు బయిం
ప్రాపు సఖ్యప్రసంగలయ బయ్యెదు,
మంజరిత ప్రవాళభ్రం
నాకృతి కర్ణభూషణ సమాదర
చందల చందరీక లీ
లాకరమై తనర్చు జగదంబ
కటాక్షము మిమ్ము బ్రోచుతన్."

"కృపాతిరంబు నిరిన్ కథాకర
దళితదోషలాంచి తా
సకలాశిషా గురుసన్నిధిన్ '
జదువగా నాత్మజనుజ్ఞార్తితో
మహిశోరత్నము కర్ణభారవిభ
సజ్ఞానికృతమున్ దాడి మీ
కుశాలన్ దందరపూరితంబుగ నిచ్చి
లిపి గైకొ చేసె వాగ్బంధమున్ "

మొదలగు పద్యములు ప్రాచీన పండితులకు పరిచితములే. దీనినిగూర్చి "కళ్యాణి సంక్రాంతి సంచిక" (1984) లో వారి మనుమలు కీ శే మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు (1888 - 1940) వ్రాసిన వ్యాసము చదువదగినది.

3. వారణాసి అచ్యుతరామకవి (క్రీ శ. 1820 - 1890)

కలియుగ దానకర్ణుడని ప్రఖ్యాతి గాంచిన జయంతి కామేశము పంతులుగారి (1841 - 1884) యాజ్ఞ ననుసరించి, వారి యాస్థానకవి అచ్యుతరామకవి యనువాదమును క్రీ శ 1870 ప్రాంతమున తెనిగించెను ఇందన్నియు సీసపద్యములే వీనిలో నెనుబది రెండిమిది పద్యములు చెన్నపురి ప్రభుత్వమువారి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమున గలవు. అందలి నివేదికలో యత్కృత్యకవా తెలుపబడియుండలేదు. అచ్యుతరామకవి కామేశము పంతులుగారి కృతి నొసగిన 'శ్రీకృష్ణకథాసుధారసము' అను ప్రబంధమున, తానీ యనువాదము సీసపద్యములలో రచించినట్లు తెలిపినాడు (చూడుడు శ్రీకృష్ణకథాసుధారసము - అవతారిక) ఈ ప్రబంధము ముద్రితమైనది

4. సాధుపల్లి చంద్రశేఖరశాస్త్రి 1890 ప్రాంతము

ఈతడు తెంబూరి వాస్తవ్యుడు. సంస్కృత కర్ణాటాంధ్ర భాషలలో గవి శ్రీ సచ్చిదానంద నృసింహ భారతీస్వామిశిష్యుడు జ్యోతిపారంగతుడు. మనుచరిత్రము కన్నడమున వ్రాసినాడు ఈతని యాంధ్రీకరణమున చంపకోత్పల శార్దూల మత్తేభ వృత్తము లొక్కొక్కటాని నైదారు పాదములు గలవు. ఈ యాంధ్రీకరణము 1898 లో వేమభూపాల సంస్కృతవ్యాఖ్యతో గూడ తెంబూరిలో ముద్రితమైనది.

5 జయంతి రామయ్య. (1861-1941)గారు

గ్రాంథికవాదాగ్రేసరులు, రామయ్యపంతులుగారు, అమరుకమును క్రీ శ 1902 ప్రాంతముల నాంధ్రీకరించి, అప్పటి రాజకీయోద్యోగ నిర్బంధముచే ముద్రింపక, క్రీ శ 1932 లో పలువురు విద్వత్ప్రభువుల ప్రోత్సహింప ముద్రించిరి ఇది మూలముతోగూడ, సరసమైన యాంధ్రీకరణముతో ముద్రితమైనది

6. వట్టిపల్లి నరకంఠీరవశాస్త్రి

ఈతడు తిరుపతి సంస్కృత కళాశాలయందు సాహిత్యాచార్యుడు ఇటీవల కీర్తిశేషుడు ఈతని యమరుకమున పద్యములు భారతిలో ప్రకటితములైనవి

7. చెఱుకూరి కాళహస్తీశ్వర శర్మ

సులభశైలిలో రచితమైన యీ యమరుకాంధ్రీకరణము 1931 లో 'సమదర్శిని' సంవత్సరాది సంచికలో ప్రకటితమైనది.

8. మంగిపూడి శ్రీరామచంద్రశాస్త్రి

విశాఖమండలమున పాలకొండ వాస్తవ్యుడగు మంగిపూడి శ్రీరామచంద్రశాస్త్రియను కవి దీనిని చక్కగ భాషాంతరీకరించియున్నాడు ఇది ముద్రితమయ్యు ప్రకటితము కాలేదు

9 గుఱ్ఱము సుబ్రహ్మణ్యము
ఎమ్. ఏ. బి యల్

వీరి యమరుకాంధ్రీకరణము క్రీ శ 1938 లో ప్రకటితమైనది. శ్రీయుత కొటారి వెంకటేశ్వరరావుగారి టీకతోగూడ వెలయుచున్నది తెనిగింపు సమీచీనముగ నున్నది.

10 వింజమూరి శివరామారాయకవి

11. పెనుమర్తి వేంకటేశ్వరశాస్త్రి

12. ఘట్టిలక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి

వీరు మువ్వురు నీ తరువాత నమరుకము నాంధ్రీకరించిరి ఈ యాంధ్రీకరణముపై విమర్శకాభిప్రాయమిది 1 శివరామయ్యగారి రచన ద్రాక్షాపాకము

2 పెనుమర్తివారి రచన కదళీపాకము.

3. ఘట్టివారి రచన నారికేళపాకము.

(భారతి 20 సం 7 సం 98 పుట 1948 జూలై) ఘట్టివారు వేరు తమ రచనమును పునర్ముద్రణము చేసియున్నారు అది భారతిలో విమర్శింపబడినది

వీరుగాక శ్రీ వండూరి శివరావుగారును, కీ శే. మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రిగారును దీనిని తెనిగించిరట ఇంకను నా గమనమునకు రాని యనువాదములుండవచ్చును నాకు దెలిసిన దేర్చితిని

సంస్కృత గ్రంథానువాదముల చరిత్ర తెలుసుకొనుటకేమి, ఏక కావ్యమును గ్రహించిన కవులను గూర్చి సమగ్రముగను, సప్రమాణముగను పరిశ్రమ చేయుటకేమి, అట్టి గ్రంథసూచికలు ముద్రితాముద్రిత వివరణముతో గూడ నెంతయు నావశ్యకమై యున్నది అట్టి యాంధ్రగ్రంథసూచికా సర్వస్వ రచనను ప్రోత్సహించుటకే వ్యాసముద్దేశింపబడినది

వియోగాగ్ని

★

'మధుశ్రీ'

ఊహాకతీతమైనది, మహోన్నతమైనది, దివ్యశక్తి సం
దోహములోఁ గూడినది, దుఃఖములేనిది, భీతిగాని, సం
దేహముగాని చేరనిది, తృప్తికరమ్మయి సర్వలోక స
మ్మోహనమైన యట్టిదియపో! ప్రణయ—మ్మది యెంత గొప్పదో!

చెలి! నీనా ప్రణయామృతాంబునిధి వీచీమాలికా డోలికా
వళి నిన్నున్ మఱి నన్ను నేదొయొక స్వప్నభ్రాంతిగా మేఘ వీ
థులపై దేవవధూ రహస్థలులయందున్, ద్రిప్పె, నానాఁటి వే
ళల యందెద్దొయొకప్డు—స్వర్ణసుమముల్ ప్రాలెన్ శిరోజాగ్రమ్ములన్.

అంతియ! దానితోసరి! మహావిష దంష్ట్రిలఁ బోలు తత్స్మృతుల్
స్వాంతమునందునన్ నిలిచి శాశ్వతదైన్య విషాద వహ్ని సం
క్రాంతిగఁ జేయుచున్నవి—సుఖమ్మొటువంటిదొ యేనెఱుంగఁ గ
ల్గాంత విలోచనా! కనికరమ్మును జూపెడివార లేరుపో!

నీవొక దేవకన్యకవు! నేనొక రాక్షసమూర్తినేమొ? దే
వీ! వరమిచ్చి మెచ్చితివి, విభ్రమచిత్తు దనై ప్రమోదరే
ఖావధి దాఁటలోపలనె కన్నులు విప్పితిఁగాని నిన్ను బా
ష్పావృత దృష్టియుక్త నయనాంచలసీమలయందుఁ గంటినా?

ఒకఁడెవఁడో మహోజ్జ్వల మహోన్నత సత్కవిరాజు వానినా
టకమున సృష్టిచేసిన రటన్నటివౌదువు నీవు, కాని—మా
యకు వశమైన లోకములయందె ట్లైనను నిన్నుఁబోలు నా
యిక జనియించెనా? హృదయమందలి భ్రాంతులు వాశ్చెఁ గ్రాంతులై!

ఇది వియోగాగ్ని! —దీని నీవే యొసంగి
నావు—నీ బహూకృతి శిరసా వహింతుఁ;
గాని, వన్నెల విసనకఱ్ఱ! 'వనున్ మ
తెంత కాల మహర్నిశ లేద్వు మనము?

కలగ[illegible]గంప

శృంగార రసమంజరి

వికృతి భాద్రపద శుద్ధములో ఆంధ్రగానకళా పరిషత్తు (రాజమహేంద్రవరము) వారిచే ప్రచురింపబడిన క్షేత్రయ్య పదముల గ్రంథములో అనుబంధముగా 'శృంగార రసమంజరి' ప్రకటింపబడినది నా సంపాదకత్వమున వ్రాయబడిన "తొలిపలుకులో (పుటలు 53 - 58) 'క్షేత్రయ్య పదములు - అలంకార శాస్త్రము' అను శీర్షిక క్రింద నాటికి నాకు లభ్యమైన విషయము ననుసరించి ఇట్లు వ్రాసితిని "ఈ వివరణకు 'శృంగార రసమంజరి' యని పేరు దీని కర్త యవరో తెలియదు ఆంధ్రసారస్వతములో క్షేత్రయ్యపదముల స్థానమును, విలువను నిర్ణయించుచు ఈ గ్రంథకర్త చేసిన సేవ చిరస్మరణీయము" ఈ వివరణయంతకు కర్త యొక్కరే యను యుద్దేశముతో అట్లు వ్రాసితిని కాని సుమారు నాలు రోజుల క్రిందట ఈ వివరణయొక్క కర్త లిద్దరని స్పష్టమైనది ఈ విషయమును క్లుప్తపరచుచున్నాను

కొలదినముల క్రిందట విజయనగరము వెళ్ళియుంటిని అచ్చటి మహారాజావారి సంగీత కళాశాలలోని శ్రీ దువ్వూరి జగన్నాథశర్మగారిని—నాట్యాచార్యులను— కలసితిని ప్రసంగసందర్భములో వారు, శృంగార రసమంజరీ కర్త, గుడిపాటి కోదండపతి యని, వారి గ్రంథము 1901 లో అచ్చైనదని, అది వారివద్ద కలదని చెప్పి నా కది దయతో ఇచ్చిరి ఈ విషయము శ్రీ వీరేశలింగము పంతులు గారు వారి ఆంధ్రకవుల చరిత్రలో మూడవ భాగములో వ్రాసియున్నారనికూడ వారు సెలవిచ్చిరి ఈ విషయము వారు నాకు తెలియజెప్పినందుల కెంతయు కృతజ్ఞుడను.

అందుపైని రాజమహేంద్రవరములోని శ్రీ గౌతమీ గ్రంథాలయమునకు జని అచ్చట యా విషయమై కనుగొనగా, 1901 లో అచ్చైన శృంగార రసమంజరియే గాక, 1872 లో అచ్చైన 'సంస్కృతాంధ్ర రసమంజరి' కూడ లభ్యమైనది. ఇది వింజమూరి కృష్ణమాచార్యులవారి చేతను బ సీతారామాచార్యులవారిచేతను పరిష్కరింపబడి, వింజమూరి కృష్ణమాచార్యులవారిచే రచింపబడిన మకరంద మనెడి వ్యాఖ్యానముతోడ, ఈ. పుష్పరథ సెట్టిగారిచే చెన్నపురిలోని స్వకీయ కళారత్నాకర ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రించి ప్రకటింపబడియెను ఇందు భానుదత్త కవికృత సంస్కృత రసమంజరి మూలములోని ఒక్కొక్క శ్లోకమునకు ప్రతిపదార్థము వ్యాఖ్యానము (మకరందనామవ్యాఖ్యానము) తరువాత గుడిపాటి కోదండపతికవిచే ఆంధ్రీకరింపబడిన వచనము, పద్యము వరుసగా ఇయ్యబడినవి ఇందలి ఆంధ్రభాగము మాత్రమే 1901 లో అచ్చువేసిరి దాని వివరణ మిట్లు "సురతాని కోదండపతి కవివరప్రణీతంబైన శృంగారరసమంజరి— ఇయ్యది పండితులచే పరిష్కరింపబడి వంకాయల కృష్ణస్వామిశెట్టివారి స్వకీయ శ్రీరంగవిలాస ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రించి ప్రచురింపబడియె చెన్నపట్టణం–1901 సం॥ వెల అ ౹ా" ఈ తెలుగు రసమంజరికిని పైన చెప్పిన 1872 లో ముద్రితమైన దానిలోని తెలుగు అనువాదమునకును అచ్చటచ్చట కొద్దిపాటి భేదములు కలవు కాని సముదాయముమీద ఒకటే గ్రంథము. 1872 లో అచ్చైనదే శుద్ధముగా యున్నదని చెప్పవలసియున్నది ఇదివరలో నాకు లభ్యమైన భానుదత్తుని సంస్కృత రసమంజరి, నాగర లిపిలో ముద్రితమైనది. అందు అనంతభట్టుచే రచింపబడిన వ్యంగ్యార్థ కౌముదియను వ్యాఖ్యానము కలదు. తెలుగులిపిలో ముద్రించిన ఈ సంస్కృతాంధ్ర రసమంజరిలో అనంతభట్టు వ్యాఖ్యానములేదు.

శ్రీ గుడిపాటి కోదండపతి నందవరీకనియోగి బ్రాహ్మణుడు. ఆశ్వలాయన సూత్రుడు, భారద్వాజ

గోత్రుడు, సురతాని బిరుదాంకితుడగు వేంకటమంత్రి పౌత్రుడు, రంగయామాత్యవరు వీరమాంబయను పుత్రుడు ఇతడు మూడుగుచ్ఛములుగా వెలిగించిన శృంగార రసమంజరిలోని తృతీయగుచ్ఛము చివరను గల గద్య ఇట్లున్నది

"ఇది శ్రీమత్కోదండరామ వరప్రసాదలబ్ధ చతుర్విధ కవితాధురీణ భారద్వాజగోత్ర పవిత్ర, వేంకటమంత్రిపౌత్ర, రంగయామాత్య పుత్ర, సత్కవిజనమిత్ర, సకలకలాలవిత్ర, గుడిపాటి వంశ పయఃపారావార రాకాసుధాకర, సురతాణికోదండ పతి ప్రణీతంబైన శృంగారరసమంజరియందు, చత్వారింశత్పద్యదళంబులుం చతుర్దశవచనకేసరంబులుం గల కుసుమపంచకంబుచే నొప్పారు తృతీయగుచ్ఛము"

మరియు నీ గ్రంథాంతమున నివ్వబడిన రెండు పద్యముల నుదహరించుచున్నాను

"శ్రీరంగనాయకీ నత
నీరజముఖపాదములను నే బూజింతున్
శ్రీరంజిలు రసమంజరి
మారిస్తుతి పారిజాత సుమమంజరిగన్ "

"శ్రీకరనందనరీ కాగ్రగణ్యుండు మహిమీఱు
గుడిపాటి వంశభవుడు
బిరుదుగా నభ్యంచె సురతాణి పేరంది
మహితుడౌ వేంకటమంత్రి పౌత్రు
డతులితుడౌ రంగయామాత్యు తనయుండు
వీరమాంబానంద వృద్ధికరుడు
వెంగన్న వెంకట శ్రీనిధులనుజాతు
భావిల్లు కోదండపతి ఘనుండు
సరస కవితా చమత్కార సార్వభౌము
డవని శ్రీరంగధాము దయాశ్రయుండు
వెలయు రసమంజరిని రచియించెనందు
సరవిగా తృతీయగుచ్ఛంబు దనరు.

ఇతడు 'శ్రీరంగనాథ దయాశ్రయుండ' నని 'శ్రీరంగేశ్వరి రంగనాయకిని సేవింతు నెల్లప్పు' డని కృత్యాదియందు శ్రీరంగనాథుని శ్రీరంగనాయకిని స్తుతించుచు పద్యములు వ్రాయుటచేతను శ్రీరంగ ప్రాంతములయందలి వాడుండెనేమో యని చెప్పవచ్చును. కృత్యాది పద్యములలో ఇవి కొన్ని.

"శ్రీరంగనాయికా వర
సారంగమదార్ద్ర పత్రజయశాసన, శే
షారుచిరభుజాంతరయగు
శ్రీరంగేశ్వరు డభీష్టసిద్ధు లొసంగున్ "

"నందనరకంక జలధిపూర్ణేందులీల
రసికుడగునట్టి సురతాణిరంగ ఘనుని
సుతుడు కోదండపతికృతి సుమతియొసర్చు
మంజురసపుంజ శృంగారమంజరిగను "
"మధుర మాధ్వీక భణితిగా మధువితీర్ణ
వాసనావాక్య సౌరభ్యవాసరవిక
మధుకరానందకర రసమంజరియును

దనరు కవిరాజశర్ధావతంస ముకుచు "

ఇది ఏ కాలమువాడో తెలియదు "ఇన్నూఱు సంవత్సరముల క్రిందట నుండియుండు నేమో" యని శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగా రభిప్రాయపడియున్నారు

క్షేత్రయ్య పదములతో అచ్చువేసిన శృంగార రసమంజరికిని దీనికిని కొన్ని ముఖ్యములగు భేదములు కలవు క్షేత్రయ్య పదములతో అచ్చువేసిన దానిలో రెండు భాగము లున్నవి పుటలు 219 - 287 లలోని వచనములో నియ్యబడిన నాయికాది లక్షణమంతయు కోదండపతి శృంగార రసమంజరిలోని వచనభాగమే. తరువాతి 288 – 358 పుటలలోని "(క్షేత్రయ్య పదములనుండి లక్ష్యములు – సమన్వయము)" అను శీర్షిక క్రింద అచ్చైనదంతయు చాలవరకు కోదండపతి కృతిలోనిదే యని చెప్పవలెను మొదటి రెండు పుటలలోని మూడు పద్యము లా కవి వ్రాసినవే భానుదత్తుని రసమంజరిలో లక్షణము - వచనము, శ్లోకములతోను లక్ష్యము శ్లోకరూపమునను ఇవ్వబడినవి కోదండపతి, శృంగార రసమంజరియందు లక్షణమును వచనమున తెలుగులో వ్రాసి, లక్ష్యములను పద్యములలో వ్రాసెను క్షేత్రయ్య పదములతో ముద్రితమైన శృంగార రసమంజరిని రెండు భాగములుగా నెవరో త్రెవ తీసికొని, వ్రాసిరి. నాయికాది లక్షణములకు లక్ష్యములుగా వ్రాయబడిన పద్యములను వదలి ఎక్కువగా క్షేత్రయ్య పదములనుండి లక్ష్యములను జూపియున్నారు. సురతాని కోదండపతి క్షేత్రయ్య పదములగురించి ఏమియును వ్రాయలేదు. అందుచేత

ఈ విధముగా శృంగార రసమంజరిని విడదీసి వచన భాగమును—(లక్షణముల నిచ్చిన భాగమును)— మాత్రము మొదట వ్రాసి లక్ష్యముల క్రింద సుప్రసిద్ధ పదకర్తల పదములను చేర్చి రెండవ భాగముగా విడదీసిన వారెవరో ఇంకను స్పష్టపడలేదు

మరియు రెండవ భాగమున నీ యజ్ఞాత సంపాదకుడు, లక్షణములను దెలుపు కోదండపతికృత వచనము వ్రాసి, తరువాత "ఇందు నుదాహరణము 'నన్నేటికి బొమ్మ సేసె వానికద్దికి గె' అనునట్టి స్వంత రచనలను చేర్చినాడు ఈ వచన భాగమంతయు శృంగార రసమంజరి కర్త వ్రాసినదే దీనినే క్లుప్తపరచి మొదటి భాగముగా (319—87 పేజీలలో అచ్చువేసినది) ఈ సంపాదకుడు వేరే వ్రాసియున్నాడు అందుచేత నీ వాక్యములలో కొంత భేదమున్నది (పట్టికలు ప్రక్క పుటలో)

ఈ మూడు పట్టికలను, శృంగారరసమంజరి భాగమున క్షేత్రయ్య పదములతో, గ్రంథ విస్తరభీతిచే ముద్రించలేదు విషయమంతయు లక్ష్య వివరణముం దిక్కబడినదేగదా యని ఈ విభాగములు గల పట్టికలను అచ్చువేయుట మానుటయైనది కాని ఇప్పుడు ఈ శృంగారరసమంజరి కర్త యెవరను నిరూపణ విషయము వ్రాయుచుంటిని గాన కర్తలిద్దరు కలరని, మొదటివారు కోదండపతికవి యని, రెండవవారు మువ్వగోపాల పదములను, ఇతర పదములను శోధించి వాటికి లక్షణములను నిర్ణయించి విధిరీతుల విషయవిభాగ మొనర్చినవా రని చెప్పవలసి వచ్చినది గాన, ఈ యజ్ఞాత పురుషునిగురించి వివరముగా వ్రాయుటకై ఈ పట్టికలను కొంత ఉదహరించియున్నాను

ఈతడు కోదండపతికవికంటె బాగా తరువాతి ఆధునికుడైయుండును ఏమనగా, మొదటి పట్టికలోని అచ్చు గ్రంథములలోని రెండవదానిలో గల అంకెలనుబట్టి పదములను పరిమాడగా క్షేత్రయ్య పదములకు వ్రాసిన తొలిపలుకులోని 86 పుటలో ఉదహరించిన 1862 లో ముద్రితమైన గ్రంథములోని పదసంఖ్యగా కనిపించుచున్నది. అందుచేత ఈతడు 1860 ప్రాంతమునకు తరువాతివాడే వ్రాసియున్నట్లు చెప్పవలె నేమో. 1862 నకు పూర్వమచ్చైన గ్రంథమేదైన యొకటియుండి అందును ఇదేరీతి పదసంఖ్యయుండినచో 1862 కు పూర్వుడని చెప్పవలెను ఈతని పేరు, ఊరు, కాలము ఇప్పటికి నాకు తెలిసినంతవరకు నిర్ధారణ కాలేదు.

విక్రృతి మాఘమాస 'భారతి'లో 162 పుటలో శ్రీ తిమ్మావఝ్ఝల కోదండరామయ్యగారు సభాపతయ్య పదములగురించి వ్రాసిన వ్యాసములో ఇట్లు ఫుట్‌నోటులో వ్రాసియున్నారు " క్షేత్రయ్య పదములతో చేర్చి ముద్రించిన 'శృంగారరసమంజరి'ని రచించినదియు, క్షేత్రయ పదములలో గొన్నిటికి నాయికా, నాయక రసభావాది నిర్ణయము గావించినదియు, నీ పదములకు (సభాపతయ్య పదములకు) వివరణాదికములు వ్రాసి ప్రకటించిన శ్రీ నీ మా. తిరువేంకటాచార్యులవారే యని తెలపదగియున్నది. దేయువిధమయిన ప్రామాణికాధారము లభించునంత వఱకు నీ యూహ సరియయినదే యనుటకు బయి ప్రకటనములోని వాక్యముయొక్క సాక్ష్యము చాలు ననుకొందును"

పైన నేను వివరించినదానిఁబట్టి 'శృంగార రసమంజరి' కర్త గుడిపాటి కోదండపతి యని సప్రమాణముగా చెప్పవలసియున్నది రెండవవా రెవరను విషయములో విషయసామ్యమునుబట్టి శ్రీ తిరు-ంకటాచార్యులవారయిన కావచ్చును కాని, సభాపతయ్యగారి పదములను 1884 మార్చి నెలలో చెన్నపట్టణములోని శ్రీవాణీనిలయ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపఁబడినది అందీ పదములకు 'శ్రీ తిరువెంకటాచార్యులవారు సంగ్రహించిన యాంధ్ర వాక్యరూపమయిన నాయికా నాయకాది లక్షణములును, రసమంజరి యుదాహరణ శ్లోకములును నొసగబడియున్నవి' పరిష్కర్తలచే 'గ్రంథమునకు దొలుత గావింపబడిన ప్రకటనము'లో ఇట్లున్నదని తిమ్మావఝ్ఝల కోదండరామయ్యగారి వ్యాసములో గలదు.

4. . భావజ్ఞేతలకు సమితము విశదపడునట్లు ముందు ఉపోద్ఘాతమును, ఆవతల రాగము, తాళము, పదము, నాయకి, నాయకుడు, రసము, సంచారిభావము, అలంకారమును, ఒకటి వెంబడి నొకటి క్రమముగాను — కదుపట రసమంజరీ శ్లోకోదాహరణములను చేర్చి—అతిప్రయాసమునకు మెచ్చుకోదగి

పట్టికలు *

I మరియు, నీ సంపాదకుడు, ఇంక కొంతో క్రమదీపికవి లక్షణములకు లక్ష్యములుగా తా నిచ్చిన పదములను అకారాదిగా ఒక పట్టిలో నిచ్చినాడు. అందులోని క్షేత్రయ్యపదములకు తాను సంపాదించిన రెండు అచ్చుప్రతులలోను, రెండు వ్రాతప్రతులలోను నిర్ణ్యబడిన పదసంఖ్య నిచ్చి నాయికా భేదములను కూడ ఇచ్చియున్నాడు ఉదాహరణముకై కొన్ని పంక్తులను వ్రాయుచున్నాను.

II ఈ విషయముసే మరియొక రీతిని విభాగించి పట్టికగా వ్రాసియున్నాడు. లక్షణములలో చేర్చోన్న శయనలోగల వివిధనాయికాదులను వరుసగా చెలుపుచు లక్షణమునకు ఎదురుగా లక్ష్యముయొక్క ప్రారంభము నిచ్చినాడు

III మరియు ఈ విషయమునే ఇంకొకరీతిని పట్టికగా ఇచ్చియున్నాడు

(1) లక్ష్యము	అచ్చు		వ్రాత		లక్షణము
అందగాడనౌదు వేర ఆదివరాహ	౧౮	౧	౮౭	౧౫౫	సామాన్య, ఖండిత
అనుకోప సేమున్నది-యక్కర	౭	౧౧	౨౫	౬౩	స్వీ ప్రౌఢ దివ్య
పరదేశమున జేసిన పనులిందు	౧౨౬	౧౫౩	౩౧	౭౦	స్వీ ప్రౌఢ ప్రేమగర్విత
మంచిదానవే చెలియ మాటలకు			౬౧	౨౨౦	ప పరోఢ ఉపపతి కడకు పరిహాసం

(2) లక్ష్యము	నాయికా భేదము
వచ్చేటికి బొమ్మ సేరే, వాని వద్దికి	స్వీయ, ముగ్ధలో, నవోఢ
ఈమేను జీవునకు యింత ప్రియమాయెవ్	స్వీయ, ప్రౌఢ-విప్రలబ్ధ
అలుకదీరెనా నేడైన మా	స్వీయ, సఖిప్రౌఢ-పరిహాస లక్షణము
ఇటువంటివాడని నే దెలియ	ప, పరోఢ-గురుమాన
దినము లిటువలె వచ్చె	సా; మధ్యము
ఇంత దయగలవాని	సా, దూతీసంఘటన

మువ్వగోపాలపద నాయికా పట్టి

(3)	స్వీయ	పరకీయ	సామాన్య
ప్రౌఢ-తృప్త ప్రౌఢ-అతృప్త	నేటిదే కలయికరా నన్ను నీవు దలచేది న్యాయ	ఇప్పటికీలాగున నున్నా ముద్దుపెట్టవేమిగా	మనసు నిల్పడవాయ ఒకసారికే ఈలాగైతే
సౌందర్య గర్విత	తోయ్యలి నావిభుడవు	తెలియనైతి నమ్మ	గడియ గడియకు
ముగ్ధ-స్వాధీనపతిక	ఇన్నాళ్లు మల్లాడిన దిందు	అక్కరోసిర్వలివారు	సామికి సరియాన్వరే
ముగ్ధ-విప్రలబ్ధ	కొంచెకత్తెలా మీరు	ఎక్కడి కేస్తను లెక్కడి సెనరు	ఒక్కటైన కాని నాయక్కడ
సఖీ-ఉపాలంభన	మగవాని కట్టిపెట్ట మనవలెనా	పెలతా అతడు అలిగెదే	పిలవచ్చితివే సామినీడవాక్కి ... ...

వ్రాసి అచ్చువేయించి ప్రచురించితిమి ఇందు వ్రాయబడియుండు లక్షణములు భరత రసప్రకరణములోని శ్లోకములకు తెనుగు తాత్పర్యము గాని వేరు కాదు అలంకార లక్షణములను తెలుపునపుడు చంద్రాలోకములోని శ్లోకములను తెలుగు మాటలుగా మార్చి వ్రాసియున్నాము ఈ లక్షణములను సంస్కృతమునందు చూడవలెనన్న భరత రసప్రకరణమును చంద్రాలోకమును చూడవలయును క్షేత్రయ్యగారి పదములు మొదలయినవానిలో లక్షణోక్తములైన కొన్ని పదములను సంగ్రహించి యుందలి లక్షణములతోడ జేర్చి ముద్రింప యత్నించియున్నాము"

దీనినిబట్టి 1884 నాటికి ముద్రింప యత్నించియున్నట్లు తెలియుచున్నది అప్పటికే దీనిని వ్రాసియుండవచ్చును పైన నేను సూచించిన రీతిని ఈ యజ్ఞాత రచయిత 1860 ప్రాంతములయందే రచియించియుండునేమో యని ఊహింపవలసియున్నది మరియు రెండు అచ్చుపుస్తకములలోను ఒకదానిలో 160 రెండవదానిలో 200 పదములుండెనని పట్టికను బట్టి చెప్పవలసియున్నది 1862 లో అచ్చువేసిన గ్రంథమందు 228 పదములుండెను మొదట 200 లే దొరికినవని, విచారించగా ఇంకను 28 లభ్యమైనవని అందు ప్రకటింపబడియున్నది అందుచేత 200 గల ఒక పుస్తకమంతకంటె పూర్వమున యుండియుండెనేమో యని తోచుచున్నది అందుచేత 1884 నకు అధమ మిరువదేండ్ల క్రిందట, ఈ యజ్ఞాత పురుషుడు, ఈ పట్టీల వివరాలను వ్రాసియుండవచ్చునేమో యని తోచుచున్నది మరియు అతడు వ్రాసిన వ్రాత ప్రతిలో నాటి కచ్చులోలేని క్షేత్రయ్య పదములను సుమారు 90 పైని వ్రాసియున్నాడు

మరియు, సభాపతయ్యగారి పదములకు వ్రాసిన వివరణాదికముల గురించి శ్రీ తిరువేంకటాచార్యులవారు వ్రాసినది పై నుదహరింపబడినది. అందలి లక్షణములు, భరత రసప్రకరణము, చంద్రాలోకములోని సంస్కృతలక్షణశ్లోకములకు తెనుగని చెప్పబడియున్నది ఈ యజ్ఞాత సంపాదకు డుపయోగించిన లక్షణములు గుడిపాటి కోదండపతి రసమంజరికి వ్రాసిన తెలుగు వచనరచన కాని, భరతరసప్రకరణ, చంద్రాలోకములలోని సంస్కృత విషయమునకు శ్రీ తిరువేంకటాచార్యులవారు వ్రాసిన వచనరచన కాదు ఈ ఆచార్యులవారే యీ యజ్ఞాత పురుషుడైనచో ఈ సభాపతయ్య పదములలో వ్రాసిన తెనుగు లక్షణములనే యిచ్చియుండును ఏమనగా వారి ప్రకటనమందు చివర ఇట్లు వ్రాయబడినది "క్షేత్రయ్యగారి పదములు మొదలయినవానిలో లక్షణోక్తము లయిన కొన్ని పదములను సంగ్రహించి యుందలి లక్షణములతోడ జేర్చి ముద్రింపయత్నించియున్నాము" ఈ లక్షణము వేరు గనుక, శృంగార రసమంజరిలోనివి, గుడిపాటి కోదండపతిచే వ్రాయబడినవి గనుక, వాటిని అజ్ఞాత సంపాదకు డుపయోగించియున్నాడు గనుక, ఆచార్యులవారీ యజ్ఞాత పురుషులు కారని తోచుచున్నది

మరియు సభాపతయ్య పదముల వివరణ ప్రణాళికకు 'శృంగార రసమంజరి' రెండవభాగమందలి వివరణ ప్రణాళికకు భేదము కనబడుచున్నది, ముఖ్యముగా, సభాపతయ్య పదముల వివరణలో "కడపట రసమంజరీ శ్లోకోదాహరణములను జేర్చి" యని యున్నది ఇవి సంస్కృతమున మాత్ర మిచ్చిరో, తెలుగులో శృంగార రసమంజరి కర్త యగు కోదండపతి ఆంధ్రీకరణముకూడ నిచ్చిరో తెలియదు (గ్రంథము లభింపక చూడలేదు) ఎట్లైనను అజ్ఞాత పురుషుడు శ్రీ తిరువేంకటాచార్యులవా రగుటకు ఇవి బాధకములనియే నా యూహ అందుచే యీ విషయ మింకను ఇదమిత్థమని చెప్ప వీలులేకున్నది.

శ్రీ విస్సా అప్పారావు.

తెల్లగా
ఉతుకబడినవి
ప్రకాశవంతముగా
ఉతుకబడినవి
ఇందుకు
సన్‌లైట్
సబ్బే
కారణము
SUNLIGHT

సంపాదకుడు

శ్రీ వ్యాఖ్యామృతానన్దతీర్థ

కలగ ఆంజనేయశాస్త్రి

గ్రంథవిమర్శనము

గాంధీ—మార్క్సు

శ్రీ కిశోరీలాల్ మష్రువాలా—అనువాదకులు వేమూరి ఆంజనేయశర్మ ప్రకాశకులు సర్వోదయ సాహిత్య ప్రకాశన సమితి హైద్రాబాదు దక్కను వెల రూపాయిన్నర

ఈ రోజుల్లో కమ్యూనిజాన్ని గురించి విరివిగా చర్చలు సాగుతున్నాయి అల్లాగే గాంధీతత్వాన్ని గురించి వేర్వేరుగా చర్చించిన పుస్తకాలనేకం ఉన్నాయి ఈ రెంటినీ గురించి సమగ్రపరిశీలనచేసి తారతమ్యం చూపించిన గ్రంథాలు తెలుగులో లేవే లేవని చెప్పవచ్చును ఇందుచేత ఈ పుస్తకం తెలుగు పాఠకుల కెంతైనా ఉపయోగపడగలదు

కిశోరిలాల్ మష్రువాలా ఈ పుస్తకంలో గాంధీవాదాన్ని గురించి, కమ్యూనిజాన్ని గురించి తారతమ్యపరీక్ష చేసి ఈ రెండింటినీ గురించి సమగ్రంగా చర్చించారు

గాంధీవాదానికీ, కమ్యూనిజానికీ లక్ష్యాలు ఒకటే కావచ్చును కాని ఆచరణలో రెండిటికీ ఉత్తరదక్షిణ ధ్రువాలకున్నంత తేడా ఉంది గాంధీ ఆధ్యాత్మికవాది అందుచేత ఆయన దృక్పథంలో ఈశ్వరవిశ్వాసము, అహింస మొదలయినవాటికి ప్రాధాన్యం ఏర్పడుతుంది

మార్క్సు గతితార్కిక భౌతికవాదికావడం వల్ల ఇతని వాదంలో పై విషయాలగోలే కనబడదు కాని, ధనస్వామ్యసమాజం తనలో సహజంగా అంతర్గతములై ఉన్న విరుద్ధశక్తులద్వారా, వర్గకలహం ద్వారా వర్గరహిత వ్యవస్థవైపు ముఖముపోతున్నదనీ, ఉగ్రమైన అవగాహనద్వారా వర్గరహిత సమాజంస్థాపనకోసం ప్రయత్నించడమే విప్లవపంథా అవుతుందనీ మార్క్సు అభిప్రాయము ఇతని అభిప్రాయంప్రకారం ఆవిధమైన సమాజస్థాపనకు సాయపడని కార్యక్రమం అంతా విప్లవ వ్యతిరేక పంథాయే అవుతుంది

గాంధీమార్క్సుల ఇద్దరి దృక్పథాలలోను ఒక ప్రధానమైన విభేదం కనబడుతుంది సాధన గతమైన గుణదోషాలు సాధ్యంలోకూడా సంక్రమించి తీరతాయని గాంధీ సిద్ధాంతము, అందుచేత ఒక లక్ష్యసిద్ధికోసం అవలంబించే సాధనం కూడా పునీతంగానే ఉండాలని గాంధీజీ అంటాడు మార్క్సు దృక్పథంలో ఒక లక్ష్యంసమాజ శ్రేయస్కరమైనప్పుడు దానికోసం అవలంబించే కార్యాచరణ ఎల్లాంటిదైనా దానివిషయంలో ఆక్షేపణ ఏమీ ఉండదు

మార్క్సు దృక్పథం జీవితానికంతటికీ సంబంధించినది గాంధీజీ సిద్ధాంతం ఒక్క రాజకీయ స్వాతంత్ర్యసంపాదనకోసమే ఉపయోగపడిందని అనుకోకూడదు ఇదికూడా జీవితంలోని ప్రతిసమస్యకు ఒకనిర్దిష్టమైన దృక్పథంఏర్పరుస్తుంది. అయితే మార్క్సిష్టు మాత్రాలప్రకారం అన్ని జీవితరంగాలలోను ఏర్పడే దృక్పథాలను గురించి సమగ్ర చర్చజరిగిఉండడంవల్ల అవి సులభంగా తెలుసుకోడానికి వీలేర్పడుతున్నది

మష్రూవాలా ఆవిధంగా కళాది వివిధరంగాలలో ఏర్పడే గాంధీదృక్పథాలను గురించి ఈ పుస్తకంలో వివరంగా చర్చించి ఉండలేదు—పైగా ఈ పుస్తకంలో మార్క్సిజం ఒక సుస్థిరమైన దృక్పథంతో వివరించినట్టుకూడా కనబడుతుంది

ఈ పుస్తకం చదువుతూంటే చాలా చోట్ల తెలుగు హిందీ అనువాదంలా కనబడిపోతూంటుంది. అనువాదకులీ లోటు ముందు సంస్కరణలోనైనా సవరించుకోగలరని ఆశిస్తున్నాము

జాతిరత్నాలు

[కథలసంపుటి]

శ్రీమతి ఇల్లిందల సరస్వతీదేవి, సుశీలవాడి, హుమాయత్ నగర్, హైదరాబాద్, (దక్కన్) వెల రూపాయిన్నర

ఆంధ్రదేశంలో సుప్రసిద్ధమయిన స్త్రీలపాటలలోని కొన్ని ఇతివృత్తాలు తీసుకుని శ్రీమతి ఇల్లిందల సరస్వతీదేవిగారు సరళగ్రాంథికభాషలో అయిదుకథలు వ్రాశారు ఈ ఆ అయిదు కథల సముచ్చయమే ఈ 'జాతిరత్నాలు'

ఆంధ్రదేశీయమైన ప్రాచీన జానపద మహిళా సారస్వతంలో చక్కని జాతిరత్నాలున్నా, అవి ఇంతవరకు అచ్చుతప్పుల తడకలుగా నిలిచిన గుజిలీ పుస్తకాలలోనే నామమాత్రంగా మిగిలి ఉన్నాయి వీటినిగురించిన పరిశోధన చాలా స్వల్పంగా జరిగింది చింతాదీక్షితులుగారు మొదలైనవారెవరో ఇద్దరు ముగ్గురు మాత్రమే వీటినిగురించి కూలంకషమైన పరిశ్రమచేసి వ్యాసాలు ప్రచురించారు.

శ్రీ సరస్వతీదేవిగారు పాత పాటలలో నించి ఎన్నుకొన్న ఈ అయిదు ఇతివృత్తాలలోను చక్కని

ఆంధ్రదేశీయమైన సంప్రదాయం తొణికిసలాడుతున్నది. వీరు స్వీకరించిన, ఊర్మిళాదేవినిద్ర, లక్ష్మణదేవరనవ్వు, సర్వాంగదచరిత్ర, ధర్మరాజు జూదము, సత్యభామ సరసము, సుప్రసిద్ధమైనవి

శ్రీమతి సరస్వతీదేవిగారి కథలన్నీ గ్రాంథికంలోనే వ్రాసినా—కథలలో చాలాచోట్ల ఆయా పాటలలోని ఘట్టాలన్నీ ఉదాహరించారు ఈ ఉదాహరణవల్ల, సహజమైన కథ చాతుర్యంవల్ల ఇవి చదువుతూంటే—ఆ పాత పాటలు చదువుతున్నట్టే ఉంటుంది ఈ పాటల పారశ్యము, కథాకథనవైఖరి కొన్ని కొన్ని చోట్ల ఉత్తమ కవితాస్థాయి స్ఫురింపజేస్తాయి లక్ష్మణదేవర నవ్వులో నిద్రాదేవి తన్నుగురించి చెప్పేమాటలు దీనికి ఉదాహరణగా తీసుకోవచ్చును

"అష్టదిగ్గజములను – ఆది మహాబుధుల
వైకుంఠవాసులను వదియింతు నేను
సప్తసాగరముల చవుటి పడియలను
కోటీనదులను భ్రమియింతు నేను
పక్షుల జాతులను పర్వతమ్ములను
వృక్షాలపైనుండి విహరింతు నేను
నరుల నెవ్వారును నను గెల్వలేరు"

ఈ కథలు చదువుతూంటే సహజంగా పాఠకులకు వీటికి సంబంధించిన పాతపాటలు చదవాలనే కుతూహలం కూడా కలుగుతూంటుంది

ఇల్లిందల సరస్వతీదేవిగారి 'జాతిరత్నాలు' అన్నది కథాభిమానులేగాక ప్రాచీన జానపద మహిళా వాఙ్మయాభిమానులు కూడా తప్పక చదవవలసిన పుస్తకం ఈ రచయిత్రి క్రమంగా ఉత్తమమైన ప్రాచీన స్త్రీ సారస్వతం కూడా ప్రకటింపగలరనీ, అవిరామంగా మరుగున పడిపోతున్న ప్రాచీన మహిళా వాఙ్మయమాధుర్యం తెలుగువారికి అందించగలరనీ ఆశిస్తున్నాను—

ఈ గ్రంథానికి శ్రీ సురవరం ప్రతాపరెడ్డిగారు వ్రాసిన పీఠిక వారి విశేష పాండిత్యానికి నిదర్శనంగా ఉన్నది

విజయదశమి

[పదికథల సంపుటి]

ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి ప్రచురణ : రాఘుబుక్ డిపో, రాజమండ్రి. వెల రూపాయిపావలా

దీనిలో విజయదశమి, నలుగురిపిల్లలు, మానసుందరి మొదలైన పది కథలున్నాయి ఇవి అన్నీ ఇదివరకు సుప్రసిద్ధపత్రికలలో ప్రకటింపబడినవే అని పీఠికారచయితలు శ్రీదేవరపల్లి కేశవరావుగారు వ్రాస్తున్నారు.

వీటిలో ఎక్కువగా కూలిజాలి చేసుకొని జీవించే బీదజనం, మధ్యతరగతి ప్రజ, పాత్రలుగా వస్తారు

ఈ రచయితలో చక్కని కథనశక్తి ఉన్నది జాతీయము, సుసంస్కృతము అయిన చురుకైన వ్యావహారిక భాషకూడా వీరి కథనశక్తికి తోడై కథలన్నీ ఒక గుక్కలో చదివించి వేస్తుంది

అయితే చాలావరకీ కథలన్నిటిలోను రచయిత వ్యక్తిత్వం మాటి మాటికీ పాఠకులకు అడ్డు తగులుతూ ఉంటుంది ఒక్కొక్కప్పుడు పాత్రసంభాషణలు మొదలైనవన్నీ రచయిత ముఖతః బయలు వెడలుతున్నట్టే వినిపిస్తాయి మరీ అడుగున పడిపోయిన వ్యక్తులవద్దనలో రచయిత వారి జీవితాలను గూర్చి ఊహించి చిత్రిస్తున్నట్టు కనిపిస్తుంది

ఈ కథలన్నిటిలోను 'నలుగురుపిల్లలు' 'బస్సులో' అనేవి రెండు చాలా మంచికథలు పుస్తక ముద్రణాదికం ప్రశస్తంగా ఉన్నది

శ్రీమద్రామాయణోత్తరకాండ

[కవిత]

దేవళ్ల కృష్ణరాయచౌదరి కాటిపాక, రాజోలు తాలూకా, వెల 3 రూపాయలు

ఈ రచయిత పొలం దున్నుతూండగా ఒక నిక్షేపం దొరికినదట! ఆ నిక్షేపంలో ఒక సంస్కృత తాళపత్రగ్రంథం మాత్రమే కనిపించినది ఆ గ్రంథంలోని కథ ఆధారంగా తీసుకుని రచయిత ఈ పద్యకావ్యం రచించారు దీనిలోని కథకు ఉత్తరకాండ కథకు అక్కడక్కడ కొన్ని భేదాలున్నాయి

ఈ రచయిత కావ్యం సాంప్రదాయక కవితామార్గంలో నడిచిపోతుంది పద్యాలలోని సంస్కృతాంధ్ర పదప్రయోగాల శిష్టత ప్రత్యేకంగా ప్రశంసింపదగినది కవిత అంతా కథాకథన ధోరణిలో సాధారణస్థాయిల్లోనే నడిచిపోతుంది గాని రసవత్తర ఘట్టాలలో కొత్తదనమున్నట్టైన కవితాగాంభీర్యం గాని కవితలో ప్రత్యేకత గాని కనబడవు

ఈ క్రింది పద్యాలు వీరిశైలికి ఉత్తమోదాహరణలుగా తీసుకోవచ్చును ఇది తృణబిందాశ్రమవర్ణన ఘట్టము

"కళవ్వన కేక వేయుచురు,
కీరమరాళ మయూర కోకిల
జివ్వక రగిపాటు, కెలకేగియు
దేవియలాడుచుండు ..."

జవ్వను లెల్ల బర్వులిడి
    జంటలు జంటలు గుంపు గూడియున్
గ్రొవ్విరులున్ ఫలమ్ములూగి
    గోపికయు లేని విలాసినుల్ మొగిన్ "
పున్నాగ పుష్పముల్ పుణికి పేసలు జల్లి
    సరసమ్ములాడెడు సఖియ యొకతె
సన్న జాజులు కోసి సరులు సక్కగ జేసి
    ముదితకొప్పున గూర్చు ముగుద యొకతె
మందార దామమీ మగువకు నగు
    నని బైచి నగు జగ వనిత యొకతె
బిబ్బోకవతి నీడు బిగిగుబ్బలకు బోని
    గజనిమ్మపండ్లని కవియు నొకతె
చివురు జొంపమ్ములం దుమ్మ చెల్వయోర్తు
పాదపులం డాగి కలరుత్తు పాలతి యొర్తు
డాగుమూతల యాటాడి డయ్యెనోర్తు
రమణు లిట్లు క్రీడించిరి రాముముందు "

భిక్షావతి

[కవిత]

వజ్ఝల కాళిదాసు ప్రతులకు జంషెడ్ పూర్ — టీచర్ వెల రూపాయిన్నర ఇది పద్యాత్మకమైన చిన్న ఖండకావ్యం భిక్షావతి అనే పేరు భిక్షగత్తె అన్న పదానికి సంస్కృతానువాదంలా కనిపిస్తుంది భిక్షగత్తె అన్న పదానికి తెలుగులో భిక్షమెత్తుకొని జీవించే స్త్రీ అని అర్థం చెప్పవచ్చును కాని సంస్కృతంలో దీనికి ఈ అర్థం చెప్పడానికి వీలులేదు ఒకవేళ ఏదో ఒక అర్థం చెప్పదలచినట్లైతే 'భిక్షముకలది' అనే అర్థమే చెప్పాలి ఈ ఖండకావ్యంలో ఒక భిక్షగత్తె దౌర్భాగ్య జీవితమె కథా వస్తువు ఎంతఅడిగినా అన్నంపెట్టే వాళ్లు లేక ఈ భిక్షగత్తె చచ్చిపోతుంది దీనికి పూర్వం ఆమె శిశువు కూడా చనిపోతుంది ఇందుచేత ఈ పేరు కావ్యానికి సార్థకంగా కనిపించదు సంస్కృత వ్యాకరణం ప్రకారం 'భిక్షము కలిగినది' అనే అర్థంతో ఈ పదం ఎల్లాగో అల్లాగ సాధించవచ్చునుగాని, ఆ భాషలో ఇది జాతీయమయిన ప్రయోగం కాజాలదు

భిక్షగత్తె జీవితం వర్ణ్యమయినపుడు పాఠకులకు సహజంగా కరుణారసమూర్తి కలగాలి కాని ఈ కావ్యం చదువుతూంటే జిలిబిలి పదాలమాటున కరుణారసం అడుగంటిపోతూన్నట్లనిపిస్తుంది.

అయితే రచయిత కవనంలో అక్కడక్కడ చిన్న చిన్న దృశ్యఘట్టాలు హృద్యంగా కళ్లకు కట్టేశక్తి కనిపిస్తుంది కావ్యంలో నాలుగేళ్లు నిండని పసిబాలిక తనచేతనున్న పళ్లు భిక్షగత్తెకు ఇవ్వడం కోసం ఆమె దగ్గరకు వస్తుంది. ఆ పసిబాలికను వర్ణించే ఈ క్రింది సీసంలో రచయిత వర్ణనశక్తి పరిశీలించవచ్చును

చివురుపాదములపై చిన్నారి వెండి ము
    వ్వలు ముద్దుగా ఘల్లుఘల్లుమనగ
మొలత్రాడునన్ గ్రేలు మురిపెంపుబంగారు
    బిళ్ల క్రొంబసుపుకే జిలుగులీన
శ్రీకారములవోలు చెవులకు నీలాల
    లోలకుల్ క్రొత్త యందాల నీయ,
వర్ధచంద్రాకృతి నలరారునుదుటిపై
    నందారుబొట్టు విన్యాసమమర,
వంగరాలురులదాల్చి యున్నపూలు
రంగురంగులు క్రొత్త సౌరభములీన,
నాలుగేండ్లు నిండని పసిబాలయొకతె
వారికడవిచ్చె కరుణావతారమనగ

పునస్సంధానము

[పద్యకావ్యము]

పి హనుమయ్య బి ఏ (ఆనర్సు) ప్రతులకు ఆంధ్రా బుక్ హౌస్, జాలయ్య మార్కెట్, గుంటూరు వెల లేదు

ఇది సలీము నూర్జహానుల ప్రణయపరిణామం వర్ణించే కావ్యము సలీము నూర్జహాను భర్తను చంపించి ఆమెను వివాహమాడిన కథ చరిత్ర ప్రసిద్ధమే

అయితే ఈ కావ్యంలో నూర్జహానుభర్తను వధించిన సలీమును అనేకవిధాలుగా దుర్భాషలాడి నిందిస్తుంది తరవాత సలీము తాను ఆమెను చిన్నప్పటి నించీ ప్రేమించిన విషయం తెలియచేస్తాడు — అయినా ఆమె అతని మాటలు చెవిని పెట్టదు కాని అతడు ఆత్మహత్య చేసుకోబోయేసరికి ఆమె మెత్త బడుతుంది

చరిత్రమాట ఎల్లాగున్నా కావ్యంలో వర్ణించిన తీరుమాత్రం ఏరికిద్దరికీ సముచితంగా లేదు నూర్జహాను చివరికి సలీమును వివాహం చేసుకున్నది. తరవాత నూర్జహాన్ కే భారత సామ్రాజ్యభారం నిర్వహించినదని కూడా చరిత్ర చెబుతున్నది' చరిత్ర ప్రసిద్ధమైన ఈ ఇతివృత్తానికి అనుకూలంగా నూర్జ

పోను పశువుల ప్రేమ పరిణతి చిత్రిస్తే ఈ గాథ ఇంకా స్వభావోచితంగా ఉండేది.

పద్యరచనలో అక్కడక్కడ ప్రథమ ప్రయత్న సూచనలు కనిపిస్తున్నాయి. ఈ క్రింద ఉదహరించిన పద్యాంశంవంటి రచనలు ఈ కావ్యంలో చాలా సత్యస్తగా కనిపిస్తున్నాయి. ఇది మూర్ఖపోను పశువును నిందించే ఘట్టంలోనిది.

"బ్రదుకును సాంతమున్ విడచి
స్వామిపదంబుల కంకితమ్ముగా
వదలిన త్యాగమూర్తి కవివార్య
గభీర పరాక్రమాఢ్యునిన్
బదనలు భుక్కి వీంచు నొక
బల్లెపుపోటును గుండెకాయకై
నదిమి బహూకరించితివి
అంతియె చాలునులే! మహాప్రభూ!"

ప్రకృతి సౌభాగ్యము-లేతచీకటి వెలుగులు

[కవిత]

కర్రా సుందరరామశాస్త్రి, బోర్డు హైస్కూల్, పేరూరు తూర్పు గోదావరిజిల్లా, వెల: ఒకరూపాయి

ఇది ప్రత్యేక విశిష్టతగల ఖండకావ్య సంపుటి. రచయిత అనేక విషయాలను గురించి ఖండకావ్యాలు వ్రాశారు కాని, అవి సామాన్యంగా నేటి ఖండ కావ్యాలలో ఎక్కడా కనబడవు. టార్చిలైటు, కిరోసిన్ ఆయిలు, రైలు, అగ్గిపెట్టె, సబ్ మెరైన్ మొదలైన ఆధునిక జీవితావసర వస్తువులే వీరు తమ కావ్యాల్లో వర్ణించారు. ఈ రకమైన వర్ణనకు నేటి కవితామార్గంలో వీరొక క్రొత్తదారి వేశారనవచ్చును.

ఈ రకమయిన విషయాలమీద ఆధునిక పాశ్చాత్యకవులు అనేకులు ఉత్తమమైన ఖండకావ్యాలు రచించారు. జీవితంలో నిత్యము ఉపయోగపడే వస్తువులుకూడా ఉత్తమ కవితారచనకు ప్రోద్బలం కలిగించవచ్చునని వీరు సోదాహరణంగా నిరూపించారు.

కర్రా సుందరరామశాస్త్రిగారు తమ ఖండకావ్యాలన్నీ ఒక తరహా ఖులాసాధోరణిలో వ్రాసుకుపోయారు — అందుచేత ఈ కావ్యాలన్నీ ప్రాస్తావిక ఖండకావ్యాలుగానే మనం చదువుకోవాలిగాని వీటిలో సామాన్యంగా కవితలో కనబడే ఉదాత్తత వెదకబోవడం న్యాయం కాదు.

ఆంగ్లకవితలో (*Light verse*) ఖులాసా కవిత చాలా ఎక్కువగా ఉన్నది. పెద్దకవులు అనేకులు ఈ విధమైన రచనలు చేశారు. మన ప్రాస్తావిక పద్యాలు, సమస్యలు, అష్టావధాన శతావధాన కవిత్వాలు, ఇంచుమించుగా ఈ వర్గంలోకే వస్తాయి.

ఈ కవి బాల్యసహజమైన ఒకవిధమైన అమాయిక దృక్పథంతో ఆయా వస్తువుల వర్ణనలు చేశారు. అక్కడక్కడ మాత్రం అంతర్గర్భితంగా హాస్యం మెరుస్తూంటుంది. మోటార్ కారునుగురించి వీరు వ్రాసిన కొన్ని పద్యాలలో ఈ విషయం పరిశీలించవచ్చును—

"చోదకుడు ప్రక్కనుండగ
మోదముతో తిరుగుచుండు సుందర చక్రం
బాదుకొని కారునడుపం
గాదగు వారెంత భాగ్యగరిమ గలారో!

సూటుబూటుల డాక్టరు చోద్యమునను
మేఘరంజిల మీద నమేయలాఘు
వంబునను కారునడుపుచు వచ్చుచుండ
నరుడో! హేరాయణుండో నా నెరుగరాదు!

కారుండెడి వా పుట్టువో
ధారుణి బుట్టుటకు యోగ్యతాసాంద్రు డతం
డేరికి నోయది గలుగం
గారా దిల ప్రాక్సుకృతము గాదలలేకన్"

'స్టవ్' అనే శీర్షికలో వీరు వ్రాసిన ఈ కందంకూడా వీరి ధోరణికి తార్కాణంగా తీసుకోవచ్చును

"స్టవ్వు వెలిగించి వదలిన చప్పుడేక
తానతం గూర్చి ప్రణవ నాదంబునందు
పరక వేయు చానందంపు దరగలుబ్బి
స్వాంత ముమ్ముఖమాను వేదాంతమునకు!"

భా ర తి

[సంస్కృత మాసపత్రిక]

సంపాదకులు—సుజనదాసస్వామి, ఏమ్ ఏ భారతిభవన్, గోపాల్‌జీకా రాస్తా, జయపూర్, రాజస్థాన్ సంవత్సర చందా, మూడు రూపాయలు విడిప్రతికి 6 అణాలు

ఇది సంస్కృతం నేర్చుకునే విద్యార్థులకేగాక పండితులకు గూడా ఉపయోగపడే సంస్కృత మాసపత్రిక. దీనిలో సిరియా—లిబనాన్ దేశాల పరిచయం మొదలుకొని ప్రాణాయామరహస్యము, శ్రీరామనవమి మొదలైన విషయాలమీదకూడా చక్కని వ్యాసా లున్నాయి.

మాఘకవిని గురించి, ఏకనాథుని గురించి రచించిన సమగ్రమైన విమర్శక వ్యాసాలు. ఈ సంచిక లోని వాటికి, సంస్కృతకవిత సామాన్యమైన సాంప్రదాయిక ధోరణిలోనే నడిచిపోతున్నాయి.

సంస్కృతంలో రచనాపాటవం అలవరచుకో గోరేవారందరికీ ఈ పత్రిక బాగా ఉపయోగిస్తుంది.

శ్రీమద్భగవద్గీత

వ్యాఖ్యాత: శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు

ఆరవ ముద్రణము

సంస్కృతమూలమూ, తెలుగున టీకాతాత్పర్య విశేషార్థ
వివరణములు గల 400 పుటల గ్రంథము గీతాధ్యయన
పరులకు మిక్కిలి ఉపయుక్తమైనది

ఖద్దరు బైండు

వెల రూ 4-0-0 లు.

తపాలాఖర్చు రు 0-9-0

గాంధీ మహాత్ముని

ఆత్మకథ

ప్రథమ, ద్వితీయ సంపుటములు

[చతుర్థ ముద్రణము]

శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారి తెనుగింపు

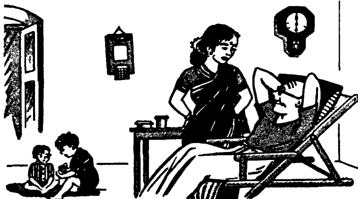
ఖద్దరు బైండు

ప్రతి సంపుటము పోస్టేజితో సహా వెల రు **5-9-0**

ఒకేసారి 2 సంపుటములు పోస్టేజితో రు **12-10-0**

ఆంధ్ర గ్రంథమాల, పోస్టుబాక్సు నం 212 మదరాసు.

Printed & published by S Sambhu Prasad at the Andhra Patrika Press,
No 7, Thambu Chetty Street, Madras. Editor S Sambhu Prasad

ఆనందమయమైన గృహజీవనం

అతని ముఖం ఆనందములో ప్రకాశిస్తున్నది. ఆమె ప్రేమతో తయారు చేసిన 'టీ' ఒక గ్లాసు త్రాగడం అపుడే ముగించాడు. పగలల్లా ఆఫీసులో పనివల్ల వచ్చిన అలసట పూర్తిగా అదృశ్యమైపోయినది. ఇక ఇప్పుడు అతడు చేయవలసినది కులాసాగా భార్యతో కబుర్లు చెప్పడం పిల్లలతో ఆడుకోవడం.

ప్రతిసాయంత్రమూ ఒక గ్లాసుడు 'టీ' తో భర్తను ఆహ్వానించి అతని ఆమె సేద దీరుస్తుంది. సుఖమయమైన సంసార జీవనం గడపడానికి అతనికి అంతకంటే ఏం కావాలి? ఉల్లాసాన్నిచ్చే మంచి టీ తయారు చేయడం ఎంత సులభం! ఇక ఖర్చు విషయమా అదీ స్వల్పం. వ్యవధికూడ ఎక్కువ అక్కరలేదు.

సేద దీర్చే రుచికరమైన 'టీ' ని ప్రతి రోజూ త్రాగండి.

మంత్ర శక్తి నిచ్చే పానీయం

"టీ" త్రాగండి

సెంట్రల్ టీ బోర్డువారివల్ల ప్రచురింపబడినది.